

Holy Bible

Aionian Edition®

Manji Yiljep

Mwaghavul Sura Bible

Holy Bible Aionian Edition ®

Manji Yiljep
Mwaghavul Sura Bible
Language: Mwaghavul
Nigeria (Plateau)

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 9/10/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Initiative for the Translation and Development of African Languages, 2024

Formatted by Speedata Publisher 5.3.10 (Pro) on 12/3/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously and <https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>
Volunteer help and comments are welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Sura at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of *eternal punishment*. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Sura at AionianBible.org/History

- 06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoa Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
- 10/20/24 - Gospel Primer handout format.
- 11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
- 01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
- 03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
- 06/21/25 - 468 translations now available in 230 languages.
- 09/01/25 - 538 translations now available in 291 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Maak	1
Dak	22
1 Koronti	58
2 Koronti	74
Nen Galati Mo	84
Afisus	90
Nen Filipi Mo	95
Kolosi	99
1 Tasoloni	103
2 Tasoloni	106
Titus	108
Jemis	110
1 Pita	115
2 Pita	121
2 Joon	125
3 Joon	126
Juud	127
Suun	128

APPENDIX

- Reader's Guide
- Glossary
- Maps
- Destiny
- Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

The Crucifixion

*"Jesus said, 'Father, forgive them, for they don't know what they are doing.'
Dividing his garments among them, they cast lots."*

Luke 23:34

Maak

1 Desə a shee pwoo deret ncaa Jesu Kristi Ngubam, Lää Naan. **2** Kaade gyet mo kə ten ran ndəən bəət haal mə Aizaya ngusatpwoo Naan sə nənee, “Naan wur sat nə, an nlep ngulep fen shindəm a kyeeen fwaas, “mbəkə wur dak ar fwaas dī. **3** Mee gwar ka pəreppee shi doo dedes a naaryil, “Wur dak ar nDaa Wur aar ar nwur ndir-ndir!” **4** Joon ngucin baptisma, a wur jì put a naaryil. Wur satpwoo Naan ngurum mo, mbəkə mmo tuwap dī, kə nwur cìn baptisma di mmo, mbe two kə shikbish mo-mo. **5** Nenyil nJudiya mo, kə nenyil nJerusalem mo des, mo pwat dəm pee Joon dī, de mo woo shikbish fur mo, be wur cìn baptisma mmo ndəən gyeen nJodan. **6** Joon lep a nlər de mo dak shi shweep raakumi, wur kə dyiin zaal de mo dak shi shin shin ciir mbwoon fin. Wur kə se a cisel, kə nloor nshii de mo a yil. **7** Wur sat ngurum mo nənee, “Mee gwar pə jì mbwoon fen, de, wur des met nghan, kə baa deret fen nə mak, kə nghan doom mbəkə nghan fwen teng kwoopshi wur dī kas. **8** Wen kən cìn baptisma nwun a shi am, dangbə gwar nə wur njì be wur ncìn baptisma nwun a shi Riin Debang.” **9** nDəən teer mənə mo, bə Jesu yool nyil nNazaret mə Galili, kə wur dəm pə Joon dī gyeen nJodan, be Joon cìn baptisma nwur ndəən gyeen nJodan nə. **10** Kaade Jesu ncaa put ndəən am nə, be abet, wur naa dengnaan a wuwang. Be Riin sham kaa mbul sə, nə sham lang nkaa wur. **11** Kəzak, mee doo put ndəən dengnaan de nə sat nənee, “Gha a Lää fen de nwal gha, kə kat retnyit kə gha hakyeng.” **12** Abet-abet, bə Riin Naan dəm kə Jesu a naaryil. **13** Jesu cìn teer laarfeer a yil nə, a peedi ngujwaan kam wur dī. Wur yem ashak kə luwaa yil mo. Nenlep Naan mo jì bam wur **14** Abwoon de mo kə yaa Joon le ndəən lushoot, bə Jesu dəm wul nGalili, wur ncaa satpwoo deret mə Naan. **15** Wur sat ngurum mo nənee, “Pee nə kə wul, kə mulki kə Naan nə kus zak. Wu tuwap, wu shinzeen mpwoo deret nə.” **16** Kaade Jesu a ar del mpwoo am kuur mə Galili, bə wur naa Simon Pita kə dyemnəən fin Andru, mon ncaa bwet shang mbut am, mbe yak pupwap mo. **17** Be Jesu wur sat mmo nənee, “Wu jì ndang nghan, be nghan nle kə wu dee a nensatpwo kə Naan, mbəkə wu dul gurum mo shin jì pee nghan dī kaadi wuu

yak pupwap sə.” **18** Abet, be mo yool yit shang fur mo, be mo dəm ndang wur. **19** Kaade wur gyes dəm de a kyeeen lee, be wur naa Jemis lää Zebedi, kə dyemnəən fin Joon, mo ndəən tii zak. Mon ncaa dak shang fur mo. **20** Abet, be wur pet mo. Be mo yool yit puun fur Zebedi ndəən tii nə, ashak kə nen de moo cìn dak mmo. Be mo dəm ndang Jesu. **21** Mo dəm ndəən Kaparnahum, be Jesu del ndəən mee lu Naan parpuus Nookdi. Be wur yaa kámpwoo Naan ngurum mo. **22** Kám wur nə aapwoo mmo zam, mbəde wu kám a kaa gwar de wu kə iiko sə, baa a kaa nenkám Wàar Mosis mo sə kas. **23** Mee gwar wu kə riin debish, ndəən lu Naan nə, be gwar nə bwet or. **24** Wur sat nee, “Jesu ngwe Nazaret, a me kaat mun kə gha ye? A jì mpesi a mbe twe mun aa? Wen man nə, gha a gwar debang mə Naan.” **25** Jesu gwak riin debish nənee, “A dok tətək! A put aku ndəən gwar nə!” **26** Kaade riin debish nə yoon gwar nə bal-bal, be nə le or shifal, be nə put ndəən gwar nə. **27** Ne aapwoo gurum nə mo jir, har mo doom tal pushak nə, “A me ndesə ye? A mee kám depoo ndes! Wu satpwoo shi iiko, be har riin debish mo cìn mbii de wu sat.” **28** Abet be pwoo ncaa Jesu nə put dəm ndəən yil de mo neer Galili ciirkaat jir. **29** Kaade mo pwat ndəən lu Naan nə, be mo dəm ritul Simon Pita ka Andru, ashak kə Jemis kə Joon. **30** Be mo kat nəənkaam Pita waa saam kə cilem. Abet be mo sat nJesu. **31** Be wur jì yaa sar waa, wu dyep waa tong a təng, be cilem nə kyes nwar, be war cìn dak mbiise mmo. **32** Nkansəən, kaadı puus nə doom taa nlu, be gurum mo jì kə nen ciinkoom mo des, de mo kə riin debish mo pee Jesu dī. **33** Nen yilkaam nə mo jir, mo jì kuur mpolu nə. **34** Jesu bar nenciinkoom mo des, kə shwal mo shini-shini, wu pwat kə riin debish mo des zak. Baa wu yit kə riin debish nə mo leshap de kas, mbəde mo kə man wur. **35** Daar nə, be Jesu yool put mpar-mpar, be wur dəm a peedi baa mee gurum di kas, mbe wur dangnaan (leshap kə Naan). **36** Pita kə nen de mo ashak kə wur, mo pwat dəm mbe yap wur. **37** Kaade mo kat wur, be mo sat nwur nənee, “Gurum mo jir mo ncaa yap gha.” **38** Jesu sat mmo nənee, “Wu yit kə mu dəm njep yil de mo akyeen sə, mbəkə nghan dəm nsatpwo Naan di nyil mənə mo zak. Mbəde wen jì a mbe satpwoo Naan nə.” **39** Mbəmənə, be wu dəm ndəən yil nGalili jir, wu satpwoo Naan ngurum mo ndəən lu Naan mo, kə wur

pwat kə riin debish mo zak. 40 Mee nguloom fii nə, nənee, 11 “Wen sat gha, a yool, a mang jì kurum nfurum ntoom Jesu, be wu dang pə mbiisaam fwaa a dəm ntul” 12 Abet, be gwar na Jesu nənee, “Katdang a rəbet, be gha mak bar wur yool, wur mang mbiisaam fin, be wur put nghan kə wen dee dì a debang.” 41 Jesu naajeel dəm ntul a yit mo jir. Be nə aapwoo mo jir, be gwar nə, be wu zan sar fin, wu tung gwar nə, mo kwoop Naan, mo sat nə, “Baa muu cam naa dang wur sat ngwar nə nənee, “wen nilap ii, aa mee mbii aapwoo kaa desa sə kas.” 13 Jesu put bar. 42 Abet, be loom nə kyes, be gwar nə zum. dəm mpwoo am kuur zak, be gurum mo des, mo 43 Jesu satpwoo ngwar nə shibal. Be wur ɓwet jì kuur pee wur de. Be wu yaa kámpwoo Naan gwar nə abet-abet. 44 Be wur sat ngwar nənee, mmo. 14 Be kaadı wur a ar del dəm, be wur naa “A tap, taji a sat mee mbii mmee gurum kas. Livai làa Alfiyas, wur tong a peelap shool wap. Dangbe a dəm a kam sak fwaa mpris, mbəkə Jesu sat nwur nənee, “A jì ndang an.” Be Livai wur naa gha dì, kə a shin zuum dì zak, kaadı wur yool taa ndang Jesu. 15 Kaade Jesu dəm gyet Mosis sat nə, nen de mo ke ten zum, be tong a peese mbiise nlu Livai, be nenlapwap mo mo shin mbiizum, mbəkə gurum mo man nnə des, kə nenshikbish mo, nen de baa moo kyeer moo ke dee a debəbar.” 45 Dangbe gwar nə wur Wàar Mosis kas, kə pak gurum mo des, mo jì put, be wur yaa satpwoo nə gurum mo des, tong ashak kə Jesu kə jeplep wur mo, a peese be pwoo nə kaatpee jir, har nə le kə baa Jesu mbiise nə. 16 Be nenkám Wàar nMosis mo, de mak baa del ndəən yil nə agaak kas. Dangbe mo a nen Farisi mo, mo naa Jesu wur nkaa sese wur tong a peedi baa mee gurum mo de kas. ashak kə nenshikbish mo, kə nenlapwap mo. Be Jir kəsə, be gurum mo pwat shipee-shipee, mo mo sat jeplep mo nənee, “A me le dang Jesu wur sese ashak kə nenlapwap mo, kə nenshikbish mo yi?” 17 Kaade Jesu kələng pwoo mənə, be wur lap mmo nənee, “Baa nen de mon nkoom, mon nyap nguyen kas, amma a nen de mo a gok. Baa wen jì a mbe pet nen de ndere mo kas, amma wen jì a mbe pet nenshikbish mo.” 18 Nenlep njoon mo, kə nen Farisi mo, mon nkaa wet kə neen. Pak gurum mo jì pee Jesu dì, mo tal pə wur nənee, “A me le dangbe nenlep njoon mo, kə mə nen Farisi mo, moo wet kə neen, dangbə baa jeplep fwaa, moo wet kə neen kas yi?” 19 Jesu lap mmo nənee, “Wu yee nə, nən mmak cìn kə məzep de mo a pee serəbet mə dyik, mon ntong kə neen, be mish kə matpoo nə wur de ashak kə mo me? Katdang mish matpoo nə wur kudi ashak kə mo, be baa mon mmak wet kə neen kas. 20 Dangbə puus nə mon njì, de mon mmang mish nə nkaa mo. Dangbe, mon ntong kə neen ndəən teer mənə mo. 21 Baa mee gurum mak luwas nlər desəər shi fuwaat depoo kas, katdang wu cìn kəsə, be fuwaat depoo, de wu luwas nlər desəər nə dishik, nən nkur, be nən nwaa tee nlər desəər nə, be tee mənən ndes met nfinshiee. 22 Kəzak, baa mee gurum mak doo am anab depoo ndəən tuulshim desəər mo kas. Katdang wur cìn kəsə, be am anab depoo nən mypyan tuulshim desəər nə mo, kə am anab nən mbeer, kə tuulshim nə mon ntee zak. Amma moo doo am anab depoo a ndəən tuulshim depoo mo.” 23 Mee parpuus Nookdī, be Jesu yaa ar del mbut mmaar dəben.

2 mBwoon jep teer mo be Jesu wur del ndəən Kaparnahum, be gurum mo kələng nə, wur waaji ntul. 2 Gurum mo des mo gam lu nə, har mpolu, de baa mee pee denshii dì kas. Jesu nkaa satpwoo Naan mmo. 3 Be mee des mo feer, mo jì ka mee gwar de foshik wur fii, pee Jesu dì. 4 Mbə duu gurum nə mo, be baa mo mak dəm kə gwar nə kus pee Jesu de kas. Dangbə mo kāa tap wang deng lu nə nciit kə pee dì Jesu wur ndəən nə. Kaade mo wang deng lu nə, be mo lep gwar nə sham nkaa mbiisaam, de gwar nii saam nkaa nə. 5 Kaade Jesu naa shinzeen mo nə, be wu sat ngwe foshik de fii nə nənee, “Làa fen, mo kə fwo shikbish fwaa mo ngha.” 6 Dangbe pak nenkám Wàar Mosis mo, de moo tong de, mo nkaa pan ndəən pətuup fur mo nənee, 7 “A me le dang gwar desa wur sat pwoo mənə ye? Wur leshin kaa Naan sa! Baa mee gurum mak fwo shikbish kas, see Naan bəshin bejee dak.” 8 Abet, be Jesu man mbii de moo pan nə ndəən pətuup fur mo, be wur sat mmo nənee, “A mi le dang wuu pan mbii desə mo ndəən pətuup fuu mo ye? 9 A dedang fyeel met ye? De wen nsat nguciinkoom nənee, ‘mo kə fwo shikbish fwaa mo ngha,’ aa koo de wen nsat nwur nənee, ‘A yool a mang mbiisaam fwaa a mwaan’ yi? 10 Dangbə mbəkə wu man de nə, Làa Gurum, wur kə iiko nkaa yil nə, mbe fwo shikbish mo. Be Jesu sat ngwar de foshik wur

Kaadé mo a ar del nə, be nendəm ndang Jesu 12 Dangbe Jesu sat nriin debish nə mo shibal mo doom calang pak dəben nə. 24 Nen Farisi mo hakyeng, nə, Taji mo woo wudi kas. 13 Jesu kaa sat nJesu nənee, “A naa jeplep fwaa mo nkaa adeng jwak, be wur pərep nen dəwur rəbet mo, cìn mbii de baa nə ret kə mo cìn mənə parpuus be mo jì pee wur di. 14 Wur bələp gurum mo Nookdi kas.” 25 Jesu lap mmo nənee, “Ashee, kaapaat baavəl, mbəkə mo dee de a jeplep nwur baa wuu cam tang mbii de mo ran ndəən bəət mo, kə mo tong dì ashak kə wur, kə wur lep haal Naan nkaa mbii de gyet Devit, kə nenyil de mo de mbe satpwoo Naan. 15 Wur shin mbal mo ashak kə wur mo cìn, kaadì gyet neenlää mo mbe ceen riin debish mo zak. 16 Səm nen wur kə nenyil de mo ashak kə wur kas se? 26 dəwur bələp mo kaapaat baavəl nə, mo a Simon, Gyet wur del ndəən Lu Naan dəədes, be wur de Jesu le səm nwur a Pita. 17 Kə Jemis lāa mang gəəl aas de mo kə ten shin nən nNaan, Zebedi, kə Joon dyemnəən Jemis, wur le səm mo wur se, kə wur shin pak nenyil de mo ashak kə a Bowanarjis, de shii mənə nə, (moo cìn mbii a wur. Gəəl aas de baa a mee gurum buu mak se koo nluu de nii petpee sa.) 18 Kə Andru, kə Filip, nə kas, see a pris mo dək. Gyet wur del Lu Naan kə Bartolomi, kə Matiyu, kə Tomas, kə Jemis dəədes nə a mbít de Abiyata wur a pris dəədes lāa Alfiyas, kə Taddawus, kə Simon, de moo pet met jir.” 27 Jesu sat mmo nə, “Mo le parpuus wur a Zeelot. 19 Kə Judas Iskariyot, gwar dewur Nookdi nə a mbe gurum, baa mo le a gurum ji seet kə Jesu sə. 20 Jesu waa baa ntul zak. Be mbe parpuus Nookdi nə kas. 28 Desə nə kám nə, gurum mo des mo waa baaji kuur pee wur dì Lāa Gurum, wur a Daa mə puus Nookdi nə zak.”

3 Jesu waa baa del ndəən mee lu Naan. Be mee gwar dì nlu nə, de sar wur fii. 2 Pak gurum mo leyit fur mo nkaa Jesu, mbəkə mo naa de. Kyet wur mbar gwar nə mpuuus Nookdi wa? Mbəkə mo kat mbii cìn mwaanaa dì. 3 Jesu sat gwar de sar wur nə fii nənee, “A yool a jì a dar sə agaak.” 4 Be wur tal pə mo nənee, “Kyet Wàar Mosis nə sat nə, mu cìn a mbii deret mpuuus Nookdi, aa koo mu cìn a mbii debish ye? Mu bam seen gurum aa, koo mu tutu seen nə ye?” Amma mo dok tətak. 5 Jesu naa mo shi tuup, mbədə nə shwal nwur mbut mbe balkáa kə mo nə, bə wur sat ngwar nənee, “A zan sar fwaa.” Be gwar nə zan sar nə, be sar wur nə zuum. 6 Nen Farisi mo pwat, bə abet, mo dəm bwolpwoo ashak kə nen nHerot mo, mbəkə mo yap ar de mon ntu Jesu de. 7 Jesu yool dəm mpwoo am kuur, ashak kə nendəm ndang wur mo, bə nen Galili mo, kə nen Judiya mo des, mo dəm ndang wur, 8 kə nen de mo nkwang nJerusalem, kə nkwang Idumiya, kə candel nkwang Jodan, kə nkwang yil nTaya kə Sidon zak. Gurum mo des mo jì pee Jesu di. Mbedi mo kələng mbii dewur cìn mo jir. 9 Jesu sat njeplep fir mo, kə mo tang mee tii le nwur kus, mbəkə taji duu gurum nə mo jyar jì dwat wur de kas. 10 Mbedi wur kə bar gurum mo des, be nenciinkoom mo de nkaa jì, mbəkə mo tung wur de. 11 Kə nen de mo kə riin debish mo, katsfang mo naa wur, bə mmo taa ntoom nwur, be mo bwet or nənee, “Gha a Lāa Naan.” 12 Dangbe Jesu sat nriin debish nə mo shibal mo hakyeng, nə, Taji mo woo wudi kas. 13 Jesu kaa sat nJesu nənee, “A naa jeplep fwaa mo nkaa adeng jwak, be wur pərep nen dəwur rəbet mo, cìn mbii de baa nə ret kə mo cìn mənə parpuus be mo jì pee wur di. 14 Wur bələp gurum mo Nookdi kas.” 15 Jesu lap mmo nənee, “Ashee, kaapaat baavəl, mbəkə mo dee de a jeplep nwur baa wuu cam tang mbii de mo ran ndəən bəət mo, kə mo tong dì ashak kə wur, kə wur lep haal Naan nkaa mbii de gyet Devit, kə nenyil de mo de mbe satpwoo Naan. 16 Səm nen wur kə nenyil de mo ashak kə wur kas se? 26 dəwur bələp mo kaapaat baavəl nə, mo a Simon, Gyet wur del ndəən Lu Naan dəədes, be wur de Jesu le səm nwur a Pita. 17 Kə Jemis lāa mang gəəl aas de mo kə ten shin nən nNaan, Zebedi, kə Joon dyemnəən Jemis, wur le səm mo wur se, kə wur shin pak nenyil de mo ashak kə a Bowanarjis, de shii mənə nə, (moo cìn mbii a wur. Gəəl aas de baa a mee gurum buu mak se koo nluu de nii petpee sa.) 18 Kə Andru, kə Filip, nə kas, see a pris mo dək. Gyet wur del Lu Naan kə Bartolomi, kə Matiyu, kə Tomas, kə Jemis dəədes nə a mbít de Abiyata wur a pris dəədes lāa Alfiyas, kə Taddawus, kə Simon, de moo pet met jir.” 27 Jesu sat mmo nə, “Mo le parpuus wur a Zeelot. 19 Kə Judas Iskariyot, gwar dewur Nookdi nə a mbe gurum, baa mo le a gurum ji seet kə Jesu sə. 20 Jesu waa baa ntul zak. Be mbe parpuus Nookdi nə kas. 28 Desə nə kám nə, gurum mo des mo waa baaji kuur pee wur dì Lāa Gurum, wur a Daa mə puus Nookdi nə zak.”

21 Kaadé nen wur mo kələng nə, baa wur mak katpee mbe se mbiise kas, kə mo kələng gurum moo sat nə, Jesu kə tar, be mo dəm mbe yaa wur. 22 Pak nenkám Wàar Mosis de mo pwat nJerusalem ji, mo sat zak nənee, “Jesu kə Beelzebul, dē nə a mishkoom mə riin debish mo, kə wur kə ceen riin debish mo a shibal mə mishkom kə riin debish mo.” 23 Jesu parep mo jì kus, be wur sat Səmpwoo mo nənee, “Cinarang dangbe ngujwaan nwaa ceen ngujwaan put yi? 24 Katdang be mee yil dədəs bāk set vəl, mbe cìn lek kə set, be yil dədəs mənən nleng. 25 Katdang be mee nentul mo bāk sut val, mbe cìn lek kə shak, be tul mənən nleng. 26 mBe mənə, kadang be ngujwaan wur bāk mulki wur de vəl, mbe cìn lek kə foshik wur, bə ba mulki wur nən ndər kas, bə a kyes wur nə mmənə. 27 Baa mee gurum mak del ntul ngufal, mbəkə wur hər long wur də kas, see koo wur shee fwot ngufal nə akudang, be wur mmak hər long wur nə. 28 “Azeen, kən sat nwun nə, shikbish de gurum moo cìn, kə pwo debish de moo sat, be Naan wur nfwo shikbish mənən ngurum mo. 29 Dangbə katsfang mee gwar cìn shikkish, nkaa Riin Naan, be baa Naan nfwo gwar mənə kas, mbe vit. Mbedi wu cìn a shikkish de baa Naan cam fwo nə nwur kas har ngaa-nga.” (aiōn g165, aiōnios g166) 30 Jesu satpwoo desə a mbədə pak gurum moo sat nənee, “Wur kə riin debish.” 31 Nəən Jesu kə dyemnəən wur mo jì dar atəleng, be mo lep mee gurum del pet wur. 32 Gurum mo des mo tong neer Jesu

cærkaat, mo sat nwur nənee, “Nəən fwaa, kə taa a ar sə, de katdang mo kələng pwoo Naan dyemnəən fwaa moo rabet naa gha ataleng.” na, be abet, nguijwaan wur jì għar pwoo de mo 33 Jesu sat mmo nənee, “A wii a nəən fen, kə kələng nə ndəən pətuup fur mo. 16 Pak gurum a wii mo a dyemnəən fen yi?” 34 Be wur lyap mo a kaa cirem de mo 6wet a kwoop sə, de nen de moo tong neer wur cærkaat, be wur sat katdang mo kələng pwoo kə Naan ni, be mo lap mmo nənee, “Wu naa, a nəən fen, ka dyemnəən shi retrnyit kəlak-kalak. 17 Amma baa nə sham fen mon ndesi! 35 Ngwar dewur cìn dyen kə seen jurum-jurum, ndəən mo kas, kə baa mon Naan, be a gwar mənə a dyemnəən fen demish, nteer vəl kas. Katdang mee luk yool koo gurum kə dyemnəən fen de mat, kə nəən fen zak.”

4 Jesu waa baa yaa kám-kam de ngurum mo mpwoo am kuur nə. Be gurum mo des mo jì kuur pee wur dī. Mbe duu kə gurum nə mo, be Jesu del tong ndəən tii nkaa am nə, be duu kə gurum nə mo jì dār pəkom am kuur nə. 2 Jesu kám mbii mo ngurum mo des shi səmpwoo mo. Ndəən kám wur nə mo, be wur sat mmo nənee, 3 “wu lekom! Gyet mee ngumaar wur put dəm mbe 6wet cirem mbut mmaar. 4 Be kaadī wur nkaa 6wet cirem nə, be pak cirem nə mo taa nkaa ar, be nyer mo sham cak cirem nə se. 5 Pak cirem nə mo taa nkaa kwoop, a peedi baa nə kə yil des kas. Abet, be cirem na mo ciir kàa. 6 Kaade puuskàa be mo caan har mo fii, mbəde baa mo kat yil des mbe sham seen kas. 7 Pak cirem nə mo taa mbut nhər mo, be mo kàa wurang ndəən hər nə mo, be hər nə mo təreng káa mmo, be baa mo le mee aa kas. 8 Pak cirem nə mo taa nkaa yil deret, be mo kàa wurang rəret, kə mo le àa des. Memee le àa mo laarkun, kə memee le mo laarpeemee, kə memee le mo kambil.” 9 Jesu sat nənee, “Ngwar dewur kə koom mə kələngpee, be nə ret kə wur kələng.” 10 Kaade Jesu dee mbəshin, be pak nen de mo kələng səmpwoo nə, mo jì ashak kə jeplep wur de dekaapaat baavəl sə mo. Mo jì tal pə wur, mbəkə wur sat shii Səmpwoo nə dī mmo. 11 Jesu sat mmo nə, “Naan shin man nwun, mbəkə wur manshii kə mbii de mo a səsok mə mulki Naan, amma pee nen de atələng mo, be moo kələng mbii desə mo jir a shi səmpwoo. 12 Mbəkə koo ‘de mo naa, be mon nnaa shi yit dak, amma baa mon mnaashii nə kas. Pee nen de mo kələng, be mon nkələng a shi kom dak, amma baa mon mmanshii nə kas, mbəkə taji mo ciir, kə Naan fwo shikbish fur mo dī.” 13 Jesu tal pə mo nənee, “Baa wuu manshii səmpwoo desə nə kas aa? Cinarang dang wun mmanshii kə koor səmpwoo nə mo yi? 14 Shii kə səmpwoo nə ndesi, ngumaar nə wur a kaa ngusatpwoo Naan sə. 15 Pak gurum mo a kaa cirem de mo

seen jurum-jurum, ndəən mo kas, kə baa mon Naan, be a gwar mənə a dyemnəən fen demish, nteer vəl kas. Katdang mee luk yool koo gurum kə dyemnəən fen de mat, kə nəən fen zak.” 16 Pak gurum mo a kaa cirem de mo taa mbut nghər mo sə, de katdang mo kələng pwoo Naan nə, 19 be, mbe pan kə mbii mo, kə choor long ma yil desə mo, kə numpee mə long mo, kə fwoot mə pak mbii mo, mo vwan pwoo nə, be baa mo lāa-lāa kas. (aiōn g165) 20 Pak gurum mo a kaa cirem de mo 6wet mo nkaa yil deret sə, de mo kələng pwoo Naan nə. Be mo lap nə, be pwoo Naan nə cìn dak des ndəən pətuup fur mo, kaa cirem de nə lāa-lāa mo des sə. Pak mo lāa-lāa laarkun, pak mo laarpeemee kə pak mo kambil.” 21 Jesu sat mmo nənee, “Kyet mee gurum nle wus nfitila, dang wur waa mang daa dedes paa nə dī wa? Koo wur waa le nə nder peesaam wa? Amma wur nle nə adeng pee, a pee le fitila. 22 Baa mee mbii de, de nə a səsok de nən nook put agaak kas, kə baa mee mbii de, de nə a pəpaa, de mon nook put kə nə agaak kas. 23 Ngwar dewur kə kom mə kələngpee, be nə ret kə wur kələng.” 24 Wur sat mmo zak nənee, “Wu cìn pan nkaa mbii de wuu kələng mo. Shi daa de wuu kám mbii de ngurum mo, be mon nkám mbii mo wun a shi shik zak, be nən ngam met mumo nə zak. 25 Koo dang weyi dewur kə mbii, be mon nciñ dyikə nwur. Dangbe gwar de baa wur kə mee mbii kas, be mon nsəət nwaa yaa wur kə rep mbii dewur kə nə.” 26 Jesu sat zak nənee, “Mulki Naan nə a kaa mee gwar de wu 6wet cirem dəben mbut mmaar sə. 27 Be wur saam mpar, kə wur yool mbit, be dəben nii kàa nii wurang. Be baa wur man kaadī nii wurang sə kas. 28 Yil nə shikáa wur, nii kə le mbii kəkop mo kaa lāa-lāa. Nshee, be nə wurang kàa pyan kom, be nə puttákā, kə nə le àa. 29 Kaade dəben nə nung, be wur mang cuk dəm diip dəben nə abet, mbəde pee mak diip nə.” 30 Jesu sat nənee, “Mun nkám mulki Naan nə a kaa me sə yi? Kə mun nkám nə a shi səmpwoo dedangyii? 31 Nə a kaa àas kə mee təng, de moo pet nə a mustad sə, de nə kat met àas kə cirem mo jir, dang be katdang mo kop nə nyil, 32 be nə yool

wurang, 6e nə dee a təng dedes zam. Nii put nənee, “Səm fen nə a Lijiyon, de shii kə mənə song denan-nan mo, 6e nyer mo jì le tish fur nə, mun dì des.” 10 Riin debish nə mo dang pə mo mbüt riin ni.” 33 Jesu satpwoo ngurum mo, Jesu hakyeng, mbəkə taji wur ceen mo pwat nkaa mulki kə Naan shi səmpwoo mo shini- ndəən yil mənə kas. 11 Kus kə peemənə, 6e kuur shini, kaadi mo mak manshii nə sə. 34 Baa Jesu kə danus mo dì des, mo nkaa se shit shiituer satpwoo ngurum nə mo kas, see a shi səmpwoo jwak. 12 Riin debish nə mo dang pə Jesu, kə wur mo. Dang be katdang wur dee mbəshin ashak cínpee mmo, kə mo dəm del de ndəən danus kə jeplep nwur mo, 6e wur tap yakshii səmpwoo nə mo. 13 Jesu cínpee mmo, 6e riin debish nə nə mmo jir. 35 Parpuus mənə, nkansən, 6e Jesu mo pwat ndəən gwar nə, 6e mo dəm del ndəən sat njeplep fin mo nənee, “Wu yool mmun, kə danus nə mo. Duu kə danus nə mo wul ngal vəl, mu candel mu dəm nkor desí.” 36 Mo yool yit mo yool shwe sham a shituer jwak, 6e mo sham duu gurum nə mo, 6e mo dəm ashak kə Jesu beer ndəən am candar nə, har mo murap jir. 14 ndəən tii dewur tong ndəən nə. Pak tii nə mo Nentap danus nə mo shwe dəm sat ngurum mo yool dəm ndang wur zak. 37 Mee kut dedes nə ndəən yilhaam, kə jeygil mo jir. Gurum mo pwat yool nkaa am nə, 6e am del ndəən tii nə. Be jì mbe naa mbii de nə kə cín. 15 Mo jì pee Jesu tii nə doom gam kə am. 38 Dangbe Jesu nsaam de, 6e mo naa gwar de di wur kə riin debish mo mbwoon ndəən tii nə. Be jeplep wur mo dəm wur kə tong, kə nlar a ləlep, kə wur ndəən dyen mii wur. Mo sat nə, “Ngukám, a naa mun murep fin rəret, 6e kərmmuut yaa mo. 16 Nen de mo cín mbəsə kas aa?” 39 Jesu wur mii, 6e wur gwak mbii desə nə a yit fur, 6e mo yakshii nə ngurum kut nə, 6e wur sat am kuur nə nənee, “A dok mo, kaadi Jesu bar gwar de di wur kə riin debish tətək. A saam coot.” Be kut nə dar, pee dokshik mo sə, kə kaadi danus nə mo murap sə. 17 tətək. 40 Jesu sat njeplep wur mo nənee, “A me Dangbe nenyil nə mo dang pə Jesu, kə wur yool le dang kərmmuut yaa wun ye? Har yaksə, 6e put ndəən yil fur. 18 Kaade Jesu pə del ndəən baa wun shinzeen kas aa?” 41 Nə aapwoo mmo tii, 6e gwar de, wur kə riin debish sə, wur dang des zam, 6e mo sat nshak nənee, “Gwar desə pə Jesu nənee, “A yit an dəm dì ndang gha.” 19 wur a weye? De har kut kə am kuur, mo cín Amma baa Jesu rəbet kas. Wur sat ngwar nə ndyen wur!”

5 Jesu kə jeplep wur mo can am kuur de Galilee del, 6e mo jì wul nkor dəər mu yil nGarasin. 2 Kaade Jesu put ndəən tii nə abet 6e wur kaat kə mee gwar dewur kə riin debish, wur kə tong a ndəən gwoot kəcīr mo. 3 A peetong kə ngwar nə mmənə. Baa mee gurum katbal de mmak yaa wur 6woot kas. Koo de mo 6woot wur a shi təsek, 6e wur kə saa təsek nə. 4 Di moo naa njwal shii fir mo mbüt nfut, kə mo 6woot sar wur mo shi təsek, dang be wur roop nfut nə, kə wur kəram təsek nə two. Baa mee gurum mak cín mee mbii nwur kas. 5 Par kə puus, 6e wur tong a ndəən kəcīr, kə ndəən jwak mo, kə wur le or, kə wur kóon foshik wur nkaa jwak nə mo. 6 Kaade wur naa Jesu kə jì jong-jong, 6e wur yool su dəm, wur dəm kurum nfurum ntoom wur. 7 Be wur bwet doo shibal nənee, “A me kaat mun kə gha ye? Jesu Lāa Naan Dehai! Wen dang pə gha mbe səm Naan, taji a lejeel nghan kas.” 8 Gwar nə sat kəsə, a mbəde Jesu kə sat nriin debish nə nənee, “A put aku mbüt ngwar nə, gha riin debish.” 9 Jesu tal pə gwar nə nənee, “Səm fwaa a weyi?” Gwar nə lap

nənee, “A waa baa ntul, pee dyemnən fwaas mo dī, mbəkə a satpwoo de mmo nkaa mbii dedes de Naan kə cín gha, kə dewur kə naajeel fwaas.” 20 Gwar nə wur baa waa, 6e wur taa satpwoo nə nenyil de nkwang nyil nDikapolis mo, nkaa mbii dedes de Jesu kə cín nwur. Mbii de gwar nə sat nə aapwoo ngurum mo. 21 Jesu waa baa candel nkwang nkor desé, ndəən am, 6e gurum mo des mo jì kuur pee wur dī, mpwo am kuur nə. 22 Mee gwar de moo pet səm wur a Jairus, wur a memee ndəən nennan-nan mə mee lu Naan, wur jì kurum ntoom Jesu. 23 Wur dang pə Jesu hakyeng, wur sat nənee, “Reep fen deele war pə yap muut. A jì a lesar fwaas nkaa war, mbəkə war kat seen dī.” 24 Jesu yool dəm ashak kə Jairus, 6e gurum mo des mo dəm ndang wur, 6e mo neer wur cərkaat kus-kus. 25 Mee mat war de zak, de waa kə beer toom mbe bit mo kaapaat baaval. 26 War kə kyes long fin mo jir pə menyen mo, jir kəsə, 6e baa memee mak bar war kas. Dangbe shwal war nii war səət cicí nnə. 27 Kaade war kələng pwoo nkaa mbii de Jesu wur cín mo, 6e war dəm del mbüt duu gurum nə mo. Be war tap dəm mbwoon Jesu, 6e war tung pəkom nlər wur. 28 Mbədi war kə

ten pan ndəən pətuup war nənee, "Katdang be nənee, "Gwar desə wur kat mbii desə mo jir a an tung koo a pəkom nlər wur de bejee dak, be nneyi? Mo shin a seen dedang ngwar desə ye? an mbar." 29 Aasa 6e, war tung pəkom nlər wur De nə le kə wur cīn mbii aapwoo denan-nan sə nə, be abet, toom war nə dar. War man ndəən mo yi? 3 Baa a ngu pwas shyeep sə ndesə kas fwoshik war nə, nee shwal war nə kə kyes jee. aa? Dyem kə Meeri, de dyemnəən wur mo a 30 Abet Jesu man nə, iiko kə put ndəən foshik Jemis, kə Josep, kə Judas, kə Simon kas aa? De wur nə, be wur ciir tal pə gurum nə mo, nənee, dyemnəən wur de mat sə mo, ashak kə mu zak, "A wii tung nlər fen yi?" 31 Jeplep wur mo lap kas aa?" Mbəmənə 6e mo langtuup kə wur. 4 nwur nənee, "A naa diuu gurum nə mo neer gha Jesu sat mmo nənee, "Baa gurum moo cii shin ciirkaat, be a sat nənee, 'A wii tung gha yi' aa?" dedes ngusatpwoo Naan kas, see a pə nenyil 32 Jesu ciir mbəkə wur naa gwar de tung pəkom wur mo, kə dang wur mo, kə nentul wur mo, a nlər wur nə dī. 33 Mat nə war man koom de war moo cii shin dedes nwur bejee dak." 5 Baa wur kə kat nə, be war jì shi kəermuut kə daar, war cīn mee mbii aapwoo denan-nan mo mpeemənə kurum nyil ntōom Jesu, be war sat zeen nwur kas, amma wur lesar nkaa pak nenciinkoom mo jir mbii de nə kə cīn. 34 Jesu sat nwar nənee, lee dak, bə wur bar mo. 6 Nə aapwoo njesu zam, "Reep fen, shinzeen fii nə le kə yi dee a debəbar. mbədē baa gurum nə mo shinzeen kas. 7 Jesu Shwal fii nə kyes. Yi dam, yi wul riyang." 35 mwaan neer jeypil nə mo, mbəkə wur kāmpwoo Kaade Jesu kudi nkaa sat pwoo mənə, be mee Naan de ngurum mo. Wur pərep jeplep wur de des mo tong ntul Jairus mo jì, be mo sat nwur kaapaat baaval sə mo, be wur lep mo she seet nənee, "Reep fwaas war kə muut, Mbəmənə 6e vəl-vəl. Wur shin iiko mmo nkaa riin debish taji a lejeel Ngukám wur kas." 36 Amma Jesu mo. 8 Wur sat mmo shibal nənee, "Taji wu lekom kaa baa wur kələng pwoo de mo sat nə mang mee mbii mbə mwaan nə kas, koo gill kas sə. Be war sat njairus nənee, "Taji pətuup aas, koo kuluk, koo shool ndəən daam fuu mo fwaas wat kas, amma a shinzeen bejee." 37 Baa kas. 9 Amma wu mak mang kammwaan, kə wu Jesu yit kə mee gurum dəm ndəng wur kas, see jwal kwoopshi nshii fuu mo bejee dak. Kə taji a Pita, kə Jemis kə Joon dyemnəən Jemis bejee wu lep nlər mo vəl kas. 10 Koo tul dedangyii, de dak. 38 Kaade mo jì wul ntul Jairus nə, be Jesu wu del de, be wu tong ntul mənə, har pardé naa gurum mo nkaa fwo ruruu, mo nkaa wal, wun nyool wu yit pee nə. 11 Koo pee dedangyi mo nkaa maap zak. 39 Wur del ndəən lu nə, de baa mo lap wun kas, kə baa mo kələng pwoo be wur sat mmo nənee, "A me le dəng, wuu fuu kas zak, be katdang wun a ar put mbe nə, fwo ruruu kə wun mmaap yi? Baa laareep nə be wu bwap ərong de nən nkaa shii fuu mo, war kə muut kas, amma war a nsaaam bejee." mbəkə nə dee de a langtəng nkaa nenyil nə 40 Amma gurum nə mo jir, mo shwar wur shi mo, nə mo cii lap wun." 12 Dangbe mo pwat shwar ma bəkpee. Kaade wur le kə gurum nə dəm yaa satpwoo Naan ngurum mo, mbəkə mo pwat atəleng jir. Be wur le kə puun kə nəən gurum mo tuwap dī. 13 Mo ceen riin debish reep nə, kə nen de mo ashak kə wur, mo del mo des, kə mo pwes nenciinkoom mo des shi ndəən lu de laareep nə war kə saam dī. 41 Be mwoor paat, kə mo bar mo. 14 Mishkoom Herot wur yaa sar laareep nə, be wur sat nwar nənee, kələng pwoo nkaa Jesu, mbədē səm Jesu nə dee "Talifa kumi" de shii mənə a nə, "Apa, wen sat a deməman ngurum mo jir, mbe mbii aapwoo yi, yi yool." 42 Abet be reep nə war yool dər, dəwur cīn mo, be nə le kə pak gurum moo sat war yaa mwaan. Bitlāa war nə a kaapaat baaval. nənee, "A Joon ngucin baptisma wur kə yool a Nə aapwoo ngurum mo des hakyeng. 43 Jesu peemūut. A nə le dəngbe wur kə iiko mbe cīn satpwoo mmo shibal nənee, "Taji wu satpwoo mbii aapwoo desə mo." 15 Amma pak gurum mo mmeec gurum nkaa na kas." Wur sat zak nənee, sat nənee, "A Ilaija jì kāmshin agaak." Kə pak mo sat nənee, "Wur a ngusatpwoo Naan, koo memee ndəən nensatpwo Naan de gyet yam mo sə." 16 Kaade Herot wur kələng mənə, be wur sat nənee, "A Joon de Di wen kən le kə mo can kāa wur sī. A wur kə baa yool a peemūut." 17 Di Herot shikāa wur, wur kə lep gurum mo dəm yaa Joon swoot le nlushoot, mbe Herodiyas mat

6 Jesu yool yit peemənə, be wur waaji ndəən yil wur. Jeplep wur de mo jì ndəng wur. 2 Kaade parpuus Nookdi nə wul, be wur yaa kāmkam ngurum mo, ndəən lu Naan. Gurum mo des mo kələng wur, nə aapwoo mmo, be mo sat

dyemnæən nwur Filip, de Herot wur kə lap war dī.” 32 Be mo dəm mbusut ndæən mee tii am, mmat. 18 Mbedi Di Joon wur naa nsat nHerot mpeede baa gurum mo di kas. 33 Amma gurum nə, “Baa nə ret kə a lapmat kə dyemnæən fwaa nə mo naa moo dəm, kə mo man nə, a mo. Be kas.” 19 A mpeemənə be Herodiyas war fes naa gurum nə mo yool ndfeen yilkaam mo jir, mo Joon kə yit də bish, be war rabet tu Joon, dang yaa ar a dəər nshii, be mo dəm taa təleng nJesu baa war kat ar nə kas. 20 Herot wur kəər Joon, kə jeplep wur mo. 34 Kaade Jesu put ndæən tii mbəde wur man nə, Joon wur a nguzeen, kə nə, be wu naa gurum mo kuur des. Be wur naa gwar de ndere. Nə le kə nHerot tap kə Joon rabet mo jeel wur nyit, dang mo dee a kaa təm de baa ndæən lushoot nə. Herot wur kələng pwoo de mo kə ngunaa kas sə. Wur doom kám mbii mo Joon kə sat mo shi retnyit, amma pwoo nə moo mmo des. 35 Kus yak puus nru, be jeplep nwur daampree nwur zam. 21 Abwoon jep mənə, be mo jì sat nwur nənee, “A naa puus nə kus kə ru, Herodiyas waa katpee mbe tu Joon, a parpuus dang pee desə nə a naaryil de baa tul gurum de mishkoom nHerot wur cet mbii serəbet, mbe mo di kas. 36 A sat ngurum nə mo dəm, mbəkə pan parpuus de gyet mo lāa wur de. Be wur mo dəm də ndæən tul nenmaar mo, kə jeypil de pərep mishkoom de mon nder wur, kə nenyil mo neer pee desə cərkaat, mo seet mbiise de denan-nan ncaa shiitoon nwur mo, kə nenyil shikáa fur.” 37 Dangbe Jesu lap mmo nənee, denan-nan de mo ndæən Galili, mbəkə mo jì de “Wu shin mbiise mmo se.” Mo lap nwur nənee, mbe serəbet nə. 22 Be reep kə Herodiyas war “Mun ndem mu seet gəəl aas mə shool zinariya del met kook, be nə ret nHerot nyit zam, kə kambil vəl, kə mu shin mmo se aa?” 38 Jesu tal nenyil de moo tong a pee sese ashak kə wur pə mo nənee, “Wun kə gəəl aas mo a kong ye? zak. Mishkoom Herot wur sat nreep nə war Wu dəm wu naa de.” Kaade mo dəm naa, be nənee, “Koo mbii dedangyi, de yii rabet, be mo sat nənee, “Mun kə gəəl aas mo paat, kə yi dang, be wen ncin nyi.” 23 Wur waa baa pupwap mo val.” 39 Be Jesu sat njeplep wur mo tuweerpwoo nwar shibal zak nə, “Koo a meye bāk gurum nə mo tong nyil, shikuur-shikuur de yi dang pə an jir, be an ncin nyi. Koo dang ncaa dem de məlep nə. 40 Aasə be gurum nə nə a koor mulki fen, be nghan nshin nyi.” 24 mo tong nyil shikuur-shikuur, pak mo kambil- Reep nə war dəm tal pə nəən waa nənee, “Wen kambil, dang pak mo laarpaat-laarpaat. 41 Jesu ndang a meye?” Nəən na war sat nənee, “Yi mang gəəl aas dépaat nə mo, kə pupwap de val dəm yi sat wur shin káa Joon nguchin baptisma nə mo, be wur dyep yit fer adeng, be wur cín nyi.” 25 Reep nə war baa pə mishkoom de kəlak- dangnaan (leshap kə Naan) mə pəlang Naan. Be kəlak, be war sat nwur nənee, “A shin kaa njoon wur yilang gəəl aas nə shin jeplep wur mo, kə nguchin baptisma an ndæən kong sə.” 26 Mbii mo swap de ngurum nə mo se, kəzak, wur bāk de war dang desə nə wàt pətuup mishkoom pupwap de vəl nə mmo aasə zak. 42 Gurum nə zam, amma mbəde wur kə ten tuweerpwoo mo jir, mo se əbəl. 43 Har nen mwaan ndang nreep nə war shi bəlemcuk, ntoom məzep wur wur na mo kok kor gəəl aas kə pupwap de mo nə mo, be nə dee nwur a təng, kə wur shin káa dee de, be nə gam kəcik mo kaapaat baavəl. 44 njoon nwar. 27 Abet-abet mishkoom Herot wur Daa de mo se mbiise nə, mo wul ngal paat. 45 lep mee shiitoon mbüt nen tappee wur mo ke Abet, be Jesu le kə nen mwaan ndang wur mo wur dəm can káa njoon jì kə dī. Shiitong na wur del ndæən tii, mbəkə mo dəm di nwur ataleng, dəm can káa Joon ndæən lushoot. 28 Be wur jì mbe candel nkor Betseda, kə wur b̄wet duu kə kə káa nə ndæən kong. Be wur shin nwar. Be gurum nə mo de akudang. 46 Abwoon dewur war dəm shin nnəən fer. 29 Kaade jeplep Joon kə b̄wet mo, be wu kaa adeng jwak mbe cín mo kələng nə mo kə tu Joon, be mo jì mang dangnaan (leshap kə Naan). 47 Kaade tii nə kə kúm wur dəm wum ndæən kəcik. 30 Jeplep Jesu wul a naar am kuur nə, be pee kə shool. Jesu mo waaji pə wur de, be mo sat nwur mbii de mo wur dee dī a dəər mbəshin. 48 Wur naa mo ncaa dəm cín mo, kə mbii de mo kə kám ngurum mo shwaajeel, mpee tung tii nə, mbəde mee kut zak. 31 Mbedi gurum mo des moo jì, kə pak moo dedes nii baa kə mo shibwoon. Be wur mwaan waa baa zak, be nə le kə baa Jesu kə jeplep fir ncaa am kuur nə ke wur dəm pee mo di, naar kə mo katpee de mon nse mbiise de kas. Be Jesu karfe kun har dəm karfe mpeemee. Kaade wur sat mmo nənee, “Wu jì mmun, mu dəm mbəsən dəm wul pee mo di, be wur cín kaa wur ndæəl a peedi baa gurum mo de kas kə wun wu nook mo sə. 49 Be, kaadi mo naa wur mwaan ncaa

am nə, be mo pan nə a mee nshon, be mo bwet mmo zak nənee, “Wun kə mee ar seen mbe cii or. 50 Mbedi mo jir mo naa wur, be kəermuut Wàar Naan mo, mbəkə wu dyel kám fuu mo de. fes yaa mo des. Abet, be Jesu leshap kə mo, wur 10 Mosis sat nənee, ‘A shin dedes mpuun fwaas kə sat mmo nənee, ‘Wu bwet pətuup fuu mo, a an. nəən fwaas,’ Kəzak nənee, ‘gwar dewur satpwoo Taji kəermuut yaa wun kas.’ 51 Be wur kāa del debish nkaa puun koo nəən wur, be mon ntu ndəən tii nə ashak kə mo, dangbe kut nə dar wur ating.’ 11 Amma wuu kám ngurum mo nə, coot. Be nə aapwoo mmo zam. 52 Mbedi baa ‘Katdang gurum wu kə mee mbii de nə ret kə mo manshii kə pwoo nkaa mbii aapwoo de Jesu 12 Be baa wu kudi wuu yit mo mak manshii nə rəret kas. 53 Kaade mo can nuur cìn mee mbii mbe bām puun wur de kə am nə del, be mo jì wul kwang nyil nGenesaret, nəən wur de kas. 13 A mbe kám fuu desə mo, be be mo dyiin tii nə pəkom dāer. 54 Kaade mo wuu lepwoo Naan dee a mbii debuu, kə mbii mo pwat ndəən tii nə, be abet-abet Be gurum mo des de wuu cìn mo aasə zak.” 14 Jesu waa baa man nə, a Jesu. 55 Mo yool shwe dəm del ndəən pet duu gurum nə mo, be wur sat mmo nənee, yil nə jir, be mo ghər nenciinkoom mo nkaa “Wu lekom, kə wur kələng mbii de an nsat dī, mbiisaam fur mo, mo dəm kə mo mpee de mo kə wur manshii nə de zak. 15 Baa mee mbii de kələng nnə Jesu dī. 56 Peedi Jesu del de jir, koo gurum kə se mpwoo, nən nle kə gurum dee a ndəən jepyil mo, koo ndəən yilhaam mo, koo a mbii debish (nyaknkap) nyit Naan kas, amma a peemaar mo, be gurum mo ghər nenciinkoom mbii de moo kāa pwat mpwoo gurum, a mənə fur mo, mo le mo mpwoo lutuk, kə mo dang pə Jesu, katdang wur rabet, be wur yit kə mo tung koo a pəkom nlər wur de bejee dak. Nen de mo kələngpee, be wu kaleng. 17 Kaade Jesu yool yit tung nlər wur nə jir, be mo bar.

7 Nen Farisi mo, kə pak nenkám Wàar Mosis mo, de mo tong nJerusalem, mo jì kuur pee Jesu dī. 2 Be mo naa pak jeplep Jesu moo se mbiise shi sar de baa nə bang kas, shii kə mənə nə, baa mo vwang sar fur mo kaadī nen Farisi mo sat nnə, mo cìn sə kas. 3 Baa nen Farisi mo kə nen Yahudi mo jir, moo see mbiise kas, see mo shee vwang sar fur mo rəret akudang. Moo tap aa mbii de gyet məyii fur moo loot kə cìn nə. 4 Katdang mo tong nlutuk jì, be baa mon nse mee mbii kas, see mo shee vwang sut rəret akudang. Pak mbii mo dədəs, de moo cìn, de mo kám a pə nen məyii fur mo, kaa vwang laadasa mo, kə tuul mo, kə daa bòng mo sə. 5 Nen Farisi mo, kə nenkám Wàar nMosis mo tal pə Jesu nənee, “A me le dangbe baa jeplep fwaas moo tap kə kám kə nen məyii funu mo kas ye? Har moo se mbiise shi sar de baa mo bang kas.” 6 Jesu lap mmo nənee, “Wun nen mwaan ndang Naan shi pətuup vəl-vəl mo. Gyet Aizaya wur satpwoo nkaa wun azeen nənee, ‘Nen desə moo shin dedes nghan a shi məshpwoo fur mo. Amma pətuup fur mo jong kə an. 7 Moo seyil nghan a buu. Kám de moo kám nə a Wàar mə gurum mo. 8 Wuu yit Wàar Naan, kə wu dyel a Wàar de gurum moo loot kə cìn nə.’ 9 Wur sat

mmo zak nənee, “Wun kə mee ar seen mbe cii 10 Mosis sat nənee, ‘A shin dedes mpuun fwaas kə sat mmo nənee, ‘Wu bwet pətuup fuu mo, a an. nəən fwaas,’ Kəzak nənee, ‘gwar dewur satpwoo Taji kəermuut yaa wun kas.’ 51 Be wur kāa del debish nkaa puun koo nəən wur, be mon ntu ndəən tii nə ashak kə mo, dangbe kut nə dar wur ating.’ 11 Amma wuu kám ngurum mo nə, coot. Be nə aapwoo mmo zam. 52 Mbedi baa ‘Katdang gurum wu kə mee mbii de nə ret kə mo manshii kə pwoo nkaa mbii aapwoo de Jesu 12 Be baa wu kudi wuu yit mo mak manshii nə rəret kas. 53 Kaade mo can nuur cìn mee mbii mbe bām puun wur de kə am nə del, be mo jì wul kwang nyil nGenesaret, nəən wur de kas. 13 A mbe kám fuu desə mo, be be mo dyiin tii nə pəkom dāer. 54 Kaade mo wuu lepwoo Naan dee a mbii debuu, kə mbii mo pwat ndəən tii nə, be abet-abet Be gurum mo des de wuu cìn mo aasə zak.” 14 Jesu waa baa man nə, a Jesu. 55 Mo yool shwe dəm del ndəən pet duu gurum nə mo, be wur sat mmo nənee, yil nə jir, be mo ghər nenciinkoom mo nkaa “Wu lekom, kə wur kələng mbii de an nsat dī, mbiisaam fur mo, mo dəm kə mo mpee de mo kə wur manshii nə de zak. 15 Baa mee mbii de kələng nnə Jesu dī. 56 Peedi Jesu del de jir, koo gurum kə se mpwoo, nən nle kə gurum dee a ndəən jepyil mo, koo ndəən yilhaam mo, koo a mbii debish (nyaknkap) nyit Naan kas, amma a peemaar mo, be gurum mo ghər nenciinkoom mbii de moo kāa pwat mpwoo gurum, a mənə fur mo, mo le mo mpwoo lutuk, kə mo dang pə Jesu, katdang wur rabet, be wur yit kə mo tung koo a pəkom nlər wur de bejee dak. Nen de mo kələngpee, be wu kaleng. 17 Kaade Jesu yool yit duu gurum nə mo, be wur dəm del ndəən lu. Be jeplep wur mo tal shii səmpwoo mənə pə wur. 18 Jesu sat mmo nənee, “Baa wun wu manshii nə kas zak aa? Wu man nə, koo a mbii dedangyi de gurum se, be baa nən mmak le gurum dee a mbii debish (nyaknkap) nyit Naan kas. 19 Mbedi mbii de gurum se, be baa nii del sham a ndəən pətuup wur kas, amma nii del sham a ndəən but nwur, be wu ndem kən nə ndyes.” Jesu satpwoo dese, a mbəkə wur kám de nə, baa mee mbiise mak le gurum dee a mbii debish (nyaknkap) nyit Naan kas. 20 Jesu sat zak nənee, “A mbii de moo kāa pwat ndəən pətuup gurum, a moo le gurum a mbii debish (nyaknkap) nyit Naan. 21 Mbedi a ndəən pətuup ngurum, be pan debish moo pwat a dī. Mbii mo kaa tang mat mo, kə wat, kə tukáa, kə ngaa. 22 Kə tələk, kə yaa bə pətuup, kə gwampee, kə ciin yaasut, kə zuur, kə wat səm, kə dyeep kaa, kə dak mwēn. 23 A mbii debish desı mo jir, de moo pwat ndəən pətuup gurum, a mənə moo ke le gurum dee a mbii debish (nyaknkap) nyit Naan.” 24 Jesu yool a peemənə zak, be wur dəm ndəən yil nTaya kə Sidon. Wur dəm del ndəən mee lu, de baa wur rəbet kə mee gurum manpee dewur de kas, amma jir kəsə, be gurum mo dəm yap wur kat. 25 Kaade mee mat, de riin debish ndəən reep war delee, war kələng pwoo nkaa Jesu, be

abet, war jì taa ntoom wur. 26 Baa mat nə war a mat Yahudi kas, war a mat Heleni. Mo làa war 6 Jesu sat nduu gurum nə mo tong nyil. Be a nFonisha, de nən nyil nSiriya. War dang pə wur mang gəəl aas də pwovəl nə mo, wur cin Jesu, mbəkə wur ceen riin debish nə put mbüt dangnaan (leshap kə Naan) mə pəlang Naan. Be nreep war nə. 27 Jesu lap nwar nənee, “Yi yit kə wur yilang gəəl aas nə mo, wur shin jeplep wur mu shin mbiise rjeplu mo əbal di aku, mbəde mo, mbəkə mo shwap de ngurum nə mo, be baa nə ret kə mu mang mbiise mə jep mo, kə jeplep wur nə mo shwap ngurum nə mo se. 7 mu fwo nən as mo kas.” 28 Amma waa sat nə, Mo kə rep pak pupwap mo dīkə lee. Jesu cìn “Ii, nə aasə Daa, amma as nə moo se rep pak dangnaan (leshap kə Naan) mə pəlang Naan mbiise də nii dong nyil, nder peetong mə sese nkaa pupwap nə mo, be wur shin jeplep wur jeplu nə mo.” 29 Jesu sat nwar nənee, “Mba mo, mbəkə mo shin de ngurum nə mo se zak. 8 pwoo də yi sat sə, be yi dəm ntul wur-wur, riin ‘Duu gurum nə mo se, har mo əbal jir. Dangbe debish nə kə put mbüt nreep fii nə.’” 30 Kaade jeplep Jesu mo kok koor mbiise də nə dee de, mat nə war baa ntul far, be war kat reep war be nə gam kəcik mo pwovəl. 9 Duu gurum de nsaam nkaa mbiisaam. Riin debish nə kə put mo se mbiise nə mo wul ngal feer. Añwoon ndəən reep nə jee. 31 Jesu yool yit yil nTaya, mənə, be Jesu əwet gurum nə mo shin waa. Be wur taa mer nSidon, be wur jì wul am kuur 10 Be abet, Jesu del ndəən tii ashak kə jeplep mə Galili, nkwang nyil nDikapolis. 32 Mee des wur mo, be mo del dəm nyil nDalmanuta. 11 mo jì kə mee təding, de baa wur mak leshap Pak nen Farisi mo jì pee Jesu de, be mo doom kas pee Jesu de. Mo dāng pə wur, kə wur lesar beetshik kə Jesu, mbəkə mo kam wur de. Be wur di nkaa təding nə. 33 Mbüt duu gurum nə mo sat nwur nənee, “A cìn mee mbii aapwoo mo, be Jesu yaa təding nə nsar, dəm kə wur de nə tong adeng sham de.” 12 Be Jesu nook mee kwang coot mbəshin. Jesu jwal nəkongsar puut kə tuup. Wur sat mmo nə, “A me le dang fin mo ndəən kom gwar nə, kə wur əwet lii, gurum de nyiicinsə moo rəbet naa mee mbii be wu tung liis gwar nə zak. 34 Jesu naapee aapwoo de nə tong adeng sham ye? Azeen, kən kaa afeng, dangbe wur nook puut, be wur sat sat nwun nə, baa mon nkám mee mbii aapwoo ntəding nə shi ləpwoo mu nenyil Arameek mo nen de nyiicinsə mo kas.” 13 Jesu yool yit mo, nənee, “Ifata” de shii kə mənə nə, “Wang!” 35 be wur baa del ndəən tii am, mbəkə wur can am Be abet, be gwar nə kələngpee, kə liis nwur nə del dəm nkor desí. 14 Jeplep Jesu mo munsut fween, be wur leshap rəret. 36 Jesu satpwoo mmang gəəl aas pan, dang be mo kə memee ngurum nə mo shibal nə, taji mo satpwoo nkaa məndong bejee ndəən tii nə. 15 Jesu sat mmo nə mmee gurum kas, amma a koppee də mon shibal nənee, “Wu tap kə kám (yist) mə nen ndok tətək, be mo waa dəm satpwoo ngurum Farisi mo kə mə Herot.” 16 Jeplep wur nə mo mo nkaa nə des. 37 Nə aapwoo ngurum nə mo doom feet ashak, nənee, “Wur sat pwoo mənə hakyeng, dangbe mo sat nənee, “Wur cìn mbii a mbəde baa mun kə gəəl aas kas.” 17 Jesu man mo jir a ndərē-ndərē. Wur le kə komjoor mo kələngpee, kə təding mo leshap zak.”

8 Ndəən teer mənə mo, be duu gurum nə mo

waa baa kuur pə Jesu di des. Be baa mo kə mbiise kas. Jesu pərep nen jeplep wur mo, be wur sat mmo nənee, 2 “Wen naajeel duu gurum sə mo, mbəde mo kə cin teer kun ashak kə an ndesi, dang baa mo kudi kə mbiise kas. 3 Katdang wen əwet mo shindəm ntul fur mo kə neen, be mon ntaa muutleet a ar, mbəde pak mo pwat a mpee dejong.” 4 Jeplep Jesu mo tal pə wur nənee, “Mun mmak kat mbiise a nneye, a naaryil dese, de duu gurum sə mon nse kə nə mak əbal mo də ye?” 5 Jesu tal pə mo nənee, “Wun kə gəəl aas mo a kong ye?” Mo

lap nənee, “Mun kə gəəl aas nə mo a pwovəl.” mat Yahudi kas, war a mat Heleni. Mo làa war 6 Jesu sat nduu gurum nə mo tong nyil. Be a nFonisha, de nən nyil nSiriya. War dang pə wur mang gəəl aas də pwovəl nə mo, wur cin Jesu, mbəkə wur ceen riin debish nə put mbüt dangnaan (leshap kə Naan) mə pəlang Naan. Be nreep war nə. 27 Jesu lap nwar nənee, “Yi yit kə wur yilang gəəl aas nə mo, wur shin jeplep wur mu shin mbiise rjeplu mo əbal di aku, mbəde mo, mbəkə mo shwap de ngurum nə mo, be baa nə ret kə mu mang mbiise mə jep mo, kə jeplep wur nə mo shwap ngurum nə mo se. 7 mu fwo nən as mo kas.” 28 Amma waa sat nə, Mo kə rep pak pupwap mo dīkə lee. Jesu cìn “Ii, nə aasə Daa, amma as nə moo se rep pak dangnaan (leshap kə Naan) mə pəlang Naan mbiise də nii dong nyil, nder peetong mə sese nkaa pupwap nə mo, be wur shin jeplep wur jeplu nə mo.” 29 Jesu sat nwar nənee, “Mba mo, mbəkə mo shin de ngurum nə mo se zak. 8 pwoo də yi sat sə, be yi dəm ntul wur-wur, riin ‘Duu gurum nə mo se, har mo əbal jir. Dangbe debish nə kə put mbüt nreep fii nə.’” 30 Kaade jeplep Jesu mo kok koor mbiise də nə dee de, mat nə war baa ntul far, be war kat reep war be nə gam kəcik mo pwovəl. 9 Duu gurum de nsaam nkaa mbiisaam. Riin debish nə kə put mo se mbiise nə mo wul ngal feer. Añwoon ndəən reep nə jee. 31 Jesu yool yit yil nTaya, mənə, be Jesu əwet gurum nə mo shin waa. Be wur taa mer nSidon, be wur jì wul am kuur 10 Be abet, Jesu del ndəən tii ashak kə jeplep mə Galili, nkwang nyil nDikapolis. 32 Mee des wur mo, be mo del dəm nyil nDalmanuta. 11 mo jì kə mee təding, de baa wur mak leshap Pak nen Farisi mo jì pee Jesu de, be mo doom kas pee Jesu de. Mo dāng pə wur, kə wur lesar beetshik kə Jesu, mbəkə mo kam wur de. Be wur di nkaa təding nə. 33 Mbüt duu gurum nə mo sat nwur nənee, “A cìn mee mbii aapwoo mo, be Jesu yaa təding nə nsar, dəm kə wur de nə tong adeng sham de.” 12 Be Jesu nook mee kwang coot mbəshin. Jesu jwal nəkongsar puut kə tuup. Wur sat mmo nə, “A me le dang fin mo ndəən kom gwar nə, kə wur əwet lii, gurum de nyiicinsə moo rəbet naa mee mbii be wu tung liis gwar nə zak. 34 Jesu naapee aapwoo de nə tong adeng sham ye? Azeen, kən kaa afeng, dangbe wur nook puut, be wur sat sat nwun nə, baa mon nkám mee mbii aapwoo ntəding nə shi ləpwoo mu nenyil Arameek mo nen de nyiicinsə mo kas.” 13 Jesu yool yit mo, nənee, “Ifata” de shii kə mənə nə, “Wang!” 35 be wur baa del ndəən tii am, mbəkə wur can am Be abet, be gwar nə kələngpee, kə liis nwur nə del dəm nkor desí. 14 Jeplep Jesu mo munsut fween, be wur leshap rəret. 36 Jesu satpwoo mmang gəəl aas pan, dang be mo kə memee ngurum nə mo shibal nənee, “Wu tap kə kám (yist) mə nen ndok tətək, be mo waa dəm satpwoo ngurum Farisi mo kə mə Herot.” 16 Jeplep wur nə mo mo nkaa nə des. 37 Nə aapwoo ngurum nə mo doom feet ashak, nənee, “Wur sat pwoo mənə hakyeng, dangbe mo sat nənee, “Wur cìn mbii a mbəde baa mun kə gəəl aas kas.” 17 Jesu man mo jir a ndərē-ndərē. Wur le kə komjoor mo kələngpee, kə təding mo leshap zak.”

“A me le dang wuu feet nənə, baa wun kə gəəl aas kas yi? Tan, har yaksə be baa wu naashii nə kə wu man kas aa? Pətuup fuu nə mo dee a əbal de mo cíi manshii kə nə me? 18 Wun kə yit, mbe naapee, be baa wu naapee shi shik kas aa? Wun kə kom mbe kələngpee, be baa wun kələngpee shi shik kas aa? Wuu munshik ee? 19 Gəəl aas depaat sə mo, de di an yilang nshin ngurum mo ngal paat mo se sə. Be di wu kok koor gəəl aas de nə dee de, be di nə gam kəcik mo a kong ye?” Mo lap nə, “di nə gam kəcik mo kaapaat baaval.” 20 “Koo dang wuu munshik gəəl aas de pwovəl sə mo, de di an yilang nshin ngurum mo ngal feer mo se sə ye? Be di wur kok koor gəəl aas de nə dee de, be di

nə gam kəcik mo a kong yi?" Mo lap nə, "di nə gwar mənən nkət seen. 36 Gurum nkət a ləbet gam kəcik mo pwovəl." 21 Jesu sat mmo nənəe, dedang ye, katdang wur kat mbii de mə yil nə "To, bə yaksə, baa wu manshii nə kas aa?" 22 mo jir, amma katdang seen wur loom a wu, bə Mo jì wul mBetseda. Be mee des mo jì kə mee kwoop mbii mənə mo a meyii? 37 A me a mbii nguvum pee Jesu de. Mo dang pə wur, kə wur de gurum wu nshin a koppee kə seen wur yi? tung nguvum nə dī. 23 Be Jesu yaa nguvum nə 38 Koo gwar dedangyi de naashwoop yaa wur nsar, bə wur put kə nguvum nə abwoon laayil mbe nghan, kə kám fen mo nyicinsə, de nə nə. Kaade Jesu tus lii nkaa yit kə nguvum nə, bə a mə nenbutbish mo, kə nen de baa mo man wur lesar wur mo nkaa nguvum nə. Be wur tal Naan kas. Be Làa Gurum, wur ncìn naashwoop pə nguvum nə nənēe, "Aa naa mee mbii ye?" 24 kə gwar nə zak, parpuus de wu njì ndəən dedes Be nguvum nə wur dyeep yit, bə wur lap nənēe, mə puun wur de ashak kə nenlep Naan deßang "Ii, wen naa gurum mo, dang bə nghan naa mo, mo."

a kaa təng de moo mwaan sə." 25 Jesu baa lesar fin mo nkaa nyit gwar nə, bə yit gwar nə wang, bə wur naapee, har wur naa mbii mo rəret jir. 26 Jesu 6wet gwar nə shindəm ntul fir, dang wur sat ngwar nə nənēe, "Taji a baa del ndəən laayil nə kas." 27 Jesu kə jeplep wur mo yool put, bə mo dəm dəl ndəən jepyil de mo nkwang nSizariya mə Filipi. Kaade mo a ar, be Jesu tal pə jeplep wur mo nənēe, "Gurum moo sat nə an a weyi?" 28 Jeplep nwur mo lap nənēe, "Pak gurum nə moo sat nənēe, 'gha a Joon ngucin baptisma,' dang pak moo sat zak nənēe, 'gha a Ilaija.' Pak moo sat nənēe, 'gha a memee mbut nensatpwoo Naan mo.' 29 Jesu tal pə mo nənēe, "Amma wun, wuu sat nə, nghan a weyi?" Pita lap nwur nə, "Gha a Kristi." 30 Jesu satpwoo mmo shibal nə, taji mo sat mee pwoo nkaa wudi a Kristi Ngubam de Naan lep kas. 31 Abwoon mənə, be Jesu doom kám jeplep wur nə mo nənēe, "Nə a təng Làa Gurum, wur nshwaajeel mo des shini-shini, kəzak, nenman-nan mo, kə pris denan mo, kə nenkám Wàar Mosis mo, mon chii wur, dangbe mon ntu wur. Be parpuus dekun, bə wur mbaa yool a peemúut." 32 Jesu satpwoo desə mmo agaak, be Pita pet Jesu dəm kə wur mmee kwang coot, be wur jəər wur. 33 Amma Jesu ciir naa jeplep wur nə mo, bə wur sat mPita nənēe, "A baku pee an de, gha Shetan! Mbedi baa gha aa pan a mbii de mo a mə Naan kas. Amma pan fwaa nə a mə gurum mo bejee." 34 Jesu pərep duu gurum nə mo ashak kə jeplep wur nə mo, bə wu sat mmo nənēe, "Katdang mee gurum rəbet jì ndang an, bə naa təng wur cii shin kə wur dakshin de mbe shwaajeel, nən ndee a kaa wur mang a shiyepmúut fin, kə wur jì de ndang an sə. 35 Koo gwar dedangyi dewur rəbet bam seen fir, bə nən nloom wur, amma koo gwar dedang ye, dewur shin seen fin mbe səm fen, kə mbe pwoo deret nə zak, bə

9 Jesu sat mmo nənēe, "Azeen nzeen kən sat nwun nə, pak mo de ndəən nen de moo dirang mpeesa, baa mon mmurep kas, naa təng mo naa mulki Naan nə jì shi mbal akudang." 2 nBwoon teer mo peemee, bə Jesu mang Pita, kə Jemis, kə Joon. Wur kāa kə mo a mee deng jwak dewurang, mon mbusut. Be fwoshik Jesu nə cəər ndəən dedes wur a yit fur. 3 Nlar wur mo cəər dee a depiyaa pet-pet, dangbe nə mang yit mmo. Baa mee gurum ndəən yil sə mak vwang nlar piyaa kaa mənə sə kas. 4 Dangbe jeplep Jesu mo naa Mosis, kə Ilaija mon nkaa leshap kə Jesu. 5 Be Pita sat njesu nənēe, "Ngukám, na ret kaadī mun de mpeesa sə. A yit kə mo dyik bít mo kun, memee gha, memee Mosis, kə me dī Ilaija." 6 Baa Pita man mbii de nwur nsat kas, mbəde kəermuut nii fes yaa mo. 7 Dangbe nluu jì paa mo, kə mo kələng mee doo nə put ndəən nluu nə, de nə sat nənēe, "Desə a Làa fen, de wen nwral nwur zam. Wu kələng wur." 8 Abet, kaadī mo ciir naapee, bə baa mo naa mee gurum kudī ashak kə mo kas, bə a Jesu nbəshin bejee. 9 Kaade mo a ar sham adeng jwak nə, bə Jesu sat mmo shibal nə, taji mo sat mmee gurum mbii de mo naa kas, naa təng Làa Gurum wur yool a peemúut akudang. 10 Baa mo sat mbii de mo kə naa nə mmee gurum kas, amma mo tal peshak nənēe, "A me a shii kə yool a peemúut nə yi?" 11 Mo tal pə Jesu nənēe, "A me le dang nerikám Wàar Mosis mo sat nənēe, "Ting Ilaija wur shee jì akudang yi?" 12 Jesu lap mmo nənēe, "Ilaija wur nshee jì, mbəkə wur dak mbii mo de reret jir. Be a me le dangbe mo kə ten ran nə, Làa Gurum wur nshwaajeel mo des shini-shinə mon mbák wur, kə le wur a debuu yi? 13 Amma wen sat nwun nə, Ilaija wur kə ten jì, kə mo kə cìn mbii de mo rəbet kə wur jir, kaadī mo kə ran ndəən bəət haal Naan

nkaa wur sə.” 14 Kaade mo sham wul pee kor Jesu kə jeplep wur nə mo yool yit peemənə, be jeplep wur nə mo de, be mo naa diu Gurum mo yaa ar del nyil nGalili, be baa wur rabet kə mo des pee mo de, kə nenkám Wàar Mosis mo, Gurum mo man peedi wur də kas. 31 Mbedi wur mo nkaa beetshik kə nen mwaan nfang Jesu nə nkaa kam jeplep wur mo nənee, “Mon nshin Làa mo. 15 Kaade diu Gurum nə mo naa Jesu, be Gurum ndəən sar Gurum mo, be mon ntu wur, nə aapwoo mo jir. Abet, be mo shwe dəm pee dangfe a puus cekun be wur nyool a peemūut.” wur de, be mo tok kə wur. 16 Jesu tal pə jeplep 32 Amma baa jeplep Jesu nə mo manshi pwoowur nə mo nənee, “Wuu cin a beetshik me kə mənə kas, dang mo kər tal nə pə wur zak. 33 mo yi?” 17 Be mee gwar mbut diu Gurum nə Kaade mo jì wul nyil nKaparnahum, be Jesu del mo wur lap nənee, “Ngukám, wen jì kə làa fen ndəən lu, be wur tal pə jeplep wur nə mo nənee, pee gha de, mbəde wur kə riin debish, de na kə “De wuu beetshik, a nkaa me, a ar sə yi?” 34 cíi leshap nwur. 18 Tong be nii jì yool yaa wur Amma mo dok tətak, mbəde mo kə beetshik kə karmat, be nii mang wur shweer nyil, dang təfil shak a ar nə, a wii a dedes met jir ndəən dun kə jì put nwur mpwoo, dang wur kə səm oos, yi? 35 Jesu tong nyil, be wur pərep jeplep wur dangbe nii le kə fwoshik wur nə fii. Wen dang de kaapaat baavəl nə mo, be wur sat mmo nə, pə jeplep fwaa mo, mbəkə mo ceen riin debish “Katdang mee Gurum rabet den a denshee, be nə put de, amma baa mo mak kas.” 19 Jesu sat nə ret kə wu dee a de abwoon, kə a wur nden a mmo nənee, “Wun nen de nyicinsə baa wur ngudak niyee mo jir zak.” 36 Wur pet mee làa shinzeen kas! Wen ntong ashak kə wun mbe vit delee, be wur le làa nə dar nnaar fur, be wur aa? Wu jì kə làa nə pee an dī.” 20 Mo jì kə làa mang làa nə nsar fin, be wur sat mmo nənee, 37 nə pee Jesu dī. Kaade riin debish nə naa Jesu, “Koo gwar dedangyi, dewur lap mee làa deele be abet nə yoon làa nə, nə mang wur shweer kaa desə sə, ndəən səm fen, be gwar nə lap a nyil, be làa nə wur bəring nyil, təfil jì put nwur nghan mmənə. Koo gwar dedangyi dewur lap mpwoo. 21 Jesu tal pə puun làa nə nənee, “Mbii an zak, be baa wur lap a nghan mbəsen bejee desə nə yaa cín dyem fwaa nə a pərangyi?” kas, amma wur lap a gwar dewur lep an shiin ji Puun nə wur lap nənee, “Pəgyet wur kudi a làa mmənə zak.” 38 Joon sat nwur nənee, “Ngukám delee. 22 Nii naa mang wur vwet ndəən wus, de mu naa mee gwar wu nkaa ceen riin debish kə ndəən am zak, mbəkə nə tu wur dī. Amma mo pwat ndəən Gurum mo shi səm fwaa, be katdang gha mak cín mee mbii, be a naajeel fen, mə cíi nwur, mbəde baa wur a memee ndəən kambok a əbam mun.” 23 Jesu sat nwur nənee, mun kas.” 39 Amma Jesu sat mmo nənee, “Taji “A me le dang waa sat nənee, ‘Katdang wen wu cíi nwur kas. Mbedi baa mee Gurum mak mak yi?’ Ngwar dewur shinzeen, be mbii mo cín mee mbii aapwoo shi səm fen, dangbe wur jir, mon mmak cín mbe wur.” 24 Abet-abet, be waa ciir satpwoo debish nkaa an kas. 40 Mbedi puun làa nə wur dyeep doo fir nənee, “Wen gwar de baa wur a shaarlek fun kas, be gwar nə shinzeen. A əbam an kə ciin shinzeen fen nə!” a munu mmənə. 41 Azeen nzeen kə sat nwun 25 Kaade Jesu naa des Gurum nə mo jar jì kus- nə, koo gwar dedangyi, dewur shin am nwun kus, be wur gwak riin debish nə, wur sat nna shwaa, mbəde wun a mu Kristi mo, be gwar nənee, “Gha, riin debish de waa cíi leshap kə mənən nlap kwat nə hakyeng.” 42 “Koo gwar kələngpee ngurum. Wen sat ngha, a put mbut dedangyi dewur le kə memee məndong ndəən nlàa nə. Taji a baa del ndəən làa nə zak kas.” 26 jep sə mo, de mo shinzeen an, mo cín shikbish, Abwoon de riin debish nə le or, be nə yoon làa be nə nret met kə mo dyiin mee fin dyees dak nə shibal, be nə mang làa nə vwet nyil, be nə detoon ntook gwar mənə, kə mo vwet wur de put. Làa nə wur gan nyil kaa wur kə mumuut ndəən am kuur. 43 Katdang sar fwaa nə le kə a sə, dangbe nəən Gurum nə mo sat nənee, “Làa cín shikbish, be a can nə a vwet. Mbedi ngyal des i be a del ndəən peeseen kə sar məndong, 27 Amma Jesu yaa sar làa nə, wu nə ret met aku de mon nwet gha ndəən aawus mənə, be Jesu del ndəən lu, be jeplep wur mo de dəm ngaa-nga, be gha kə sar mo val. (Geenna tal pə wur coot nənee, “A me le dangbe baa 91067) 44 A peedi nyet de moo se Gurum mo, baa mun mu mak put kə riin debish na kas yi?” 29 mon cham murap kas, kə baa wus nən cham pit Jesu lap mmo nənee, “Baa mbii kaa dessə nən de kas zak. 45 Kə katdang fe shii fwaa nə le kə a mmak put kas, see a shi leshap kə Naan.” 30 cín shikbish, be a can nə a vwet. Mbedi ngyal

a del ndəən peeseen shi shii məndong, nə ret met,aku de mon nvwet gha ndəən aawus de dəm ngaa-ngaa 6e gha kə shii mo vəl. (**Geenna g1067**) 46 A peedi nyet de moo se gurum mo, baa mon cham murap kas, kə baa wus nən cham pit de kas zak. 47 Kə katdang be yit fwaa nə le kə a cìn shikbish, be a pun nə a vvet. Mbedi ngyal deesi 6e a del ndəən mulki mə Naan kə yit məndong, nə ret met aku de mon nvwet gha ndəən aawus de dəm ngaa-ngaa, 6e gha kə yit mo vəl. (**Geenna g1067**) 48 A peedi nyet de moo se gurum mo, baa mon cham murap kas, kə baa wus nən cham pit di kas zak. 49 “Mon ncìn dak shi wus, mbəkə mo le gurum mo pan shee ret de jir, kaadi moo le kəən nkaa mbii, mbəkə taji nə wam kas sə. 50 Kəən nə a mbii deret, dang be katdang baa kəən na kudi kə shang kas, be mon ndak nə a shi me, mbəkə nə waa shang de yi? Wun jeplep fen mo, wu tongryang kə shak, kaa kəən de baa nii bākshak kə shang nə kas sə.”

10 Jesu yool yit peemənə, 6e wur dəm nkwang yil njJudiya, wur candel nkor Jodan. Duu gurum mo des mo waaji kuur pee wur di, dangbe wur kāmpwoo Naan mmo, kaadi wur loot kə nə sə. 2 Pak nen Farisi mo jì pee wur di, mbəkə mo kam wur di, be mo tal nənee, “Kyet Wàar Mosis nə sat nə, gurum mak ceen mat wur mbe koo a mbii debish dedangyi de war cìn waa?” 3 Jesu lap mmo nənee, “Gyet Mosis ran nna, wur ncìn a meyii?” 4 Mo lap nənee, “Mosis ran nna, gurum mak ceen mat wur, katdang wur kə ten ran haal mə tudyik shin nwar.” 5 Jesu sat mmo nənee, “A mbəde wun a nen císhik mo, a nə le dang gyet Mosis ran Wàar desə mo nwun, 6 Gyet a Naan wur le mish kə mat pugyet de nshee kə yil nə. 7 ‘Mbəmənə 6e gurum wur nyit puun kə nəən wur mo, mbəkə wur balkaa wur de ashak kə mat wur. 8 Dangbe mo weet, mon ndee a nan deməndong. Abwoon dese, be baa mo kudi a gurum mo vəl kas, amma moo dee a nan deməndong.’ 9 Mbəmənə, be nen de Naan wur kə ten bāl mo ashak, be taji mee gurum bāk mo kas.” 10 Kaade mo del nlu, be jeplep wur mo waa baa tal shii pwoo mənə de pa wur. 11 Be wur sat mmo nənee, “Koo gwar dedangyi wur ceen mat wur, mbəkə wur lap mee mat deci di, be gwar mənə cìn a ngaa nkaa mat wur de mmənə. 12 Kə katdang 6e, mee mat war yit mish war, mbəkə war dəm dyik de mmee gwar deci, be war cìn a ngaa mmənə.” 13 Pak gurum

mo jì kə jep de dyeen-dyeen mo pee Jesu di, mbəkə wu le deret de nkaa mo shi sar wur, be jeplep wur mo gwak gurum nə mo. 14 Amma kaadi Jesu naa mənə, be nə lāa nwur mbüt, be wur sat jeplep mu mo nənee, “Wur yit kə jep de dyeen-dyeen mo jì pee an de, taji wur daam mo kas. Mbedi mulki Naan nə a mbe nen de mo kə məse kaa mə jep de dyeen-dyeen mo sə. 15 Azeen-nzeen sat nwun nə, koo weye de baa wur le Naan a dedes ndəən pətuup wur shi məse de nə kaa mə jep dedyeen mo sə kas, be baa wur mmak del ndəən mulki Naan kas, koo dəben.” 16 Dangbe Jesu ghər jep nə mo nkaa baal wur, be wur le sar nkaa mo, dang wur le deret nkaa mo. 17 Kaade Jesu yool put mbe dəm, be mee gwar su jì kurum nfurum ntoom wur. Gwar nə tal pə wur nənee, “Ngukám deret, an ncìn a dak deret dedang, mbəkə wen kat seen de dəm ngaa-ngaa de yi?” (**aiōnios g166**) 18 Jesu lap nwur nənee, “A me le dang a pet an a Ngukám deret yi? Baa mee gurum de a deret kas, see a Naan mbəshin bejee dak. 19 Gha man mbii de Wàar Mosis nə mo sat jir nənee, ‘Taji a tukáa kas. Taji a cìn ngaa kas. Taji a cìn wat kas. Taji a cìn langtəng mə dung nkaa gənang fwaa kas. Kə taji a seen a gurum mo kas. A shin dedes mpuun fwaa, kə nəən fwaa.’” 20 Gwar nə wur lap nənee, “Ngukám, nghan ken ten tap Wàar desə mo jir pegyet din kudi a lāa zəlang.” 21 Jesu naa gwar nə shi wal, be wur sat ngwar nə nənee, “A mbii məndong dee de nghan bejee. A dəm, a sərep long fwaa mo jir, kə a bāk shool nə de nenjeel mo, dangbe waa nkat long ndəən dengnaan. Abwoon mənə, be a jì ndang nghan.” 22 Kaade gwar nə wur kələng pwoo mənə, be nə wàt pətuup nwur, dangbe wur waa baa shi pətuup dewuwat, mbəde wur kə long mo des zam. 23 Jesu lyap jeplep wur mo cərkaat, be wur sat mmo nənee, “Nin nluk, kə nenlong mon ndel ndəən mulki Naan.” 24 Kaade jeplep wur mo kələng pwoo mənə, be nə aapwoo mmo zam. Jesu baa sat mmo zak nənee, “Jep fen mo, nə luk, kə gurum wur del ndəən mulki Naan. 25 Ngyal desə 6e raakumi nkəlak del ndəən fung ngilili, met aku de ngulong wur ndel ndəən mulki Naan.” 26 Kaade jeplep wur mo waa baa kələng pwoo mənə, be nə səət aapwoo mo zam. Be mo sat kə shak nənee, “Katdang mbii nə aasə, be a wii mmak kat bām yi?” 27 Amma Jesu lyap mo, be wur sat mmo nənee, “Baa gurum mak cìn mbii desə mo kas, amma Naan wur mak

cìn mbii mo jir.” 28 Dangbe Pita sat nñnee, “A nñnee, “Wu man nñ, a mishkom nen de baa mo naa, mun kñ yit mbii mo jir, mbèkñ mu ñam di a nenyil Yahudi mo kas, moo lesut fur mo a ndang gha.” 29 Jesu sat mmo nñnee, “Azeen kñ fedes nkaa nen fur mo, kñ nennan fur mo, moo sat nwun, koo a gwar dedangyi dewur yit tul, kám iiko fur mo zam, nkaa gurum nñ mo. 43 koo dyemnæø demish mo, koo dyemnæø de Amma baa nñ ñden nnaar fuu aasø kas. Koo mat mo, koo nñøn, koo jep mo, koo mmaar, mbe gwar dedangyi dewur yool dee a dedes mnaar sém fen, kñ mbe pwoo deret, 30 ñe wur nkø tul mo, kñ dyemnæø demish mo, kñ dyemnæø de mat mo, kñ nñøn mo, kñ jep mo, kñ mmaar mo, har mo wul kambil nyiicinsø, ashak kñ shwaajeel, kñ wur nkø seen de ñam ngaa-ngaam ñdøøn seen de nñ pñ jì zak. (aiõn g165, aiõnios g166)

31 Pak gurum denshee mo des, mon nyool dee a nen de abwoon mo. Nen de abwoon mon nyool dee a nen denshee mo zak.” 32 Kaade mo a ar kàa njerusalem, ñe Jesu tåa kyean mmo ñe na aapwoo mo, kñ na lekærmuut nen de moo ñam Bartimawus là Timawus, wur kñ tong a pwoo ñdang wur nñ mo. Be Jesu pørep jeplep wur de kaapaat baavel nñ mo, ñam mmeé kwang wul njeriko, be kaadì Jesu a ar put ñdøøn Jeriko mon nseet Låa Gurum ñdøøn sar pris denan doo shibal nñnee, “Jesu, Låa Devit, a naajeel nwur njerusalem. 33 Nñnee, “Wu naa, mun a fen!” 48 Gurum mo des mo gwak wur, ñe mo sat ar kàa njerusalem ñdesi, katdang mu wul, be nwur dok kætæk. Dang ñe wur waa søøt dyeep mon nseet Låa Gurum ñdøøn sar pris denan doo balbal nñnee, “Låa Devit, a naajeel fen.” mo, kñ nen kám Wåar kñ Mosis mo, dang mon 49 Jesu ñar, ñe wur sat mmo nñnee, “Wu pet ncandyel muut nwur. Mon nshin wur nsar nen wur shin ji.” Dangbe mo pet nguvum nñ, mo de baa mo a nen Yahudi mo kas. 34 Kñ mon sat nwur nñnee, “Taji kærmuut yaa gha kas. A nshwar wur, mon ntwas lii nkaa wur. Mon nfwo yool, Jesu kñ pet gha.” 50 Nguvum nñ wur vwet nfwat nwur, mon ntu wur zak, dangbe parpuus mbiisøp wur, ñe wur sham yool wuret, ñam pee dekun, ñe wur nyool a peemúut.” 35 Dangbe Jesu ñe. 51 Jesu tal pñ wur nñnee, “Aa ræbet kñ Jemis kñ Joon, jep Zebedì mo, mo jì pee Jesu ñi, nghan cìn a me nghan ye?” Nguvum nñ wur lap ñe mo sat nwur nñnee, “Ngukám, muu ræbet kñ nñnee, “Ngukám, a le kñ yit fen mo naapee.” 52 koo ameye ñi mu dang pñ gha ñe a cin mmun.” Jesu sat nwur nñnee, “To yit fwaa mo naapee 36 Jesu tal pñ mo nñnee, “Wuu ræbet kñ wen cin a me nwun ye?” 37 Mo lap nwur nñnee, Abet-abet, ñe yit wur nñ mo naapee. Be wur “Katdang a ræbet, ñe parde ghan ntong ñdøøn dedes fwaa, ñe a le kñ mun mu tong ashak kñ gha, memee nsarse fwaa, kñ memee nsarkul fwaa zak.” 38 Jesu sat mmo nñnee, “Baa wur man mbii de wuu dang nñ kas. Wun mmak shwaajeel de nghan nshwaa nñ aa? Wun mmak lap baptisma de mon ncìn nghan nñ aa? 39 Mo lap nñnee, “Ii mun mmak.” Dangbe Jesu sat mmo nñnee, “Azeen wun mmak nshwaa jeel de wen nshwaa nñ, kñ baptisma de mon ncìn nghan nñ. 40 Amma mbe shin pee nwun tong nsarse fen, kñ nsarkul fen, baa an kñ fal de an ncìn mñøn nwun kas. Amma nñ a mþee nen de Naan wur kñ ten dak nñ le mbe mo.” 41 Kaade jeplep wur de kaapaat sø mo kælang dang mñøn, ñe mo langtuup kñ Jemis kñ Joon. 42 Jesu pørep mo jì ashak jir, ñe wur sat mmo

fedes nkaa nen fur mo, kñ nennan fur mo, moo sat nwun, koo a gwar dedangyi dewur yit tul, kám iiko fur mo zam, nkaa gurum nñ mo. 43 Amma baa nñ ñden nnaar fuu aasø kas. Koo mat mo, koo nñøn, koo jep mo, koo mmaar, mbe gwar dedangyi dewur yool dee a dedes mnaar fuu, ñe nñ a tæng kñ wur sham kñ káa wur, mbe cìn dak nwun. 44 Kñ koo gwar ye dewur ræbet dee a denshee ñdøøn wun, ñe nñ a tæng kñ wur dee a kærem fuu jir. 45 Baa Låa Gurum wur jì a mbakñ gurum mo cìn dak de nwur kas, amma a mbakñ wur cìn dak de ngurum mo, kñ wur shin seen fir di mbe ang gurum mo des zak.” 46 Mo jì aapwoo mo, kñ na lekærmuut nen de moo ñam Bartimawus là Timawus, wur kñ tong a pwoo ñdang wur nñ mo. Be Jesu pørep jeplep wur de kaapaat baavel nñ mo, ñam mmeé kwang wul njeriko, be kaadì Jesu a ar put ñdøøn Jeriko mon nseet Låa Gurum ñdøøn sar pris denan doo shibal nñnee, “Låa Devit, a naajeel fen.” mo, kñ nen kám Wåar kñ Mosis mo, dang mon 49 Jesu ñar, ñe wur sat mmo nñnee, “Wu pet ncandyel muut nwur. Mon nshin wur nsar nen wur shin ji.” Dangbe mo pet nguvum nñ, mo de baa mo a nen Yahudi mo kas. 34 Kñ mon sat nwur nñnee, “Taji kærmuut yaa gha kas. A nshwar wur, mon ntwas lii nkaa wur. Mon nfwo yool, Jesu kñ pet gha.” 50 Nguvum nñ wur vwet nfwat nwur, mon ntu wur zak, dangbe parpuus mbiisøp wur, ñe wur sham yool wuret, ñam pee dekun, ñe wur nyool a peemúut.” 35 Dangbe Jesu ñe. 51 Jesu tal pñ wur nñnee, “Aa ræbet kñ Jemis kñ Joon, jep Zebedì mo, mo jì pee Jesu ñi, nghan cìn a me nghan ye?” Nguvum nñ wur lap ñe mo sat nwur nñnee, “Ngukám, muu ræbet kñ nñnee, “Ngukám, a le kñ yit fen mo naapee.” 52 koo ameye ñi mu dang pñ gha ñe a cin mmun.” Jesu sat nwur nñnee, “To yit fwaa mo naapee 36 Jesu tal pñ mo nñnee, “Wuu ræbet kñ wen cin a me nwun ye?” 37 Mo lap nwur nñnee, Abet-abet, ñe yit wur nñ mo naapee. Be wur “Katdang a ræbet, ñe parde ghan ntong ñdøøn dedes fwaa, ñe a le kñ mun mu tong ashak kñ gha, memee nsarse fwaa, kñ memee nsarkul fwaa zak.” 38 Jesu sat mmo nñnee, “Baa wur man mbii de wuu dang nñ kas. Wun mmak shwaajeel de nghan nshwaa nñ aa? Wun mmak lap baptisma de mon ncìn nghan nñ aa? 39 Mo lap nñnee, “Ii mun mmak.” Dangbe Jesu sat mmo nñnee, “Azeen wun mmak nshwaa jeel de wen nshwaa nñ, kñ baptisma de mon ncìn nghan nñ. 40 Amma mbe shin pee nwun tong nsarse fen, kñ nsarkul fen, baa an kñ fal de an ncìn mñøn nwun kas. Amma nñ a mþee nen de Naan wur kñ ten dak nñ le mbe mo.” 41 Kaade jeplep wur de kaapaat sø mo kælang dang mñøn, ñe mo langtuup kñ Jemis kñ Joon. 42 Jesu pørep mo jì ashak jir, ñe wur sat mmo

11 Kaade mo jì wul kñ Jerusalem, ñe mo jì wul mbetfaji, kñ Betani mæ Jwakpaat. Be Jesu lep jeplep fir mo vol. 2 Wur sat mmo nñnee, “Wur ñam ñdøøn laayil de nñ a kyean fuu sø. Katdang wu wul, ñe abet, wun nkø mee lâa jaaki de a didiin, de baa mee gurum kñ cam lang nkaa nñ kas. Be wur shang wur jì kñ nñ mpsi. 3 Katdang mee gurum tal pñ wun nñnee, ‘A me le dang wuu shang jaaki nñ yi?’ Be wur sat nñ, a Daa wur kñ ræbet nñ. Abwoon be wu mbaa lep nñ shi jì abet.” 4 Mo ñam kat lâa jaaki nñ a didiin mpolu kñ pwoor ar. Kaade mo yaa shang nñ, 5 ñe nen de moo ñar de a pee nñ, mo sat nñnee, “A me le dang wuu shang lâa jaaki nñ yi?” 6 ñe jeplep nñ mo lap nciit kñ mbii de Jesu

sat mmo. Dangbe nenjaaki nə mo yit mmo dəm pwoo mənə a shi pətuup vəl kas, amma gwar de kə nə. 7 Kaade jeplep nə mo jì kə làa jaaki nə shinzeen nə, mbii dewur sat nən ncin, be nən Jesu, be mo le nlər fur mo nkaa jaaki nə, be nən ncin. 24 A mpeemənə, be wen sat nwun nə, Jesu lang nkaa nə. 8 Gurum mo des mo paa ar koo mbii dedangyi de wu cìn dangnaan (leshap nə shi nlər fur mo, bə pak mo saa kom kəkar kə Naan) mbe nə, dang wur shinzeen nə, wuu mbut mmaar mo, mo paa ar nə shi-shik zak. 9 ten wur lap mbii dewur dang nə, be Naan wur Nen de mo akyeen, kə de mon mbwoon Jesu, nshin nwun. 25 Kə koo a pərangye de wu yaa mo dyeep doo fur mo sat nənee, “Hosana! Daa chìn dangnaan (leshap kə Naan), be wur fwo le deret nkaa gwar dewur jì ndəən səm Daa! 10 shikbish de gurum mo cìn nwun, mbəkə Naan Naan le deret nkaa mulki de mu puun fun Devit puun fuu de adeng wur fwo shikbish fuu mo nə, nii jì wul. Hosana Naan ndəən mulki fin.” de nwun zak. 26 Mbədi katdang baa wur fwo 11 Kaade Jesu del ndəən Jerusalem, be wur del shikbish de gurum mo cìn nwun kas, be baa ndəən Lu Naan dedes nə. Be wur naa mbii mo Naan puun fuu de adeng wur nfwo shikbish fuu de ndəən Lu Naan nə jir. Kaade kansəən kə ten mo wun kas zak. 27 Mo waaji nJerusalem, be cìn, be wur put dəm nBetani ashak kə jeplep kaadī Jesu nkaa mwaan ndəən Lu Naan dədes, wur de kaapaat baaval sə mo. 12 Dadaar nə, be pris denan mo, kə nenkám Wàar Mosis mo, be kaadī mo kə yool yit Betani nə, be neenláa kə nennan-nan mo, mo jì pee wur di. 28 Be mo nJesu. 13 Kaade wur naa mee təngkyeen kə tal pə wur nənee, “Waa aa cìn mbii desə mo a dee jong, de nə ləhət kə kom zam, be wur dəm shi iiko dedangyi? A wii shin iiko desə nwaa mbe naa təngkyeen nə, kyet nii mee làa mo wa, yi?” 29 Jesu lap mmo nənee, “Wen kən rəbet dangbə wur kat nii ləhət aa kompee ʃejee dak, tal mee mbii pə wun de zak. Katdang wu lap mbəde baa a tar làa mə keen nə kas. 14 Jesu sat ntəngkyeen nə nənee, “Taji mee gurum kudi nghan, be an nsat nwun iiko de nghan kən cìn mbii desə mo shi shik zak. 30 Kyet gyet a Naan kə se làa kyeen mbut wii zak kas.” Jeplep wur lep Joon mbəkə wu jì cìn baptisma de ngurum mo kələng pwoo dewur sat ntəngkyeen nə. (aiōn mo aa? AA koo gyet a gurum mo lep wu yi? g165) 15 Kaade mo jì wul nJerusalem. Be Jesu del Wu lap nghan.” 31 Mo beet bwet nshak nənee, ndəən Lu Naan dədes, wur yaa ceen nenwer “Katdang mu sat nə, Gyet a Naan lep wur shin mo, kə nenseet mbii mo ndəən Lu Naan dedes ji, be wur nsat nənee, ‘A me le dang baa gyet wu nə. Wur bərep teebul mə nen pəring shool mo, shinzeen nwur kas ye?’ 32 Dangbe katdang mu kə mbii tong mə nensərep mbul mo. 16 Baa wur sat nə, gyet a gurum lep Joon ji, be gurum nə yit kə mee gurum mang mee mbii ji del seet mon nlangtuup.” Moo kər gurum mo, mbəde kənə afur ndəən lu Naan nə kas zak. 17 Wur gurum nə mo jir moo le Joon a ngusatpwoo kám ngurum nə mo nənee, “Nə a rəran ndəən Naan. 33 Dangbe mo lap nJesu nənee, “Baa mu bəət haal Naan nənee, ‘Mon mpet lu fen a lu man kas.’” Jesu sat mmo nənee, “Katdang nə dangnaan (leshap kə Naan) mbe gurum de mo aasa, be baa wen nsat nwun gwar de shin iiko ndəən yil nə jir,’ amma wun kə ciir kə ni, kə nə nghan, mbe cìn mbii aapwoo nə mo kas zak.”

dee a gwoot mu nwat mo.” 18 Kaade pris denan mo, kə nenkám Wàar Mosis mo kələng pwoo manə, be mo tang ar de mon ntu Jesu de. Amma mo kər wur, mbəde kám wur nə aapwoo nduu gurum nə mo jir. 19 Kaade kansəən cìn, be Jesu kə jeplep fir mo, mo pwat yit yilkaam nə. 20 Dadar mbít, be kaadī mo a ar del, be mo taa naa təngkyeen nə kə fii sham put jir. 21 Kaade Pita panpwoo de doon Jesu sat ntəngkyeen nə, be wur sat nJesu nənee, “Ngukám, a naa təngkyeen de doon a le door sí, nə kə fii jee.” 22 Jesu sat mmo nənee, “Wu shinzeen nNaan. 23 Be azeen-nzeen kən sat nwun nə, koo a gwar dedangyi dewur sat njwak desə nənee, ‘A yool a sham a taa ndəən am kuur sə.’ Katdang baa gwar nə sat

12 Jesu doom sat pwoo ngurum mo shi səmpwoo mo nənee, “Gyet mee ngulu wur kop anab mo mbong wur, be wur neer nə shi kok, wur ɓwan mee tuun mbe dwat làa təng anab nə, kəzak, wur dyik mee dengpee mbe nāa anab nə. Dangbe wur yit mar nə nsar mee kə nennaa mar mo, mbəkə mo naa bong nə de nwur. Abwoon mənə, be wur yool dəm mmee yil. 2 Kaade tar nung làa anab nə wul, be wur lep mee kərem nwur dəm pee nennaa maar anab nə mo de, mbəkə kərem lap pak làa anab nə dəm kə nə de nwur. 3 Dangbe nennaa maar anab nə mo yaa kərem ni, mo naram wur, be mo ceen wur baa shi sar de nfii. 4 Ngulu nə

wur waa baa lep mee kərem shiin dəm pee mo aapwoo mmo zam mbe mbii dewur sat nə. 18 de zak. Be mo nas wur nkáa, kə mo shínjeel Pak nen Saddusi mo, nen de moo sat nə, baa nkərem mənə zak. 5 Aħwoon mənə, be ngulu mee yool a peemúut de kas, mo jì pee Jesu de, nə wu waa baa lep mee kərem dəm pee nennaa be mo tal pə wur nənee, 19 “Ngukám, Mosis mar nə mo zak, be mo yaa kərem mənə tu, kə kə ran mmun nə, katdang mee gurum muut moo naa ncìn mpak kərem nə mo aasə zak, har seet yit mat wur di, de baa war lāa-lāa nwur mo naram pak mo, kə mo tue pak mo. 6 Ngulu kas, be nnə mee dyemnəən wur lap matkaa nə, nə wur dee de kə memee məndong, de mənə a mbəkə wur lāa-lāa mo de ndyemnəən fin de wu lāa wur dewur nwal nlāa nə zam. Be wur lep kə ten muut nə. 20 Gyet mee dyemnəənshak mo lāa nə dəm pee nennaa bong nə mo de, abwoon de pwovəl. Gwar denshee nə wur lapmat, be kə kərem nə mo jir. Ngulu nə wur pan nənee, wur muut nfin nlāa mee lāa. 21 Be dyemnəən ‘Nentap maar nə mon naa dedes ka lāa fin.’ 7 fin devəl nə wur lap matkaa nə, be baa wur lāa Dangbe nennaa maar nə mo sat nshak nənee, mee lāa kas, dang wur jì muut. Gwar dekun nə ‘wu naa a lāa de mənən nyool ghər kop puun wur waa lap matkaa nə war zak. 22 Dang mo nə ndesi, wu jì mmun, kə mə tu wur, mbəkə pwovəl, mo lapmat nə war, bə mo jì murəp jir, kop nə dee de a munu.’ 8 Dangbe mo yaa lāa be baa memee yit mee lāa dee de kas. Kyes nə, nə tu, be mo vuet kúm nə shin ciir mbwoon be mat nə war yool muut abwoon kə mo nə jir kok maar nə. 9 Wur pan nə, ngumaar nə wur zak. 23 To, katdang parpuus yool a peemúut, ncìn a me kə nennaa maar desə nə mo ye? Wun be war kə ndee a mat we nəfəən mo pwovəl sə njì twe nennaa mar desə nə mo, mbəkə wur le ye? Mbədi mo jir, mo kə lap war mmat.” 24 Jesu mee nennaa mar decì mo di. 10 Baa wuu cam sat mmo nənee, “Wun wuu del dīkə, mbəde tang pwoo de mo kə ten ran nədən bəət haal baa wu man mbii de mo kə ten ran nədən bəət Naan sə kas me? De nə sat nənee, “nGħak de haal Naan kas, kə baa wu man dedes Naan kas nen dyiklu mo cii nə, “Be a nə dee a dedes zak. 25 Mbədi parpuus de nen nə mon nyool nədən kwang lu nə. 11 Desə nə a dák de Daa a peemúut, be mon ndee a kaa nenlep Naan wur kə ten cìn; “Nə a mbii aapwoo pee mun de adeng mo sə. Baa mee lapmat, koo dəmfyik di!” 12 Nennan mə nen Yahudi mo yappee mbe de kas. 26 Pwoo nkaa yool a peemúut mə nen yaa Jesu, mbəde mo man nə, wur sat səmpwoo de mo kə ten murəp mo, be baa wuu kam tang desə nə a nkaa mo, dəngbə baa mo mak yaa pwoo de mo kə ten ran nə nədən bəət haal wur kas, mbəde mo kəər djuu gurum nə mo. Mosis kas aa? Mbii de Naan sat nwur nəfəən Mbəmənə, be mo yool yit wur de, be mo dəm lāa ləət de nə lapwus sí nə, ‘Wen a Naan kə ntul. 13 Dangbe nen Farisi mo kə nen nHerot Abraham, kə Naan Aizik, kə Naan kə Jekop.’ 27 mo lep pak nen fur mo shindəm pee Jesu de, Baa wur a Naan mu nənmuut mo kas, amma a mbəkə mo kat mee mbii de mon nyaa wur di mə nen de mmeen mo. (Desə nə kám nə koo nədən pwoo dewur sat mo. 14 Kaade mo jì, be de mo kə ten murap be mo de kə seen pee mo sat nJesu nənee, “Ngukám, mu man nə, għa Naan.) Wun wu del dīkə bish-bish hakyeng!” 28 a ngużeen, baa waa kə kak mee gurum kas, Mee gwar mbut nənkám Wàar Mosis mo, wur dang baa waa kə shangyit mmee gurum kas jì kələng mo nkaa beetshik nə, be wur kələng zak, dəngbə għa aa kám ar Naan ngurum mo Jesu tap lappwoo nə nen Saddusi mo rəret. Be azeen-nzeen. Kyet nən ndere kə mu kwatwap wur tal pə Jesu nənee, “A Wàar dedang a dedes Siza, mishkoom dedes mu nen Rom mo aa, koo met jir nədən Wàar nə mo yi?” 29 Jesu lap nwur mu nook k wat nə yi?” 15 Dangbe mbəde Jesu nənee, “A Wàar dedes met nə ndesi, ‘Wun nen man pan debish mə pətuup fur mo, be wur lap Isreil mo, wur kələng. Daa Naan fun, a wur a mmo nənee, “A me le dangbe wuu kam nghan Daa məndong bejee. 30 A wal nDaa Naan fwaa yi? Wu jì kə mee shool zinariya nə nghan naa.” shi pətuup fwaa jir, shi seen fwaa jir, kə shi pan 16 Be mo jì kə memee nwur. Be Jesu tal pə fwaa jir, kə shiħbal fwaa jir.” 31 De vəl nə a kaa mo nənee, “A mə riin mukáa, kə səm mu we, mənə sə zak nənee, ‘A wal ngənang fwaa kaa a rərən nkaa shool nə yi?’ Mo lap nənee, “A sak fwaa sə.” Baa mee Wàar de waa des met mə Siza mishkoom nRom.” 17 Jesu sat mmo de vəl sə mo kas.” 32 Ngukám Wàar Mosis nə nənee, “Wu shin nSiza mbii de mo a mə Siza, kə wur sat nJesu nənee, “Azeen Ngukám, a sat a wu shin Naan mbii de mo a mə Naan zak.” Nə rəret. Daa Naan wur a məndong bejee dak, baa

memee de kas, see a wur mbəshin. 33 Kə nə a nənee, “Koi, Ngukám, a naa lu deret de mo tap təng kə gurum nwal nwur shi pətuup fin jir, kə dyik mo shi nghək denan-nan sə mo.” 2 Jesu shi pan fin jir, kə shibal fin jir, kə gurum nwal lap nənee, “Aa naa a lu de mo dyik mo nan-ngənəən fin kaa shin fin sə zak. Wàar de vəl nan shi nghək sə mo aa? Baa mon nyit mee sə mo ret met nlong de gurum moo shin mbe nghək tong nkaa nghək mpee desə kas, amma wus mbiizuum, kə koor mbiizuum de gurum mon nshirip mo jir.” 3 Kaade Jesu tong nkaa moo shin mon nNaan jir.” 34 Kaade Jesu kələng Jwakpaat de nii naa shak kə Lu Naan dədes, gwar nə tap lappwoo nə rəret, be wur sat ngwar 6e Pita, kə Jemis, kə Joon, kə Andru, mo jì tal nə nənee, “Baa waa jong kə mulki Naan kas.” pə wur a səsok, mo sat nwur nənee, 4 “A sat Abwoon desə be baa mee gurum mak katbal mmun, mbii desə mon yool cìn a pərangyi? Kə mputuuup mbe tal mee pwoo de pə Jesu zak mun nnaa a mbii aapwoo dedang, katdang mbii kas. 35 Kaade Jesu nkaa kam-kam ngurum mo desə mo doom gam yi?” 5 Jesu doom sat mmo ndəən Lu Naan dədes, be wur tal pə mo nənee, nənee, “Wu tap, taji mee gurum ngwam wun “A me le dangbe nenkám Wàar Mosis moo sat kas. 6 Mbedi gurum mo des mon njı ndəən səm nə, ‘Kristi wur a làa Devit ye?’ 36 Mbedi Riin fen, kə mo sat nə, wudun a wen, dangbe mon Naan nə le kə Devit shikáa fin wu sat nənee, ngwam gurum mo des. 7 Katdang be wu kələng ‘Daa wu sat nDaa fen nə, A tong nsarse fen. Har pwoo nkaa lek mo, kə pwoo kyewta nkaa lek pardi wen le shaarlek fwaa mo tong nder shii mo, be taji kərmuut yaa wun kas, mbəde nə fwaa.’ 37 Devit pet Kristi a Daa fin, be cirang atəng mbii desə mon nyool cìn akudang, be dang Kristi wu waa ciir dee a Làa Devit zak ye?” parkyes yil nii kudi kə jì. 8 Pak yil mon nyool Duu gurum nə mo kələng wur shi retrnyit. 38 lek nkaa pak yil mo, kə mee mulki mon nyool nDəən kám Jesu, be wur sat ngurum nə mo lek nkaa mee mulki dec̄i mo. Yil nən ntungpee nənee, “Wu tap kə kam nenkám Wàar Mosis des-des shipee-shipee, neen nən ntaa, ndəən mo. Mo a nen de moo jwal nlar deshwal-shwal yil nə mo. Dangbe mbii desə mo jir a shee kə mo, kə moo mwaan mbəkə gurum mo naa mo jeel, kaadı aak kə shee se mat sə. 9 “Dangbe d̄i. Moo rəbet kə gurum mo tok kə mo ndəən wu tap kə káa fuu, mbəde gurum mon nyool lutuk. 39 Kə moo rəbet peetong mə nennan-nan sərep wun nsar kə nentokdyeel mo, kə mon mo ndəən lu Naan mo, kə moo rəbet peetong mnaram wun ndəən lu Naan mo. Mon ndəən kə deret met jir mo a pee serəbet mo. 40 A moo wun ntoom gofna, kə mishkoom mo, mbe səm yak matkaa mo kə lee fur mo, kə moo dangnaan fen. Desə nən nle kə wun katpee satpwoo deret (leshap kə Naan) deshwal-shwal mo shi nyang nə de ntoom mo. 10 Dangbe akudang kyes kə zak, mbəkə gurum mo kwoop mo d̄i. Mbee mbii yil nii jì, be təng see mo shee satpwoo Naan debish de moo cìn desə mo, be Naan wur ncin deret sə ngurum mo jir ndəən yil nə akudang, kwat deshwal mo des hakyeng.” 41 Kaade Jesu 11 Katdang be mo yak wun, kə mo dəm kə wun tong a kyeen, kus kə pee bwet shool mbiizuum nludyeelel be taji wu an suk mbe mbii de wun mə Lu Naan dedes nə, be wur naa kaadı gurum nsat kas. Mbedi a Riin Naan wur nkám wun moo bwet shool mbiizuum fur mo de ndəən nə. mbii de wun nsat mo. Mbedi baa a wun nkaa Pak nenlong mo des mo bwet shool des ndəən satpwoo nə kas, amma a Riin Naan wur nkaa nə. 42 Be mee matkaa de war a matjeel waa satpwoo nə. 12 Dyemnaənshak mon nsərep jì bwet rep anini mo vəl de ndəən nə zak. 43 shak har mpee muut, bə puun wur nseet làa Jesu pərep jeplep wur nə mo jì ashak, be wur fin zak. Jep mon nyool lek kə puun fur mo, kə sat mmo nənee, “Azeen kən sat nwun, mbii nəən wu mo, be mon nle kə mo twe mo. 13 de matkaa dejeel desə waa bwet ndəən kwati Gurum mon ncii wun jir, mbe səm fen. Dangbe mə bwet mbiizuum nə, nə met mə koor gurum gwar de wu gung har peekyes nə, be a wur nkət nə mo jir. 44 Mbedi nen desə mo jir, mo bwet 6am.” 14 “Dangbe katdang wu naa mbii debish, mbiizuum nə a mbut ndes mə long de mo kəni, de nii watpee dee buu, nii dar a peedi baa nə dangbe war ndəən jeel war, be war səhət bwet a ret kə nə dər de kas. (Ngwar dewur tang pwoo desə ni, be nə ret kə wu manshi nə). Be nenyil de mo ndəən Judiya, mo swe dəm mbut jwak mo. 15 Ngwar dewur nkaa deng lu, be taji wu sham del ndəən lu nə, mbe mang lée fin mo

13 Kaade Jesu a ar put ndəən Lu Naan dedes nə, be memee mbüt jeplep nwur mo sat

kas. **16** Kə gwar dewur a peemaar a yil, be taji pee nən nwul de kas. **34** Katdang pee nə wul, wu waa baa ntul mbə mang mbiisəp fin kas. **17** be nən ndee a kaa mee gurum de wu yool mbe Amma jeel nən nsəat naat nkaa mat aak mo, kə dəm mwaan jong-jong sə. Akudang wur yool yit mat de mon nkaa shin wur njep mo ndəən teer tul nə, be wu le nə nsar kə karem fin mo, wu mənə mo. **18** Wu cìn dangnaan (leshap kə Naan) shwap dak nkarem fin nə mo jir, shiməndong-nNaan, mbəkə taji mbii desə mo cìn a ntarkut shiməndong. Wur sat ngutap kə shiyeekapang kas. **19** Mbedi jeel dedes nən njì taa nkaa gurum mə tul nə nənee, ‘A tong shi gongpee rəret.’ **35** mo ndəən teer mənə mo, de baa mo kə cam Mbəmənə, wu tong shi gongpee, mbəde baa wu naa nə kas, pəgyet Naan shee leyil nə de, har man parpuus de ngulu nə wu mbaajì wul de cicinsi, kə baa gurum mon mbaa naajeel mənə kas. Meebe wu mbaajì nkansəən, koo a nnaar de zak kas har ngaa-ngaa. **20** Katdang de baa mpar, koo a ncit kə pəbit, koo a mbit. **36** Mbəkə Daa Naan wur baa kə pak teer nə mo kas, be taji wur mbaajì nwun ndi mman, dangbe wur baa de mee gurum mmak kat bar kas, amma a kat wu dee nsam kas. **37** Mbii de wen sat nwun, mbe səm kə nen dəbəbələp nə mo, be Naan wur be an kən sat a ngurum mo jir mmənə nə, wu baa kə pak teer nə mo. **21** “Katdang mee gurum tong shi gongpee.”

sat nwun nənee, ‘Wu naa, Kristi wu mpesi.’ Koo dang nnə, ‘wu naa, wur akyeen síl’ Be taji wu shinzeen mpwoo mənə kas. **22** Mbedi nen de mon ncin dung, nnə wudun a Kristi, kə nen de mo lesut a kaa nensatpwoo Naan mo sə, dangbə mo a nendifung mo, mon njì put des. Mon ncin mbii aapwoo mo des, kə mbii lukshik mo zak. Mbeeka katdang nə mak cìn, be mo ngwam nen de Naan wu kə ten bəlap mo. **23** Amma wu tap kə káa fuu mo. Wen kən satpwoo desə mo nwun nshee akudang pee nii wul.” **24** “Abwoon kə jeel mənə mo, be puus nən ncər dee a peenkoo, kə baa tar nən mbangpee kas, ndəən teer mənə mo. **25** Kə zar de adeng mon mbeer sham nyil, kə iiko de mo adeng mon ntungpee zak. **26** Dangbe gurum mon naa Lāa Gurum, wur sham put ndəən nluu de adeng, shi iiko kə Dehai, kə bal dədes. **27** Be wur nlep nenlep Naan mo, mbəkə mo dəm kok nen dewur kə ten bəlap mo kuur ashak, ndəən kwang de feer mə yil nə. Yaa mpeedar kə yil nə jir, be dəm wul mpeedar kə deng nə.” **28** “Wu yit kə təngkyeen nə dee a mbiikám pee wun dī. Katdang song təngkyeen nə mo doom put kə kompee depoo, be wu man nə, tarlok nə kus mmənə. **29** Aasə zak, katdang wu naa mbii desə mo cìn jir, be wu man nə, wen kən jì wul kus-kus mmənə. **30** Azeen nzeen kən sat nwun nə, Baa gurum de yakṣa mon mmurep jir kas, nə atəng mbii desə mo gam jir akudang. **31** Deng kə yil mon ndel dəm weet, dangbə baa pwoo fen mmak cam del dəm kas.” **32** “Baa mee gurum mak man puus mənə, kə pee nə kas, koo a nenlep Naan de adeng mo, kə koo a Lāa nə shikāa fin, be baa wur man kas, amma see a puun bejee dak. **33** Wu tap kə káa fuu mo, kə wu tong shi gongpee, mbəde baa wu man pardı

14 Dee teer mo de vəl, kə mo cìn retnyit mə Candel di, kə mu retnyit mə gəl aas de baa nə kə yist kas. Be pris denan mo, kə nenkám Wāar Mosis mo, mo tang ar de mon nyaa Jesu de shi seen, mbəkə mo tu wur di. **2** Dangbe mo waa sat nənee, “Baa mun nyaa wur a ndəən teer mə retnyit sə kas, mbəkə taji gurum nə mo yool lek nkaa mun.” **3** Kaade Jesu nyil mBetani, ndəən lu kə Siman nguloom, be wur nkaa se mbiise. Be mee mat war ji kə tuut mwoor de nə kə toos shangshang de moo pet nə a nard, de nə kərim zam. Be war tep took kə tuut nə, mbəkə war doo mwoor nən njesu nkáa. **4** Amma nə láa mpak gurum de mo de mbüt, har mo satpwoo kə shak nənee, “A me le dangbe moo təkook kə mwoor desə aasə yi? **5** De nə ret kə mo seet kə mwoor desə nə nkaa shool zinariya de nə met kambil kun, mbəkə mo shin shool nə de nenjeel mo.” Pak gurum nə mo gwak mat nə war, shi tuup. **6** Amma Jesu sat mmo nənee, “Wu yit war di. A me le dangbe wuu daampree nwar yi? War cín a dák deret nghan hakyeng. **7** Wun dī ashak kə nenjeel mo shidaar-shidaar, mpeemənə be koo a par dedangyi de wuu rəbet, be wun mmak cìn deret mmo. Amma baa wun nkət nghan ashak kə wun shidaar-shidaar kas. **8** War kə cìn mbii de waa mak cìn nə. Mwoor de waa kə dōo nkaa fwoshik fen sə, war cìn mənə a mbe dak san fen mbe wum. **9** Azeen kən sat nwun nə, koo a pee dedangyi ndəən yil desə jir, de mon nsatpwoo deret desə ni, be mbii de mat desə war cìn nghan, be mon nkəe sat nə mbe pan war.” **10** Judas Iskariyot, dewur a memee ndəən jeplep Jesu de kaapaat baavəl sə mo, Wur dəm pee pris denan-nan mo dī, mbəkə

wur seet kə Jesu de ndəən sar mo. **11** Kaade mo shwaa am anab dī kas, see pardī an nshwaa am kələng pwoo mənə, be nə ret mon nyit zam, anab depoo nə ndəən mulki Naan.” **26** Kaade har mo tuweerpwoo nə, mon nshin shool nwur. mo cìn kook, be mo pwat dəm a Jwakpaat. **27** Yaa mparməni, be Judas Iskariyot naa nyap ar Jesu sat mmo nənee, “Wun jir wun nshwe wu dewur nseet kə Jesu dī mo. **12** Parpuus dənshee yit nghan dī, mbədē mo kə ten ran ndəən bəət de mə gəəl aas dē baa nə kə yist kas, dē nə a haal Naan nənee, ‘Wen ntu ngukiyer tam nə puus de moo fet təm mo, mbə mbiise mə retniyit mo, be təm nə mon ntiit shini-shini.’ **28** Amma mə Candel nə. Be jeplep kə Jesu mo tal pə wur abwoon de Naan wur baa yool kə an a peemūut, nənee, “Aa rəbet kə mu dəm mu dak peese be an ndəm nwun akyeen nyil nGalili.” **29** Pita mbiise mə Candel nə nghan a nneyi?” **13** Jesu sat nJesu nənee, “Koo de mo jir, mo shwe yit lep memee mo val ndəən jeplep fin mo, wu sat gha de, be baa wen cam yit waa kas.” **30** Jesu mmo nənee, “Wu del ndəən yilhaam ni, be wun sat mPita nənee, ‘Azeen-nzeen kən sat gha nə, nkət kə mee gurum dewur kə tuul am nkáa, mpar cicinsi, akudang deel taadoo yit val, be be wu dəm ndəng wur, **14** har ndəən lu dewur waa nciipwoo yit kun nə, baa waa man an kas.” ndəm del de. Be wu tal pə ngulu nə nənee, **31** Amma Pita lappwoo nJesu shiibal hakyeng ‘Ngukám wur sat nnə, luməzep de wen nse nənee, “Koo dangde nə atəng kə wen muut mbiise Tong Ashak mu Candel ashak kə jeplep ashak kə gha, be baa wen cam ciipwoo kas.” fen mo, nə a nneyi?” **15** Ngulu nə wur nkám Be koor jeplep Jesu nə mo sat aasə zak. **32** mee ludfeng sedes nwun, de mo kə dakle. Be Mo jì wul mee peedi moo pet nə a Getsamani, wu dak mbiise nə mmun, nlu məni.” **16** Jeplep be Jesu sat njeplep fin mo nənee, “Wu tong de vəl nə mo yool dəm del ndəən yilhaamnə, be mpeesə, aku nghan cìn dangnaan (leshap kə mo kat na a kaadi Jesu wu sat mmo sə, be mo Naan) dī.” **33** Be Jesu dəm ashak kə Pita, kə dak mbiise Tong Ashak mə Candel nə nlu ni. **17** Jemis, kə Joon. Pətuup fin nə wat, nə daampée Kaade kansəən cìn, be Jesu jì ashak kə jeplep de nwur zam hakyeng. **34** Wur sat mmo nənee, kaapaat baavəl nə mo. **18** Mon nkaa se mbiise “Pətuup fen nə wat zam, har kaa nən ntətu nə, be Jesu sat mmo nənee, ‘Azeen-nzeen, kən nghan sə. Wu tong mpeesə, kə wur gongpee sat nwun, memee ndəən wun wu nseet kə an. A de.’” **35** Wur gyes dəm de akyeen lee, be wur gwar de mun nkaa sese ashak kə wur yaksə.” **19** dəm kurum nyil, wur cìn dangnaan (leshap kə Pwoo de Jesu sat, nə wàt pətuup mmo zam, be Naan) nənee, “Puun fen, katdang de nə mak cìn, mo doom tal pə wur shiməndong-shiməndong be taji wen shwaajeel desə nə kas.” **36** Kə wur nənee, “Daa a an aa?” **20** Wur sat mmo nənee, sat nənee, “Daa, puun fen, waa mak cìn mbii mo “A memee ndəən wun de kaapaat baavəl sə jir, be a baa kə kap mə jeel desə aku pee nghan mo. A gwar dewur sham kə gəəl aas nsar mbə de. Baa a kaadi wen kən rəbet sə kas, amma see lep mpuk ndaa kə an. **21** Mbedi Lāa Gurum, a kaadi waa aa rəbet sə.” **37** Wur waa dəm pee wur mmuuut a kaadi mo kə ten ran ndəən bəət jeplep fin dekun nə mo de, be wur kat mo nkaa haal Naan nkaa wur sə. Amma jeel nən ntəa saam. Be wur sat mPita nənee, “Simon waa a nkaa gwar dewur seet kə Lāa Gurum. Ngyal nkaa saam wo? Tan, baa a mak gongpee mbe desi be, Di mon nnook lāa gwar məni, be dī awa məndong kas aa? **38** Wu tong shi gongpee, nə ret met nwur.” **22** Kaade mo nkaa sese nə, kə wu cìn dangnaan (leshap kə Naan), mbəkə be Jesu mang gəəl aas, be wur cìn dangnaan taji wu del mbüt jwaan kas. Riin nə rəbet dak, (leshap kə Naan) mə pəlang Naan nkaa nə, be amma nan nə cii, mbədē baa nə fal kas.” **39** wur yilang nə, be wur shin njeplep fin mo. Wur Jesu waa dəm de, a pee dangnaan (leshap kə sat mmo nənee, “Wu lap, desə nə a fwoshik Naan) nə, be wur waa baa cìn dangnaan (leshap fen.” **23** Wur mang mee laadaa zak, be wu cìn kə Naan) a kaadi wur cìn nshee sə zak. **40** Wur dangnaan (leshap kə Naan) mə pəlang Naan waa baaji kat jeplep dekun nə mo de nsaam nkaa nə, be wur shin mmo. Be mo jir mo shwaa zak, mbədē yit fur mo toon kə nsaam. Baa mo ndəən nə. **24** Be wur sat mmo nənee, “Desə nə man mbii de mon nlap nwur kas. **41** Kaadē wur a toom fen de nə dee a gam mə tuweerpwoo waa waaji pee jeplep nə mo de yit dekun, be depoo shi toom mə Naan, de nə yaa dak mbe wur sat mmo nə, “Har yaksə, be wun de nkaa toom fen de mon mfeer nə mfe gurum mo des. saam kə nookdi aa? Nə mak kəsə, pee nə kə wul. **25** Azeen-nzeen, kən sat nwun nə, baa an mbaa Mo kə seet kə Lāa Gurum nsar nenshikbish mo.

42 Wu yool mmun seet. Wu naa gwar dewur jir nə wur yool dār atəng nnaar fur. Be wur tal seet kə an wur kə jì wul.” **43** Kaade Jesu kudi pə Jesu nənee, “Baa waa kə mee mbii de waa nkaa leshap məni, 6e Judas Iskariyot, dewur nlap nkaa pwoo desə mo kas aa? A sat a me a memee ndəən jeplep Jesu de kaapaat baavəl nkaa mbii de des desə mo sat nkaa gha yi?” **61** sə mo, wur jì wul ashak kə duu gurum mo des Amma Jesu dok kətək, baa wur lap mee pwoo ndang wur. Gurum nə mo kə kwai mo, kə kam kas. Be pris dedes met jir nə wur waa baa tal mo. A pris denan-nan mo, kə nenkám Wàar de pə Jesu zak nənee, “A gha a Kristi Làa Naan Mosis mo, kə nennan-nan mo, a mo lep gurum ‘Dehai aa?’” **62** Jesu lap nənee, “A nghan a wu, nə mo. **44** Gwar dewur seet kə Jesu nə, wur kə wun nnaa Làa Gurum, wur tong nsarse Naan ten cìn mee 6e naa man (alaama) mmo nənee, debal met jir, 6ə wun nnaa wur jì ndəən nluu “Ngwar de wen tok kə wur, dang wen tung wur de adeng mo zak.” **63** Kaade pris dedes met jir, shi məshpwoo, 6e a gwar nə mmənə. Be wu wur kələng pwoo məni, be wur yilang nlər fin yaa wur rəret, wu dam kə wur.” **45** Kaade Judas mo, 6ə wur sat nənee, “Muu tang a langtəng jì, be wur dəm pee Jesu de abet, kə wur sat dedang dikə zak yi? **64** Yaksə, wu kələng pwoo nənee, “Ngukám.” Be wur tok kə Jesu, dangbə de Jesu wur sat, dewur leshin a kaa Naan sə. wur tung Jesu shi məshpwoo zak. **46** Dangbə Wur naa arang nkaa pwoo mənə yi?” Be mo jir, mo jì yaa Jesu. **47** Amma memee ndəən nen de mo candyel muut njesu. **65** Pak mo yaa twes lli moo dar de mpeē nə, wur shang kwai fin, be nkaa wur, mo paa yit wur mo, dang mo nərem wur can kom kə kərem mə pris dedes met jir nə wur, 6ə mo sat nwur nənee, “A woo gwar de cut vwet nyil. **48** Jesu sat nduu kə gurum nə mo gha nə mmun.” Be nentappee mo nərem wur nə, “Wun, wu pwat wur jì kə kwai mo, kə duul hakyeng. **66** Kaade Pita dar a fur nder ludyeel mo, mbəkə wu yaa wen de, kaa wen a mee kus nə, be mee reep de war a kərem pris dedes wat sə aa? **49** Shidaar-shidaar 6e an de ashak nə war jì. **67** Be kaadi war naa Pita ke tong a kə wun, kə an kən kám nwun ndəən Lu Naan wus, be war taər yit nzing nkaa Pita, 6ə war sat dədes, 6e baa wu yaa an kas. Amma mbii desə nənee, “Gha ashak kə Jesu ngwe Nazaret zak!” mo cìn aasə jir, a mbəkə pwoo de mo kə ten **68** Dangbə Pita cíipwoo nənee, “Baa wen man ran mo ndəən bəət haal Naan mo gam de.” **50** mbii de yii sat nə kas, baa wen man pwoo mənə Jeplep wur mo jir, mo yool shwe yit wur de. kas.” Be wur yaa ar del put nshiyeppəbong. **51** Mee dyem zəlang wur dī, dewur sup a mee **69** Be reep de war a kərem mu pris dedes met fuwaat nkaa shin 6ejee, wur dəm ndang Jesu, jir nə war baa naa wur de, be war sat nen de kaadī mo yaa wur, **52** 6e wur su dəm ngum, wur moo dar mpwoo shiyeppəbong nə mo nənee, yit fuwaat nə mmo. **53** Mo dəm kə Jesu ntul kə “Gwar dəsī wur a memee mbut nen Jesu nə pris dedes met jir nə, a peedi pris denan-nan mo.” **70** Amma Pita baa cíipwoo de zak. Lang mo, kə nennan-nan mo, kə nenkám Wàar Mosis dī lee, be nen de moo dar dī pee nə, mo sat moo kuur de ashak. **54** Pita tap dəm ndang Jesu mPita nənee, “Azeen-nzeen, gha a mee mbut aōwoon jong-jong, har ntul kə pris dedes met nen Jesu nə mo, mbədə gha a ngu Galili.” **71** jir nə, be wur del tong ashak kə nentappee mo, Amma Pita cíipwoo, wur dalwus, wur sat nənee, kə wur kə kələng wong wus de. **55** Pris denan- “Naan shin kar nghan katdang wen man gwar nan nə mo, kə kuur nennan-nan nə mo jir, mo de wuu satpwoo nkaa wur nə.” **72** Abet-abet, be tang mbii de mon cìn langtəng mə dung mo deel tokshik de vəl. Be Pita yeepwoo de Jesu sat nkaa wur, mbəkə mo katpee tu Jesu de, amma nwur sī nənee, “Akudang deel tokshik yit vəl, baa mo kat kas. **56** Koo dī gurum mo des mo jì be ghan cíipwoo fen yit kun nnə, baa a man kə langtəng mə dung mo nkaa Jesu, be baa mbii wen kas.” Kaade Pita yeepwo məni, be nə tep de mo sat nkaa Jesu nə mo yakshak kas. **57** Pak kwak nwur, 6ə wur yaa gwar maap.

15 Kaade fit mang, 6e pris denan-nan mo, ashak kə nennan-nan mo, kə nenkám Wàar Mosis mo, kə nenbeetpwoo nə mo jir, mo kuur ashak, be mo lepwoo, be mo bwot sar kə Jesu, mo dəm shin wur mpAilet. **2** Pailet tal pə Jesu nənee, “A gha a mishkom nen Yahudi mo aa?”

Jesu lap nənee, “aa ten a sat.” 3 Pris denan-nan nə mo le wur mang shiyeepmúut Jesu nə ating, nə mo jì kə langtang mə dung mo des nkaa Jesu. 22 Mo jì wul kə Jesu mmee peedi moo pet nə a 4 Pailet, wur waa baa tal pə Jesu nənee, “Baa Golgofa (shii kə Golgofa nə a dyeskáa.) 23 Mo gha kə mee pwoo de ghan nlap kas aa? A naa shin am anab de mo kə riyeep nə kə mee yen pwoo mo des de mo jì kə mo nkaa gha” 5 Amma de moo pet naa myrrh nwur, amma wur cii baa Jesu lap mee pwoo nwur koo mandong kas, shwaa nə. 24 Kaade mo pwas Jesu nkaa shiyeep, har nə fes aapwoo mPailet zam. 6 Gyet be koo a 6e mo koospaa mbe bāk nlər wur. Be Mo bāk parpuus mə retnyit mə Candel dedangyi, 6e nlər nwur mo nnaar mu. Be mo bələp mbəkə Pailet wur kə loot 6wet mee gurum de 6ubwoot mo naa be de koo a gwar dedangyi nwur nkat məndong mmo, de gurum nə moo rəbet. 7 Mee di. 25 Mo pwas Jesu nkaa shiyeepyoom nə a gwar de moo pet səm nwur a Barabbas, wur kaa karfe pwoofeer de mə bit sə. 26 Mo ran de a 6ubwoot nlushoot ashak kə nenbwetbeer pwoo nkaa mbii de nə le dang mo tu Jesu, mo mo, de mo kə tukáa ndəən 6wetbeer fur nə. 8 lang nkaa shiyeepyoom nə ndeel nkáa nJesu, də Duu gurum nə mo jì kus, 6e mo yaa dang nə pə nə sat nənee, “A MISHKOOM MƏ NEN YAHUDI Pailet, kə wur 6wet mee gurum de mmo, kaadı MO NDESƏ. 27 Mo pwas mee kus wat mo vəl wur loot kə cìn nə sə. 9 Pailet tal pə mo nənee, ashak kə Jesu zak. Mo pwas memee nkwang “Wuu rəbet kə nghan 6wet a mishkoom mə nen sarse nwur, ba memee nkwang sarkul nwur zak. Yahudi mo nwun aa?” 10 Pailet man nə, pris 28 Mo cìn mbii desə mo jir a mbəkə pwoo de denan nə mo jì kə Jesu ntōom fin a mbə zuur. 11 mo kə ten ran ndəən bəət haal Naan nə gam de Dangbə pris denan mo kar ciuu gurum nə mo, nənee, “Mon tang wur mbüt nendebish mo. 29 mbəkə mo dang pə Pailet kə wu 6wet Barabbas Nen de mo del ar peedı mo pwas Jesu de, mo de mmo. 12 Pailet waa baa sat mmo nənee, zəkkáa fur mo, kə mo nwangpwoo nwur nənee, “Wuu rəbet kə nghan cìn a me kə gwar de wuu “Kaigwa! Waa de di a sat nə, waa nshirip Lu pet wu a mishkoom nen Yahudi mo yi?” 13 Naan dədəs, dəngbə nghan mbaa dyik nə de Dangbə mo waa səət le or shibal nənee, “A le kə ndəən teer mo kun zak. 30 A 6am sak kəse! A mo pwas wur nkaa shiyeep.” 14 Pailet sat mmo sham nkaa shiyeep nə shiko.” 31 Pris denan-nan nənee, “A mbe meye? Wur cin a mbii debish mo, kə nenkám Wàar Mosis mo, mo shwar, bə dedang yi?” Be mo waa səət le or shi doo dedes mo toklong nJesu zak, mo sat nənee, “Waa 6am hakyeng, “A le kə mo pwas wur nkaa shiyeep! nen deci mo, dangbə baa waa mak 6am sak kas. A le kə mo pwas wur nkaa shiyeep!” 15 Mbədi 32 Katdang gha a Kristi azeen-nzeen, mishkoom Pailet rəbet kə nə ret de nduu kə gurum nə mon nen Isreil mo. Be a sham nyil nkaa shiyeepmúut nyit, 6e wu 6wet Barabbas mmo. Amma abwoon nə yaksə, mbəkə mu naa, kə mun shinzeen de.” dewur two nbwat Jesu, 6e wur shin Jesu mmo, Wat de mo pwas mo ashak kə Jesu, mo satpwoo mbəkə mo dəm pwas wur de nkaa shiyeep. 16 debuu nwur zak. 33 Kaade karfe kaapaat baavəl Dangbə shiitoon mo del kə Jesu ndəən lu mə mə puus a naar ting-təng nə wul, 6e pee nə rii gofna nə, de moo pet nə a Praitoriyum, 6e mo ndəən yil nə jir, del dəm wul karfe kun mə puus. pərep shiitoon de mpee mənə mo jir, mo jì kuur 34 Kaade karfe kun nə cìn, 6e Jesu wu petpee shi ashak pee Jesu di. 17 Mo lep mee nlər de nə doo dədəs, nənee, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” naat pan a tup nJesu, kə mo ráa mee mbiikáa Manshii nə a nənee, “Naan fen, Naan fen. A ghər, mo lep nwur nkáa. 18 Dəngbə mo tok kə mbeeme dang a yit an yi?” 35 Kaade pak gurum nwur nənee, “Muu tok kə gha da mishkoom nen mo mbüt nen de moo dar de mpee nə, mo Yahudi mo.” 19 Be mo cut wur nkáa shi raas, kələng petpee məni, 6e mo sat nənee, “Gwar bə mo tus lii nkaa wur. Be mo kurum nfurum, desə wur kə pet a Ilaija” 36 Be memee ndəən kə mo seyil nwur. 20 Abwoon de mo kə shwar, mo, wur su dəm mang tuvuk lep ndəən am kə bāk wur, 6e mo shang nlər denaat pan a anab dedwang, wur lep nkaa rep mee kam. Wur tup nə nkaa wur, dangbə mo lep nlər nwur mo lep kāa nJesu mbəkə wur dyas de. Pak gurum nwur. Be mo put dəm kə wur atəleng, mbəkə nə mo sat nənee, “Wu dar aku mun naa mbii mo pwas wur de. 21 Kaade mo a ar dəm nə, 6e de nən ncìn di de, kyet Ilaija wun njì 6am wur mo taa kaat kə mee gwar, de moo pet sim nwur wo?” 37 Jesu waa baa bwet or shi doo dədəs, a Simon, wu a ngu Sairin, puun Alekzanda kə 6e wur shang nookmuut. 38 Be fuwaat de nə Rufus, wur tong mmee laayil jì de, 6e shiitoon ndəən Lu Naan dedes de nii paapee Débang

met jir, nə tee sham a naa� be nə bāk val. **39** kas. Wu jì wu naapee de mo le wur de ndesi! **7**
 Kaade gwar dādes nkaa shiitoo mo kambil ‘Be wu dəm, wu sat jeplep wur mo, kə Pita na,
 məndong dewur dār kus kə shiyeepmūut nə, wur kə yool a peemūut, yaksə wur a ar dəm
 wur naa kaadi Jesu shang nookmuut, be wu sat nGalili a təleng nwun. Wun ndem wu naa wur a
 nə, “Azeen-nzeen, gwar desə wur a Làa Naan.” mpee məni, kaadi də wur kə ten sat nwun sə.”
40 Pak mat moo daar de pan jong, mon nkaa **8** Dangbe mat nə mo yool pwat yit kəcir nə, be
 naa mbii de nii cìn jir. nDəən mat nə mo, be mo shwe dəm kə kəermuut, dang nə aapwoo
 Meeri Makdalin waa de, kə Salome kə Meeri mo zak. Baa mo taa sat mee mbii mmee gurum
 nəən Jemis delees kə Josep. **41** A mo a mat de kas, mbədē kəermuut nə fes yaa mo zam. **9** (note:
 di mo dəm ndang Jesu, kə moo cìn dak nwur
 kaadi di wur kudi ndəən yil nGalili, kə pak
 mat mo des de mo yool nGalili jì ashak kə wur
 njerusalem. **42** Nciit kə mani, be kansən cìn, a
 parpuus de gurum moo dak sut de, mbədē daar
 nə a puus nookdi. **43** Be Josep ngu Arimafiya, sí. **10** War dəm sat nen de di mo ashak kə Jesu.
 mee gwar dādes, dewur ndəən nenbeetpwoo Mon nkaa wal kə maap. **11** Amma kaadi mo
 mo, wur shikáa fin wur nkaa gong jì kə mulki kəlang pwoo de war sat nə, Jesu wur kə yool a
 Naan. Wur yaa pətuup, be wur dəm dang kúm peemūut, dangbe wen kə naa wur, be baa mo
 Jesu pə Pailet, mbəkə wur dəm wum de. **44** Nə shinzeen kas. **12** Abwoon məni, be Jesu kámshin
 aapwoo mPailet zam, mbədē wur kəlang nə, mmee jeplep wur mo val, kaadi mo a ar dəm
 Jesu kə ten muut. Dangbe Pailet pet shiitoo mmeé laayil. **13** Mo ciir dəm sat nkoor jeplep nə
 dedes nə, be wur tal pə shiitoo nənee, “Kyet mo nə, wufun kə naa Jesu, amma baa koor nə
 Jesu kə ten muut a yam wo?” **45** Kaade Pailet mo shinzeen kas. **14** Abwoon dese, be Jesu jì
 kəlang mbii de shiitoo nə sat, be Pailet sat kámshin njeplep de kaapaat baaməndong sə
 mmo kə mo dəm shin kúm Jesu nən njosep. mo, be moo tong a peese mbiise. Wur gwak
46 Dangbe Josep seet kə mee fuwaat depiyaa. mo mbe ciin shinzeen fur, kə mbədē pətuup
 Be wur sham kə kúm Jesu nə, wur bwot kúm fur mo a debal, mbədē baa mo shinzeen nen de
 nə shi fuwaat nə. Be wur dəm le kúm Jesu nə mo naa wur abwoon dewur kə yool a peemūut
 ndəən kəcir de mo am nə ndəən jwak. Be wur kas. **15** Jesu sat mmo nənee, “Wur dəm ndəən
 tup mee nghək dādes, wur paa pwoo kəcir nə yil nə jir, wur satpwoo deret de ngurum mo jir.
 dī. **47** Meeri Makdalin, kə Meeri nəən kə Josep, **16** Gwar dewur shinzeen, kə mo cìn baptisma
 mo naapee de mo le kum Jesu nə dī.

16 Abwoon kə parpuus Nookdi mə nen Yahudi
 mo, be Meeri Makdalin kə Salome, kə Meeri
 nəən kə Jemis, mo seet mwoor tus shangshang,
 mbəkə mo dəm pwes de nkaa kúm Jesu. **2**
 Parpuus denshee mbüt nteer pwoovəl sə mo,
 mbüt nciit kə de puus mbe kaa be mat nə mo
 pwat dəm a peedi kəcir nə dī. **3** Mon nkaa sat
 nə shak a ar nənee, “A wii mbet nghək dedes
 nə mmun mpwoo kəcir nə ye?” **4** Be kaadi mo
 dyep yit, be mo naa mo kə bət̄ nghək dedes nə
 baa kənə. Nghək nə a dedes hakyeng. **5** Kaade
 mo del ndəən kəcir nə, be mo naa mee zəlang
 wur tong nkwang sarse, wur kə nlər depiyaa,
 be nə lekaermuut mmo zam. **6** Zəlang nə wur
 sat mmo nənee, “Taji kəermuut yaa wun kas,
 mbədē wen man nə, wun pə yap a Jesu ngu
 Nazaret. Gwar de mo pwas wur nkaa shiyeep
 sí, wur kə yool a peemūut nə. Baa wur mpezi

The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark **16:9-20.** Kaade Jesu yool mbüt parpuus denshee, de nə a puus Láadi be wur shee kámshin fin a mMeeri Makdalin, a war a mat de di Jesu kə
 parpuus de gurum moo dak sut de, mbədē daar
 ceen riin debish mo pwoovəl pwat ndəən war
 nə a puus nookdi. **43** Be Josep ngu Arimafiya, sí. **10** War dəm sat nen de di mo ashak kə Jesu.
 mee gwar dādes, dewur ndəən nenbeetpwoo Mon nkaa wal kə maap. **11** Amma kaadi mo
 mo, wur shikáa fin wur nkaa gong jì kə mulki kəlang pwoo de war sat nə, Jesu wur kə yool a
 Naan. Wur yaa pətuup, be wur dəm dang kúm peemūut, dangbe wen kə naa wur, be baa mo
 Jesu pə Pailet, mbəkə wur dəm wum de. **44** Nə shinzeen kas. **12** Abwoon məni, be Jesu kámshin
 aapwoo mPailet zam, mbədē wur kəlang nə, mmee jeplep wur mo val, kaadi mo a ar dəm
 Jesu kə ten muut. Dangbe Pailet pet shiitoo mmeé laayil. **13** Mo ciir dəm sat nkoor jeplep nə
 dedes nə, be wur tal pə shiitoo nənee, “Kyet mo nə, wufun kə naa Jesu, amma baa koor nə
 Jesu kə ten muut a yam wo?” **45** Kaade Pailet mo shinzeen kas. **14** Abwoon dese, be Jesu jì
 kəlang mbii de shiitoo nə sat, be Pailet sat kámshin njeplep de kaapaat baaməndong sə
 mmo kə mo dəm shin kúm Jesu nən njosep. mo, be moo tong a peese mbiise. Wur gwak
46 Dangbe Josep seet kə mee fuwaat depiyaa. mo mbe ciin shinzeen fur, kə mbədē pətuup
 Be wur sham kə kúm Jesu nə, wur bwot kúm fur mo a debal, mbədē baa mo shinzeen nen de
 nə shi fuwaat nə. Be wur dəm le kúm Jesu nə mo naa wur abwoon dewur kə yool a peemūut
 ndəən kəcir de mo am nə ndəən jwak. Be wur kas. **15** Jesu sat mmo nənee, “Wur dəm ndəən
 tup mee nghək dādes, wur paa pwoo kəcir nə yil nə jir, wur satpwoo deret de ngurum mo jir.
 dī. **47** Meeri Makdalin, kə Meeri nəən kə Josep, **16** Gwar dewur shinzeen, kə mo cìn baptisma
 wur zak, be wur nkət̄ ɓam, amma gwar dewur
 cii shinzeen, be mon ncandyee muut nwur. **17**
 Mon nnaa mbii aapwoo desə mo pə nen de mo
 shinzeen nghən. Mon nshin iiko mmo mbe ceen
 riin debish mo ndəən səm fen. Mon nkətpwoo
 shi liispwoo mo shini-shini. **18** Katdang mo
 yak nwòo mo, koo mo shwaa yen tupee be baa
 nən ncìn mee mbii mmo kas koo dəben. Mon
 nle sar fur mo nkaa nenciinkoom mo be mon
 mbar.” **19** Abwoon de Daa Jesu kə leshap kə mo,
 be mo mang wur kaa adeng Naan. Be wur kāa
 tong nsarse Naan. **20** Jeplep nə mo pwat dəm
 satpwoo Naan shipe-shipe. Daa wur cìn dak
 ndəən mo, wur kám agaak nə, pwoo de moo sat
 nə azeen shi mbii aapwoo de mo cìn mo.

Dak

1 Dəm pə gha Tiyofilus. Ndəən bəət-haal fen denshee, bə wen ran pwoo nkaa mbii de Jesu wur cìn mo, kə mbii dewur kám mo. **2** Dəm wul parpuus de Naan mang wur kaa kə nə adeng. Aku dang Naan mang wur kaa kə nə adeng, bə wur leshap nnen dewur kə bələp mo, mbəkə mo dee də a jeplep fin mo, shi iiko mə Riin Debang. **3** Mbə teer mo laarfeer abwoon de Jesu kə yool a peemúut, bə wur woo shin mmo yit des, ndəən ar mo shini-shini, de nə kám agaak nə, wur di mmeen azeen-zeen. Mo naa Jesu, kə wur leshap mmo nkaa mulki mə Naan. **4** Par mə puus sə, bə kaade wur dī ashak kə jeplep fin mo, bə wur leshap mmo balgal nənee, “Taji wu yool wu yit Jerusalem kas. Dangbe wu tong, wu naa gam zuum de puun fen wur kə ten cweer nwun, de wuu kələng nə mpwoo fen. **5** Də Joon wur cìn baptisma ngurum mo a shi am, dang dee meeteer mo dī a lee dak, bə mon ncin baptisma nwun a shi Riin Debang.” Mo Mang Jesu Kàa Kə Wur Afeng **6** Kaade jeplep Jesu mo kuur ashak, bə mo tal pə wur nənee, “Daa, gha mbə cin shin mulki nə nnen Isreil mo a ndəən meeteer desə mo ee?” **7** Jesu lap mo nənee, “Baa desə nə a muu, mbəkə nwun man puus nə, kə bit de Daa kə ten le mo ndəən iiko fin kas. **8** Dangbe Naan wur nshin bal nwun, katsang Riin Debang sham nkaa wun. Bə wun mbə dee a langtəng fen mhffig o ndəən Jerusalem, kə ndəən Judiya jir, kə Samariya, dəm wul ndəən yil mo jir zak.” **9** Kaade wur sat pwoo mənə, bə mo mang wur kaa kə nə adeng a yit mo. Yaksə nluu jì paa wur, baa mo kutdī naa wur kas. **10** Kaade mo dī nkaa ban yit mo mo kaa kə nə adeng, bə mee gurum mo vəl, mo jì dər pə mo dī, kə nlər piyaa petpet **11** Nen nə mo sat nənee, “Wun nnen Galili mo, a mii le dang wuu dar, wuu ban yit kaa kə nə adeng ii? Jesu de wu naa mo kə mang wur kaa kə nə adeng pə wun dī sə, bə wur mbə baa sham a kəsə zak.” **12** Bə jeplep mə Jesu mo yool yit Zuul Paat de nə kus kə Jerusalem, dejong nə kə Jerusalem a meal məndong bejee dak. **13** Kaade mo jì wul ndəən pee kaam nə, bə mo dəm kàa ndəən ludeng, a pee dē moo tong dī. A mon ndesə, Pita, kə Joon, kə Jemis, kə Andru, Filip kə Tomas, Bartolomi, kə Matiyu, kə Jemis dyem Alfiyas, kə Simon Zelot, memee mbüt mee nnen de gyet mo balkaa mo mbə jir. **2** Yaksə, nnen mman, bə mee doo de fiipee

tang mulki mə yil mo, kə Judas làa Jemis. **14** Nen desə mo balkaa mo mo ashak mbə dangnaan shidaar-shidaar, shi pətuup məndong ashak kə pak shurep mo, kə Meri nəən Jesu, kə dyemnəən fin mo zak. **15** Ndəən meeteer mənə mo, bə nen shinzeen nə mo kuur ashak, (de duu mo nə wul kambil məndong kə laarvəl), bə Pita yool dər atəng nnaar mo mbə leshap, bə wur sat nənee, **16** “Dyemnaa mo, nə a təng kə mo gampwoo de mo kə ten ran ndəən bəət haal mə Naan. Pwoo de gyet Riin Debang le kə Devit leshap nkaa Judas ngwe dewur dee a ngukám ar nnen de da mo yaa Jesu. **17** Də wur a memee mbüt mmun, kə də wur cìn pak dak fun desə nə zak.” **18** (Shi shool de Judas lap mbə kwat dak fin debish, bə wur dəm seet mee maar dishik. A pee dewur sham taa wur muut, wur piin but fin, dəm kat pinbut wur mo pwat beer. **19** Mbii desə nə dee a deməman ngurum de moo tong ndəən yil njerusalem jir, moo pet maar desə nə shi liispwoo mo a Akeldama. De shii mənə a maar toom). **20** “Mbədə mo Jeplep Jesu mo ten ran ndəən bəət haal Zabura nənee, ‘Wu ar kə nlu wur nə dee a kərem. Taji mee gurum tong ndəən nə kas,’ Kə mo ran zak nənee, ‘Wu yit kə mee gurum dee dī a koppee wur nə.’ **21** “Mbə mənə, bə nə ret kə mmun bələp mee gurum mbüt nnen de peegyet mo dī ashak kə mun, kaade də Daa Jesu wur kə mwaan dəm kə mun shipee-shipee sə. **22** Yool mbüt de Joon kə cìn baptisma ngurum mo, dəm wul parpuus de Naan mang Jesu kaa kə nə adeng, pə mun dī. Nə dee a təng kə memee mbüt nnen de mun mbələp sə mo, wur dee a ngusatpwoo nkaa yool kə Jesu a peemúut nə ashak kə mun.” **23** Aasa bə mo le gurum mo vəl dē səm mo mo a Josep de moo pet wur a Barsabas koo Jastus, kə Matiyas zak. **24** Yaksə mo dangnaan nənee, “Daa, gha de a man pətuup gurum mo jir. A kám ngwe de waa a bələp mmun, ndəən des devəl sə mo. **25** Mbəkə ngwe nə cìn dak dī a koppee mə Judas kaa memee ndəən jeplep kə Jesu mo sə. Də Judas yool yit dak nə dī, mbəkə nwur dəm dī a pee dyem fin.” **26** Kaade mo swet bələp nə, bə nə taa nkaa, Matiyas. Yool mənə, bə mo tang Matiyas ashak ka jeplep de kaapaat baaməndong nə mo.

2 Kaade parpuus Pentikos nə wul, bə nen shinzeen nə moo kuur ashak a pee məndong

ka kut dëbal-bal sə, nə tong adeng sham gam lu mo. **18** Kəzak, ndəən teer mənə mo, bə an mbə de moo tong di jir. **3** Yaksə mo naa mee mbii doo Riin fen nkaa kərem fen demish mo, kə de kàa mbəlem wus sə, nə sham lang nkaa mo mat mo. Bə mon nsatpwoo fen, kə mbii de mo jir **4** Mo gam mo jir shi Riin Débang, yaksə mbə jì akyeen zak. **19** An mbə cìn mbii lukshik mo doom leshap mo shi liispwoo mo shini- mo adeng, dang an mbə cìn mbii aapwoo mo shini, kaade Riin Débang kám mmo sə. **5** Ndəən ndəən yil nə, de toom kə wus, kə dīyeel, mon meeteer mənə mo, bə pak nen Yahudi mo den kàa gərōng-gərōng, **20** akudang puus dedes, ndəən Jerusalem de moo kərər Naan mo dī, kə kə iko mə Daa nən njì, bə Puus nən nciir dee de mo pwat ndəən yil mo shini-shinə jir, mo a peenkwoo, kə tar nən nciir dee a toom zak. jì nJerusalem. **6** Kaade gurum mo kələng doo **21** Parmənə, bə koo a ngwe dedangyi, dewur nə, bə duu mə gurum nə mo kuur a peeshak. pet səm mə Daa bə a wur nkət bam.' **22** 'Wun Nə aapwoo ngurum nə mo, mbədə koo a ngwe nen Isreil mo! Wu lekom kə wu kələng pwoo dedangyi, bə wur kələng nen shinzeen nə desə mo de. Jesu ngu Nazaret, ngwe de Naan mo nkaa leshap shi liispwoo mə yil fin. **7** Nə kat retnyit kə wur, kə de Naan cìn mbii lukshik lekəərmuu, dang nə aapwoo mo, bə mo sat mo, kə mbii aapwoo mo kə Səmpwoo mo nsar nənee, "Nen de moo leshap sə mo jir, a nen Galili wur a yit fuu. Wun shikáa fuu wu man nə, mbii mo. **8** Cirang dang koo a ngwe dədang ndəən desə mo cìn a kəsə. **23** A Jesu desə de mo seet mun, pə kələng mo nkaa leshap shi liispwoo wur nsar fuu. Mbədə a Naan kə ten le, kə wur mə yil fin ii? **9** Mun mu tong a nyil mPartiya, man nə, nən ncın a kəsə. A wun wu tu wur, kə Mediya, kə Elam, kə nen de mo tong ndəən mbədə a wun wu le, kə nnenshikbish mo pwas Mesopotamiya, kə Judiya, kə Kapadosiya, kə wur nkaa shiyep. **24** Dangbə Naan yool kə Pontus, kə Eshiya, **10** Kə Firijiya, kə Pamfiliya, Jesu a peemúut, kə wur fween Jesu ndəən jeel kə Ijip, kə ngaar Libiya, kus kə Sairin, kə pak mə muut, mbədə baa muut nə mmak yaa wur fun mo a məzep de mo tong nyil nRom jì di. **11** le ntuun nə kas. **25** Mbədə gyet Devit kə ten (Mo a nen Yahudi mo, kə nen de mo jì dədefel leshap nkaa Jesu nənee, wen naa Daa ashak kə ndəən nen Yahudi mo). Kə nen Kritan mo, kə an shidaar-shidaar. Mbədə wur kus kə an, bə nen Arab mo. Muu kələng mo nkaa leshap nkaa baa mee mbii mmak daampree nghan kas. **26** mbii aapwoo dənan-nan de Naan wur cìn mo Mba mənə, bə pətuup fen nə gam kə retnyit, shi liispwoo mə yil fun mo.' **12** Nə aapwoo dang lis fen met kook retnyit. Dəm wul a de mmo, dang nə suur mo jir, dang mo baa tal twooshik fen tong ndəən canciin zak. **27** Mbədə pə shak nənee, "A mii a shii mbii desə yii?" baa gha mmak yit seen fen ndəən kəcir kas, kə **13** Dangbə pak gurum mo nwang pwoo mmo, baa gha mmak yit Ngwe Débang fwaa nwur naa dang mo sat nənee, "Nen desə mo raa a am wam ndəən kəcir kas. (**Hadəs g86**) **28** Waa a ten a anab." Pita leshap nDuu Gurum Mo Parpuus kám ar de mo a ma seen nghan. Kə gha mbə Pentikos **14** Bə Pita yool dar atəng ashak kə ngam pətuup fen shi retnyit ntoom fwaa zak.' jeplep de kaapaat baaməndong sə mo, bə wur **29** "Dyemnaa mo, wu lekom, kə nghan leshap diyeep doo fin balbal, bə wur sat nduu gurum dī nwun rərret nkaa puunkaam fun Devit, de nə mo nənee, "Wun nen Yahudi mo, kə wun gyet wur muut, bə mo wum wur, kəcir wur nə nen de wuu tong nJerusalem jir. Wu lekom kə di mpeee desə har cicinsa. **30** Gyet wur a ngusat nwen sat shii mbii desə mo dī nwun. **15** Baa nen pwoo mə Naan, dang wur man mbii de Naan kə desə mo raa a am anab kə nə yir kaa mo kaade ten cweer nənee, wur nyool le memee ndəən wuu pan sə kas, mbədə pee nə kutfi a pwoofeef dang wur mo, kə nwur dee dī a mishkoom koo mə bít ndəən bejee dak. **16** Dangbə, desə nə a Devit sə. **31** Gyet Devit kə ten naa mbii de Naan mbii de gyet ngusat pwoo Naan Jowel kə ten nyool cìn akyeen, a kəsə bə, wur leshap nkaa sat sə nənee, **17** 'Naan wur sat nənee, Ndəən yool mə Kristi a peemúut nənee. Baa Naan meeteer mə kyes nə mo. Bə an mbə ndsoo Riin nyit wur a peemúut kas, kə baa twooshik wur fen nkaa gurum mo jir. Jep fuu demish mo, nən nwam ndəən kəcir kas. (**Hadəs g86**) **32** A Jesu kə de mat mo, mon nsatpwoo Naan ngurum desə de Naan kə yool kə wur a peemúut, dang mo, kə mbii de mo mbə jì akyeen. Zəlang fuu mun sə jir, mun a langtəng nə Jesu kə yool a mon nnaa mbii desəsok mo, de Naan wur rəbet peemúut. **33** Mo kə le Jesu a dedes, yaksə wur kə kám nə mmo, kə dəkaam fuu mon nsuun suun tong nsarse mə Naan, wur kə lap Riin Débang

pə Naan kaade gyet wur kə cweer sə. Mbii de Koo puus dedangyii bə moo mang wur jì le wuu naa, kə de wuu kaləng sə, a zuum mə Riin mpwoo lu nə, mbəkə nwur dang shool dī pə Debang dewur kə doo shin sham nkaa mun. nen de moo del ndəən Lu Naan dedes nə. 3 34 Baa gyet Devit kə kaa afeng kas, dang wur Kaade wur naa Pita kə Joon mo mbə del ndəən shikáa fin sat nənee ‘Daa wur kə sat nDaa fen Lu Naan nə, bə wur dang shool pə mo. 4 Pita kə nənee, A tong nsarse fen. 35 Dəm wul a de an Joon mo ban yit nkaa wur. Bə Pita sat ngwar nə nle shaarlek fwaa mo dee a mbii leshii ngha.’ 36 nənee, “A naa mun.” 5 Yaksə wur lepyit nkaa “Mbə mənə, wu yit kə nnen Isreil mo jir, mo mo, mbədē wur pan nə, mon nshin mee mbii man azeen-zeen nənee, An pə leshap a nkaa ndin. 6 Pita sat ngwar nə nənee, “Baa an kə mee Jesu de wu pwas wur sə. Dangbe Naan kə le wur shool azurfa, koo zinariya kas. Mbii de an kə dee a Daa, kə Kristi zak.” 37 Kaade gurum nə nə, bə an nshin ngha. Ndəən səm kə Jesu Kristi mo kələng pwoo mənə, bə nə sul pətuup mmo ngu Nazaret, a yool a mwaan.” 7 Pita yaa sarse hakyeng, yaksə mo sat mPita kə koor jeplep mə gwar nə, kan nwur wur diyeep gwar nə di. nə mo nənee, “Dyemnaa mo, mun mbə ncın a Yaksə abet-abet, bə kwakshii wur mo, kə 6aas mii?” 38 Bə Pita lap mimo nənee, “Wu tuwap, wur mo katbal. 8 Bə gwar nə yool məreppee shi mbəkə mmo cìn baptisma dī nwun jir ngwe shii fin mo, dang wur doom mwaan, dəm del dedangyii ndəən wun, ndəən səm kə Jesu Kristi, ndəən Lu Naan dedes nə ashak kə mo zak. Wur mbəkə nNaan two shkbish fuu mo dī nwun. Bə nkaa mwaan, dang wur nkaa məreppee, kəzak wun mbə lap zuum mə Riin Debang. 39 Pwoo de wur nkaa kwoop Naan. 9 Kaade gurum mo naa mo cweer nə, a mbə wun, kə jep fuu mo, kə mbə wur nkaa mwaan, dang wur nkaa kwoop Naan, nen dejong mo jir, kə koo a ngwe dedangyii de 10 bə mo man nə, a gwar de di moo mang wur jì Daa fun Naan wur mpet zak.” 40 Shi pwoo mo le mpwoo lu Naan de moo pet a Deret mbəkə des, bə wur leshap mmo balbal, dang wur sat nwur dang shool dī pə gurum mo. Nə aapwoo mmo nənee, “Wu shang kāa fuu mo mbut kar ngurum nə mo zam, kəzak nə lekəərmuut mo de nə mbə jì nkaa nen debish de nyicinsə mo.” mbə mbii de mo cìn ngwar nə. 11 Kaade gwar 41 Nen de mo shinzeen mpwoo dewur le nə, nə wur dyiin ndang Pita kə Joon, bə nə aapwoo bə mo cìn baptisma mmo, parpuus mənə, bə ngurum nə mo zam, yaksə mo su dəm pə mo mo kat gurum mo dyikye koo ngal kun sə. 42 dī ndəən kuut de moo pet a mə Solomon. 12 Moo tong ashak shidaar-shidaar mbə kələng Kaade Pita naa a kəsə, bə wur sat ngurum nə kám mə jeplep Jesu mo, kə shaar ashak, kə moo mo nənee, “Wun nen Isreil mo! A mii le dang sese ashak, kə dangnaan ashak zak. Tong Nə bar gwar desə nə aapwoo nwun yii? A mii le Dəm Dan Jesu Mo 43 Jeplep mə Jesu nə mo, cìn dang wuu ban yit nkaa mun, koo a shi mee mbii aapwoo mo kə mbii lukshik mo des, nə dedes fun, koo a shi mee deret fun, dang mu le le kə gurum mo kər Naan zam. 44 Nen de mo ngwar desə mwaan yii? 13 A Naan mə Abraham shinzeen njesu jir, bə mo balkaa mo mo ashak, kə mə Aizik kə mə Jekop, kə mə puun fun mo, a kə mo le mbii mo mo ashak jir, a pee məndong. wur le ngudak fin Jesu a dedes. Də a wun wu 45 Mo sərep mbii mo mo, kə long fur mo jir, seet Jesu, dang wu cii wur ntoom Pailet, kaade mbəkə mo shwap dī ashak, koo a wii, bə baa Pailet sat nə, dyin mbə bwet Jesu. 14 Də wu cii wur kat mee mbii jee nwur kas. 46 Koo puus ngwe Debang, dewur a ngwe de ndərə, mbəkə dedangyii bə moo dam kuur ashak, ndəən Lu nwun dang mmo bwet a ngutukáa dī nwun. 15 Naan dedes nə, kəzak mo kə se mbiise fur mo Wu tu ngwe dewur a tuus mə seen, de a wur ashak ndəən lu fur mo shi retnyit hakyeng, kə shin seen ngurum mo. Dangbe Naan yool kə shi pətuup deməndong. 47 Moo kwoop Naan, wur a peemúut, dang mun a langtəng mənə. 16 dang gurum moo kələng retnyit kə mo. Koo a A shi shinzeen ndəən səm kə Jesu, a nə le dang puus dedangyii, bə Daa wur jì kə nen de mo kə gwar desə, kat bar. Gwar de wu naa, ka de wu kat fəam dyikye mmo.

3 Par sə bə Pita kə Joon mo kāa nLu Naan dedes mbə dangnaan koo kun de mə puus sə. 2 Yaksə mo kat mee gwar de mo làa wur a kurumkut mpwoo lu nə, de moo pet a Deret.

man sə. A ndəən səm kə Jesu, kə shinzeen de nə put pə wur dī, a nə le ngwar desə wur dee a ngu nkoom kədəng-dəng, a yit fuu jir. 17 “Yaksə dyemnaa mo, wen man nə, mbii de də wun kə nənnan fuu mo, wu cìn njesu, bə də wu cìn a mbə ciin man. 18 Dangbe Naan yit kə mo cìn

mbii desə mo jir, a mbəkə mmo gampwoo de
gyet Naan kə ten sat mpwoo nensatpwoo fin
mbəkə nwun ciir pə Naan dī, mbəkə nNaan
shi mbii de mo a mə Riin fin, mbəkə taji nə
waam wun kas. 20 Kə wur mbə lep Jesu Kristi,
dewur kə ten bələp wur mbə wun. 21 Wur mbə
tong ndəən dengnaan, dəm wul parde Naan ciir
kə mbii mo dee a depwoo jir akudang. Kaade
gyet Naan kə ten cweer mpwoo nensatpwoo fin
debang mo pəgyet dī yam-yam sə. (aiōn g165) 22
Gyet Mosis sat nənee, ‘Daa Naan fuu mbə yool
kə mee ngusatpwoo fin nwun, mbut nnen fuu
mo, kaa wen sə.’ Nə a təng nwun lekom, kə
nwun kələng mbii dewur mbə sat mo dī nwun
lekom kə nwur kələng ngusatpwoo Naan mənə
di kas, bə mon nshang wur baa kə nə mbut nen
Naan mo. 24 Nensatpwoo mə Naan mo jir, yool
mbít Samuwel, kə nensatpwoo Naan de mo jī
mbwoon wur zak, mo jir mo kə ten leshap nkaa
teer desə mo. 25 Pwoo de gyet Naan wur cweer
mpwoo nensatpwoo fin mo nə a mbə wun, kə
nwun sekop mə mbii de gyet Naan wur kə ten
cweer mpuun fuu mo shi toom, kə de gyet wur
sat Abraham nənee, ‘A ndəən dang fwaa, bə
gurum de ndəən yil nə mo jir, mon nkat deret.’
26 Kaade Naan wur bələp ngudak fin, bə Naan
wur shee lep wur shin jī a pə wun dī, mbəkə
nwur le deret dī nkaa wun, kə mbəkə nə ciir dī
kə koo a wii ndəən wun, kə nwur yit cīn mbii
sfibish mo dī.’

de mo a dang mə pris dedes met jir nə zak. 7
Kaade mo lep kə mmo dəm jī kə Pita kə Joon, bə
mo nə, Kristi fin mbə shwaajeel. 19 Wu tuwap, mo le mmo dar ntoom mo. Yaksə mo doom tal
pə mo nənee, “A shi dedes ma wii, koo a ndəən
fwoo shikbish fuu mo dī nwun. Katdang wu
səm mə wii, bə wuu cīn mbii desə yii?” 8 Mbədə
tuwap azeen-zeen, bə Naan mbə naa ngam wun
Pita wur gam kə Riin Debang, bə wur lap mmo
nənee, “Wun nen taatəleng mə gurum mo, kə
nen denan-nan mo. 9 Katdang wu tokdyeele
mun cicinsə a mbə deret de mo cīn ngwar de də
wur a kurumkut sə, kə nkaa ar de gwar nə wur
dee a debəbar sə, 10 bə wu yit kə mbii desə dee
a mə man pə wun dī, kə nen Isreil mo jir nee, a
shi səm mə Jesu Kristi ngu Nazaret, de wu pwas
wur nkaa shiyep dewur muut, dangnaan yool
kə wur a peemūut. A mbə Jesu, dang gwar desə
nwun kələng mbii dewur mbə sat mo dī nwun
de mo kə ten ran pwoo nkaa wur ndəən bəət-
jir. 11 A Jesu a ngwe
haal mə Naan nənee, ‘Ngək de wun nen dyiklu
mo wu cii, bə a nə dee a ngək dekəkoop met
jir ndəən kwang mə lu nə.’ 12 Baa gurum mon
nwaa mak kat mee bəm pə mee ngwe dī kas.
Mbədə ndəən yil desə jir, bə baa Naan kə shin
dedes mmee ngwe, mbəkə nwur bəm gurum mo
dī kas, təng a ndəən səm mə Jesu Kristi bejee
dak” 13 Kaade mo naa Pita kə Joon, mo leshap
balbal, baa kə mee kəermuut kas, bə nə aapwoo
mmo, mbədə baa Pita kə Joon mo a mee mbii
kas, kəzak baa mo kə kam tang ran dəm jong
kas zak nə tang mo pətuup nə de mo ashak kə
Jesu. 14 Baa nenbeetpwoo nə mo mak cīn mee
mbii kas, mbədə mo naa gwar de mo kə bar wur
nə, wur dar dī ashak kə Pita kə Joon. 15 Aasə,
bə mo le kə mmo pwat kə Pita kə Joon, mbəkə
mmo feet dī ashak mbii de mon ncīn kə mo. 16

4 Kaade Pita kə Joon, mo dì nkaa leshap ngurum nə mo, bə pak pris mo, kə ngwe dedes mə nentap Lu Naan dedes, kə pak nen Sadusi mo, mo jì pə mo dì. **2** Nə láá mmo mbut, mbəde jeplep devəl nə mo, nkaa kám ngurum mo nə, Jesu kə yool a peemúut. De nə kám nə, katdang gurum mo murep, bə mon nyool a peemúut mmənə. **3** Mo yaa Pita kə Joon, bə mo dəm shoot mo teer nlushoot, mbəde kansəən kə cín. **4** Jir aasə gurum mo des mo shinzeen mpwoo nə, de daas mo kus kə wul ngal paat. **5** Dədaar nə, bə nen taatəleng mə nen Yahudi mo, kə nen denan-nan mo mo, kə nenkám Wàar Mosis mo, mo kuur ashak, njerusalem. **6** Kə Anas dewur a pris dedes met jir, wur dì ashak kə mo, kə Kayafas, kə Joon kə Alekzanda, kə nen

de mo a dang mə pris dedes met jir nə zak. 7
Kaade mo lep kə mmo dəm jì kə Pita kə Joon, bə
mo le mmo dar ntoom mo. Yaksə mo doom tal
pə mo nənee, “A shi dedes mə wii, koo a ndəən
səm mə wii, bə wuu cìn mbii desə yii?” 8 Mbədə
Pita wur gam kə Riin Debang, bə wur lap mmo
nənee, “Wun nen taatəleng mə gurum mo, kə
nen denan-nan mo. 9 Katdang wu tokdyeel
mun cicinsə a mbə deret de mo cín ngwar de də
wur a kurumkut sə, kə nkaa ar de gwar nə wur
dee a debəbar sə, 10 bə wu yit kə mbii desə dee
a mə man pə wun dī, kə nen Isreil mo jir nee, a
shi səm mə Jesu Kristi ngu Nazaret, de wu pwas
wur nkaa shiyeep dewur muut, dangnaan yool
kə wur a peemiuut. A mba Jesu, dang gwar desə
wur dər ntoom fuu a debəbar. 11 A Jesu a ngwe
de mo kə ten ran pwoo nkaa wur ndəən bəat-
haal mə Naan nənee, ‘Ngək de wun nen dyiklu
mo wu ci, bə a nə dee a ngək dekakoop met
jir ndəən kwang mə lu nə.’ 12 Baa gurum mon
nwaa mak kat mee bəam pə mee ngwe dī kas.
Mbədə ndəən yil desə jir, bə baa Naan kə shin
dedes mmee ngwe, mbəkə nwur bəam gurum mo
dī kas, təng a ndəən səm mə Jesu Kristi ʃejee
dak” 13 Kaade mo naa Pita kə Joon, mo leshap
balbal, baa kə mee kərmuut kas, bə nə aapwoo
mmo, mbədə baa Pita kə Joon mo a mee mbii
kas, kəzak baa mo kə kam tang ran dəm jong
kas zak nə tang mo pətuup nə de mo ashak kə
Jesu. 14 Baa nenbeetpwoo nə mo mak cín mee
mbii kas, mbədə mo naa gwar de mo kə bar wur
nə, wur dər dī ashak kə Pita kə Joon. 15 Aasə,
bə mo le kə mmo pwat kə Pita kə Joon, mbəkə
mmo beet dī ashak mbii de mon ncín kə mo. 16
Mo sat nənee, “Mmun ncín a mi kə nen desə
mo yii? Azeen-zeen gurum de moo tong ndəən
njerusalem jir, mo kə man nə, Naan kə cín mee
mbii lukshik dedes nsar kə Pita kə Joon, dang
baa mun mmak cípwoo nə kas. 17 Mbəkə taji
gurum mo des mo kələng pwoo desə nə kas, bə
wu yit kə mmun cíi mmo nə, taji mo baa leshap
dī mmee gurum ndəən səm mə Jesu kas.” 18
Kaade mo waa pet Pita kə Joon mo del, bə mo
sat mmo balbal nənee, “Taji wu baa wu sat
meepwoo, koo wu kám mee mbii ndəən səm mə
Jesu kas.” 19 Dangbe Pita kə Joon mo lap mmo
nənee, “Wun shikáa fuu wu beet, kyet nən nret
nNaan nyit kə mmun cín a mbii de wun wu sat
aa? Koo a mbii de Naan sat yii? 20 Baa mun mba
nook leshap nkaa mbii de mu naa, kə mbii de
mu kələng kas.” 21 Abwoon de mo kə gwak mo

balbal kā lekāermuut mmo, bā mo bwet mo, baa nā mo. Bā jeplep nā mo shwap shool nā nnen nenbeetpwoo nā mo mak cin mee kar debish shinzeen nā mo nciit-nciit, mbəkə koo ngwe mPita kā Joon kas, mbədē gurum nā mo jir, mon dedangyii, bā wur kat mbii dewur kā rebet. **36** nkaa kwoop Naan mbə mbii de mo naa nā cīn. Kaade mo nkaa cīn mənə kəsə, bā Josep ngu **22** Gwar de mo bar wur shi ar de mə aapwoo nā, Livai, dewur put a nyil nSaiprus, kā de jeplep bit wur mo met nlaarfeer. **23** Kaade mo bwet nā mo le səm nwur a Barnabas, (de shii mə səm Pita kā Joon, bā mo dəm pə nniyee fur mo dī. mənə a nā, Ngwe dewur kā caapee). **37** Wur Mo sat nniyee fur nā mo, mbii de pris denan- mang mee maar fin seet, bā wur jī shin shool nan mo, kā nen denan-nan mo sat mmo jir. **24** nā jir njeplep nā mo.

Kaade nen shinzeen nā mo kələng pwoo mənə, bā mo dangnaan shi pətuup məndong, nənnee, “Daa ‘Dehai, de waa a le deng kā yil, kā am kuur mo, kā mbii de mo ndəən mo jir. **25** Gyet a shi Riin Debang, bā waa a leshap mpwoo mə kərem fwaa dewur a puunkaam fun Devit nənnee ‘A mii le dang gurum de baa mo a nen Yahudi mo kas, mo yool ntuu yii? A mii le dang gurum nā mo kā pan debish ndəən pətuup fur mo, mbə cīn mbii debuu mo yii? **26** Deskoom de mə yil nā mo, mo kā dak sut fur mo mba lek, kā nənpayil mo kā balkaa fur mo ashak, mbəkə mmo yaa lek dī kā Daa Naan kā Kristi fin zak.’ **27** Mbədə azeen-zeen ndəən pee nkaam desə, bā Herot kā Pontus Pailet, ashak kā nen de baa mo a nen Yahudi mo kas, kā nen Isreil mo, mo kā kuur ashak, mbəkə mmo dee a shaarlek mə ngudaf fwaa Jesu Debang, de waa a bələp wur, de a gha le nwur dee a Kristi. **28** Mo kuur ashak, mbəkə mmo cīn koo a mbii dedangyii de a gha aa ten a le shi iiko fwaa kā rebet fwaa nā, mbii nə mon ncīn a kəsə. **29** Yaksə Daa Naan a nā kəermuut de moo le mmun. A shínbal mmun kərem fwaa mo, mbəkə mmun satpwoo fwaa dī balbal, baa ashak kā kəermuut kas. **30** A le kən iiko fwaa nā bar gurum mo, kā a le kā mbii lukshik mo kā mbii aapwoo mo cīn ndəən səm mə ngudaf fwaa Jesu Debang.” **31** Kaade mo kyes dangnaan mənə, bā pē de moo kuur dī ashak, nā səən. Mo gam ka Riin Debang jir, yaksə mo yaa satpwoo mə Naan balbal agaak, baa ashak kā kəermuut kas. **32** Nen de mo shinzeen njesu jir, bā pan mo mo, kā məse mo mo dee a dəməndong jir zak. Baa mee gurum ndəən mo mak sat nā, long fin nā a mənə mbəshin kas, dang mo le mbii fur mo jir, ashak. **33** Jeplep nā mo dee a langtəng shi iiko, nkaa yool mə Daa Jesu a peemúut. Daa Naan le deret nkaa mo jir hakyeng. **34** Baa mee ngwe dee, a ngujeel ndəən mo koo məndong kas, mbədē nen de mo kā maar mo, kā lu mo, bā mo sərep mo jir, **35** bā mo jī shin shool mə mbii de mo kā sərep nə mon njeplep mə Jesu

5 Mee gwar dī, de moo pet səm wur a Ananiyas, kā mat fin Saffira, mo mang mee maar fur mo seet. **2** Dangbē wur kā mat fin mo balpwoo mo ashak, mbəkə mmo sok pak shool nā di, dang Ananiyas jī shin koor shool nā njeplep nā mo. **3** Dangbē Pita sat nənnee, “Ananiyas, a mii le dang a yit kā nngujuwaan gam pətuup fwaa, kān nghan cīn dung di nRiin Debangyii? Mbədə aa sok pak shool maar na. **4** Akudang aa mang maar nā a seet, bā baa dā nā a mwaa kas aa? Kəzak abwoon de dā a mang maar nā a seet, bā baa shool nā a mwaa kas ee? A mii le dang a kat pan mə cīn mbii desə ndəən pətuup fwaa yii? Baa a cīn dung desə nā a ngurum mo kas, a cīn dung nā a nNaan.” **5** Kaade Ananiyas kələng pwoo mənə, bā wur taa nyil, wur muut. Nen de mo kələng muut nā jir, bā kəermuut dedes yaa mo hakyeng. **6** Zəlang mo jī del ndəən lu nā, bā mo bwoot kūm wur nā shi zaal, bā mo mang kūm nā put kā nā a tool, dang dəm wum wur. **7** Abwoon de mo tong koo awa kun sə, bā mat wur Saffira jī del nlū nā. Baa war man mbii de nā kā tung kas. **8** Pita tal pə war nənnee, “Yi sat nghan, kyet a jee mə shool de wu seet kā maar nā ndesə aa?” War lap nənnee, “Ii, a jee shool nā mmanə.” **9** Pita sat nwar nənnee, “A mii le dang wu balpwoo ashak kā mish fii, mbəkə nwun wu kam Riin mə Daa Naan dī ee? Yi kələng shii mənen de mo waa nwum mish fii mo kā jī wul mpwoo lu sə. Mo mbə mang kūm fii nā put kā nā a kəsə zak.” **10** Abet-abet bā war sham taa nyil nshii Pita, yaksə war muut. Kaade zəlang nā mo jī del nlū nā, bā mo kat war kā muut, bā mo mang kūm nā put kā nā a tool, bā mo dəm wum war pəshak kā mish fer. **11** Kəermuut dedes yaa nen shinzeen nā mo jir, kā nen de mo kələng pwoo nkaa mbii mənə mo. **12** Jeplep nā mo cīn mbii lukshik mo, kā mbii aapwoo mo des, nnaar gurum nā mo. Nenshínzeen nā moo kuur ashak jir ndəən kuut mə Solomon shi pətuup dəməndong. **13** Dangbē ndəən koor

gurum de baa mo shinzeen kas, bə baa mee mmo dar ntoom mə nenbeetpwoo nə mo. Yaksə ngwe mak gung, dewur mbàlkáa fin ashak kə pris dedes met jir nə tal pə Pita kə Joon nənee, mo kas. Jir kəsə, bə gurum mo kə kwoop mo 28 “Muu təərsar nwun balbal nə, taji baa wu hakyeng. 14 Gurum mo des, daas mo kə shurep kám mee mbii ngurum mo ndəən səm mə Jesu mo, mo shinzeen nDaa, bə mo balkaa fur mo kas. Dangbe mbii de wuu cìn desə nə, wuu daar ashak kə nen shinzeen nə mo, de nen shinzeen a mbəkə nwun sat dī ngurum mo nə, a mun nə mo des hakyeng. 15 Mbə mbii aapwoo de mu tu gwar desə nə, kəzak wu gam Jerusalem jeplep nə mo cìn, bə gurum mo kok nengok mo shi kám fuu desə nə zak.” 29 Dangbe Pita kə jì le pəkom ar nkaa gwaansaam mo, kə kurkwaa jeplep nə mo, mo lap mmo nənee, “Nə a təng kə mo, mbəkə katdang Pita jì del, bə mə riin wur mun cìn a mbii de Naan sat, met mbii de gurum nə ntáa tung pak nengok nə mo dī. 16 Nen de mo sat. 30 Jesu de wu tu wur, de wu pwas wur mo ndəən yil de mo neer Jerusalem ciirkaat mo nkaa shiyeypyoom, bə Naan mə puun fun mo, jì kuur. Mo jì kə nen de baa mo kələng koom kə yool kə Jesu a peemúut. 31 Naan kə yool kə kas, kə nen de riin debish mo kə lejeel mmo, bə Jesu a peemúut, bə yaksə Jesu kə tong nsarse jeplep nə mo bar mo jir. 17 Pris dedes met jir mə Naan, a wur a Laakop kə Ngubam zak. A wur kə nen de mo ashak kə wur jir, de mo a soon wang ar tuwap nnen Isreil mo, mbəkə nNaan mə nen Sadusi mo, mo gam kə zuur mbə jeplep fwo shikkish mo mo di zak. 32 Mun a langtəng nə mo. 18 Mo yak jeplep nə mo, mo dəm le mo mə mbii desə mo, kə Riin Débang de Naan shin ndəən lushoot. 19 Dangbe mpar, bə mee ngulep nnen de mo cìn dyen wur, mo kə cìn langtəng mə Daa jì wang pwoo lushoot nə mmo, bə wur nə a kəsə zak.” 33 Kaade kuur mə nenbeetpwoo pwat kə mo, dang wur sat mmo nənee, 20 “Wu nə mo kələng pwoo mənə, bə nə láa mmo mbüt dəm, wu dar ndəən Lu mə Naan dedes nə, kən hakyeng, dəm wul a de moo rebet twe jeplep nə nwun satpwoo mə seen desə nə di ngurum mo. 34 Dang mee ngu Farisi de kə kám Wàar mo jir.” 21 Kaade mo kələng pwoo mənə, bə mə Mosis, di səm wur a Gamaliyel, gurum mo daar mbít-mbít, mo dəm del ndəən Lu mə Naan jir mo kə shin dedes nwur. Wur yool dar atəng dedes nə, bə mo yaa kámpwoo Naan ngurum ndəən lu feetpwoo nə, bə wur le kə mmo pwat mo. Bə pris dedes met nə jì kə nen de mo ashak kə jeplep nə mo a tool be reppee lee. 35 Bə wur kə wur, bə mo pərep nenbeetpwoo mo, kə nen sat nnen beetpwoo nə mo nənee, “Dyemnaa denan-nan de mə nen Yahudi mo, mo kuur mo, nen Isreil mo. Wu tap kə mbii de wuu rebet ashak jir. Yaksə mo lep jepkam mo shindəm cìn nən ndes desə mo. 36 Gyet yam-yam, bə mee nlushoot nə, mbəkə mmo jì di kə jeplep nə mo. gwar de, de mo kə pet səm wur a Tudas, wur 22 Dangbe kaade jepkam nə mo dəm, bə baa kə cam yool a kəsə. Gyet wur lekáa fin a koo mo dəm kat jeplep nə mo di ndəən lushoot na mee ngwe dedes sə, de gurum mo koo kambil kas. Yaksə jepkam nə mo baaji sat mmo nənee, feer sə mo dəm ndang wur. Dang abwoon de 23 “Mu kat lushoot nə a shishoot rərret, kə mo tu wur, bə nen de mo dəm ndang wur nə nentappee nə mo kə dár mpwoo lu nə mo, dang jir, mo rangkáa, baa mo dee a mee mbii kas. 37 kaade mu wang lu nə, bə baa mu kat jeplep nə Abwoon Tudas, bə Judas, mee ngu Galili yool mo di kas.” 24 Kaade ngwe dedes nkaa nentap zak, ndəən bit de moo tang duu gurum mo di, Lu mə Naan dedes nə, kə pris denan-nan mo yaksə wur dul pak gurum mo dəm ndang shin, kələng pwoo mənə, bə nə daampree mmo zam, dang abwoon de mo tu wur zak, bə nen de mo mbə jeplep nə mo, mbəde baa mo man mbii de dəm ndang wur jir, mo rangkáa. 38 Mbəmənə nə kə kat jeplep nə mo kas. 25 Mee gurum jì sat an pə sat nwun, taji wu cìn mee mbii ndes desə mmo nənee, “Wu naa, nen de wu le mo ndəən mo kas. Wu yit mo mbəsut. Mbədə katdang lushoot sə, mon nkaa kam-kam ngurum mo pwoo de moo kám ngurum mo, kə dák de mo ndəən Lu mə Naan dedes nə.” 26 Yaksə ngwe kə cìn nə a mə məsə ma gurum, bə nən nyool dedes nkaa nentap Lu mə Naan dedes nə dəm, dee a debuu. 39 Dang katdang mbii de moo cìn ashak kə pak nentap lu mə Naan nə mo, mo nə a mə Naan, bə baa mu mmak se koorong dəm jì kə jeplep nə mo. Dang baa mo dəm jì kə nkaa mo kas. Wu tap taji nwun dee koo wun mo a shi mee bal kas, mbəde mo kər gurum nə a nlek kə Naan sa kas.” 40 Nenbeetpwoo nə mo, mbəkə taji gurum nə mo car mo shi ndəng mo kələngkar Gamaliyel nə. Mo parep jeplep kas. 27 Kaade mo jì kə jeplep nə mo, bə mo le nə mo cin jì del zak, bə mo sərem mo, kəzak

mo təərsar mmo balbal nənee, “Taji baa wu sat dì nənee, “Mu kələng Stivin satpwoo debish sat mee pwoo dì ndəən səm mə Jesu zak kas.” nkaa Mosis, dang wur baa satpwoo debuu nkaa Abwoon pwoo mənə, bə mo əwet mo. 41 Jeplep Naan zak.” 12 Pwoo də mo sat nə láa ngurum nə mo pwat ntoom mə nenbeetpwoo nə mo shi nə mo mbüt, bə pak nen dənan-nan mo, kə retnyit, mbəde mo mak shwaajeel mbə səm mə pak nenkám Wàar Mosis mo. Mo yool kə tuup, Jesu. 42 Yool parmənə, bə baa mo nook kám mo dəm yaa Stivin, bə mo jì kə wur ntoom mə kə leshap mə Naan ngurum mo, ndəən Lu mə kuur mə nenbeetpwoo mo. 13 Kəzak mo jì kə Naan dedes nə kə ndəən lu mə gurum mo, koo langtəng mə dung mo, de mo sat nənee, “Gwar desə wur leshap debish nkaa Lu Naan dedes nə, kə nkaa Wàar Mosis shidaar-shidaar zak. 14 Mu kələng wur sat nə, Jesu ngu Nazaret mbə shirip Lu mə Naan dedes nə, kan nwur cər ka mbii de muu loot ka cìn mo, de gyet Mosis shin mo mmun.” 15 Nen də moo tong dì a pee beetpwoo nə jir, mo ban yit fur mo nkaa Stivin, bə mo naa yit wur nə dee a koo yit ngulep mə Naan sə.

6 Kaade nenseet ndang Jesu mo doom yaa bul, ndəən meeteer mənə mo, bə mee bəlep yool nnaar mə nnen də mo man pwoo mə nen Grik mo kə nen Yahudi de mo kə tong nJerusalem, mbəde nen de mo man pwoo Grik nə mo sat nə, baa mo kə shin mbiise Matkáa fur mo mbüt mbiise de moo shwap shidaar-shidaar kas. 2

Aasə bə, jeplep de kaapaat baavəl nə mo pərep kuur mə nenseet ndang Jesu mo jir, kə mo sat nənee, “Baa nə ret kə mmun nook satpwoo mə Naan, mbəkə mu dee dì bək mbiise kas. 3 Mbə mənə, dyemnaa mo, wu bəlep mee gurum mo pwooval nnaar fuu, de mo kə məse deret, kə de mo gam kə Riin Debang, kə de mo manshii mə mbii zak. Mbəkə mun le mo tap dì kə dak shwap mbiise nə. 4 Dang mun, mbə sekyeen kə dangnaan shidaar-shidaar kə satpwoo mə Naan.” 5 Pwoo de jeplep nə mo sat nə, ret nkuur mə nenseet ndang Jesu nə mo jir. Aasə bə mo bəlep Stivin, dewur gam kə shinzeen, kə Riin Debang, kə Filip, kə Prokorus, kə Nikanor, kə Timoti, kə Parmenas, kə Nikolas ngu Antiyok,

de gyet wur kə piring mbə seyil nNaan mə nen 6 Mo jì kə nen də mo kə bəlep mo ntoom jeplep nə mo, bə mo dangnaan kəzak mo lesar fur mo nkaa mo. 7 Pwoo Naan nə sekyeen, dəm wul a də nenseet ndang Jesu de mon nJerusalem mo bul des hakyeng, kə pris mo des mo shinzeen nJesu Kristi. 8 Stivin, dewur gam kə deret kə bal mə Naan, wur cìn mbii lukshik mo, kə mbii aapwoo denan mo nnaar gurum mo. 9 Dangbə pak gurum mo dì, de mo a mme lu Naan de mo kə pet a lu Naan mə nen Frimen mo. Nen desə mo a nnen Yahudi de mo pwat nyil nSairin, kə Alekzandriya, kə ngaar yil nSilisiya, kə mə yil Eshiya mo zak, mo yool kə pwoo mo, kə beetshik nkaa Stivin.

10 Dang baa mo mak katbal de mon nfər kən mo cin beetshik dì kə Stivin kas, mbəde wur 11 Mo kar pak gurum mo a səsok, mbəkə mmo

7 Pris dedes met jir nə wur tal pə Stivin nənee, “Mbii də moo sat nkaa gha sə, mo azeen aa?” 2 Yaksə Stivin lap nənee, “Dyemnaa mo, kə puun mo, wu lekom, kən nwun kələng mbii de an mbə sat na dì. Gyet Naan Dehai wur woo shin fin mpuun fun Abraham, bə wur kutdi nyil mMesopotamiya, akudang wur dəm tong ndəən yil nHaran. 3 Naan sat nwur nənee, ‘A yool a yit yil fwaa, kə dang fwaa mo zak, kən nghan dəm dì mmeeyil de an mbə kám nə ngha.’ 4 Abraham yool yit yil nen Kaldiya mo, kən wur dəm tong dì ndəən yil nHaran. Abwoon de puun Abraham muut nyil nHaran, bə Naan jì kə Abraham ndəən yil desə, de wuu tong ndəən nə yaksə. 5 Dangbə baa Naan shin rep pak yil nə Abraham, mbəkə nə dee dì a mə káa wur, koo kaa mang shii məndong sə kas. Jir kəsə, bə Naan cweerpwoo Abraham nə, wur mbə shin yil nə Abraham, kə nə dee a mbii sekop wur, dəm wul kə dang wur də mon njì mbwoon wur zak. Koo də gyet mbít mənə, bə pris mo des mo shinzeen nJesu Kristi. 6 Gyet Naan sat zak nənee, ‘Dang Abraham mon mbə dee a məzep mo ndəən mee yil deci. Nenyil mənə mon nle kə mmo cìn dak laatong zak, kə mon nle mmo dee a kərem mo, mbə bit kambil feer.’

7 Naan wur baa sat dyikye zak nənee, ‘An mbə tokdyeel nnen de mo le mo dee a kərem, dang abwoon mənə, bə an mbə pwat kə mo aku mbüt yil mənə, mbəkə mmo jì seyil dì nghan ndəən pee desə.’ 8 Naan sat Abraham can-can, kə nə dee a Səmpwoo (alaama) mə pwoo de Naan leshap a shi dyen de Riin mə Naan shin nwur.

kə ten cweer nAbraham shi toom. Mbə mənə kaade Abraham làa Aizik, bə wur can dyem

fin nə nkaa puus ndepwookun. Aizik can làa Daar nə, bə Mosis kat mee nen Isreil mo vəl, pə wur Jekop a kəsə zak, kə Jekop can jep fin mo, lek nshak. Yaksə wur rebet bən mo, kə wur sat də mo a puun fun de kaapaat baavəl sə mo a mmo nənee, ‘Daa mo, wun a dyemnəənshak, a kəsə zak. **9** “Puun fun desə mo, mo cìn zuur mii le dang wuu lek nshak yii?” **27** Dangbə gwar kə Josep, yaksə mo seet kə wur sham nyil Ijip dewur nkaa shinjeel ngənəən nə, bet Mosis shin koo kərem sa. Dangbe Naan di ashak kə wur. baa aku, kə nwur sat mMosis nənee, ‘A wii le **10** Naan ɓam Josef mbüt jeel de mo taa nkaa gha a mishkoom kə ngutokdyeel nkaa mun ii? wur jir. Naan shin deret njosep, kə manshii mə **28** Aa rebet tu wen a kaade doon a tu ngu Ijip cin mbii ntoom Feero, mishkoom Ijip, de nə le sə mee?’ **29** Kaade Mosis kələng pwoo mənə, nwur den Josep a dedes nkaa yil Ijip, kə nkaa lu bə wur su ar yil Ijip, kə nwur dəm tong dì nyil fin zak. **11** Mee neen dedes taa nyil Ijip jir, kə mMidiyān, koo məzep sə. A ndəən yil mMidiyān yil nKeenan de nə jì kə jeel dedes hakyeng, de nə, bə Mosis làa jep demish mo vəl. **30** ‘Abwoon le baa puun fun mo kat mbiise kas. **12** kaade bit mo laarfeer, bə mee ngulep mə Naan jì woo Jekop kələng nə, mbiise dì nyil Ijip, bə wur shee shin mMosis, shi mbəlem wus nkaa mee laalət lep puun fun mo sham nyil Ijip nə. **13** A ndəən a yil kus kə zuul Sinai. **31** Kaade Mosis naa wus sham mo ndeval nyil Ijip nə, dang Josef woo nə, bə nə aapwoo nwur, bə wur gyes dəm dì shin ndyemnəən fin mo. A mpeemnəə, bə Feero kus rep laalət nə, mbəkə nwur naa di rərret, man dang mə Josep mo jir. **14** Abwoon mənə, bə bə wur kələng doo mə Daa, nənee, **32** ‘A an a Josep lep kə mmo kāa pet puun fin Jekop kə Naan mə puun fwaā mo, Naan mə Abraham, nen wur mo jir. Nen de mo pet mo shin sham kə mə Aizik, kə mə Jekop.’ Yaksə Mosis daar, nyil Ijip nə jir, mo wul laarpwooval baapaat. **15** mbəde kəərmuut fes yaa wur zam, baa wur Nə le dang Jekop sham nyil Ijip, bə wur sham katbal dewur mbə mak naa wus nə kas. **33** Daa muut a nyil mənə, kəzak puun fun mo jì murep Naan sat mMosis nənee, ‘A shwat kwoopshi de a nyil Ijip zak. **16** Yaksə mo kok kúm mo mo kāa mon nshii fwaā, mbəde pee de aa dar di yaksə, kə mo nyil nShekem, mbəkə mo wum mo dì nə a pee dəbang. **34** Azeen-zeen, an kən naajeel ndəən kəcir de gyet Abraham kə seet shi azurfa nen fen de mon nyil Ijip, kən kələng gwan mo mo, nsar jep Hamor mo. **17** kaade pee nə wul mo. Mbəmənə kən sham, mbəkə nghan ɓam kus, mbəkə nNaan gam mbii de gyet wur kə mo dì zak. Mbə mənə, a jì kə nghan lep gha ten cweer Abraham, bə nen fun mo kə bul des shindəm nyil Ijip.’ **35** ‘Gyet nen Isreil mo cii ndəən yil Ijip nə hakyeng. **18** Nen Ijip mo lep Mosis, bə gyet mo sat nənee, ‘A wii le gha a mee mishkoom depwoo nyil Ijip, de baa wur mishkoom kə ngutokdyeel nkaa mun yii?’ A man mee pwoo nkaa Josep kas. **19** Mishkoom Mosis a ngwe de gyet Naan lep wur, mbəkə desə wur gwam puun fun mo, dang wur shin nwur dee a Taakyeen kə Ngubam mə nen Isreil jeel mpuun fun mo, wur le kə mpuun fun mo mo shi ɓam mə ngulep mə Naan de gyet wur fwo jep fur mo mbəkə mmo murep dì. **20** A woo shin mMosis ndəən rep laalət a yil sa. **36** A ndəən bit mənə, bə mo làa Mosis. Gyet Mosis Mosis put kə nen Isreil mo ndəən yil Ijip, kəzak a mee làa deret naa zam. Puun wur mo kyeer gyet wur cìn mbii lukshik mo, kə mbii aapwoo wur ndəən lu mbə tar kun. **21** Dang kaade mo mo ndəən yil Ijip nə, kə ndəən Am kuur Denaat, put dəm le wur a təleng, bə reep Feero mang kə a naaryl, mbə bit mo laarfeer zak. **37** ‘Gyet a Mosis dyel, kə nwär kyeer wur koo làa fer sə. **22** Mosis sat nnen Isreil mo nənee, ‘Naan mbə yool Mo kám man mə nen Ijip mo mMosis jir, yaksə lep mee ngusat pwoo Naan nwun, koo an sə, wur yool dee a mee ngwe dedes ndəən mbii mbüt nnen fuu mo.’ **38** Gyet Mosis di ashak kə dewur sat mo, kə mbii dewur cìn mo zak. **23** kuur nen Isreil mo a naaryl, ashak kə puun fun “Kaade Mosis wul bit mo laarfeer, bə wur pan mo, kə ngulep mə Naan de gyet wur leshap kə mputuup fin mbə dəm naa dyemnəən fin nen Mosis nkaa nzuu Sinai. A mbəde gyet Mosis Isreil mo. **24** Yaksə wur tāa naa mee ngu Ijip kə kələngkar mə seen pə Naan di shin mmun. nkaa shinjeel mmeē ngu Isreil. Bə Mosis dəm **39** “Dangbə gyet puun fun mo cii cìn mbii de ɓam ngu Isreil nə, kə nwur lap dì ngwar nə. Mosis sat, kəzak mo toklong shi Mosis, kə mo le Yaksə Mosis tu ngu Ijip nə. **25** Mosis pan nə, nen mputuup fur mo mbə waa baa dəm Ijip. **40** Mo fin mo mmanshii mənə nə, Naan mbə ɓam mo sat Eeron nənee, ‘A kalem pak naan mo mmun, a shi sar fin. Dang baa mo manshii nə kas. **26** de mon ntaa mmun akyeen. Mbədə baa mu

man mbii de nə kat Mosis de gyet wur put kə mmo, bə nə láá mmo mbut des hakyeng, yaksə mun ndəən nyil Ijip kas.’ 41 A ndəən meeteer mo ərep sar fur mo mbə tuup. 55 Mbədə Stivin mənə mo, bə mo kəlem mee laanəng kə nə dee gam kə Riin Debang, bə wur naapee kaa adfeng, mmo, koo mee naan sə. Mo jì kə mbiizuum bə wur naa Dehai mə Naan, kə Daa Jesu kə dar mo laanəng nə, yaksə mo serəbet mə retnyit nsarse kə Naan zak. 56 Bə Stivin sat nənee, “Wu mba naan de mo kəlem shi sar fur mo. 42 Mbə naa mo wang dengnaan, kəzak Lāa kə Gurum mənə bə Naan cəər kəbwoon mmo, kəzak wur kə dar nsarse mə Naan.” 57 Dangbe gurum nə le kə mmo seyil dī nzar mo, kə mbii de adfeng mo lep or shi doo dedes, kə mmo duur kom fur mo. Kaade mo kə ten ran ndəən bəət-haal mə mo shi sar fur mo, bə mo yool su jì taa nkaa nensatpwoo kə Naan mo nənee, ‘Wun nen Isreil Stivin. 58 Mo dul wur put mbwoon pee nkaam mo, ndəən bit delaarfeer sə mo a naaryil, bə nə, bə mo car wur shi gyək bə wur muut. Nen baa gyet wu saa long mo, kə wus mbiizuum de mo car Stivin nə mo, shwat nlər fur mo, mo, a mbə an kas. 43 Dang gyet wuu mang a mo le pə mee zəlang de moo pet səm wur a Tent mə kùm Molek, wu mwaan kə nə, kə zar Sool. 59 Kaade mon nkaa car Stivin, bə wur nkaa mə kùm fuu Refan. Wu kəlem mbii desə mo, dangnaan nənee, “Daa Jesu, a lap seen fen.” 60 mbəkə nwun seyil dī mmo. Mbə mənə, bə an Yaksə wur kurum mfurum, bə wur petpee shi mbə le kə mmo dəm ka wun jong-jong, de dəm doo dedes nənee, “Daa Naan, a fwoo shikbish del yil de abwoon mBabilon.” 44 “Gyet puun desə nə mmo.” Kaade wur sat pwoo mənə, bə fun mo kə Tent mə langtəng nə, Naan di ashak wur muut.

kə mo a naaryil. Mo dak Tent mənə a nciit-nciit kə de Naan shin mMosis naa. Mosis sat mmo tap dak a kəsə zak. 45 Abwoon mənə, bə puunkaam fun mo lap Tent mənə pə puun fur mo kə mmo mang Bìt mə Daa nə pan kaade mo del ashak kə Josphuwa ndəən yil de Naan shin mmo. Naan ceen nenyil mənə mo, de baa mo a nen Yahudi mo kas, a yit puun fun mo. Tent mənə war di jì wul mbít mə Devit. 46 Devit kat deret ntoom Naan, wur dang, mbəkə nwur dyik mee peetong dī nNaan mə Jekop. 47 Dangbe a Solomon yool dyiklu Naan nə. 48 Jir kəsə, bə baa Daa Naan Dehai kə tong a ndəən lu de gurum mo dyik kas. Pwoo desə nə nciit kə pwoo de gyet ngusatpwoo Naan ten sat nənee, 49 ‘Naan sat nə, dengnaan nə a peetong fen, kə yil desə nə a pee leshii fen zak. Wun ndyik a mee lu dədang nghan yii? Peede an nnookdī a nii?’ 50 Baa a sar fen le mbii desə mo jir kas aa?’ 51 “Wun nencinshik mo, de pətuup fuu mo dee a koo mə nenkum mo sə. Wuu dee a komjoor mo mbə cífkələngpwoo mə Naan, kəzak wu cii Riin Debang shidaar-shidaar, kaade gyet puun fuu mo kə cìn sə. Mbəmənə wun a koo puun fuu mo gyet sə zak. 52 Gyet puun fuu mo shínjeel nnenkop pwoo Naan mo jir. Gyet mo twe nen de moo leshap nkaa jì Ngwe de ndərə sə, de yaksə bə a wun seet wur, dang a wun, wu tu wur zak. 53 A wun a nen de wu lap Wàar mə Naan dewur shin nwun nsar nenlep mə Naan mo, dang baa wu cìn mbii de Wàar nə mo sat kas.” 54 Kaade nenbeetpwoo nə mo kələng pwoo de Stivin sat

8 Nə fes ret nSool nyit zam, mbədə mo tu Stivin. Parpuus mənə, bə jeel dedes nə tāa nkaa kuur mə nenseet ndang Jesu de moo tong nJerusalem. Mbə jeel nə, bə mo rangkāa jir, dəm ndəən yil nJudiya, kə Samariya, təng dee a jeplep nə mo de nJerusalem bejee dak. 2 Pak nen de mo kər Naan, mo wum Stivin, kəzak mo yém mmaap mbə muut wur nə. 3 Dangbe Sool shínjeel nenseet ndang Jesu nə mo des hakyeng. Wur dəm del shitul-shitul, kən nwur yak daas mo, kə shurep mo, dəm shoot mo ndəən lushoot. 4 Nen de mo rangkāa nə mo. Mo dəm kop pwoo Naan ngurum mo koo a pee dedangyii de mo dəm dī. 5 Filip dəm mmee pee kaam de nen nSamariya, wur nkaa leshap ngurum mo nkaa Kristi mpee mənə. 6 Kaade kuur mə gurum nə mo kələng, dang mo naa mbii lukshik de Filip pə cìn mo zak, bə mo lekom, kəzak mo lepan fur mo nkaa mbii dewur sat nə. 7 Riin debish mo lep or dedes, kəzak mo pwat mbüt ngurum mo des. Mo bar gurum mo des de shik mo mo fii, kə kəbel mo. 8 Mbə mənə, bə gurum mo kat retnyit des ndəən pee nkaam mənə. 9 Mee gwar dewur dī ndəən pee nkaam nə, de səm wur a Simon, de mbə bit mo des, bə wur kəcīn mulak, kəzak wur kəcīn mbii aapwoo mo a yit mə nen Samariya mo. Wur cutzung nə, dyin a mee ngwe dedes. 10 Gurum mo jir mo kə lepyit nkaa wur, yool ndedyeen mo, dəm wul ndenannan mo, dang moo sat nə, gwar desə wur aa bal mə Naan de moo pet a iiko Dedes

Met 11 Moo lepyit ncaa wur, a mbæde fit mo seyil nNaan. 28 Kaade wur a ar baa waa, bæ wur des, bæ wur cìn mbii aapwoo mo a yit mo mo shi kæ tong ndæøn mbiilang, wur ncaa tang bæøt-mulak næ. 12 Dang kaade mo shinzeen mpwoo haal mæ ngusatpwoo mæ Naan Aizaya. 29 Bæ deret de Filip sat mmo, ncaa mulki mæ Naan, kæ Riin Debang sat mFilip nænee, “A dæm kus kæ ncaa Jesu Kristi zak, bæ mo cìn baptisma ndaas mbiilang desa.” 30 Filip su dæm kus kæ mbiilang mo, kæ shurep mo de mo shinzeen. 13 Simon næ, bæ wur kælæng gwar næ ncaa tang bæøt-haal shikåa fin shinzeen zak, bæ mo cìn baptisma mæ ngusatpwoo mæ Naan Aizaya. Yaksæ Filip nwur. Abwoon mænæ, bæ wur dæm ndang Filip, tal pæ gwar næ nænee, “A manshii mæ mbii de dang næ aapwoo nwur mbæ mbii lukshik mo, gha ncaa tang næ aa?” 31 Gwar næ lap nænee, kæ dak dænan-nan dewur naa Filip kæcin mo. “Cirang dang an mbæ mmanshii mænæ dî ii? Kat 14 Kaade jeplep de moo tong nJerusalem mo baa a mee gurum kámshii mænæ nghan kas ii?” kælæng næ, nen Samariya mo kæ lappwoo Naan, Gwar næ sat mFilip kæa tong ashak kæ wur. 32 bæ mo lep Pita kæ Joon dæm pæ mo dî. 15 Kaade A pwoo dewur ncaa tang næ ndæøn bæøt-haal Pita kæ Joon mo dæm wul, bæ mo dangnaan ncaa næ ndesæ, de næ sat nænee, “Wur a koo tæm de nen de mo shinzeen næ. Mbækæ nNaan shin Riin mo kæ dæm kænæ, mpee saa sæ. Koo tæm de dok Debang de mmo. 16 Mbædæ baa Riin Debang kæ tætæk ntuum mæ ngusaa shweep næ sæ, Wur dok sham ncaa memee ndæøn mo kas. Mo kæ cìn a tætæk a kasæ zak. 33 Mbædæ wur sham kæ kää baptisma mmo ndæøn sæm mæ Daa Jesu bejee fin, bæ baa mo tokdyeel nwur ncaa zeen kas. A dak. 17 Pita kæ Joon, mo lesar fur mo ncaa mo, wii mmak yool leshap ncaa dang wur mo ii? bæ Naan shin Riin Debang ngurum næ mo. 18 Mbædæ mo kæ mang seen wur ndæøn yil næ.” 34 Kaade Simon naa næ, moo shin Riin Debang Bæ ngu Itiyopiya næ wur tal pæ Filip nænee, “A næ nnen shinzeen næ mo, a mbæde jeplep na sat nghan. Gyet ngusatpwoo mæ Naan desa wur mo lesar fur mo ncaa mo, bæ wur shin shool leshap na a ncaa wii? Wur leshap na a ncaa mPita kæ Joon, dang wur sat mmo nænee, 19 shin aa? Koo a mee ngwe deci yi?” 35 Yaksæ “Wu shin bal mænæ nghan zak, mbækæ koo wii Filip doom leshap deret ncaa Jesu, shi pwoo de wen lesar fen ncaa wur, bæ wur nkøt Riin de gwar næ kæ tang næ. 36 Kaade mon mwaan Debang næ zak.” 20 Dangbæ Pita sat nSimon a ar næ, bæ mo jì wul mpee de am dî, bæ ngu nænee, “Waa kæ shool fwaa næ, wun ndel nwus. Itiyopiya næ wur sat mFilip nænee, “A naa am Mbædæ aa pan næ, a mmak seet mbiizium mæ sæsæ! A mii ncíi kæ nghan cìn baptisma nghan Naan a shi shool. 21 Baa mee mbii fàl gha ii?” 37 Filip lap nænee, “Katdang a shinzeen kæ mun mbüt dak fun desæ na kas mbæde baa nJesu shi pætuup mændong azeen-zeen, bæ mon pætuup fwa næ ndere a kækyeen nNaan kas. 22 A ncìn baptisma ngha. Ngu Itiyopiya næ wur sat tuwap mbæ pan fwaa debish næ, kæzak a dang næ, Nshinzeen næ Jesu Kristi wur a Làa mæ Naan Daa Naan, mbækæ nNaan fwoo shikbish mæ pan azeen-zeen.” 38 Yaksæ gwar næ wur le mbiilang kæ pætuup fwaa debish næ dî ngha. 23 Mbædæ næ dar. Bæ Filip kæ gwar de næ, mo sham ndæøn wen naa, aa gam kæ zuur debish, dang aa dee am næ dukvæl, bæ Filip cìn baptisma ngwar næ. a de bùbwoot ndæøn shikbish.” 24 Simon sat 39 Kaade mo kæa pwat mbüt am næ, bæ Riin mæ mPita kæ Joon nænee, “Kuzuk, wu dang pæ Daa Daa, mang Filip dæm kæ wur mmee mpee. Baa Naan, mbækæ taji memee ndæøn mbii de wu ngu Itiyopiya næ wur kutdi kæ naa Filip zak kas. sat sæ mo kat an kas.” 25 Abwoon de Pita kæ Yaksæ wur sekyeen kæ mwaan fin, kæzak wur Joon mo kæ satpwoo ncaa Jesu, dang mo leshap gam kæ retnyit. 40 Gurum mo naa Filip ndæøn Naan zak, bæ kaade mo a ar kæa nJerusalem, yil Azotus. Wur dæm shipee-shipee ndæøn pee bæ mo taa kop pwoo deret næ ndæøn jepyil nkaam næ mo jir, mbæ kop pwoo deret næ, dæm mo des, de mo nSamariya. 26 Mee ngulep ma wul nSizariya.

Naan sat mFilip nænee, “A yool a sham nkor ngyeen a ar de næ yool nJerusalem dæm wul nGaza, de næ a naaryil.” 27 Wur yool seet, bæ wur taakåat kæ mee ngu Itiyopiya dewur a meertruut. Wur a mee ngwe dedes dewur tap kæ long mæ mishkoom de mat, Kandes mæ yil Itiyopiya. Gwar desæ wur waa a nJerusalem mbæ

9 Sool sekyeen kæ shinjeel nnenseet nsang Jesu mo, wur tang ar mbæ twe mo. Aasæ bæ, wur dæm pæ pris dedes met jir næ. 2 Yaksæ Sool dang pæ pris dedes næ, mbækæ nwur shin lep a ræran mmo dewur ndæm kæ mmo nLu mæ Naan mo, de mo nDamaskus, mbækæ katdang

wur kat nen de moo dəm ndang ar Jesu, koo dar atəng, bə mo cìn baptisma nwur. **19** Abwoon daas mo kə shurep mo, bə wur yak mo jì kə dewur kə se mbiise, bə wur baa katbal zak. mo nJerusalem. **3** Kaade wur jì wul kus kə Sool tong ashak kə nenseet ndang Jesu de mon Damaskus, bə nnen mman, bə mee peebang nDamaskus, mbə meeteer mo ruk. **20** Abet-abet tong adeng sham bangpee dewur de. **4** Yaksə bə wur dəm ndəən lu mə Naan mo bə wur doom wur taa nyil, kəzak wur kələng mee doo ka sat sat nə, Jesu a Làa Naan. **21** Nen de mo kələng nənee, “Sool, Sool! A mii le dang aa shinjeel wur jir, bə nə aapwoo mmo, dang mo tal nənee, nghan yii?” **5** Yaksə Sool tal nənee, “A gha a “Baa a gwar dewur twe nen de mo shinzeen wii Daa?” Doo nə lap nənee, “A an Jesu, de gha ndəən səm mə Jesu, ndəən Jerusalem sə ndesə nkaa shinjeel nghan. **6** A yool a del ndəən pee kas ee? Wur jì mpee desə a mbəkə nwur yak nkaam nə, bə mon nsat nghan mbii de nə a təng mo dəm kə mo a buuwoot pə pris dənan-nan gha ncìn.” **7** Nen de mon mwaan nə ashak kə mo dī zak kas aa?” **22** Dangbe Sool katbal, kən wur mo dar tətək, baa mo le mee shap kas, mo nwur leshap di bal-bal, dē nə kám agaak nə, kələng doo nə, dang baa mo naa nguleshap nə Jesu wur a Kristi azeen-zeen. Pwoo dewur sat kas. **8** Sool yool dar atəng, bə wur wang yit fin, nə mo, nə daampree nnen Yahudi de moo tong dang, baa wur mak naapee kas. Mbə mənə bə nDamaskus. **23** Abwoon meeteer mo des, bə nen mo yaa sar nwur, mo del kə wur nDamaskus. Yahudi mo beetpwoo kə sut, mbəkə mmo tu **9** Mbə teer mo kun, bə baa wur mak naapee Sool di. **24** Dang pwoo de mo bwoot nə taa nkum kas, kəzak baa wur se mee mbiise, koo shwaa Sool. Mo tap pwoo lu de mon mpee nkaam mee mbii kas zak. **10** Mee nguseet ndang Jesu dī nə mpar kə puus, mbəkə mmo tu Sool de. **25** nDamaskus, de moo pet wur a Ananiyas. Daa Dangbe nen shinzeen de mo dəm dang Sool sat Ananiyas ndəən suun nənee, “Ananiyas!” nə mo, mo mang wur ndəən kəci mpar, bə mo Yaksə wur lap nənee, “An səsə Daa.” **11** Daa sat 6wet wur sham mbwoon pee nkaam nə ndəən nwur nanee, “A yool a dəm a ar desə, de moo mee fung. **26** Kaade Sool wul nJerusalem, bə pet a Sham ndər-ndər, bə a tal mee gwar de wur tang ar dewur mbə bālkāa wur dī ashak kə moo pet səm wur a Sool, wur a ngu Tarsus. nenseet ndang Jesu mo. Dangbe mo jir, mo kər Wur ntul Judas. Yaksə bə wur nkaa dangnaan. wur, mbəde baa mo shinzeen nə, wur kə dee a **12** Ndəən suun wur, bə wur naa mee gwar de nguseet ndang Jesu kas. **27** Yaksə a Barnabas jì moo pet səm wur a Ananiyas, wur jì del, dang kə wur pə jeplep nə mo dī, kən nwur leshap wur lesar fin nkaa wur, mbəkə nyit fin mo baa ngurum nə mo, kaade Sool kə naa Daa Jesu a naapee dī zak.” **13** Dangbe Ananiyas lap nənee, ar, nə, Daa Jesu kə leshap kə Sool. Barnabas “Daa, gurum mo des mo kə leshap nghan, nkaa leshap mmo nkaa sat pwoo kə Naan ndəən Jesu niyang de gwar desə wur kəcin nnen fwa de agaak, de Sool kə cìn ndəən Damaskus, baa mon nJerusalem. **14** Kəzak wur jì mpee desə ashak kə mee kəermuut kas, koo dəben. **28** Aasə nDamaskus, shipee de pris denan mo shin nwur, bə wur tong ashak kə mo. Kəzak wur mwaan mbəkə nwur yak nen de mo shinzeen ndəən dəm shipee-shipee ndəən Jerusalem, kəzak wur səm fwa jir.” **15** Dangbe Daa lap wur nənee, “A satpwoo kə Naan bālbal ndəən səm mə Daa yool a dəm, mbəde an kən bələp wur, mbəkə Jesu. **29** Wur naa nleshap nə, kə beetshik kə nen nwur cìn dak dī nghan. Wur mbə le kən nnen Yahudi de moo kələng pwoo kə nen Helene mo, de baa mo a nen Yahudi mo kas, kə mishkoom de nə le kə mmo tang ar de mon ntu wur dī. **30** mo, kə nnen Yahudi mo man səm fen zak. **16** Jir aasə kaade nenseet ndang Jesu mo kələng An mbə kám nwur jeel de nwur mbə shwaa mo mənə, bə mo dəm kə Sool nSizariya, kə mo lep mbə səm fen.” **17** Ananiyas yool dəm del ndəən wur shindəm nTarsus. **31** Abwoon mənə, bə lu Judas nə. Wur lesar fin mo nkaa Sool, dang nenseet ndang Jesu de mon nJudiya, kə Galili, wur sat nənee, “Dyemnaa Sool, Daa Jesu dewur kə Samariya, mo tongriyang ndəən meeteer woo shin fin ngha, kaade gha a ar jì mpee desa, mənə mo. Shi bām mə Riin Debang, bə nenseet a wur lep an, mbəkə nghan baa a naapee dī ndang Jesu nə mo katbal, dang mo bul zak. Moo zak. Kə mmo gam gha shi Riin Debang zak.” mwaan ndəən kər mə Naan, dang moo shin **18** Abet-abet gerek mee mbii mo koo feel mə dedes nNaan zak. **32** Pita mwaan shipee-shipee pupwap sə, mo pwat nyit Sool, mo sham dong jir, bə wur jì wul pə nen Naan mo, de mo kə nyil, bə yit wur mo cin naapee. Yaksə wur yool tong nLidda. **33** Yaksə wur kat mee gwar dī

mpee nkaam mənə, de mo kə pet səm wur a Konilus nənee, “Naan kə lap dang fwaa mo, kə Aniyas, dewur kə mee shwal de nə fii shik wur, mbiizum de aa shin nenjeel mo, bə mo kakàa de baa wur mak yool a peesaam kas, mbə bit wul pə Naan dī afeng, dang mo dee a mbii de mo pwookun. 34 Pita sat nwur nənee, “Aniyas, Naan pan gha zak. 5 Mbəmənə, bə a lep mee Jesu Kristi wur bar gha. A yool a cibet mbiisaam gurum mo dəm njoppa, mbəkə mmo dəm pet fwaa.” Abet-abet, bə wur yool. 35 Kaade jir nən mee gwar de mo kə pet səm wur a Simon Pita, de mo kə tong ndəən Lidda kə Sharon mo naa jì ntul fwaa. 6 Wur tong a nlu Simon ngudak wur bar, bə mo cər kə pətuup fur mo, de nə le shim, de lu wur nə kus kə pwoo Am kuur sə.” 7 mmo shinzeen nDaa. 36 Mee mat seet ndang Kaade ngulep mə Naan leshap kə Konilus, bə Jesu war dī ndəən yil njoppa, de səm war a Konilus pet kərem fin mo vəl kə mee shiitoon, Tabita, səm war nə shi liispwoo mə nen Heleni dewur a ngwe de ndəre mbut nen de mo kə cìn mo a Dokas, de shii kənə a “Tap.” Mat desə war dak ntul fin shidaar-shidaar. 8 Awoon dewur kə cìn dak deret mo, dang war kə 6am nenjeel sat mmo mbii de nə cìn jir, bə wur lep mo dəm mo zak. 37 Ndəən meeteer mənə mo, bə mee njoppa. 9 Daar nə, bə mo yaa ar, bə mo jì wul shwal yaa war, de nə le nwar muut. Kaade mo kus kə pee nkaam nə. Pita kəkàa nludeng mbə vwang kúm war, bə mo le ndəən mee ludeng. 38 dangnaan, koo puus a naar sə. 10 Neenláa nwur, Lidda kus kə Joppa, bə kaade nenseet ndang dang wur refet mee mbii dewur nse. Kaade mo Jesu mo kələng nə Pita dī njoppa, bə mo lep kutdi nkaa cet mbiise nə, bə Pita cin mee suun. gurum mo vəl shindəm pə wur dē, mbəkə mmo 11 Dee wur naa dengnaan nə wang, dang mee dang dī pə wur, kə nwur jì pə mo dī kəkəlak, taji mbii tong afeng sham koo haal dedes sə. Mo wur taa dee bir kas. 39 Pita yool dəm ashak kə yaa sham kənə nyil shi kwang nə mo feer. 12 mo, kaade mo jì wul, bə mo kāa kə wur ndəən Ndəən nə, bə koo a luwaa dedangyii, de mo kə ludeng nə. A pee de matkaa mo jì dirang pə mwaan shi shii feer mo, kə de mo kə fee shi but wur dī. Mo nkaa wal, dang mo kám nlər mo, mo, kə nyer de mo kə yool ncáap mo dībut jir. kə leelep mo, de də Tabita kə raa mmatkáa nə 13 Bə Pita kələng mee doo kə sat nənee, “Pita a mo, bə war kutdi seen. 40 Dangbe Pita le mmo yool, a can a se.” 14 Dangbe Pita lap nənee, “Hai pwat a tool jir, bə wur kurum mfurum, kə nwur Daal! Baa wen kən cam se mee luwaa debuu, dangnaan dī. Yaksə wur cər pə kúm nə dē, wur koo de baa nə ret kə ngu Yahudi se kas.” 15 sat nənee, “Tabita yi yool.” Yaksə war wang yit Pita waa cin kələng doo nə dē zak, de nə sat fer. Kaade war naa Pita, bə war yool tong atəng. nənee, “Mbii de Naan kə le a debang, bə taji 41 Bə wur yaa sar nwar, dang wur diyeep war waa a le a debuu kas.” 16 Mo cin a kəsə dəm wul dar atəng. Bə wur pərep nen mə Naan nə mo, ar kun, bə mo waa baakàa kə haal nə adeng. 17 kə matkaa nə mo, bə wur shin Tabita mo ka Kaade Pita nkaa pansihi mə suun nə, bə nen de seen. 42 Mbii desə nə dee a deməman ndəən yil Konilus lep mo sə, mo kə ten yap lu mə Simon njoppa jir, bə gurum mo des mo shinzeen nDaa. nə mo kat, bə mo jì dər mpwoo lu nə. 18 Mo 43 Pita tong ashak kə mee ngudak shim, de mo petee, bə mo tal nənee, “Kyet gwar de mo kə pet wur a Simon Pita sə, kə tong a nlu desə ee?”

10 Mee gwar di ndəən Sizariya, de səm wur a Konilus, wur a mee ngwe dedes, dewur kə tap kə shiitoon mo kambil məndong, de ma yil Itali. 2 Wur a mee ngwe dewur le pətuup fin nkaa Naan, kəzak wur kər Naan ashak kə nenlu fin mo jir. Wur shin zuum ngurum mo des, kə wur kə naa ndang Naan shidaar-shidaar. 3 Parmeeci sə, koo kun de mə puus sə, bə ndəən suun, bə wur naa ngulep kə Naan agaak, dang ngulep nə sat nwur nənee, “Konilus,” 4 Bə Konilus naa ngulep nə shi yit kərəmuut, bə wur sat nənee, “A mii yii Daa?” Ngulep mə Naan sat

nə, bə Riin mə Naan sat nwur nənee, “A naa mee gurum mo kun, mo pə yap gha. 20 A yool, a sham, kə nghan seet ashak kə mo, baa a shi mee kyetwo kas, mbədə a an lep mo.” 21 Bə Pita sham pə nen nə mo dī, bə wur sat mmo nənee, “An sə, a an a ngwe de wun pə yap nə. Wu jì a mbə miyi?” 22 Mo lap nənee, “A mee ngwe dedes nkaa shiitoon mo, de mo kə pet səm wur a Konilus dewur a mee ngwe de ndəre, ngukəər Naan. De nen Yahudi mo jir mo kə kwoop wur. A mee ngulep mə Naan debang jì sat nwur nə, wur lep mo pet gha, kə nghan dəm dī ntul fin, mbəkə nwur kələng mbii de gha mbə sat nə

dī nwur.” 23 Pita del kā des dekun nā mo nlū, mā nngujwaan jir, mbāde Naan ashak kā wur. mbakā mmo teer di. Daar na, bā Pita yool seet 39 Mun a langtāng mā mbii dewur cīn mo jir ashak kā mo. Pak nenseet ndang Jesu dē mon ndāen yil njudiya, kā ndāen Jerusalem zak. A njoppa mo seet ashak kā wur. 24 Daar nā, bā wur a dē gyet mo tu wur, kaade gyet mo pwas mo dām wul nsizariya. Konilus nkaa dārääa wur nkaa shiyeypyoom sā, dee wur muut. 40 mo. Wur kā ten pārep dang fin mo, kā shaar Jir aasā Naan yool kā wur a peemūut parpuus fin mo, mo kuur ashak des. 25 Kaade Pita a ar dekun, kēzak Naan le kā nwur woo shin fin del ndāen lu nā, bā Konilus kaat wur, bā wur mmun agaak. 41 Baa a gurum mo jir mo naa taa mPita ntōom, mbā seeyil nwur. 26 Dangbēe wur kas, dang wur woo shin a mmun, de Naan Pita ciyeep Konilus, bā wur sat nānee, “A yool kā ten bēlēp mun, kā mmun dee dī a langtāng atāng, wen shikāa fen, an a gurum koo waa sā fin. Gyet muu se mbiise kā shwaa am ashak kā zak.” 27 Pita nkaa leshap kā Konilus, bā kaade wur, abwoon dewur kā yool a peemūut zak. 42 wur del, ndāen lu nā, bā wur kat gurum mo kā Wur sat mmun bālbal nā, mu satpwoo mā Naan kuur ashak des. 28 Pita sat mmo nānee, “Wun ngurum mo jir zak, kā mmun tong a langtāng shikāa fuu wu man nā, baa nā ndāre kā ngu dī nā, a Jesu wur a gwar de Naan shin dedes Yahudi balkaa fin ashak kā mee soon decī mo, nwur, mbākā nwur dee dī a ngutokdyeel nnen koo wur jī pā mo dī kas. Dangbe Naan kā kām de mmeen mo, kā nnen dē mo kā murep mo nghan, kā taji wen mpet mee gurum a debuu, zak. 43 A wur a ngwe de gyet nensatpwoo mā koo débish kas. 29 Mbā mānā, kaade wu lep mo Naan mo jir, mo kā ten tong a langtāng wur pet an sā, bā wen jī pā wun dī, baa wen cii kas. nā, a mbā sām wur, dang koo a ngwe fedangyii Mbāmānā wen rebet kālāng mbii de nā le kā dewur shinzeen, bā wur nikat fwo mā shikbish nwun pet an nā.” 30 Konilus sat nānee, “Nā kus wur mo.” 44 Kaade Pita kutsi nkaa leshap desā aa teer mo feer cicinsā, ncit kā pee kāsā, bā mmo, bā Riin Débang sham nkaa nen de mo pā nkaa ndang Naan nkun mā puus ndāen lu fen. kalang pwoo na jir. 45 Nen Yahudi dē mo a nen Bā nnaa mee gwar sā, de nlār wur mo piyaa shinzeen dē mo jī ashak kā Pita sā, nā aapwoo pet-pet, wur jī dar a kyeen fen. 31 Yaksā wur mmo, Mbādā mo naa Naan shin Riin Débang shi sat nānee, Konilus! Naan kā lap dang fwaa, kā zuum nnen de baa mo a nnen Yahudi mo kas mbiizium de aa shin nenjeel mo sā, mo dee a zak. 46 Mo kālāng mo kā leshap shi pak liispwoo mbii de Naan wur pan gha zak. 32 Mbā mānā a mo, dang mon nkaa shin dedes nNaan. Bā Pita lep-lep dām njoppa, kā mo dām pet mee gwar sat nānee, 47 “Kyet mee gurum mmak cīi nkaa dē sām wur a Simon Pita, wur kā tong a ntul am dē mon ncīn baptisma dī nnen desā mo aa? mā Simon ngudak shim, de lu wur nā kus kā Mbādā mo kā lap Riin Débang nā a kaade gyet pwoo am kuur sā. 33 Abet-abet bā wen nlep-lep mmun mu lap sā.” 48 Yaksā Pita le kā mo cīn shindām pā gha dī. Nā ret zam kaade a jī mpee baptisma mmo ndāen sām mā Jesu Kristi. Mo desā. Mun sā jir ntōom mā Naan yaksā, mbākā dang pā Pita, mbākā nwur pan yém dī ashak kā mmun kālāng mbii de Daa wur sat ngha, mbākā mo mbā rep meeteer mo ruk akudang. nghan sat dī mmun.” 34 Pita leshap mmo nānee,

“Azeen-zeen wen naa nā, baa Naan kā bākyit mmee gurum kas. 35 Dangbēe Naan wur kā lap gurum mo jir, de mo kā kār wur, kēzak moo cīn mbii deret mo zak. 36 A pwoo de Naan wur lep nnen Isreil mo ndesā. Moo leshap deret, de nā a mā tongriyang mmo ndāen Jesu Kristi, dewur a Daa mā mbii mo jir, 37 Wun shikāa fuu, wu man mbii aapwoo de mo kā cīn ndāen yil njudiya jir. Gyet mo shee cīn nā a nGalili, abwoon de gyet Joon ngucin baptisma wur leshap mmo nkaa nā. 38 Desā nā a pwoo nkaa Jesu Ngu Nazaret, de gyet Naan doo Riin Débang kā iiko nkaa wur. Wur dām koo a pee fedangyii, bā wur cīn dak deret, dewur bar nen de mon ndār gal

11 Jeplep mo kā nenseet ndang Jesu de mon njudiya, mo kālāng nā, pak gurum de baa mo a nnen Yahudi mo kas, mo kā lappwoo Naan zak. 2 Kaade Pita kāa wul njerusalem, bā nā shinzeen de mo kā can mo, mo yool kā pwoo nkaa wur. 3 Mo sat nānee, “Waa dām a del nlū mā nēn de nsuluk mo har a se mbiise ashak kā mo.” 4 Aasā bā Pita yaa yakshii mā mbii de nā cīn jir, wur sat mmo nānee, 5 “Dā an ndāen pee nkaam njoppa, bā kaade an nkaa dangnaan bā wen suun. Bā ndāen suun nā, nnaa mee haal dedes de nā tong adeng sham de, nā kā kwang mo feer, nā sham wul pā an di. 6 Wen ban yit nkaa nā, bā nnaa longlu mo, kā luwaayil mo, kā

mbii de mo kə fee shi but mo, kə nyer de mo nə. **23** Kaade wur seet wul, bə wur naa deret kə yool ncáap, mo di ndəən nə. **7** Bə nkələng de Naan le nkaa mo, bə wur kat retnyit, dang mee doo, de nə sat nghan nənee, ‘Pita, a yool a wur leshap mmo jir, mbəkə mmo dər balbal saa mo, a se.’ **8** Dangbə wen nsat nənee, ‘Hai ndəən shinzeen nNaan azeen-zeen shi pətuup Daa! Baa wen kən cam se mee luwaa debuu, koo fur mo jir. **24** Barnabas a mee ngwe de ndəre, de baa nə ret kə ngu Yahudi se kas.’ **9** Yaksə kəzak wur gam kə Riin Debang, kə shinzeen doo nə cin sat di nghan adeng nənee, ‘Mbii zak. Gurum mo des mo shinzeen nDaa zak. **25** de Naan le a debang, bə taj i a le nə a debish Abwoon mənə, bə Barnabas dəm ntarsus, mbə kas.’ **10** Mo cín a kəsə, dəm wul ar kun, bə mo yap Sool. **26** Kaade wur kat Sool, bə wur jì kə waa baa dul haal nə kaa kə nə adeng. **11** Abet, wur nAntiyok. Mbə bit məndong, bə Barnabas ncit kə mənə, bə gurum mo kun, de mo kə lep kə Sool moo kaat ashak kə nen shinzeen nə mo, mo nSizariya mbə jì pet an, mo kə dar mpwoo yaksə mo kám-kam ngurum mo. Mo shee pet lu de an dī. **12** Riin mə Naan sat nghan nə, a nenseet ndang Jesu mo a Kristian a ndəən pee seet ashak kə mo, baa ashak kə mee kyettwo nkaam Antiyok. **27** Ndəən teer mənə mo, bə pak kas. Pak nenseet ndang Jesu mo peemee, mo nensatpwoo mə Naan mo pwat nJerusalem, bə seet ashak kə an zak, bə mu dəm mu del nlu kə mo jì Antiyok. **28** Memee ndəən mo, de səm gwar nə. **13** Yaksə gwar nə wur sat mmun nə, di wur a Agabus, wur yool dar atəng, bə wur sat naa mee ngulep mə Naan kə dar ndəən lu fin, agaak shi iiko bal mə Riin Debang nənee, ‘Mee dang ngulep nə sat ndyin nənee, ‘A lep shindəm neen dedes nə mbə taa nkaa yil nə jir.’ Mo cín njoppa, kə mo pet mee gwar de mo kə pet səm mənə a ndəən bit de Klodiyus a mishkoom. **29** wur a Simon Pita jì ntul fwaa.’ **14** Wur mbə Nenseet ndang Jesu mo le pətuup fur mo, kə nsatpwoo nghan de nən nle kə nwun kat bam, koo weyi, bə wur shin mbii dewur mak, mbəkə waa kə nenlu fwaa mo jir. **15** ‘Kaade ndoom mmo lep bam dəm di nnen shinzeen de mo leshap, bə Riin Debang sham nkaa mo, nciit kə tong ndəən yil nJudiya. **30** Kaade mo cak kə de də wur sham nkaa mun nshee sə. **16** Bə zuum fur nə mo le ashak, bə mo lep shindəm nə le nghan panpwoo mə Daa, de gyet wur sat nnen dənan-nan mə nen shinzeen de mo kə nənee, ‘Joon kə cín baptisma ngurum mo a shi tong ndəən yil nJudiya nsar Barnabas kə Sool. am, dangnaan wur mba ncín baptisma nwun a shi Riin Debang.’ **17** Katdang bə mbiizuum desə, de Naan wur shin mmo, nə a deməndong kə dewur shin mmun, mbədə mu shinzeen nDaa Jesu Kristi, bə wen a wii, de an mmak cíi nNaan yii?’ **18** Kaade mo kələng pwoo mənə, bə mo dok tətək, yaksə mo kwoop Naan dedes. Mo sat nə, ‘Daa Naan kə shínpee nnen de baa mo a nnen Yahudi mo kas, mbəkə mo tuwap, kə mo kat seen di zak.’ **19** Nen de də mo rangkáa mbə jeel de nə kə yool, de nə le gyet mo tu Stivin, bə pak mo dəm wul nyil mFonisha, kə Saiprus, kə pee nkaam nAntiyok. Baa mo satpwoo Naan nə, mmee nen deci mo kas, təng a nnen Yahudi mo fejee dak. **20** Dangbə pak nen shinzeen nə mo, de mo a nen Saiprus mo, kə Sairin mo, mo dəm wul Antiyok, bə mo kop pwoo Naan na nnen Helene mo zak, kəzak mo leshap ceret ngurum mo nkaa Daa Jesu. **21** Iiko mə Daa nə di ashak kə mo, bə gurum mo des mo shinzeen, bə mo ciir kə pətuup fur mo pə Daa Naan di. **22** Pwoo nkaa mo nə wul nkrom mə nenseet ndang Jesu de mo kə tong ndəən Jerusalem, bə mo lep Barnabas, kə nwur dəm de Antiyok

12 Ndəən teer mənə mo, bə mishkoom Herot doom shinjeel ɓaanbaan nkaa pak nenseet ndang Jesu nə mo. **2** Wur tu Jemis, dyemnəən mə Joon shi kwai. **3** Kaade mishkoom Herot naa muut mə Jemis nə ret nnen Yahudi mon nyit, bə wur waa cin shin yaa Pita zak. Desə nə den a nciit kə de mo kə se mbiise retnyit mə gilaas de baa nə kə yist kas **4** Kaade Herot yaa Pita, bə wur le wur ndəən lushoot, nsar shiitoon mo kaapaat baapeemee, mbəkə mmo tap wur de rərret. Herot kə lepan nə, dyin mbə put kə Pita ntoom gurum mo abwoon mə retnyit nə mbékə tok diyeel. **5** Kaade Pita dī a ɓubwoot ndəən lushoot nə, bə nenseet ndang Jesu mon nkaa dāngnaan hakyeng, mbə wur. **6** Dangbə mpar, de daar bə Herot wur lepan mbə put kə Pita, mbəkə nwur shinjeel di nwur. Bə Pita nsaam nnaar shiitoon mo vəl. Mo ɓwoot wur shi shoolbəring mo vəl. Nentappee mo de mpwoo lushoot nə, mon nkaa tappee rərret. **7** Yaksə ngulep mə Daa jì dar pə Pita dī, bə peebang nə bangpee ndəən lu nə. Ngulep mə Daa cut Pita nkwoop, wur mii Pita, bə wur sat nənee, ‘A

yool nkyen” Yaksə shoolbəring de mo nsar wur mo dong nyil. 8 Ngulep nə sat nwur nənee, “A lep lee fwa, kəzak a jwal kwoopshi fwa mo.” dəm pə Herot dī, bə mo dang pə wur, kə mmo Bə Pita wur cīn mbii de ngulep nə sat. Ngulep kat tongriyang dī pə mishkoom, mbəde yil mo nə sat nwur zak nənee, “A səp mbiisəp fwa. nii kat mbiise a ndəən yil mishkoom nə. 21 A jī ndang an.” 9 Pita put dəm ndang ngulep Kaade puus de mo kə le nə wul, bə Herot tap nə. Baa wur man nə, mbii de ngulep nə cīn nə jwal lee fin de mə mishkoom, wur tap tong azeen kas. Mbədə wur pan nə dyin a nsuun. 10 nkaa mbii tong mə dədes fin, bə wur leshap Kaade mo del nentappee denshee mo, kə devəl nnen nə mo. 22 Nen nə mo le or, dang mo sat mo, bə mo jī wul mpwoo lu de mo dak a shi nənee, “Desə nə a doo mə mee naan baa a mə shool, de nii naa nkwoop pee nkaam, bə pwoo gurum kas.” 23 Nnen mman, bə mee ngulep mə lu mənə wang shiká fer. Bə mo pwat, mo yaa Daa Naan cut Herot, mbəde baa wur shin dedes ar deməndong. Bə nnen mman, bə ngulep nə nNaan kas. Bə yaksə nyet mo se Herot bə wur wur yit Pita mbəshin. 11 Kaade Pita kə winshin muut. 24 Gurum mo des mo kələng pwoo mə mbut mbii de nə cīn, bə wur sat nənee, “Yaksə, Naan, bə mo shinzeen, bə pwoo mə Naan nə wen mman azeen-zeen nə, a Daa lep ngulep dəm shipee-shipee zak. 25 Kaade Barnabas kə fin, mbəkə nwur jī bam an dī nsar Herot, kə Sool mo kyes dək fur, bə mo baaji nJerusalem mbii de nen Yahudi mon nkaa lepyit nə, nən ashak kə Joon de mo kə pet wur a Maak.

13 Ndəən kuur kə nenseet ndang Jesu de mon Antiyok, bə pak nensatpwoo mə Naan mo, kə nenkam-kám mo dī. Barnabas, kə Simiyon de mo kə pet wur a dətəp, kə Lusiyus ngu Sairin, kə Manayen dewur wurang ashak kə mishkoom Herot, kə Sool. 2 Kaade mon nkaa seyil nDaa dang mon nkaa yaa pwoo kə neen zak, bə Riin Debang sat nənee, “Wu bələp Barnabas kə Sool wu le nghan, mbə dək de an kən mpet mo mbə cīn nə.” 3 Bə mo yaa pwoo kə neen, dang mo dangnaan zak, bə mo lesar nkaa mo, bə mo bəwet Barnabas kə Sool mo shinseet. 4 Riin Debang lep Barnabas kə Sool mo shindəm nSelusiya, bə mo dəm del tii mpeemənə, kə mo dəm de nSaiprus. 5 Kaade mo wul nSalamis, bə mo satpwoo mə Naan ngurum mo ndəən lu mə Naan mə nnen Yahudi mo. Joon de səm wur a Maak sə, wur de ashak kə mo mbə bam. 6 Abwoon de mo kə mwaan ndəən yil de Am kuur neer nə cərkaat jir bə, mo dəm wul mpafos, bə mo kat mee ngu Yahudi de mo kə petsəm wur a Barjesu wur a ngucin yen debish, kəzak wur leshin a koo ngusatpwoo mə Naan sə, dang baa wur a ngusatpwoo Naan kas. 7 Wur dī ashak kə ngudak mə ngwe dədes nə, gofna Sarjiyus Polo, wur a mee ngumanshii mbii zam. Gofna nə wur pet Barnabas kə Sool, mbəde wur rebet kələng pwoo mə Naan pə mo dī. 8 Dangbe Elimas nguyen debish sə, (A səm wur nə mmənə shi liispwoo mə Heleni) wur cīi mmo, mbəde wur rəbet kə taji gofna nə wur shinzeen mpwoo mə Naan kas. 9 Dangbe Sool de moo pet wur a Pool,

wur gam kə Riin mə Naan, bə wur ban yit fən nwur jir.’ 23 A ndəən dang mə gwar de desə, bə nzang nkaa ngucin yen debish nə, 10 bə wur sat Naan jì kə Jesu Ngubam mbə nnen Isreil mo, nənee, “Waa làa mə ngunjwaan! Gha a shaarlek kaade gyet Naan kə ten tuweer mmo sə. 24 mə mbii de ndərə mo jir. Kəzak pətuup fwaa Akudang Jesu jì, bə Joon kə ten satpwoo Naan nə gam kə gwampee, kə cìn nyang. Aa daaar nnen Isreil mo jir nənee, ‘Mo tuwap, mbəkə shidaar-shidaar, mbəkə nghan cər kə zeen mə mmo cin baptisma di mmo zak.’ 25 Kaade Joon Daa, mbəkə nə dee di a dung. 11 A naa yaksə, kus kə kyes dak fin, bə wur tal pə gurum nə mo Daa Naan wur mbə le kə gha dee a vum. Baa nənee, ‘Wun, pəpan nə, an a wii? Baa a an a gha mmak naa puus kas, mbə reppee lee.’ Abet- ngwe de wun mbə darnaa jì wur kas. Dangbe abet, bə vuun, kə peenkwoo mo jì paa Erimas, wu lekom, mee gurum mbə jì abwoon fen, de bə wur doom yappee, mbə yap ngwe de mba koo a teng kwoopshi de nshii wur mo, bə baa yaakam nwur. 12 Kaade gofna nə wur naa mbii deret fen nə mak kə nghan fwen teng kwoopshi aapwoo mənə, bə wur shinzeen, mbədə nə fes wur nə mo kas.’ 26 “Dyemnaa mo! Jep mə dang aapwoo nwur nkaa kám dewur kələng nkaa Daa Abraham mo, kə nen de baa mo a nnen Yahudi Naan. 13 Pool kə nnen de mo ashak kə wur, mo mo kas, de mo kə kər Naan ndəən wun. A mbə yool mpafos, bə mo del ndəən tii, kə mo dəm di wun jir, bə Naan kə lep pwoo bam desə nə jì. 27 mpaga de nə nyil mpamfiliya, bə Joon Maak yit Nen de mo kə tong ndəən Jerusalem kə nennan mo mpeemanə, kə nwur baa dəm di njerusalem. fur mo, baa mo man nə, Jesu a Ngubam kas, 14 Mo yool mpaga, bə mo del dəm Antiyok de kəzak baa mo manshii mə pwoo nensatpwoo nə mpisidiya. Parpuus Nookdi, bə mo del ndəən mə Naan mo, de mo kə tang koo a parpuus lu mə Naan, bə mo tong di. 15 Abwoon de mee Nookdi dedangyi kas zak. Gyet mo gampwoo gurum kə tang ndəən bəət-haal mə Wàar ma de gyet nensatpwoo mə Naan mo kə ten sat Mosis mo, kə ndəən bəət-haal mə nensatpwoo kaade gyet mo tokdyeel muut njesu sə. 28 Koo mə Naan mo, bə nen dənan-nan nkaa lu mə de baa gyet mo kat wur cìn mee shikbish de nə Naan nə, mo lep sat mmo nənee, “Dyemnaa mak muut nwur kas, bə mo dang pə Pailet kə mo, katdang wun kə mee pwoo de wun mbə sat mmo tu wur di. 29 Kaade mbii de mo kə ten ngurum nə mo, bə wu sat.” 16 Pool yool dar nran nkaa wur mo gam jir, bə mo sham kə kúm atəng, bə wur shiyeep sar wur, mbəkə ngurum nə wur nkaa shiyeepyoom nə, bə mo dəm le kúm mo dok de tətək, bə wur sat nənee, “Wun nnen wur ndəən gwoot kəcīr. 30 Dangbe Naan yool kə Isreil mo, kə wun nen de baa wun a nnen Isreil wur a peemūut. 31 Mbə meeteer mo des, bə wur mo kas, de wuu kər Naan, wu lekom fuu mo. woo shin fin nnen de gyet mo kə mwaan ashak 17 Naan mə nnen Isreil mo, bələp puun fun mo kə wur, yool nGalili jì njerusalem. Yaksə bə mo dang wur le mo a dedes, bə mo a məzep ndəən dee a langtəng wur pə gurum mo di. 32 Mmuun, yil Ijip. Wur put kə mo ndəən yil Ijip shibal muu satpwoo deret nwun, a pwoo de gyet Naan fin dedes zak. 18 Mbə bit mo laarfeer, bə wur kə ten cweer mpuun fun mo. 33 Naan kəgam pə mang gung kə mo a naaryil. 19 Wur le kə mmo mun jep mo mo ndesə, kaade wur yool kə Jesu twe mee soon mo pwoovəl ndəən yil nKeenan, a peemūut. Desə nə nciit kə mbii de mo kə ten bə wur shin yil mənə nnen fin Isreil mo, bə ran ndəən Zabura devəl sə nənee, ‘Gha a Làa nə dee mo a mbii kok kop. Mo tong ndəən yil fen, cicinsə an kən dee a puun fwaa.’ 34 A pwoo mənə mbə bit mo kambil feer kə laarpaat. 20 de Naan sat nkaa yool wur a peemūut ndesə Abwoon mənə, bə wur shin nentokdyeel mo nənee, ‘Baa wur mbə baa cam muut de zak kas’ mmo, dəm jì wul mbít mə ngusatpwoo mə Naan Kəzak Naan sat zak nənee, ‘An mbə le deret Samuwel. 21 Kaade mo dang pə Naan kə nwur de nə azeen-zeen nkaa wun, de gyet kən ten shin mishkoom mmo, bə Naan shin Sool làa ma ncweer nDevit.’ 35 Kəzak, wur sat ndəən mee Kish mmo, dewur a dang mə Benjamin. Sool se Zabura nənee, ‘Baa gha mmak yit kə ngwe fwaa mishkoom nə mbə bit mo laarfeer. 22 Abwoon debang wam ndəən kəcīr kas.’ 36 “Gyet Devit de Naan shang Sool mbüt ndak mishkoom nə. kə cìn dak nciit kə dyen mə Naan mbít fin mo, Bə wur bələp Devit kə nwur dee a mishkoom bə wur muut, bə mo wum wur ashak kə puun mo. Naan shin langtəng nkaa Devit nənee, ‘An fin mo, bə wur wam. 37 Dang Jesu de Naan kə kən nkət Devit làa mə Jese, a ngwe de wen yool kə wur a peemūut, baa wur wam ndəən nrebet hakyeng. Wur mbə cin mbii de nsat mo kəcīr kas. 38 Mbə mənə dyemnaa mo! Wu man

nə, a mbə deret mə gwar desə nə, bə mun nkaa nnen Yahudi mo kar pak shurep de mo kəər leshap nwun nkaa fwo mə shikbish fuu mo. **39** A Naan, shurep dənan-nan mo, kə nen denan-mbə Jesu zak, dang koo ngwe dedangyi diewur nan mə pee nkaam nə mo, kə mmo shinjeel de shinzeen, bə wur mbə kat bam ndəən shikbish nkaa Pool kə Barnabas. Dangbe mo ceen Pool mo jir. Dangbe baa Wàar Mosis nə mo mak kə Barnabas put aku ndəən yil mo. **51** Bə Pool bam wun mbut shikbish fuu mo kas. **40** Mbə kə Barnabas mo bwap ərong de nən nkaa shii mənə, wu tap kə káa fuu mo, kə taji mbii de mo mo, mbəkə nə dee dī a langtəng nkaa nen gyet nensatpwoo mə Naan mo sat nə sham taa pee nkaam nə mo, bə mo dəm Ikoniyum. **52** nkaa wun kas. Gyet mo sat nənee, **41** ‘Wu lekom, Nenseet ndang Jesu mo gam kə retnyit zam, wun nənbákpee mo, nən aapwoo nwun, dang dang mo gam kə Riin mə Naan zak.

14 n'Dəən Ikoniyum, bə Pool kə Barnabas mo del ndəən lu mə Naan mə nnen Yahudi mo. Bə mo sat pwoo mə Naan, de gurum mo des ndəən nnen Yahudi mo, kə nen de baa mo a nnen Yahudi mo kas, mo shinzeen. **2** Dangbe nnen Yahudi de mo cii shinzeen mpwoo nə, mo kar, kəzak mo lephii nnen de baa mo a nnen Yahudi mo kas, mbəkə mmo yool dī kə pwoo debuu nkaa nenseet ndang Jesu mo. **3** Pool kə Barnabas mo tong mpee nkaam mənə, mbə teer mo des hakyng, kə mmo leshap ngurum mo nkaa Daa ǵalǵal agaak, baa ashak kə mee kərmuut kas. Mo dee a langtəng mə pwoo wur deret nə, mbəde Daa kə le kən Pool kə Barnabas mo cīn mbii lukshik mo, kə mbii aapwoo mo. **4** Nen pee nkaam nə mo ǵáksut val, pak mo dəm ndang pwoo mə nnen Yahudi mo, dang pak mo dəm ndang pwoo mə jeplep nə mo. **5** Nen de baa mo a nnen Yahudi mo kas, kə nnen Yahudi mo, mo balpwoo mo mo ashak kə nen denan-nan mə pee nkaam nə mo, mbəkə mmo shinjeel dī njeplep nə mo, kə mmo car mo dī shi ghək zak. **6** Yaksə kaade jeplep nə mo kələng mənə, bə mo pwat shwe dəm mpee nkaam nListira kə Debi, de mo ngaar yil nLukoniya, kə pak jepyil de mo neer pee nkaam mənə mo. **7** Mo leshap deret ngurum mo mpeemənə mo zak. **8** Ndəən Listira nə, bə mee gwar wur dī, de shii wur mo kut, mbəde pəgyet mo lāa wur a kurumkut bē baa wur kə cam mwaan shi shii fin kas. **9** Wur lekom mbəkə nwur kələng Pool de nkaa leshap. Pool ban yit nzəng nkaa gwar nə, bə kaade wur naa gwar nə kə shinzeen de nə mak kən mo bar gwar nə, **10** yaksə Pool sat shi doo dedes nənee, “A yool a dar shi shii fwaa!” Bə gwar nə wur sham yool metpee, dang wur mwaan zak. **11** Kaade kuur mə gurum nə mo naa mbii de Pool cīn bə mo diyeepl doo fur mo shi liispwoo mə nnen Lukoniya mo, mo sat nənee, “A naan mo sham pə mun de, ndəən nan koo mun gurum shipee-shipee ndəən yil mənə jir. **50** Dangbe

sa.” 12 Mo pet Barnabas a Ziiyos, dang mo pet ngaar mPisidiya, bə mo jì wul mPamfiliya. 25 Pool a Hamis, mbəde a Pool wur a ngusatpwoo Kaade mo kə satpwoo nə ndəən Paga, bə mo nə. 13 Yaksə mishkoom kùm de mə Ziiyos, de yool sham dəm Ataliya. 26 Mo yool mpee mənə, lu kùm wur nə kus kə pee nkaam nə, wur jì bə mo del tii, kən mmo baaji dīn Antiyok, pee kə kus nəng mo, kə peldem mo, ngaar pəbong nkaam de də mo shee dangnaan dī nkaa mo, nə, mbəde wur kə kuur gurum nə mo, mo ka mbakə ndəret mə Naan nə kyeer mo dī ndəən rebet wus mbiizum njeplep nə mo. 14 Dangbe, dak, de yaksə bə mo kə cìn kyes. 27 Kaade mo kaade, Barnabas kə Pool mo kələng mənə, bə baaji wul, bə mo pet kuur nenseet ndang Jesu mo yilang nlər fur mo. Mo shwe dəm del ndəən nə mo ashak jir, bə mo leshap ngurum nə mo kuur gurum nə mo, bə mo le or, bə mo sat nkaa mbii de Naan le kə mmo cìn, kə kaade nənee, 15 “Hee des oo! A mii le dang wun pə rebet cìn mbii mənə ii? Mun a gurum mo koo wun sə. Mu jì mpee desə a mbəkə mmo satpwoo deret de nwun, mbəkə nwun yit mbii debuu sə mo dī, de baa mo kə mee koop nə kas. Mbəkə nwun jì pə Naan dewur kə seen. A wur le deng, kə yil, kə Am kuur mo, kə mbii de ndəən mo jir zak. 16 Də yam-yam bə, a Naan shínpee ngurum mo jir, kə mo mwaan ndəən ar de mo kə rebet. 17 Jir kəsə, bə baa wur kə cam nook cin langtəng mbə shin fin kas, mbəde wur cìn mbii deret mo. A wur shin fwan sham nwun adeng, kə mbii kəkop fuu mo ntarpas, dang a wur shin mbiise nwun des zak, kəzak a wur gam pətuup fuu mo shi retnyit zak.” 18 Jeplep nə mo leshap desə mmo, jir kəsə, bə a prurut, dang mo cīf nkuur kə gurum nə mo, mbəkə taji gurum nə mo wus mbiizum mbə seyl mmo kas. 19 Dangbe pak nnen Yahudi mo pwat Antiyok, de nə mPisidiya, kə ikoniyum, mo jì mangdyeen ngurum nə mo, de mo kar kuur gurum nə mo, mbəkə mmo yool dī kə lek nkaa jeplep nə mo. Yaksə mo car Pool shi ghək, bə mo fee wur put kə nə abwoon pee nkaam nə. Mo pan nə, Pool kə muut. 20 Dang kaade nenseet ndang Jesu mo jì neer Pool, bə wur yool, wur del ndəən pee nkaam nə. Daar nə, bə wur kə Barnabas mo pwat dəm nDebi. 21 Pool kə Barnabas, mo dəm leshap deret nə nnen pee nkaam nDaabi mo, bə gurum mo des mo shinzeen nDaa Jesu. Abwoon mənə, bə mo baaji nListira, kə ikoniyum, kə Antiyok zak. 22 Mo shínbal mputuup nenseet ndang Jesu mo. Mo leshap mmo, mbəkə mmo dar de balgal ndəən shinzeen mo, kə mo kám mo zak nənee, “Mun shwaajeel des, akudang bə mun mbə mmak del ndəən pee dehai mə Naan.” 23 Pool kə Barnabas mo bələp nen denan-nan mo, mbə koo a kuur mə nenseet ndang Naan dədfang mo ii, ashak kə dang, kə yaa pwoo kə neen zak, bə mo le nnen de mo bələp nə mo nsar mə Daa, de mo shinzeen nwur. 24 Abwoon de mo kə taadel

15 Pak gurum mo tong nJudiya mo jì nAntiyok, bə mo jì kám nenseet ndang Jesu nə mo nənee, “Katdang baa mo can wun, kaade Wàar mə Mosis sat sə kas, bə baa wun mbə mak kat bam kas.” 2 Pool kə Barnabas mo cìn beetshik des kə mo, nkaa kám mənə. Aasa bə, mo bələp Pool ka Barnabas kə pak gurum mo ndəən nen shinzeen nə mo, kə mmo dəm nJerusalem pə jeplep mo dī, kə nennan mə Eklesiya mo, mbəkə mmo dəm beetpwoo desə nə dī. 3 Eklesiya mo bwet mo, bə mo taa mer nyil mFonisha kə Samariya. Mo satpwoo tuwap mə nen de baa mo a nnen Yahudi mo kas, kəzak kaade mo le pətuup mo mo pə Naan dī. Pwoo desə nə jì kə retnyit nnenseet ndang Jesu nə mo hakyeng. 4 Kaade mo wul nJerusalem, bə nenseet ndang Jesu mo kə jeplep mo, kə nen denan-nan mo, mo kaat mo. Yaksə mo yakshii mə mbii de Naan wur cìn ashak kə mo jir. 5 Yaksə pak nen shinzeen de mo a mə ar mə nen Farisi mo, mo yool kə pwoo nənee, “Nə ret kə təng mo can nen de baa mo a nnen Yahudi mo kas, kəzak nə a təng mo tap Wàar mə Mosis rərret zak.” 6 Jeplep mo, kə nen denan-nan mə Eklesiya nə, mo kuur ashak, mbəkə mmo naashii mə pwoo desə nə dī. 7 Abwoon de mo kə beetpwoo nə des ndər-ndər hakyeng, bə Pita yool dar atəng, bə wur sat mmo nənee, “Dyemnaa mo! Wu man nə, Naan shee bələp an mbut nwun, mbəkə nghan sat pwoo deret nə dī nnen de baa mo a nen Yahudi mo kas, kə mmo shinzeen dī. 8 Naan dewur man pətuup mə gurum mo jir, wur kám agaak nə, dyin dī lap mo, kaade wur shin Riin Debang mmo, nciit kə de də wur kə shin mmun sə zak. 9 Baa Naan bâkyit mmun kə mo kas. Wur vwang shikbish de ndəən pətuup mo

mo, a mbæde mo shinzeen. **10** Mbæ mæna yaksæ, mo, de baa wun a nnen Yahudi mo kas. De wuu bæ a mi le dang wun pæ kam Naan ii? Wun nkaa tong ndæøn yil Antiyok, kæ Siriya, kæ Silisiya. **24** le lée de toon nkaa took mæ nenseet ndang Jesu Mu kælæng næ, pak gurum mo ndæøn nen de mo mo, de koo a puun fun mo, kæ mun, bæ baa mu pwat pæ mun dî, mo kæ dæm daampee nwun mak mang lée næ mo kas. **11** Hai! Mu shinzeen shi pwoo mo, kæ mmo ringshii nwun. Bæ baa a næ, a mbæ deret mæ Daa fun Jesu, dang mu kat mun mu lep mo kas. **25** Kaade mu kuur ashak, bæm, kaade mo kat bæm næ sæ zak.” **12** Kuur mæ bæ pwoo fun mo seet ndangshak, bæ mu naa næ, gurum næ mo dok tætæk, kæ mmo lekom mbæ næ ret kæ mmun bælæp pak gurum mo, mbækæ kælæng pwoo mæ Barnabas, kæ Pool, kaade mo mmun lep mo dæm pæ wun dî. Mo dæm ashak nkaa leshap mmo nkaa mbii lukshik mo, kæ mbii kæ shaar fun mo Barnabas kæ Pool. **26** Mo kæ aapwoo mo, de Naan le kæ mPool kæ Barnabas shin seen fur mo mbæ cìn dak mæ Daa fun Jesu mo cìn, ndæøn nen de baa mo a nnen Yahudi Kristi. **27** Mbæ mæna, mu lep Judas kæ Silas dæm mo kas. **13** Abwoon de mo kyes leshap næ, bæ pæ wun dî. Mo shikáa fur, mon nyakshii mæ Jemis sat nænee, “Dyemnaa mo, wu lekom kæ mbii de mæ nræn ndæøn lep a ræran næ nwun nwun kælæng an dî. **14** Pita kæ leshap nwun nkaa shi pwoo. **28** Mbædæ Riin Dæbang kæ naa næ ret, wal de Naan shee kám næ nnen de baa mo a dang mmun mu naa næ ret a kæsæ zak, mbækæ nnen Yahudi mo kas. Wur shwat pak mo ndæøn taji mo le mee lée toon nkaa wun, waa met mo, mbækæ mmo dee dî a nen fin mo. **15** Desæ mbii desæ mo kas. **29** Taji wu se mbiise de mo næ a ncit kæ pwoo mæ nensatpwoo mæ Naan kæ ten shin nkùm kas, kæzak taji wu se luwaa mo, de mo kæ ten ran ndæøn bæt-haal mæ Naan ashak kæ toom kas. Taji wu se luwaa mæ long de nænee, **16** ‘Abwoon desæ bæ an mbæ baajì. Mbækæ mo miyoor took næ kas, dang taji wu cìn ngaa nghan mbaa di kæ lu mæ Devit de næ shirip sæ kas. Katdæng baa wuu cìn mbii desæ mo kas, dî. An mbæ baa dyieep kærem lu de mo kæ shirip bæ næ ret zam. Dang mukaat. Wu tongriyang.’ næ zak. **17** Mbækæ nkoor gurum mo jir, bæ mo **30** Mo lep nenlep næ mo shinseet, bæ mo dæm jî tang Daa dî, kæ jir nen de baa mo a nnen Antiyok, a mpee de kuur mæ nenseet ndang Yahudi mo kas, de an kæn pærep mo, mbækæ mo Jesu mo dî ashak, bæ mo shin lep de a ræran næ dee dî a nen fen mo. **18** A Daa kæ sat a kæsæ! mmo. **31** Kaade mo tang lep a ræran næ ngurum Wur kæ ten le kæ mbii desæ mo dee a demæman næ mo, bæ mo kælang retrnyit zam, mbæde pwoo pegyet di yam-yam.’ (*aiōn g165*) **19** “Mbæ mæna, na fes gangkwak mmo zam. **32** Mbædæ Judas kæ nnnaa mæna, bæ taji wu le næ luk nen de baa mo Silas, mo a nensatpwoo mæ Naan mo zak, bæ a nnen Yahudi mo kas, de mo ciir kæ pætuup fur mo shínbæl ngurum næ mo mputuup zak. **33** mo pæ Naan dî. **20** Dangbe mu ran lep a ræran Abwoon de mo cìn rep teer mo ndæøn Antiyok mmo, mbækæ mmun sat dî mmo nænee. Taji mo bæ nenseet ndang Jesu næ mo bwet mo ryang, se mee mbiise de mo kæ ten shin nkùm kas. mbækæ mmo baa dî pæ nen de dæ mo lep mo. **34** Kæzak taji mo cìn ngaa kas. Taji mo se luwaa mæ Dangbæ Silas naa næ næ ret kæ ndyin dî tong dî long de mo miyoor took næ kas. Kæzak taji mo mpee mæna. **35** Bæ Pool kæ Barnabas mo tong se toom kas zak. **21** Mbædæ mo kæ tang Wàar ndæøn Antiyok mbæ rep teer mo. Mo nkaa kám, mæ Mosis næ peeda di yam-yam, koo a parpuus kæzak mo nkaa satpwoo mæ Daa, ashak kæ pak Nookdi dedangyii ndæøn lu mæ Naan næ mo jir, gurum mo des. **36** Abwoon meeteer mo ruk, bæ kæ ndæøn pee nkaam næ mo jir zak.” **22** Jeplep Pool sat mBarnabas nænee, “Næ ret kæ mmun cin næ mo, kæ nen denan-nan mo, kæ nen shinzeen mu dæm, mbækæ mmun tok kæ nenseet ndang næ mo jir, mo naa næ, næ ret kæ mmo bælæp Jesu mo ndæøn koo a pee nkaam dedangyii be pak gurum mo nnaar fur, mbækæ mmo lep mo kæ mun nakoom mu dî.” **37** Barnabas rebet kæ shindæm Antiyok ashak kæ Pool kæ Barnabas. mmo seet ashak kæ Joon de moo pet wur a Bæ mo bælæp Judas de moo pet wur a Barsabas, Maak. **38** Dangbæ Pool naa baa næ ret kæ nwur kæ Silas zak, de mo a dænan-nan mbæt nñen seet ashak kæ mo a peedak næ kas. Mbædæ dæ shinzeen næ mo. **23** Yaksæ mo lep mo shindæm wur kæ su yit mo de nyil mPamfiliya kæzak baa ashak kæ lep a ræran de næ sat nænee, “Jeplep wur sekyeen ashak kæ mo ndæøn dak næ kas. mo, kæ nen denan-nan mæ Eklesiya mo, mun **39** Bæ geetshik yool mmo nnaar, de næ le mmo dyemnæøn fuu mo, muu lep tokshik fun dedes bækshak. Barnabas mang Maak ashak kæ wur, bæ dæm pæ wun dyemnæøn fun, nenseet ndang Jesu mo del ndæøn tii kæ mmo dæm dî nSaiprus. **40**

Dangbə Pool bələp Silas. Bə abwoon de nenseet Mee mat war dī mbüt nnen de mo kələng mun, ndang Jesu mo dangnaan (leshap kə Naan), səm war a Lidiya de war a mat Tayatira, de war bə mo le mo nsar deret mə Daa Naan, bə mo kə seet kə leelep de rərret mo, kəzak war a pwat seet. 41 Pool del dəm ndəən yil nSiriya kə mat de war kə seyil nNaan zak. Daa Naan wang Silisiya, wur nkaa gangkwak nnenseet ndang pətuup war, nə le nwär lappwoo de Pool kə sat Jesu de mo mpeemənə jir.

16 Pool jì wul nDebi kə Listira. Yaksə wur kat mee nguseet ndang Jesu ndəən Listira nə, de səm wur a Timoti. Wur a lāa mee mat Yahudi de war shinzeen nDaa Jesu, dang puun wur a ngu Heleni. 2 Nenseet ndang Jesu de mon nListira kə ikoniyum, moo kwoop məse kə Timoti nə. 3 Pool rebet kə nTimoti seet ndang wur, a kəsə bə Pool can Timoti, mba nnen Yahudi de mo ndəən peemənə mo. Mbəda mo jir, mo man nə, puun Timoti a ngu Heleni. 4 Kaade mo a ar mwaan, bə mo dəm del ndəən pee nkaam mo, kə mo leshap kə nenseet ndang Jesu de mon mpeemənə mo, nkaa Wàar de jeplep mo, kə nennan mə Eklesia de nJerusalem mo kə sat, mbəkə nnenseet ndang Jesu mo tap di kə Wàar nə mo. 5 Aasə bə, nenseet ndang Jesu nə mo dar balgal ndəən shinzeen fur, dang mo ɓul shidaar shidaar zak 6 Pool kə nen de mo ashak kə wur, mo del dəm ndəən yil nFirjiya kə yil nGalati zak, mbəde baa Riin Debang yit kə mmo satpwoo Naan ndəən yil Eshiya kas. 7 Kaade mo wul a pee bākyil mə nen Misiya mo, bə moo rebet del dəm nyil mBisiniya, dang Riin Jesu təərsar mmo. 8 Aasə bə, mo del dəm ndəən yil mMisiya, mbəkə mmo del sham di nyil nTrowas. 9 Mparmənə, bə Pool teer suun nə, dī naa mee ngu Masidoniya kə dar, dang wur nkaa dang pə dyin nənee, “A can a del nyil mMasidoniya kə nghan ɓam mun dī!” 10 Kaade Pool suun suun desə, bə abet-abet mu dak sun mbə dəm Masidoniya nə, mbəde mu man azeen-zeen nə, a Naan pet mun, mbəkə mmun dəm mu satpwoo fin dī mpee mənə. 11 Mu yool ndəən tii nTrowas, bə mu del mu seet wur-wur mbə dəm nSamotras. Daar nə bə mu jì mu wul Niyapolis. 12 Mu yool a mpeemənə, bə mu mwan shi ji nFilipi, de nə a pee nkaam dedes ngaar mMasidoniya. Nə a mee yil de nən ndər nen Rom mo. Yaksə mu cın meeteer mo ruk ndəən pee nkaam mənə. 13 Parpuus Nookdi, bə mu put mpee nkaam nə, kən mmun dəm di mpwoo dung, a pee de mu pan nə, mun nkət mee pee dangnaan dī. Mu tong dī mpwoo dung nə, mu leshap kə shurep de mo jì kuur dī. 14

Mee mat war dī mbüt nnen de mo kələng mun, ndang Jesu mo dangnaan (leshap kə Naan), səm war a Lidiya de war a mat Tayatira, de war bə mo kə seet kə leelep de rərret mo, kəzak war a pwat seet. 41 Pool del dəm ndəən yil nSiriya kə mat de war kə seyil nNaan zak. Daa Naan wang Silisiya, wur nkaa gangkwak nnenseet ndang pətuup war, nə le nwär lappwoo de Pool kə sat mo. 15 Abwoon de mo cín baptisma nwär kə nenlu war mo jir, bə war dang pə mun nənee, “Katdang wu le, nə an a mat de wen shinzeen nDaa azeen-zeen, bə wu jì ntul fen.” Nə le nwär dyiin shi mun, mbə dəm ntul fer nə. 16 Par sə kaade mun mbə dəm mbə ndang Naan bə mukaat kə mee reep de war mat joon, de nii le kən nwär naa mbii de mo mbə jì a kyeen. War kə naa njì kə shool des mpuun fer mo, mbəde war kə naa mbii de mo mbə cín a kyeen ngurum mo. 17 War naa jì ndang Pool kə mun, dang war le or nənee, “Nen desə mo a kərem mə Naan Ɗehai, kəzak mon nkaa sat a ar de mə ɓam nwun!” 18 War naa ncín a kəsə, mbə meeteer mo des, dəm wul a de nə láa mPool mbüt des hakyeng, bə wur ciir sat nriin debish nə nənee, “An pə sat nghan ndəən səm mə Jesu Kristi, a put aku mbüt nwär.” Abet-abet bə riin debish nə put ndəən war. 19 Dangbə kaade puun war mo naa ar kat shool mo nə duu, bə mo yaa Pool kə Silas, mo dul mo dəm kə nə ntoom nen tokdyeel mo mpeepring. 20 Kaade mo jì kə mo ntoom nentokdyeel nə mo, bə mo sat nənee, “Nen desə mo a nnen Yahudi. Moo ring gurum mo ndəən pee nkaam fun. 21 Mo nkaa kám mbii mo mmun, de baa muu loot cín mo kas. Mbə mənə, baa mu lap mbii de mon nkaa kám nə kas, mbəde mun a nnen Rom mo.” 22 Yaksə ciuu gurum nə mo jir mo yool tāa nkaa Pool kə Silas. Nen tokfyeel nə mo le kə mmo yilang nlər mPool kə Silas. Bə mo le kə mmo nərem mo shi kam. 23 Kaade mo nərem mo des, bə mo dəm shoot mo ndəən lushoot. Mo sat ngutap nen de mo a shishoot nə, kən nwur tap mo de rəret. 24 Kaade gwar nə kələng pwoo nə ɓal a kəsə, bə wur dəm shoot Pool kə Silas ndəən lushoot de nə ndəən-ndəən, bə wur jwal shii mo mo mbüt nfut. 25 Nnaa par, bə Pool kə Silas mo nkaa dangnaan kə kook mə kwoop Naan. Nen de mo a shishoot nə mo lekom kə moo kələng Pool kə Silas de. 26 Bə nnen mman, yil nə səən des hakyeng, yaksə kuk lushoot nə mo yoon. Abet bə pwoo lushoot nə mo wang, bə shoolbəring de mo ɓwoot nen de mo a shishoot nə jir mo fwən. 27 Kaade ngutap nen de mo, a shishoot nə mo mii nsaam, bə

wur naa pwoo lushoot nə mo a wuwang jir, bə Pool del nLu Naan, kaade wur loot kə cìn nə wur shang kwai fin, mbəkə nwur tu shik de, sə. Mbə puus Nookdī mo yitkun, bə Pool nkaa mbədē wur pan nə nnen dē mo a shishoot nə jir beetpwoo kə gurum nə mo ndəən pwoo Naan. 3 mo, mo kə pwat shwe seet jee. 28 Dangbə Pool Wur nkaa kámshii mə pwoo Naan nə mmo, de diyeep doo balbal nənee, “Taji a le mee láa nsak mo naa nə dee agaak nə, nə a təng kən Kristi kas, mbədē mun di jir.” 29 Yaksə ngutap nen shwaajeel, dang wur nyool a peemúut zak. Wur de mo a shishoot nə wur pet mo jì kə wus, bə sat zak nənee, “Jesu de an kən satpwoo nwun wur yool kəkəlak, del taa ntoom Pool kə Silas, nkaa wur sə, a wur a Kristi.” 4 Pak nnen Yahudi wur nkaa daaar mbə kəermuut. 30 Bə wur put nə mo shinzeen mpwoo de Pool sat bə, nə le kə mo a tool, kən nwur sat mmo nənee, “Daa mmo seet ndang Pool kə Silas. Aasə zak, bə mo, an cin a miyi, kə nghan kat 6am di yi?” 31 nnen Heleni mo des de mo kə kər Naan, mo Mo sat nwur nənee, “A shinzeen nDaa Jesu. Bə shinzeen ashak kə pak shurep dənan-nan mo. 5 gha mbə nkak 6am, waa kə nenlu fwaaw mo jir.” Dangbə nnen Yahudi mo gam kə zuur, mbədē 32 Mo satpwoo Naan nwur ashak kə nenlu fin gurum mo des mo dəm ndang kám mə Pool mo jir. 33 Bə mparmənə, wur vwang láa mo kə Silas, bə mo dəm pərep pak nen debish mo, mo. Yaksə abet-abet mo cìn baptisma nwur, kə jepkut de mo kə tong mpwoo lutuk mo, mo ashak ka nenlu fin mo jir. 34 Wur jì kə mo ntul kuur mo ashak. Yaksə mo yool kə or kə pwoo fin, kən nwur shin mbiise mmo. Pətuup wur nə debuu koo mo təttar sə ndəən pee nkaam nə. gam kə retnyit des hakyeng, mbədē wur ashak Bə mo shwe dam ntul Jesen, mo nkaa yap Pool kə nenlu fin mo jir, mo shinzeen nDaa Naan. kə Silas, mbəkə mmo put dī kə mo pə duu mə 35 Bə kaade bitmang, bə nendyeel nə mo lep gurum nə mo. 6 Dang kaade baa mo kat mo jepkam mo, mbəkə mmo sat dī ngutap nen de kas, bə mo fee Jesen, kə pak nenseet ndang Jesu mo a shishoot nə mo nənee, “A bwet des deval mo pwat, bə mo jì kə mo ntoom nen dənan-sə mo.” 36 Yaksə ngutap nen de mo a shishoot nan mə pee nkaam nə mo. Mo nkaa le or nənee, nə sat mPool nənee, “Nendyeel mo lep-lep nə, “Nen desə mo, de mo kə ciir kə yil nə shikáa mun bwet gha kə Silas, mbəkə nwun seet mbuu atuum, mo jì mpree desə zak. 7 Nə le Jesen lap dī. Mbə mənə wu put yaksə, kən nwun seet dī mo le ntul fin! Moo tep a Wàar mə Siza, mbədē ryang.” 37 Dang Pool sat njekpám nə mo nənee, mon nkaa sat nə, mee mishkoom dī, de mo “Doo mo kə nərem mun agaak, bə baa mo kə kə pet wur a Jesu.” 8 Kaade gurum nə mo kə tokdyeel mmun, mbəkə mmo man dī nə kyet nen dənan-nan mə pee nkaam nə mo kələng muu cin mee mbii debish di kas. Mun de mun pwoo mənə, bə nə daampree mmo, bə tuup tu a nnen Rom mo. Kəzak doon mo dəm shoot mo zam. 9 Yaksə nen dənan-nan mə pee nkaam mun nlushoot zak. Dangbə yaksə, bə moo rebet nə mo le Jesen kə pak nenseet ndang Jesu nə ceen mun a səsok aa? Dəm wu sat mo jì pwat kə mo kwt shool bwet, akudang mo bwet mo. 10 mun shikáa fur.” 38 Aasə bə, jepkam nə mo baa, Kaade par cìn, bə nenseet ndang Jesu mo sat bə mo satpwoo de Pool sat nnentokdyeel nə mPool kə Silas, kən mmo dəm nyil mBeriya. mo. Kaade nentokdyeel nə mo kələng nə, Pool Kaade mo dəm wul mBeriya, bə mo del ndəən kə Silas mo a nnen Rom mo, bə kəermuut yaa lu Naan mə nnen Yahudi mo. 11 Nen Yahudi de mo. 39 Bə nentokdyeel nə mo jì dang pə Pool mon mBeriya, mo kə dyen met nnen Yahudi kə Silas, mbəkə mmo fwoos dī mmo. Yaksə mo de mon nTasoloni, mbədē mo kələngkar nə shi tap put kə mo ndəən lushoot nə, dangbə mo pətuup məndong rəret, dang mo nkaa bələp sat mPool kə Silas kə mmo yit pee nkaam nə. pwoo Naan, shidaar shidaar mbəkə mmo naa 40 Abwoon de Pool kə Silas mo kə pwat ndəən dī nə, kyet pwoo de Pool sat mo azeen aa? 12 lushoot nə, bə mo dəm ntul Lidiya. A pee de mo Nen Yahudi mo des mo shinzeen, kə pak nnen kat nenseet ndang Jesu mo de, bə mo leshap Heleni mo des mo shinzeen, daas mo kə pak mə caa pətuup ngurum nə mo, dang mo yool shurep dənan-nan mo zak. 13 Dangbə kaade nnen Yahudi de mon nTasoloni, mo kələng nə, Pool nkaa sat pwoo Naan ndəən yil mBeriya. Yaksə mo dəm kar duu mə gurum de mon nyil mBeriya nə, mbəkə mmo yool kə lek nkaa Pool kə Silas zak. 14 Abet, bə nenseet ndang Jesu

17 Pool kə Silas mo yaa ar dəm put Amfipolis
kə Apoloniya, bə mo jì wul nTasoloni, a
pee de lu Naan mə nnen Yahudi mo dī. 2 Bə

mo lep Pool dəm mpwoo Am kuur dang Silas zak. 27 Naan cìn kəsə, a mbəkə ngurum mo yap kə Timoti mo pan yém di nyil mBeriya nə. 15 wur di, meebe, mon nyap wur kat, mbəde baa Nen də mo dəm 6wet Pool, mo seet ndangshak wur jong kə mun gurum kas. 28 A mbə debal kə wur bə mo dəm wul Atens. Bə mo baa nyil mə Naan, bə muu kat seen, kə muu mwaan, mBeriya ashak kə lep mə Pool pə Silas kə Timoti dang mun de zak. Kaade pak nenkook fuu mo nə, mo dəm kat dyin kakəlak. 16 Kaade Pool kə sat sə nənee, ‘Mun zak, a jep wur mo.’ 29 nkaa darnaa jì Timoti mpee nkaam Atens nə, Kaade mun a jep mə Naan mo sə, bə baa nə ret bə nə daampree nwur zam, mbəde wur naa pee kə mmun pan nə, məse mə Naan nə a koo mbii nkaam nə gam kə kùm mo koo a pee dədfangyi. de gurum mo kə dak a shi zinariya, koo azurfa, 17 Yaksə Pool bələp shii pwoo Naan nə ashak kə koo ngək, koo mee mbii de gurum mo am shi nnen Yahudi mo, kə nnen Heleni de mo kə seyil seen fur kas. 30 Gyet yam-yam bə baa Naan nNaan, ndəən lu Naan mə nnen Yahudi nə mo, ledyeen nkaa mwen mə gurum nə mo kas, dang kə wur satpwoo Naan ndes gurum de mo kə jì yaksə, bə wur kə sat ngurum mo tuwap jir, koo ndəən lutuk zak. 18 Yaksə pak nnen Ipiruriyan a ndəən yil dədang yi. 31 Mbədə Naan lepuus mo, kə nnen Stoyik mo, des desə mo a nenman dewur mbə tokdyeel ngurum de ndəən nyil mo. Mo kaat kə Pool, bə mo doom beetshik kə nə jir, shi gwar dewur kə ten bələp. Naan wur wur. Yaksə pak mo sat nənee, “Ngulupwoo buu kə woo langtang mənə ngurum mo agaak jir, koo mwen sə, kə rebet sat a miyi?” Dang pak mbəde wur kə yool kə gwar mənə a peemúut.” mo sat nənee, “Muu kələng koo wur leshap a 32 Kaade mo kələng Pool leshap nkaa yool a nkaa mee Naan deci mo sə.” Mo leshap desə, a peemúut, bə pak mo shwar wur shi shwar mə mbəde Pool nkaa satpwoo deret nkaa Jesu, kə bákpee, dang pak mo nənee. Muu rebet kən yool a peemúut zak. 19 Mo yaa Pool, bə mo kaa nghan cin a leshap di nkaa mbii desə zak. 33 kə wur a peekuur de mo kə pet a Ariyopagus, Aasə bə Pool yool yit peekuur nə di. 34 Pak bə mo sat nwur nənee, “Muu rebet manshii mə gurum nə mo seet ndang wur, bə mo shinzeen. kám depwoo də gha nkaa leshap nkaa nə sə. 20 Mbüt nnen de mo shinzeen nə, a Diyonisiyus Mbədə pak mbii de waa a sat nə mo a depwoo dewur a memee mbüt nennan mə peekuur de pə mun di, kəzak muu rebet manshii mo nə.” mo kə pet nə a Ariyopagus, kə mee mat de moo 21 (Nen pee nkaam Atens mo jir, kə məzep de petsəm war a Damaris, kə pak gurum mo.

18 Abwoon desə, bə Pool yool yit Atens, bə wur dəm nKoronti. 2 Be wur kat mee ngu Yahudi, de moo pet səm wur a Akila, de mo làa wur a mPontus. Wur kə mat fin Priskila mo yool a Itali mo jì nKoronti nə. Mbəde mishkoom Klodiyus sat nə, nen Yahudi mo jir, mo yool aki nRom. Pool dəm pə mo di. 3 Be wur tong pə mo di, mbəde wur a ngudak Tent koo mo sə, dang mo cìn dak fur ashak zak. 4 Koo a parpuus Nookdi dedangyii, bə Pool kə naa mbeetshik kə nnen Yahudi mo, kə nen Heleni mo mbəkə mo shinzeen di. 5 Kaade Silas kə Timoti mo tong mMasidoniya jì wul, bə Pool fes lekáa fin kyap, mba satpwoo deret nə, dang wur dee a langtang nen Yahudi mo nə, Jesu a Kristi. 6 Dangbə kaade nen Yahudi mo ciipwoo nə, kəzak mo leshap debuu nwur, bə wur ciir kəbwoon mmo, bə wur sat mmo kə tuup nənee, “Katdfang wu murep ndəən shikbish fuu mo, bə a wun wu lesuk. Baa mee sar fen dibut kas. Yool nyaksə, bə an mbə dəm a pə nen de baa mo a nen Yahudi mo kas.” 7 Wur yool yit lu Naan mə nen Yahudi nə mo, bə

wur dəm del ntul mee gwar de mo kə petsəm wur kàa nJerusalem, kə nwur tok di kə nenseet wur a Titus Jastus. Wur a mee nguseyil nNaan, ndang Jesu nə mo. Abwoon mənə, bə wur dəm de lu wur nə kus kə lu Naan nə. **8** Krispus ngwe Antiyok. **23** Abwoon dewur pan cìn rep teer dedes nlu Naan nə, shinzeen nDaa ashak kə mo de, bə wur yool dəm shipee-shipee, ngaar nenlu wur mo jir. Kəzak gurum mo des ndəən yil nGalati, kə Firijiya, wur nkaa gangkwak nen Koronti mo, de mo kələng pwoo Pool nə, imputuup nenseet ndang Jesu nə mo jir. **24** Mee bə mo shinzeen, yakṣə mo cìn baptisma mmo ngu Yahudi de moo petsəm wur a Apolos, de zak. **9** Parmeeci sə mpar, bə Daa leshap kə Pool mo làa wur a nAlekzandriya, bə wur ji Afisus. ndəən suun nənee, “Taji kəermuut yaa gha kas, Wur a mee nguman, dang wur man bəət-haal a satpwoo nə, kəzak taji a nook sat nə kas. **10** mə Naan des hakyeng. **25** Mo kə kám ar de nə a Mbədə an dī ashak kə gha. Baa mee gurum mə Daa nwur, dang wur dar balbal ndəən nə. mmak cìn mee mbii nghan kas. Mbədə an dī kə Wur leshap, dang wur kám ngurum mo nkaa gurum mo des ndəən pee nkaam desə nə.” **11** Daa Jesu ndəre-ndəre, dang jir kəsə, bə wur Aasə bə, Pool tong ndəən pee nkaam nKoronti, man a baptisma mə Joon fejee dák. **26** Wur mbə bit məndong kə koor, wur nkaa kámpwoo doom kop pwoo Naan agaak, baa ashak kə mee Naan ngurum mo. **12** Dangbə ndəən bit de moo kəermuut kas, ndəən lu Naan nə. Kaade Priskila le Galiyo a gofna mə yil Akaya, bə nnen Yahudi kə Akila mo kələng wur, bə mo pet wur dəm mo balkaa ashak, bə mo yaa Pool dəm kə wur kə nə ntul fur, kən mmo səət kám ar mə Naan pə nentokdyeel mo dī. **13** Mo sat nənee, “Gwar dī nwur ndəre-ndəre. **27** Apolos yool mbə dəm desə wur nkaa pəring kə pan mə gurum mo, Akaya, bə nenseet ndang Jesu de mon Afisus mbəkə mmo seyil dī nNaan ndəən ar de baa nə mo bam wur, shi ran lep a rəran shin nwur nciit kə Wàar nə kas.” **14** Dangbə kaade Pool pán nenseet ndang Jesu de mon nyil Akaya, doom leshap, bə Galiyo dewur a gofna, sat nnen mbəkə mmo kaat wur dī, katdang wur dəm wul. Yahudi nə mo nənee, “Wun nnen Yahudi mo! Kaade wur dam wul, bə wur bam nnen de mo Katdang bə de gwar de desə wur cìn a mee mbii kə shinzeen mbə dəret mə Daa zam. **28** Wur debish, kə koo dewur wat a mee mbii, bə yoo gan nnen Yahudi mo ntoom kə gurum mo, mbə an mmak lekom kən nghan nkələng wun dī. **15** beetshik, kəzak wur kám ngurum mo agaak, Dangbə kaade nə a beetshik nkaa pak pwoo wur nkaa leshap mmo nkaa mbii de mo ndəən mo, kə səmpwoo, kə Wàar fuu mo, bə wu dəm pwoo Naan nənee, “Jesu wur a Kristi azeen-wu beet mənə mbuu shikáa fuu. Baa an mbə zeen.”

rebet dee a ngutokdyeel mə mbii koo mənə mo sə kas.” **16** Yaksə wur ceen mo shin pwat aku ndəən ludyeel nə. **17** Mo jir mo yaa Sostenis, ngwe dedes nkaa lu Naan nə, bə mo nərem wur mpwoo ludyeel nə, dang baa Galiyo lekáa dyikye kas. **18** Pool waa cin tong dī nKoronti nə des ashak kə nenseet ndang Jesu nə mo. Bə wur yool yit mo, bə wur del ndəən tii mbə dəm nyil nSiriya, ashak kə Priskila kə mish war Akila. Akudang Pool yool seet, bə wur sak káa fin nSenkiriya, mbəkə nwur gampwoo dewur kə ten cweer nən nNaan nkaa shin fin. **19** Mo jī wul ndəən yil Afisus bə Pool yit Priskila kə Akila mpeē mənə. Yaksə wur dəm del ndəən lu Naan, kə wur yakshii ma pwoo mo ashak kə nnen Yahudi mo. **20** Kaade mo dang pə wur kə nwur pan yém de pə mo, bə wur cíi. **21** Dangbə kaade wur yool yit mo, bə wur cweerpwoo mmo nənee, “Katdang Naan rebet, bə an mbə baajì pə wun dī.” Aassə bə, wur del ndəən tii dəm nAfisus. **22** Kaade wur dəm wul nSizariya, bə

19 Kaade Apolos dī ndəən Koronti, bə Pool nkaa mwaan ndəən yil mo, bə wur ji wul Afisus. Yaksə wur ji kat pak nenseet ndang Jesu mo dī mpeē nkaam mənə. **2** Bə wur tal pə mo nənee, “Kaade də wu shinzeen, bə wuu lap Riin Debang ee?” Mo lap nwur nənee, “Hai, baa muu cam kələng mee pwoo nkaa Riin Debang kas.” **3** Wur tal pə mo nənee, “Bə də mo cìn a baptisma dədang nwun yii?” Mo lap nənee, “A baptisma mə Joon.” **4** Pool sat mmo nənee, “Baptisma mə Joon nə a mbə nen de mo kə tuwap. Gyet Joon sat nnen Yahudi mo shinzeen a ngwe dewur mbə jī mbwoon fin. A Jesu mmənə.” **5** Kaade mo kələng pwoo desə, bə mo cìn baptisma mmo ndəən səm kə Daa Jesu. **6** Pool lesar fin nkaa mo, bə Riin Debang sham nkaa mo, bə mo leshap shi liispwoo deci mo, dang mo satpwoo Naan ngurum mo. **7** Nen dē mo lap baptisma nə, mo wul kaapaat baavəl. **8** Pool wur del ndəən lu Naan, mbə tar mo kun, bə wur leshap nə, baa

ashak kə kəermuut kas, kəzak wur cìn beetshik put a mMasidoniya kə Akaya. Bə wur sat nənee, kə mo, dang wur daar mbakə nwur kám de “Abwoon de an ndəm wul njerusalem, bə nə mmo agaak nkaa mulki mə Naan. 9 Dangbə pak atəng an mbə ndəm nyil nRom zak.” 22 Pool mo cər bal mputuu, kə mmo cii shinzeen, bə lep Timoti kə Erastus də mo a nenbəam wur mo, mo leshap debuu nkaa pwoo mə Naan ntoom kə mmo dəm mMasidoniya akyeen wur, dang gurum mo jir. Aasə bə, Pool yit mo de, bə wur wur shikáa fin, wur mpan yém dī lee ndəən pərep nen shinzeen nə mo shin jì ashak. Bə koo yil Eshiya nə. 23 Nciit kə mənə, bə gurum mo a puus dedangyii, bə wur yakshii kə pwoo mo yool kə pwoo debish de nə daampee zam nkaa ndəən lu kam-kam de mə Tairanus. 10 Moo naa pwoo Naan nə. 24 Mee ngukəlem, dewur kə ncin a kəsə dəm wul mbə bit vəl. Aasə bə, nen dak mbii mo shi azurfa, dē moo pet səm wur a de mo kə tong ndəən yil Eshiya, nen Yahudi Demetriyus. Wur naa nkəlem pak jep kùm mo, mo, kə nnen de baa mo a nen Yahudi mo kas, shi azurfa de mo lapshak kə war kùm Atemis mo jir mo kələng pwoo kə Naan. 11 Naan le kə dedes na, bə dak desə nii jì kə shool nnenkalem Pool cìn mbii lukshik mo des, de baa mo kə cam nə mo zam. 25 Demetriyus pərep nenkəlem nə naa mo kas. 12 Nə le har mmo lap lee dewur mo jì ashak jir, kə nen de dak mo nə mo, a koo kə pwes wun dishik, kə nlər dewur kə lep mo, mə nenkəlem nə mo sə zak. Yaksə wur sat mmo kə mo dəm tung nengok mo dishik, bə mo kat nənee, “Daa mo! Wu man nə, mmun muu kat bar ndəən shwal mo mo shini-shini, kəzak riin shool des a ndəən dak fun desə. 26 Yaksə wun debish mo pwat mbüt ngurum mo des zak. 13 shikáa fuu, bə wu naa, kə wuu kələng mbii de Dangbə mee des mo dī mbüt nnen Yahudi mo, gwar de moo pet wur a Pool sə wur kə cìn. de moo mwaan dəm shiyil-shiyil, kən mmo kə Wur sat nə, naan de gurum mo kə dak mo a ceen riin debish mo dī. Mo doom leshap nnen shi sar, bə baa mo a naan kas koo lee lee, dang de mo kə riin debish mo ndəən səm mə Jesu, wur ciir kə patuuq gurum mo des ndəən pee bə mo sat nənee, “Ndəən səm mə Jesu de Pool nkaam Afisus, kə yil de mo ngaar Eshiya jir. Nə, kə leshap nkaa wur sə, bə an nsat ngha, a put taji mo seet kùm nə mo kas. 27 Wu naa zak, aku.” 14 Mee dyemnəənshak mo dī pwoovəl, de yaksə baa dak fun nə kutdī kə mee səm deret mo a jep mee pris dedes mə nnen Yahudi mo, kas. Baa a dak fun nə bejee dak kas, kə Atemis dī sam wur a Skiiva. A mo a nnen cìn mənə. dedes, war mba dee a mbii shwar ngurum mo, 15 Riin debish nə lap mmo nənee, “Wen man kə naan nə war shikáa fer zak. Gurum de mo Jesu, kə wen mman Pool zak, dang wun a wii ngaar yil Eshiya, kə yil sə jir, mo kə seyil a mo yii?” 16 Bə gwar dewur kə riin debish nə, nwar.” 28 Kaade mo kələng pwoo mənə, bə nə wur yool met nkaa mo, bə wur met mmo mbal láa mmo mbüt zam, mo le or pwoo məndong, jir mo. Wur nas mo, dang wur le láa mmo, bə mo sat nənee, “Atemis mə Afisus war a dedes!” wur yilang nlər mmo, bə mo yool shwe pwat 29 Gurum de mo ndəən pee nkaam nə, mo jir ndəən lu nə ngúm, bə toom kə sham mmo. 17 mo lap or nə zak. Gurum nə mo dəm yaa Gayus Kaade mbii desə nə dēe a dəməman pə nnen kə Aristakus de mo a nen Masidoniya mo, kə Yahudi mo, kə nnen Heleni mo de mo kə tong de mo a shaar mwaan mə Pool, bə mo dəm ndəən yil Afisus, bə kəermuut yaa mo jir, bə kə mo kəkəlak a peekuur. 30 Pool rebet dəm gurum mo le dedes nsəm kə Daa Jesu. 18 Gurum dar akyeen gurum nə mo, bə nenseet ndang mo des mbüt nnen de mo shinzeen, mo jì woo Jesu mo cii nwur. 31 Pak nen denan-nan de nyil shikbish mo mo, kə dak mo debish mo agaak Eshiya mo, de mo a shaar Pool. Mo lep shindəm zak. 19 Pak gurum mo des mbüt nnen de moo nwur nə, taji wur dəm dī a peekuur nə kas. cìn yen debish mə gwampee mo, mo kok bəət- 32 Gurum nə mo le or a peekuur nə jir, mon haal mə yen mo nə mo, kən mmo jì fwoo mo nkaa sat mbii mo shini-shini, mbədə des mə nwus ntoom gurum nə mo jir. Kaade mo tang gurum nə mo, baa mo man mbii de nə le kə shool mə bəət-haal de mo fwo nwus nə mo, bə mo kuur ashak kas. 33 Nen Yahudi mo le kən mo kat shool azurfa mo wul ngal laarpaat. 20 Alekzanda dəm dar akyeen mə gurum nə mo, Aasə bə, pwoo mə Daa nə mwaan shipee-shipee bə wur diyeep sar, mbəkə ngurum nə mo dok dī jir, nə le nə fal hakyeng. 21 Abwoon de mbii tətək, mbədə wur kə rebet leshap ngurum nə desə mo kə cìn, bə Pool naa nə ret nə, kə ndyin mo nə, baa dyin kə nen fin mo, duu cìn mee dəm nJerusalem, bə dyin mbə yaa ar nə dəm mbii debish kas. Mbədə kaade gurum nə mo

naa Alekzanda kə dár akyeen, bə mo pan nə, a depwoovəl, bə mu kuur ashak mbə se Tong wur kə mbii nə. 34 Kəzak kaade mo naa nə, wur Ashak. Pool kə dak shin, mbəkə daar wur yool a ngu Yahudi, bə mo səet le or pwoo məndong mwaan dī, bə wur leshap ngurum mo. Wur naa jir, mbə awa val. Mo nkaa sat nənee, “Atemis, kə a nleshap nə dák, dəm wul nnaar mpar. 8 Mo nə Afisus mo, war a dedes!” 35 Kaade nguran lewus naapee mo dī des ndəən ludeng de muu mə pee nkaam nə wur le kə ngurum mo dok kuur de nə. 9 Mee zəlang dē mo kə pet səm wur tətək, bə wur sat mmo nənee, “Wun nen Afisus a Yutikus kə tong mpwoo fung mə ludeng nə, mo! A wii nook man nə, a wun a nnen de wun 6ə kaade Pool naa an satpwoo Naan nə dák, pə tap kə lu kùm mə Atemis dedes ndəən Afisus 6ə saam doom yaa Yutikus, bə saam nə jì met kas yii? Kəzak nghək de gyet nə tong adeng nwur mbal, bə wur yool mpwoo fung mə ludeng sham taa mpee desə kas yii? 36 Baa mee gurum dekun nə, sham taa nyil, kaade mo sham mang mak cíipwoo mə mbii desə mo kas. Mbə mənə wur, bə mo kat wur kə muut. 10 Yaksa Pool bə nə ret kə nwun tong coot, taji wu cìn mee sham zan shik fin nkaa kúm mə zəlang nə, bə mbii kəkəlak kəsə kas. 37 Wun wu jì kə nen desə wur kup kúm nə, bə wur sat ngurum nə mo mo mpee desə, bə baa mo kə cìn mee wat ndəən nənee, “Taji nə daampee nwun kas, mbədə wur lu kùm fuu nə mo kas, kə baa mo sat mee pwoo de kə seen.” 11 Bə Pool baakàa dī nludeng nə, debish nkaa naan fuu dedes war kas zak. 38 wur tep gaəl aas se. Abwoon dewur kə leshap Katdang Demetriyus ashak kə nniyee fin mo, kə mo har 6it mang, bə wur yool seet. 12 Mo mo kə mee pwoo nkaa mee gurum, bə mo dəm dəm kə dyem zəlang nən ntul kə seen, bə mo kə pwoo nə nludyel mpee de nendyeel mo dī, kat retnyit des hakyeng. 13 Pool sat mmun nə, mbəkə mmo beetpwoo nə dī. 39 Dangbə kat dyin pə rebet dəm Asos a nshii, mbəmənə bə wun pə tang a mee mbii deci, bə wu beetpwoo mun mu dəm mu del ndəən tii dəm mu wul mənə a peekuur ka nenyil nə mo. 40 Azeen-Asos nwur akyeen, a pee dē mu mang wur dī. zeen mun mbə teer dībut katdang mo dəm kə 14 Kaade wur jì kat mun Asos, bə mu mang wur mun nludyel mbə or də cicinsə, mbədə baa ndəən tii nə, kə mu dəm mMitolini. 15 Mu yool mun manshii mə mbii de wun pə dyep or nkaa mMitolini nə, bə daar nə mu dəm mu wul kus kə nə kas, kəzak, baa kuur fuu nə kə mee koop nə yil nKiyos. Daar nə zak, bə mu jì mu wul ngaar kas.” 41 Abwoon dewur kə leshap mənə, bə wur sat ngurum nə mo dəm ntul mo.

20 Abwoon de or nə kyes, bə Pool pərep nienseet ndang Jesu mo, bə wur leshap kə mo, mbə shínbal mmo mputuuup, bə wur sat dang mukaat mmo, bə wur yool dəm mMasidoniya. 2 Wur mwaan dəm ngaar nyil mənə mo jir, wur nkaa caa pətuup ngurum nə mo, bə wur jì wul nyil nGris. 3 A mpee dewur cìn tar kun dī. Nen Yahudi mo balpwoo mo ashak nkaa wur, bə kaade wur mbə del ndəən tii mbə dəm nyil nSiriya, bə wur waa yaa ar nə a mMasidoniya. 4 Bə Sopata làa Pires ngu Beriya, dəm ndang Pool kə Aristakus kə Sekundus, de mo a nnen Tasoloni mo, kə Gayus ngu Debi, kə Timoti, kə Tikikus, kə Trofimus de mo a nen Eshiya mo. 5 Nen desə mo shee dəm wul nTrowas mmun akyeen, kən mmo dar naa jì fun a mpee nkaam mənə. 6 Mun mu del ndəən tii nFilipi, abwoon retnyit mə se gəəl aas de baa nə kə yist kas. Bə ndəən teer mo paat, bə mu dəm mu wul pə mo de nTrowas nə. Mun cìn teer pwoooval dī mpee mənə. 7 Parpuus denshee mbüt nteer

mbəkə taji wur waa taa dee ndəən yil Eshiya kas, mbədə wur rebet wurung, mbəkə kat nə mak cìn, bə wur wul dī nJerusalem parpuus Pentikos. 17 Kaade Pool wul mMiletus, bə wur lep shindəm nen denan-nan mə Eklesiya de Afisus mo, nə mo jì kat nsfyin dī. 18 Bə kaade mo jì wul pə wur dī, bə wur leshap mmo nənee, “Wun shikáa fuu, wu man tong fen mnaar fuu peedə dī an nshee jì dī ngaar nyil Eshiya. 19 Gyet nçin dák mə Daa nə, baa a shi mee dyieepkáa kas, kəzak an kə shwaajeel des mbə cìn dák nə shibit shibit, kə mbə gwak de də nen Yahudi mo bwet mbə an. 20 Wun shikáa fuu wu man zak nə, baa gyet nsak shii mbə sat mee mbii de nə kəkoop nwun pə wun dī kas. An mbə kámpwoo nkaa Jesu nwun jir agaak, kə an kə dəm nkámpwoo nə nwun shilu-shilu zak. 21 Gyet wen kən sat zeen nnen Yahudi mo, kə nen de baa mo a nnen Yahudi mo kas, balgal nə, nə ret kə mmo tuwap jir, kə mo jì pə Naan dī, kə mmon shinzeen de nDaa fun Jesu Kristi zak. 22 Yaksə, wu naa an mbə dəm nJerusalem, mbədē

a Riin Debang lep an shindəm, dang baa wen man mbii de nən ndam kat an di mpee mənə kas. **23** Dangbə Riin Debang kə kám nghan nə jir ndəən pee nkaam dedangyii, kə jeel pə darnaa an, bə gurum mon yaa an shoot zak. **24** Baa wen lesen fen nə kə mee koop na pə an di kas, dang an kən rebet kə nghan kyes a dak de Daa Jesu kə shin nghan mbə cín nə. Dak dewur shin nə nghan ndesə, kə nghan leshap deret di ngurum mo nkaa zuum mə Naan. **25** “Yaksə wen man nə, baa memee ndəən wun, de gyet an kən mwaan nnaar fuu, mbə leshap nwun nkaa yil mishkoom mə Naan nə, wun baa wu naa an di kas. **26** Mbə mənə, wen kən sat nwun cicinsə nə, katdang bə memee fuu muut mbut shikbish, bə sar fen mo paat. **27** Mbədə baa gyet wen nsak shii mbə sat pan mə Naan mo jir nwun kas. **28** Mbə mənə, wun nen de Riin mə Naan kə le a nennaa kuur mə təm nə mo jir, wu tap kə káa fuu mo rəret, kən nwun kyeer Eklesiya mə Naan dewur kə seet nshin shi toom mə káa fin. **29** Wen man nə, abwoon de wen kən seet, bə ncuwe debyaal mo, mon njì del nnaar fuu, bə baa mon nyit təm nə mo də kas. **30** Pee nə pə jì, bə pak gurum mon nyool nnaar fuu, mo mbə sat pwoo de mo a dung nkaa zeen nə, mbəkə mmo dul nenseet ndang Jesu mo dəm di ndang mo. **31** Mbə mənə, bə wu tong shi gongpee, taji wu munsuk kas nə, gyet mbə bit mo kun, bə baa wen nook leshap nə nwun mpar kə puus balbal, kə yitmwaa kas. **32** “Yaksə, bə wen le wun nsar Naan, kə pwoo deret wur də nə kə bal mbə dyik wun, mbəkə nə shin deret mə Naan, di wur kə nə mbə nnen wur mo jir nwun zak. **33** Baa wen kən coor mee azurfa, koo zinariya, koo nlər mə mee gurum kas. **34** Wun shikáa fuu wu man nə, a shi sar fen desə mo, bə an kən cín dak shi mo, mbə mbii de an kən rebet mo, kə mba mbii de nnen də mo ashak kə an mo kə rebet zak. **35** An kən nkám nwun ndəən mbii mo jir, nə, a shi dak mə káa fuu mo, dang wun ɓam nen de baa mo katbal kas, kaade muu panwoo de Daa Jesu kə sat shikáa fin sə nənee, ‘Kat gurum shin mbii, bə wur nkət deret met ngwe dewur lap nə.’” **36** Abwoon de Pool sat pwoo mənə, bə wur kurum nkaa furum ashak kə mo jir, kən nwur dangnaan di **37** Kaade mo doom sat dang mukaat mPool, bə mon nkaa wal, dang mo kə jì lesar nwur ntook, kə mo kə tung wur shi mishpwoo zak. **38** Mbii de nə səət wàt pətuup mmo met jir, nə aapwoo de Pool sat mmo nə, baa mon nkutdi mbə naa yit fin kas. Mo dəm ɓwet wur mpwoo tii.

21 Abwoon de muu sat dang mukaat mmo, bə mu del ndəən tii bə mu yaa ar wur-wur mu dəm nyil nKos. Daar nə, bə mu dəm mu wul nRodes. Mu yool mpeemənə, bə mu dəm mPatara. **2** Kaade mu kat mee tii de nə mbə candel mFonisha, bə mu del ndəən nə, bə mu yool. **3** Kaade mu naa yil nSaiprus kə dee, bə mu yit nə nsarkul, mu del mə dəm akyeen nyil nSiriya. Mu dəm mu sham mpee nkaam nTaya, mbədə tii nən nsham kə lee mo a mpee mənə. **4** Kaade mu katpee de pak nenseet ndang Jesu mo də, bə mo sat mPool nə, taji wur dəm nJerusalem kas. **5** Dangbə kaade puus seet fun nə jì wul, bə mu yool mə sekycen kə mwaan fun. Bə nenseet ndang Jesu nə mo ashak kə shurep fur mo, kə jep fur mo, mo dəm ndang mun mBwoon pee nkaam nə, a pee de mə kurum nkaa furum mbə dangnaan di ashak kə mo mpwoo am kuur na. **6** Abwoon de mu sat dang mukaat nshak, bə mmun mu del ndəən tii nə, bə mo baa ntul. **7** Yaksə mmun mu sekycen kə mwaan fun. Mu yool nTaya, bə mu jì mə wul mPolemayas. Bə mu dəm mu tok kə nenseet ndang Jesu mo mpeemənə, bə mu tong ashak kə mo, mu teer məndong. **8** Daar nə, bə mu yool, mu dəm mu wul nSiziariya, bə mu tong ntul Filip ngusat pwoo Naan dewur a memee mbut nnen depwooval sə mo, de gyet mo bələp mo nJerusalem. **9** Filip kə jiraap mo feer, de baa mo kə yool dyik kas. Jiraap desə nə mo kə leshap nkaa mbii de nə mbə jì. **10** Kaade mu pan mu yém de, mbə meeteer mo ruk, bə mee ngusatpwoo mə Naan di sam wur a Agabus, wur kə tong nJudiya jì di. **11** Kaade wur jì pə mun di, bə wur mang zaal de Pool kə dyiin mBwoon, bə wur ɓwoot sar kə shii fin mo dishik. Bə wur sat nənee, “Riin Debang sat nə, nnen Yahudi de mon nJerusalem, mon ndəm ɓwoot ngu zaal desə nə a kəsə zak, kən mmo shin wur nsar mə nen de baa mo a nnen Yahudi mo kas.” **12** Kaade mu kələng pwoo mənə, bə mmun kə koor nə mo, mu dang pə Pool mbəkə taji wur dəm nJerusalem kas. **13** Dangbə Pool lap nənee, “A mii le dang wun pə wal, kən nwun wàt patuuup fen di yi? Yaksə wen kən dak sen, baa a mbəkə mmo ɓubwoot an di bejee dak kas, koo a mbəkə nghan muut di ndəən yil nJerusalem zak, mbə səəm mə Daa Jesu.” **14** Kaade baa mu mak daam

wur kas, bə mu nook, dang mu sat nənee, “Dee 27 Kaade teer depwooval nə mo kus kəgam, bə a mbii de Daa Naan naa kə gha dak.” 15 Aþwoon pak nnen Yahudi de mo kə tong Eshiya mo rep meeteer mo, bə mu bwoot lee fun mo, kə jì naa Pool ndəən Lu Naan dedes, bə mo kar, mmun kàa dì nJerusalem. 16 Pak nen Jesu de kəzak mo lepshii nkuur mə gurum nə mo jir, mon nSizariya mo jì ndang mun, de mo jì wul bə mo yaa Pool. 28 Moo le or, bə mon nkaa sat kə mun ntul Mason, a mpee de mə tong dì. Wur nənee, “Wun nnen Isreil mo, wu bam mun! a ngu Saiprus, dang wur a memee mbut nenseet Wu naa gwar de də wur dəm shipee-shipee ndang Jesu denshee mo. 17 Kaade mu jì mu wul ndəən yil nə mo, mbəkə nwur kám ngurum nJerusalem, bə nenseet ndang Jesu mo kaat mo, kən mmo bák mun nnen Isreil mo de, kə mun shi retrnyit. 18 Daar nə, bə Pool dəm kə Wàar mə Mosis mo, kə Lu Naan dedes sə zak. mun pə Jemis dì, a pee de nennen mə Eklesiya Baa a mənə bejee dak kas, wur kə del kə pak mo de ashak jir. 19 Aþwoon de Pool kə tok kə nnen de baa mo a nnen Yahudi mo kas ndəən mo, bə wur yaa yakshii nə mmo bang-bang, Lu Naan dedes zak. Wur ka le Lu Naan dedes mbii de Naan le kən nwur cìn mo ndəən nen de nə dee a debuu.” 29 Mo leshap desə, a mbəde baa mo a nnen Yahudi mo kas. 20 Aþwoon de mo kə naa Trofimus ngu Afisus ashak kə wur mo kələng pwoo nkaa mbii mənə mo, bə mo ndəən pee nkaam, bə mo pan nə, ntong a Pool kwoop Naan hakyeng. Bə mo sat mPool nənee, kə jì kə wur ndəən Lu Naan dedes nə. 30 Bə nən “Dyemnəən fun, a naa nnen Yahudi mo des pee nkaam nə mo yool jir, gurum nə mo shwe jì hakyeng mo kə dee a nen shinzeen mo, dang kuur ashak abet, koo a nkoop pee dedfangyii, mo fes le pətuup fur mo nkaa Wàar mə Mosis. mo yaa Pool, bə mo fee wur put mþwoon Lu 21 Mo kə kələng pwoo nkaa gha nənee, ‘Waa a Naan dedes nə, bə mo shoot pwoolu nə mo kám nnen Yahudi mo jir, de mo kə tong mbut abet-abet. 31 Kaade mo nkaa tangpee tu Pool, nnen de baa mo a nnen Yahudi mo kas, nə, mo bə ngwe dedes mə shiitoon mə nnen Rom mo, yit Wàar Mosis mo, dang nə taji mo can jep fur kələng nə, Jerusalem nə gam kə or des zam. 32 mo kas, kəzak nə taji mo tap kə mbii de puun Abet-abet bə wur pərep shiitoon mo, kə pak fun mo kə loot kə cìn mo kas.’ 22 Bə, yaksə, dənan-nan mə shiitoon nə mo, bə mo shwe dəm bə gha arang yaksə yii? A lekom kən nghan pə nen de mo yaa Pool dì. Kaade mo naa ngwe kələng mbii de mun nsat, de nə ret kə nghan dedes nə kə shiitoon mo, bə mo nook nərem cìn. Mbədə təng mon nkələng nə, aa jì. 23 A Pool. 33 Yaksə ngwe dedes nə jì kus kə Pool, bə mbii de muu rebet kə nghan cìn ndesə. Mun wur yaa Pool, wur le kə mmo bwoot Pool shi kə gurum mo feer, de mo kə cweerpwoo nDaa shoolbəring mo vəl. Wur tal nənee, “Gwar desə Naan nkaa káa fur. 24 A dəm ashak kə mo, kən wur a wii? Kəzak wur cìn a mii?” 34 Yaksə kuur nwun cìn mbii de wun nlesuk dee dì a debang mə gurum nə mo le or. Pak mo nkaa sat mee nyit mə Naan. A gha nk wat shool mbə mbii de mbii, dang pak mo nkaa sat mee mbii decì mo mon ncìn jir. Bə mon mmak sak shweepkáa fur zak. Kaade baa ngwe dedes nə wur mak manshii mo zak. A ndəən ar desə, bə jir mo mman nə, mə mbii de nə le kən ngurum nə mo kə dyeep baa mee zeen mbut pwoo de mo kə sat nkaa gha doo des kas, bə wur le kə mmo dəm kə wur nə kas, mbəde gha shikáa fwaa aa tap kə Wàar mpeetong mə shiitoon mo. 35 Kaade mo jì wul mə Mosis nə mo. 25 Mba nnen de mo shinzeen a pee kákā mpwoo lu nə, bə shiitoon mo mang de baa mo a nnen Yahudi mo kas, bə mu ten wur dyeep adeng mbəde kuur mə gurum nə mulep a rəran mmo, nkaa pwoo de gyet mu mo dee a koo nentar mo sə. 36 Mo nkaa dyeep yool mu dár nkaa nə, nə, taji mo se mee mbiise doo bə, mo nkaa sat nənee, “Wu tu wur, wu de mo kə ten shin nkùm kas, kə taji mo se toom tu wur!” 37 Kaade mo nkaa del kə Pool ndəən kas, kəzak taji mo se long də mo miyoor took peetong mə shiitoon nə mo, bə wur sat ngwe nnə kas, kə taji mo cin ngaa kas.” 26 Daar nə, bə dedes mə shiitoon nə mo nənee, “Kyet a mmak Pool seet ashak kə des defeer nə mo, kə mmo yit nghan nsat mee mbii dì nghan wo?” Ngu cìn mbii de mon nlesut dee dì a debang nyit mə taakyeen nə tal pə wur nənee, “A man pwoo mə Naan. Yaksə wur del ndəən Lu Naan Dedes nə, nnen Heleni mo ee? 38 Tan! Baa a gha a ngu mbəkə nwur sat dì ngurum mo, puus de mon Ijip de gyet ndəən meeteer dedel sə mo, bə wur nlesut dee a debang nən nkyes dì, parpuus de bwetbeer nkaa gwomnati, dəwur dul gurum mo koo a wii, bə wur nshin mbiizuum mbə shik. ngal feer, dəm ndang shin a naaryil, mbə twe

gurum mo sə kas ee?" 39 Pool lap nwur nənee, nə. Bə nen de mo ashak kə an, mo yaa sar "An a ngu Yahudi. Mo làa an a nTarsus ndəən nghan, bə mo dəm kə an nDamaskus. 12 "Mee yil nSiliya. An a laayil mənə, də nə a mə man gwar dī de mo kə petsəm wur a Ananiyas, wur a nkòo a wii. An pə dang pə gha, a shínpee nghan mee nguseet ndang Naan, dewur kə cín mbii de nleshap dī kə kuur mə gurum nə mo." 40 Ngu Wàar Mosis moo sat rəret. Nnen Yahudi de mo taakyen nə wur shínpee nwur. Yaksə Pool dar nkaa pee kəkàa nə, wur dsiyep sar nkurur mə gurum nə mo, mbəkə mmo dok de tətək. Kaade mo dok tətək, bə wur leshap ngurum nə mo shi liispwoo Hiburu. Wur sat mmo nənee,

22 "Dyemnaa mo, kə puun fen mo, wu lekom kən nwun kələng an dī, kən nghan leshap de nwun agaak, de nenkám nə, baa wen kən cín mee mbii debish kas." 2 Kaade mo kələng wur leshap mmo a shi liispwoo Hiburu, bə mo səet dok tətək. Yaksə Pool sat nənee, 3 "An a ngu Yahudi, de mo làa an a nTarsus mə yil nSiliya. Dangbə nwurang a ndəən pee nkaam desə. An nkam tang ran a nsar ma Gamaliyel. Mo kə tap kám nghan raret hakyeng ndəən Wàar de mo a mə puun fun mo, de an kə zuur des zam mbə cín dak Naan, koo wun sə. 4 Nə le gyet wen kən shinjeel des, nnen de mo kə seet ndang Jesu Kristi, kəzak, wen kən twe pak mo, dang kən mbwoot shurep mo kə daas mo, de nle mo nlushoot. 5 Koo a pris dedes sə, kə nen denan-nan desə mo, bə mon mmak dar langtəng fen, nə pwoo dē an pə sat nə azeen. Mbədə gyet wen kən lap bəət-haal a pə mo, mbəkə nghan ndəm kə nə nfyemnəən fun nnen Yahudi mo, de mo kə tong ndəən Damaskus, kə nghan nyak nenseet ndang Jesu, de mo kə tong pee nkaam mənə. Mbəkə nghan jì dī kə mo nJerusalem a bùbwoot, kən mmo shinjeel dī mmo." 6 "Kaade an a ar yoo mwaan nə, bə jì nwul kus kə Damaskus, koo puus a naa sə. Nnen mman, bə mee peebang dedes, tong adeng sham bangpee de an dī caerkaat. 7 Yaksə ntāa nyil, bə kələng mee doo nə pə sat nghan nənee, 'Sool, Sool, a mii le dang aa shin jeel nghan yii?' 8 Bə ntal nənee, 'A gha wii Daa?' bə wu sat nghan nənee, 'A an Jesu ngu Nazaret de gha nkaa shinjeel nghan.' 9 Nen de mo ashak kə an, mo naa peebang nə, dang baa mo kələng doo mə ngwe dewur leshap kə an nə kas. 10 Bə ntal nənee, 'Daa, waa a rebet kən nghan cín a mii?' Yaksə Daa sat nghan nənee, 'A yool a dəm nDamaskus, a mpeemənə bə mon nsat mbii mo nghan jir, de an kən nle mo mbəkə gha cín dī.' 11 Wen ncəər ndee a vum, mbə bal mə peebang

kə tong nDamaskus jir, moo shin dedes nwur. 13 Wur jì dər kus kə an, bə wur sat nghan nənee, 'Dyemnəən fen Sool, a naapee' Abet-abet bə nnaapee, dē nə le nghan nmaa wur. 14 Bə wur sat nghan zak nənee, 'Naan mə puun fun mo, kə bələp gha, mbəkə nghan man mbii de Naan kə rebet kan gha cín dī, kə mbəkə nghan naa Ngwe de ndərə sə, kə nghan kələng doopwoo wur dī zak. 15 Mbədə gha mbə dee a langtəng wur, mbəkə nghan leshap dī ngurum mo nkaa mbii de aa naa, kə mbii de aa kələng zak. 16 Yaksə, bə aa yap a mii? A yool kən mmo cín baptisma de ngha, Mbəkə nghan dang dī ndəən səm mə Daa, kən nwur vwang shikbish fwaas mo dī.'" 17 "Kaade waa baa nji nJerusalem, bə an nkaa dangnaan ndəən Lu Naan dedes, bə nsuu suun. 18 An naa Daa, bə wur sat nghan nənee, 'A yool nkyen, a put aksu ndəən Jerusalem nə, mbədə baa mon lap langtəng de gha mbə sat nə nkaa an kas.' 19 Bə nlap nə, daa, mo shikáa mo, mo man nə, gyet an kən del nkòo a lu Naan dedangyii, mbəkə nghan twe nen de mo shinzeen ngha, kə gyet an kən nərem mo zak. 20 Kəzak, kaade gyet mo tu Stivin ngusatpwoo fwaas, bə gyet an kən dar dī zak, dang gyet an abwoon mə mbii de mo cín nə jir, de gyet an an nyaaleelep mə nen de mo tu Stivin nə zak. 21 Bə Daa sat nghan nənee, 'A yool a dəm, mpeede an mbə lep gha dəm jong-jong, pə nen de baa mo a nnen Yahudi mo kas.'" 22 Kuur mə gurum nə mo lekom pə kələng Pool bə jì wul mpwoo dewur sat nə, dangbə mo waa baa dyeepl doo dī zak, mo sat nənee, "Wu tu wur! Wu tu wur! Wu baa kə gwar de mənə aksu ndəən yil nə. Baa nə ret kə mmo yit gwar de mənə dī mmeen kas!" 23 Kaade mo nkaa dyeepl doo nə, kə mo nkaa taat leelep fur mo shin kaa adeng, dang mo nkaa woo ərong kaa kə nə adeng zak. 24 Yaksə ngwe dedes ma shiitoon mo, le kən mmo del kə Pool ndəən lu de a peetong mə shiitoon nə mo. Wur le kə mo cam Pool shi mbwat, mbəkə nwur mak manshii mə mbii de nə le kə nkurur gurum nə mo kə dyeepl doo dī nkaa wur. 25 Dangbə kaade mo bwoot wur shi teng shim, mbəkə mmo shin mbwat dī nwur, bə Pool sat mmeed dedes ma shiitoon nə mo, dewur dar kus

kə wur nənee, “Tan, kyet nə a ndəre kən nwun shin mbwat ngwe dewur a ngu Rom, bə baa mo kə tok mee dyeel de nə yaa wur kas aa?” 26 gurum mon nyool a peemúut kas, kə baa mee Kaade shiitoon dedes kələng pwoo mənə, bə nenlep mə Naan mo dī kas, kə baa mee mə riin wur dəm sat ngwe dedes mə shiitoon nə mo mo de kas zak, dang nnen Farisi mo shinzeen nənee, “Aa rebet cìn a mii ngwar desə yi? Gwar na mbii desə mo de jir. 9 Bə or dedes yool dī desə nə wur a ngu Rom.” 27 Bə ngwe dedes nənlep ludyeel nə. Pak nenkám Wàar mə Mosis nə wur jì sat mPool nənee, “A sat an azeen-zeen, gha a ngu Rom ee?” Yaksə wur lap nənee, yaa beetshik des hakyeng. Mo sat nənee, “Baa “Kəzak an a ngu Rom!” 28 Bə ngwe dedes nə mu naa mee mbii debish nənlep gwār desə kas, sat nwur nənee, “Gyet wen nkawt a shool des, ngul a mee riin, koo a mee ngulep mə Naan akudang bə wen dee a nguyil nRom nə.” Pool leshap kə wur.” 10 Kaade beetshik nə naat zam, sat nənee, “Dang mo làa wen a ngu Rom.” 29 bə ngwe dedes kər nə, mon nyool tu Pool, bə Mbə mənə bə nen de mo kə rebet cìn tal pə wur de, mo yool abet bə mo yit wur mbəshin. Kaade put nənlep ludyeel nə, kə mmo dəm kə wur a ngwe dedes nə man nə, Pool a ngu Rom, bə mpeetong mə shiitoon nə mo. 11 Parmənə mpar, kərnuut yaa wur hakyeng, mbəde wur kə ten bə Daa jì woo shin mPool, bə wur sat nənee, bwoot wur. 30 Dangbə daar nə, bə ngwe dedes “Taji kərnuut yaa gha kas, kaade aa leshap nə rebet man zeen mə mbii de nə le kə nnen ngurum mo nkaa an nənlep Jerusalem kə kaade Yahudi mo rebet yaa wur nə. Yaksə wur fwen a dee a langtəng nkaa an sə, bə təng gha mbə Pool, wur le kən mmo pərep pris denan mo, kə nendyeel mo, mo kuur ashak jir, dang wur dəm kəsə zak.” 12 Daar mbít, bə pak nnen Yahudi mo balpwoo mo shi bal ashak, kə mmo bəlemcuk shi toom nənlep səm mə Naan nə, baa dūn nse mee mbii, koo shwaa mee am kas, təng dūn tu Pool akudang. 13 Nen de mo balpwoo ashak mba tu Pool nə, mo met nlaarfeer. 14 Yaksə mo jì pə pris denan mo, kə nen denan-nan mo, mo sat nənee, “Mun muu balpwoo fun balbal ashak, kə mmun tuweer nənlep səm mə Naan nə, baa mun cam mee mbiise kas, təng mun tu Pool akudang. 15 “Mbə mənə yaksə, wun kə nendyeel mo jir, wu sat ngwe dedes, kən nwur jì kə Pool pə wun dī, koo wuu tang a naa pwoo wur nə dī rəret sə. Mun mun ten mu dak sun, mbəkə mun taa mu tu wur dī a ar, akudang wur jì wul pə wun dī.” 16 Dangbə kən Pool, kələng pwoo de mo sat nkaa loom nənlep mo pəkom ar nə, bə wur dəm del nənlep Peetong shiitoon nə mo, bə wur woo pwoo mənə mPool. 17 Yaksə Pool pet memee mbüt denan mə shiitoon nə mo, bə wur sat nənee, “A dəm kə làa zəlang desə pə ngwe dedes dī, mbəde wur kə mee pwoo dewur kə rebet sat nə ngwe dedes.” 18 Mee dedes nkaa shiitoon nə mo, wur mang làa zəlang nə, wur dəm kə wur pə ngwe dedes dī, bə wur sat nənee, “A Pool dewur a buwoot sə, a wur pet an, kən nwur dang pə an, kən nghan njì kə làa zəlang desə pə gha dī. Nə, làa nə wur kə mee pwoo dewur kə rebet sat nə ngha.” 19 Bə ngwe dedes nə yaa sar làa zəlang nə, wur dəm kə làa

23 Pool ban yit nkaa nendyeel nə mo, bə wur sat mmo nənee, “Dyemnaa mo, an kən ncìn dak mə Naan a shi pan kə pətuup fen de nə a ndəre ntoom mə Naan jiwul nCicinsə.” 2 Kaade Ananiyas, pris dedes kələng pwoo mənə, bə wur sat nnen de moo dar kus kə Pool, kə mmo shweer wur mpwoo. 3 Bə Pool sat nwur nənee, “Naan nshweer gha zak, gha a koo shibutlu de mo pwes shi tweep piyaa piyaa sə. Waa aa tong mbəkə nghan tokdyeel dī nghan shi wàar nə mo, dang a gha waa ciir a tep wàar nə zak. Mbədə a gha sat nə mo shweer an.” 4 Nen de moo dar dī a pee nə, mo sat mPool nənee, “Waa aa fələp a pris dedes mə Naan mmənə. 5 Pool sat nənee, “Dyemnaa mo, baa wen mman nə, wur a pris dedes mə Naan kas, mbəde mo kə ten ran nənlep bət-haal mə Naan nənee, ‘Taji a sat mee pwoo debish nkaa ngwe dedes dewur nkaa nen fwaa mo kas.’” 6 Kaade Pool man nə, pak mo nənlep nendyeel nə mo a nnen Sadusi mo, kə pak mo a nnen Farisi mo, bə wur diyeep doo nənlep ludyeel nə. Wur sat nənee, “Dyemnaa mo, an a ngu Farisi, dang a ngu Farisi làa an zak. A mbəde wen shinzeen nə, gurum mon nyool a peemúut, a nə le dang mo mbə tokdyeel nghan ndesə.” 7 Kaade Pool sat pwoo mənə, bə bəlep yool nnaar nnen Farisi

zélang nə mmee koop mbəshin. Yaksə wur tal rəran nə ngofna. 34 Kaade gofna tang lep dī a pə làa zélang nə coot nənee, “Waa aa mee pwoo rəran nə, bə wur tal pə Pool nənee, “Waa a put dədang de aa rebet sat nə nghan yii?” 20 Lää a nkoop yil dedangyii” Bə kaade wur kələng zélang nə sat nənee, “A nnen Yahudi mo kə nə Pool put a nkoop nSiliya, 35 Yaksə gofna balpwoo mo ashak nə, mo mbə jī dang pə gha, nə sat nənee, “An mbə kələng pwoo fwaa nə, mbəkə daar a dəm dī kə Pool a pee beetpwoo. katdang nen de mo pungwool fwaa nə mo jī Mo mbə cìn koo mo a mbə baa naa pwoo nə dī wul.” Wur le kən mmo shoot Pool nkoop tul mə rəret sə. 21 Taji a rebet mmo kas, mbəde gurum mishkoom Herot.

mo met nlaarfeer mbüt mmo, mo kə ləem a ar, mo mbə yap Pool dəm. Mo kə bəlemcuk shi toom ndəən səm mə Naan nə, baa dun nse, koo shwaa mee mbii kas, təng dun ntu Pool akudang. Yaksə mo kə dak sut, moo dar naa a de gha mbə lep Pool shindəm 6jeee.” 22 Abwoon mənə, bə ngwe dedes nə wur 6wet làa zélang nə shinseet, bə wur sat làa zélang nə nənee, “Taji a woo mmee gurum nə aa leshap desə nə nghan kas.” 23 Abwoon mənə, bə ngwe dedes nə pet mee dənan-nan mə shiitoon mo vəl, de mo kə tap shiitoon mo kambil kambil. Wur sat mmo nənee, “Wu le shiitoon mo kambil val, kə shiitoon mə lang bəring mo laarpwooval, kə shiitoon mə lek lek shi kop mo kambil vəl zak. Mbəkə mmo dəm nSiziya, koo naapuuus pwoofeer de mə par cicinsə.” 24 Wur sat kən mmo le mee bəring de nən mang Pool, mbəkə mo seet kə wur ryang pə gofna Feliks dī. 25 Ngu taakyeen nə ran mee lep a rəran shindəm ngofna Feliks, de nə sat nənee, 26 “Tokshik nsar ngwe dedes Klodiyus Lisiyas, dəm pə ngwe dedes gofna Feliks dī. 27 Nnen Yahudi mo kə yaa gwar desə, dang də mo yappee de mon ntu wur dī, a kəsə bə a, an ndəm kə shiitoon mo, bə a an mbəam wur, mbəde nkələng nə, wur a ngu Rom. 28 Kaade an pə rebet manshii mə mbii de nə le dang mo yaa wur, bə ndəm kə wur ndəən ludyeel mo. 29 Yaksə nkət mo yaa wur a mbə pak mbii de mo ndəən Wàar mo mo, dang pwoor de mo sat nkaa wur nə, bə baa nə mak muut nwur, koo nə le kə mo shoot wur kas. 30 Bə kaade nkələng nə pak nnen Yahudi nə mo kə balpwoo mo mbə tu gwar nə, bə nlep wur shindəm pə gha dī abet. An kən nsat nnen de mo kə pwoor nkaa wur nə, kən mmo dəm leshap de mo kə nə nkaa wur dī ntuum fwaa.” 31 Aasa bə shiitoon nə mo mang Pool, kaade mo kə sat mmo sə, mo dəm kə wur Antipatris mpar. 32 Daar nə, bə mo yit kən nnenbəring mo dəm kə wur, kən nnenshii mo waa baa dī a peetong shiitoon nə mo. 33 Kaade nenbəring desə nə mo dəm wul nSiziya, bə mo shin Pool kə lep dī a

rəran nə ngofna. 34 Kaade gofna tang lep dī a pris dedes, jī ashak kə pak pris denan mo, kə mee Nguberepdyeel de səm wur a Tartulus, mo dəm kə dyeeel nkaa Pool pə gofna dī. 2 Kaade mo pet Pool, bə Tartulus doom leshap nkaa Pool nənee, “Waa Feliks ngwe deret met jir. A mbə gha, dang muu tongriyang, hakyeng, kə a mbə dak deret fwaa mo zak, dang yil fun desə nə dee a de dak, koo a mpee dedangyii. 3 Mbii de a cìn nə mo, bə mu plang des zam, koo a nii, bə gurum moo plang gha. 4 Dangbə mbəkə taji nle kən nghan yool a yaa pwoor a tong mpee desə kas, bə an pə dang pə gha mbə deret fwaa, a lekom kən nghan kələng mun dī mbə reppee lee. 5 Mu kat gwar desə wur a ngu təkook kə pee, də wur le bəlep débish yool nnaar kə nnen Yahudi mo. Koo mpee dedangyii ndəən yil nə. Kəzak wur a ngu taakyeen mə soon mə nnen Nazarin mo zak. 6 Nə le gyet wur rebet le Lu Naan dedes nə dee a mbii débuu, dang mu yaa wur. Muu rebet tokdyeel nwur a shi wàar fun mo. 7 Dangbə gyet ngwe dedes Lisiyas jī dul wur put kənə shibäl nsar fun. 8 Yaksə Lisiyas sat nnen de mo kə pwoor nkaa wur nə, kən mo jī pə gha dī. Katdang a tal pwoor mo nkaa mbii de muu sat sə mo shikáa fwaa pə wur, bə a mman zeen mə pwoor desə mo jir, de muu jī kə mo nkaa wur.” 9 Nen Yahudi mon mbwoon pwoor de Ngu bərep dyeel nə sat, dəm mo tong a langtəng nə, pwoor de Ngu bərep dyeel sat nə mo azeen jir. 10 Bə gofna kam sar mPool, mbəkə nwur leshap dī. Yaksə Pool sat nənee, “Wen man nə, waa aa cìn bit mo des, bə gha nkaa tokdyeel nnen desə mo. Mbə mənə bə an pə leshap desə nə a shi retnyit, mbə put kə káa fen. 11 Waa shikáa fwaa a mak bələp shii mənə, bə a mman nə, mbüt teer de mo del kaapaat baaval sə mo, bə gyet wen nkàa nJerusalem mbə seyil nNaan. 12 Baa nnen Yahudi mo kə cam kat an mpwoor kə mee gurum ndəən Lu Naan dedes kas, kə baa mo cam kat wen nle mee gurum 6wetbeer kas, koo a ndəən Lu Naan mo, kə koo a ndəən pee

nkaam nə kas zak. **13** Kəzak, baa mon mmak shin a shool ndyin, a nə le dang wur naa mpet kám nghan agaak azeen-zeen nkaa mbii de mo Pool shidaar-shidaar, mbakə nwur leshap de kə ji kə dyeel fen pə gha yaksə nə kas. **14** Dangbə nwur. **27** Aþwoon bit mo val, bə Poncus Festus nə azeen-zeen, an kən seyil nNaan mə puun fun wur kaa a gofna a koppee Feliks. Gyet a mbəde mo a ndəən ar de mə mo kə pet a dung. An kən Feliks rebet kən nnen Yahudi mo dee a shaar seyil nNaan mə puun fun mo, dang nshinzeen fin mo, a nə le dang gyet wur yit Pool ndəən mbii de mo ran mo ndəən bəet-haal mə Mosis lushoot.

25 Aþwoon meeteer mo kun, de Festus kə jì ndəən yil mə mulki mishkoom fin, bə wur yool nSizariya kàa nJerusalem. **2** Yaksə pris denan mo, kə nennan mə nnen Yahudi mo jì kə dyeel mə mbii debish mo, de nə, Pool kə cin mo pə Festus dì, mo dang pə wur, **3** mbəkə nwur bəam mo dì. Moo rebet kən Festus lep mmo jì kə Pool nJerusalem, mbəde mo kə tap daksut, mbəkə mmo tāa tu Pool dì a ar. **4** Dangbə Festus lap mmo nənee, “Pool wur a buþwoot nSizariya. An shikáa fen, wen nrebet yool sham nSizariya nə ndəən meeteer desə mo. **5** Wur sat zak nənee, wu yit kən mpak nen denan-nan mo mbüt nwun, mo sham ashak kə an, mbəkə mmo sat mbii debish de gwar nə wur cìn mo dì.” **6** Aþwoon de Festus tong ashak kə mo mbə teer mo pwookun koo kaapaat, bə wur yool sham nSizariya. Yaksə wur tong nkaa mbii tong mə tokdyeel, bə wur sat mmo dəm jì kə Pool. **7** Kaade mo jì wul kə Pool, bə nnen Yahudi mo jì, de mo tong nyil Jerusalem kə pwoo debish mo des nkaa wur, de baa mə mo shikáa mo mo mak kám agaak zeen mə pwoo nə mo kas. **8** Pool dar bəlbal mbə shang káa fin, bə wur sat nənee, “Baa an kən cìn mee mbii debish kas, koo a nkaa Wàar mə nnen Yahudi mo, kə koo a nkaa Lu Naan dedes nə, kə koo a nkaa Wàar mə mishkoom Siza kas koo lee lee.” **9** Dangbə mbəde Festus rebet kə nnen Yahudi mo dee a shaar fin, bə wur tal pə Pool nənee, “Kyet aa rebet kàa nJerusalem, kən nghan tokdyeel di nghan mpeemənə nkaa mbii desə mo aa?” **10** Bə Pool sat nənee, “An mbə dar a ntoom mbii tong mə tokdyeel mə Siza, a pee de nə ret kə mmo tokdyeel di nghan mmənə. Baa an kən cìn mee shikbish nnen Yahudi mo kas. Waa shikáa fwaa a man azeen-zeen nə, baa an kən cìn mee mbii debish kas. **11** Katdang yoo an kən tep Wàar nə, koo cìn mee mbii debish de nə mak kən mmo tu an, bə dì baa an kəərmuut nə kas. Dangbə katdang bə baa mee zeen di ndəən mbii de nnen desə moo dyeel fen mbə nə kas, bə baa mee gurum mak shin an nsar gha zak.” **26** Feliks ledyeen nə, tong Pool mbə

mo kas. An kən rebet kə a Siza tokdyeel nə nen de wun ashak kə mun jir mpee desə. Wu nghan.” 12 Bə abwoon de Festus beetpwoo nə naa gwar desə, də nnen Yahudi mo jir, mo kə ashak kə nnen de moo 6am wur ndyéel, bə ji kə dyeele nkaa wur pə an dī njerusalem, kə wur sat nənee, “Waa a dang mbə dəm pə Siza mpee desə zak. Də mon nkaa dyeep doo dang dī! Bə gha mbə dəm a pə Siza dī.” 13 Abwoon moo sat nə baa nə ret kə mmo yit gwar desə teer mo ruk, bə mishkoom Agripa kə Benis mo dī mmeen kas. 25 Dangbə baa wen kat wur kə jī wul nSizariya, mbəkə mmo sat mwaanlee cìn mee mbii debish də nən mmak kə mmo tu dī nFestus. 14 Mbədə mo kə cìn teer mo des wur kas. Pool shikáa fin, dang kə mmo dəm dī nSizariya nə, bə Festus yakshii mə pwoo kə dyeele fin nə pə Siza dī. Yaksə bə wen kən nkaa Pool mishkoom Agripa, wur sat nənee, ledyeen mbə lep Pool shindəm pə Siza dī. 26 “Mee gwar dī, de gyet Feliks yit wur a bùbwoot Dangbə baa wen mman zeen kə mə mbii dewur nlushoot. 15 Kaade də nkàa njerusalem, bə pris cìn nə, de wen nran Agustus nkaa nə kas. Mbə denan mo, kə nen denan-nan mə nnen Yahudi məna wen njī kə wur ntōom fuu, met jir, bə a mo jī kə dyeele nkaa gwar nə pə an dī. Mo dang ntōom fwaa mishkoom Agripa, mbəkə abwoon pə an, mbəkə nghan candyeele muut dī ngwar de mo bələp pwoo wur nə, bə an nkat mee mbii nə. 16 Dangbə nlap mmo nə, baa nə a məse de an nran shindəm dī Agustus. 27 Mbədə wen mə nnen Rom mo, kən mmo candyeele mmee naa nə fee a koo dāk mwen sə, kən mmo lep gurum, de mo kə jī kə dyeele nkaa wur nən pee mmo kən shínpee nwur, kən nwur leshap mə satpwoo nkaa mbii debish de ngwe nə cìn kas.” shang káa fin dī nludyeel ashak kə nen de mimo ji kə dyeele nkaa gwar nə, mo yool dar leshap, 26 Mishkoom Agripa sat mPool nənee, “Mo shínpee ngha, mbəkə nghan leshap dī shikáa fwaa.” Aasə bə Pool diyeep sar fin, bə wur leshap mə shang káa fin. Wur sat nənee, 2 “Azeen-zeen, mishkoom Agripa, yaksə bə nə fes shang nghan zam, mbədə wen nkatpee leshap mə shang nkáa fen ntōom fwaa cicinsə, nkaa mbii de nnen Yahudi moo sat cin nkaa an mo jir. 3 Mbədə gha kə man des zam, nkaa məse mə mbii de mo a mə nnen Yahudi mo, kə pwoo nkaa mbii de moo bələp nkaa nə zak. Wen ndang pə gha, a gung kən nghan kələng mbii de an mbə nsat mo shi pətuup mə gung. 4 Nnen Yahudi mo jir, mo man tong fen, peegyet nkutdī a nzəlang. Mbut nnen fen mo, kə ndəən Jerusalem zak, jī wul cicinsə. 5 Mo man an peegyet dī nshee. Kəzak katsang bə də moo rebet langtəng nə, yoo mon nsat nə, azeen an a ngu Farisi, de nə a mee soon de mo fes dar bal-bal nkaa seyil nNaan fun nə. 6 Mbəmənə kən dər mpee desə, mbəkə mmo tokdyeel dī nghan, a mbədə an pə canciin nkaa gampwoo de gyet Naan kə cweer nən mpuun fun mo. 7 A pwoo de gyet Naan kə cweer nsoon fun de kaapaat baavəl sə mo, de moo canciin mbə lap nə, dang mo kə gung mbə seyil nNaan mpar kə puus, mbə canciin desə. Bə nnen Yahudi mo dəm kə dyeele fen, ntōom fwaa mishkoom! 8 A mii le dang baa nnen Yahudi mon mmak shinzeen nə, Naan mbə nyool kə nnen de mo kə murep a peemūut kas yi? 9 Gyet wen mpan shikáa fen nə, an mbə cìn mbii de Festus sat nənee, “Mishkoom Agripa, kə wun

mmak jir, mbəkə nghan tekook kə səm Jesu ngu mbə tu an. **22** Dangbə mbədə nkət bəam pə Naan Nazaret dī. **10** Gyet a mbii de ncin njerusalem di, a nə le dang kən ndar dī ntōom fwaa mbə mmənə, de kən nlap bəl pə pris denan mo. Gyet cicinsə. An nkaa satpwoo Naan nə nennan mo, kən shoot nenseet ndang Jesu mo des ndəən kə jep dedyeen mo jir. Baa nsat a mmeē pwoo lushoot, kəzak gyet an mbwoon nnen de mo deci kas, təng a pwoo de nensatpwoo Naan mo, twe nenseet ndang Jesu nə mo zak. **11** Yit des, kə Mosis mo kə ten sat nə, nən nyool cīn a kəsə. bə nshinjeel nnenseet ndang Jesu nə mo ndəən **23** Nə, təng Kristi mbə shwaajeel, kə a wur a lu Naan mo zak. Gyet kən rebet le kən mmo ngwe denshee mə yool a peemūut zak. A wur cīpwwoo nə, baa Jesu a Kristi kas. Mbədə gyet mbə shee leshap nkaa peebang nə nnen Yahudi njar naa mo nyit bəbish zam. Mbə mənə bə gyet mo, kən nen de baa mo a nnen Yahudi mo kas mmwaan ndəm mpee nkaam de baa mo a mə zak.” **24** Kaade Pool nkaa leshap mbə shang kāa nnen Yahudi mo kas, mbəkə nghan nshinjeel dī nə, bə Festus sat shii doo dedes nənee, “Pool aa nnenseet ndang Jesu mo.” **12** “Par sə mpious bə təttar aa? Man fwaa nii le gha dee a ngutar.” **25** an a ar dəm nDamaskus mbə yak nenseet ndang Bə Pool lap nənee, “Baa an a ngutar kas Festus, Jesu nə mo, shi bəl de kən nlap pə pris denan ngwe deret met jir. An kən sat a pwoo de mo mo, də a mo lep an zak. **13** Bə kaade puus a naar, azeen-zeen kə de mo a ndəre zak. **26** Mishkoom mishkoom! Yaksə nnaa mee peebang de nə tong man mbii de kən nsat sə mo agaak. Mbədə adeng sham bangpee, de nə met mbangpee mman azeen-zeen nə, baa mee mbii loom gha mə pius. Nə bangpee neer an cərkaat ashak mbut mbii desə mo jir kas. Mbədə baa gyet mo kən nen de mo ashak kə an. **14** Bə mun jir mu cīn mbii mənə mo a səsok kas. **27** Mishkoom dong nyil, bə nkələng mee doo nə sat nghan Agripa, a shinzeen nnensat pwoo mə Naan mo shi liispwoo Hiburu nənee, ‘Sool, Sool, a mii le ee? Mman nə, a shinzeen.’ **28** Mishkoom Agripa dang waa aa shinjeel nghan yii? Nən nshwal sat mPool nanee, “Ndəən reppee dī lee sə, bə aa ngha, kən nghan cut sak shi deelkam de peet rebet ciir ka an, kən nghan ndee dī a nguseet peet.” **15** Bə ntal nənee, ‘A gha wii Daa?’ Yaksə ndang Jesu ee?” **29** Pool lap nənee, “koo a ndəən Daa sat nghan nənee, ‘A an Jesu de aa shinjeel reppee lee. Koo a ndəən pee de nə des, bə an nghan sə. **16** Yaksə a yool a dar atəng, mbədə an nkaa dangnaan mbə gha, kə nnen de mo nkaa mbə woo sen fen ngha, a mbəkə nghan dee de a kələng an cicinsə jir, mbəkə mmo tuwap kən ngudak fen, kə ngudar langtəng ngurum mo mmo dee dī a nenseet ndang Jesu koo an sə. nkaa mbii de aa naa, kə mbii de an mbə kám mo Dangbə taji a shi shoolbəring kaade an kə nə sə nghan zak.’ **17** An mbə bəam gha nsar nnen Isreil kas.” **30** Abwoon mənə, bə mishkoom yool, kə mo, kə nsar nnen de baa mo a nnen Yahudi mo gofna, kə Benis, kə nnen de mo kə tong ashak kas. An mbə lep gha shindəm pə nnen de baa kə mo. **31** Bə mo dəm mmeē koop mbəsut, bə mo a nnen Yahudi mo kas zak. **18** Mbəkə nghan mo beet ka shak nənee, “Baa gwar desə kə cīn wang yit mo mo dī. Kən mmo yit peenkwoo, kə mee mbii debish de nə mak muut, koo mo nle mmo del dī ndəən peebang. Kəzak mbəkə mmo wur ndəən lushoot kas.” **32** Agripa sat nFestus put dī mbut mbal mə ngujwaan. Kən mmo jī nənee, “Katdang yoo baa gwar desə wur kə dī pə Naan zak. Mbəkə katdang mo shinzeen, dang mbə dəm kə dyeel nə pə Siza dī kas, bə bə mon nkət fwoo mə shikkish fur mo, kən yoo mon b̄wet wur.”

mon nkət peetong de ashak kə nen de Naan kə ten bələp mo zak.” **19** “Mishkoom Agripa, baa gyet ncii cīn mbii de suun de nə tong adeng sham sat nghan kas. **20** Gyet nshee satpwoo Naan nə a nnen Damaskus mo, dang ndəm kən nghan sat de nnen Jerusalem mo, kə yil de mo neer Judiya jir. Abwoon mənə, bə nsat nnen de baa mo a nnen Yahudi mo kas zak. An pə sat mmo tuwap, kən mmo ciir pə Naan dī, kən mmo cīn dak de nə kám tuwap mo nə dī zak. **21** A mpeemanə, dang mnən Yahudi mo yaa an ndəən Lu Naan dedes, kə gyet mo kə tang ar

27 Kaade mo beet nə, mun ndəl ntii kən mmo dəm dī nyil Itali, bə mo le Pool kə pak nen de mo a bəbwoot, nsar mə mee ngwe dedes nkaa shiitoon mo, de moo pet səm wur a Juliyus, de nə a soon mə nentap mə mishkoom Agustus. **2** Mu del ndəən mee tii de nə tong a nyil Adramitiyum jī, dang nən mbə yool mbə dəm ngaar yil de mo nkoop yil Eshiya mo. Yaksə mu yool mwaan nə ndəən tii nə. Aristakus mee ngu Masidoniya mə yil nTasoloni, wur dī ashak kə mun zak. **3** Daar nə, bə mə wul nSidon.

Juliyus cìn deret mPool, wur shínpée mPool 6woot làa tii nà nkaa dedes nà. 17 Aþwoon de kà nwur dàm pà shaar fin mo, mbakà mmo mo kà diyeep làa tii nà le ndæn tii dedes nà, 6am wur dì. 4 Kaadé mè yool mpeemænà, bæ bæ mo 6woot teng shin ciir nkaa tii dedes nà, mu dàm shigæng mæ yil nSaiprus nà, mbæde Mo sham kà nlør mæ tii nà mo. Mbædæ mo kær kut nà daampée mmun zam. 5 Aþwoon mænæ, nà, taji kut nà tæp tii nà dàm shweer shi pækom bæ mu dàm mu wul nkor kuur de nàn ngaar dyees nSirtis kas. Mo dul 6wootsæp mæ tii nà Silisiya kà Pamfiliya. Yaksæ mu dàm mu wul kàa ndæn am nà kæn mmo yit, kæn nkut nà tæp mMira de nàn nyil nLisiya. 6 A mMira nà, bæ tii nà shindæm dì. 18 Mbædæ kut nà des zam, ngwe dedes nkaa shiitoon mo, kat mee tii de nà dang nà fes yoon mun des zam. Daar nà, bæ mo tong Alekzandriya jì, de nàn mbæ dàm Itali, bæ doom kok pak lee de mo ndæn tii nà car mbüt wur le mun ndæn nà. 7 Mu cìn teer mo des- am. 19 Parpuus dekun nà zak, bæ mo shikáa des mun mmwaan lee-lee, nkaa am kuur nà, a fur, mo kok lee tii nà mo car mbüt am zak. 20 purut-purut dang mæ jì mæ wul kus kà Nidus. Mu cìn teer mo des, baa mu mak naa puus koo Kaadé baa kut nà yit mmun dàm de a kyeen zar mo kas. Dee a kut dedes, kæ tungzung mo kas, bæ mæ waa mæ yaa ar nà shigæng mæ yil kàa paa mun dák, de nà le kæn mmun put kæ nKrit, kus kæ Salmone. 8 A purut-purut dang pætuup nà baa mun mbar kas. 21 Mbædæ gurum mu jì mu wul dì a pækom dær nà, bæ mu jì nà mo kæ cìn teer mo des nnen se mbiise, bæ mæ wul mmee mpee de mo kæ pet a peekaat Pool yool nnaar mo, bæ wur sat nànee, "Daa deret, de nà kus kæ pee nkaam nLasiya. 9 Mbædæ mo, katdang dæ wu kælæng pwoo fen, bæ baa dæ mun mbæ yém dì mpeemænà mbæ teer mo des, wun nyool ndæn yil nKrit, kæn nwun shwaajeel bæ kaadé mæ yaa mwaan, bæ nà jì kæ jeel des, desæ, kæn nwun bælang nlée fuu mo kærong kas. mbæde tar mwaan nkaa am nà kæ ten del, dang 22 Mbæmænæ an pæ sat nwun, wu yaa pætuup fuu nà abwoon tartong kæ neen, bæ Pool leshap mo, mbæde baa mee gurum ndæn wun, mbæ nnen de mo ndæn tii nà. 10 Wur sat mmo mmuut kas, a tii nàn mpyan kash-kash dak. 23 nànee, "Daa mo, wen nnaa mwaan fun desæ nàn Mbædæ dædoon mpar, bæ mee ngulep mæ Naan nden kæ jeel, kæ lée de mun kæ mo ndæn tii de an a mæwur, kæ de an kæn nseyil nwur zak, nà mon ntækook, dang tii mænæn ntækook, dàm wur jì woo shin nghan. 24 "Bæ wur sat nghan wul kæ seen fun mo zak." 11 Jir aasa baa ngwe nànee, "Taji kærmuut yaa gha kas Pool. Nà a dedes nkaa shiitoon nà mo, ledyeen mpwoo tæng gha mbæ dær ntonn kæ Siza. A naa Naan kæ de Pool sat kas, tæng wur nkælæng a pwoo mæ cìn deret ngha, ashak kæ nén de mo ndæn tii ngutung tii nà dak, kæ mæ ngu tii nà met mbii nà jir. Baa mee gurum ndæn tii nàn mmuut de Pool sat nwur. 12 Baa peedær mæ tii desæ nii kas." 25 Mbæ mænæ, daa mo, wu cìn retnyit. ret ntarkut kas, a kæsæ bæ des mæ gurum nà mo Mbædæ wen nshinzeen nNaan nà, mbii de mo beet nà, ngyel mæ yool aka mpeemænà, kæ koo woo nghan, bæ nàn ncìn a kæsæ. 26 Dang jir kæsæ de arang yii bæ mu nwul dì nFoniks, de nà a mee bæ kut nàn tæp tii nà shweer nkaa mee yil de pee am kuur deret ndæn pee nkaam nKrit, nii am neer nà ciirkaat." 27 Ndæn teer de kaapaat naa gaar ngyeen, nsar puusru, kæ ngaar ndeng baafeer nà, bæ kut nàn tæp mun kæa kæ sham nsar puusru zak, mu hos ntarkut a mpee mænæ. ndæn am kuur mæ Adriya. Yaksæ nnaar par, bæ 13 Kaadé kut nà doom cut pee lee-lee ngaar nen tii nà mo pan nà, muu wul kus kæ mee yil. ngyeen, bæ mo pan nà, nàn njì wudun nciit kæ 28 Bæ mo kam lu mæ am nà, bæ mo kat nà a shii pan fur mo, bæ mo dul 6wootsæp nà, kæ mmo mo kambil mændong kæ laarvæl. Kaade mu gyes tung tii nà shindæm kus kæ pækom dær mæ yil mu dæm dì lee, bæ mo cin shin kam lu mæ am nà nKrit. 14 Dangbæ kaadé mo lang dì lee, bæ mee de zak, bæ mo kat nà wul a shii laarpwoofeerkut dedes de moo pet a Yurakium dæ nà put 29 Mbæ kærmuut de nà, meesæ, kut nàn ndæm nnar kwang deng kæ sar puus kaa nà cutpee shweer tii nà nkaa ngæk, bæ mo fwen 6wootsæp jì dì nkaa pee nkaam nà. 15 Kaadé kut dedes nà mo sham feer mæwoon mæ tii nà, mbakæ ntii nà cut tii nà, bæ baa tii nà mak dæm ngaar pee nà dar dì coot, mbæde mo le pan nkaa bit de de kut nà kæ jì de kas. Bæ mu yit nkut nà tæp nàn mbæ mang. 30 Nentung tii nà mo nkaa yap mun shindæm dì mmee ngaar dyik. 16 Mu del ar de mon nshwe yit tii nà dì, bæ mo kæ ten shigæng mærep mee yil de am neer ciirkaat de shang làa tii nà shinsham mbüt am kuur nà. Mo moo pet a Kauda. A purut-purut dang mu mak cìn kæsæ a mbæ gwam gurum mo, kæn mmo naa

dī nā, wudun a mbə fwo ɓwootsəep nā dē mon am neer nā cərkaat a Malta. 2 Nenyil nā mo mpakyeen mā tii nā, de moo ɓwet shinsham sā. kaat mun jir, kazak mo bam mun zam, bə mo bil 31 Dangbə Pool sat ngwe dedes mā shiitoon nā wus mmun, mbəde fwan nkaa jī, kə pee zuum mo nənee, “Katdang bə baa nentung tii nā mo zak. 3 Dangbə kaade Pool kok yoom le nwus, tong dī ndəən tii nā kas, bə wu mmurep jir.” 32 bə mbə tal mə wus nā, bə mee nwòdə de səm Ɓə shiitoon mo can teng mā lāa tii nā, mo yit nā a pang, nā pus sar mPool, dang nā dyiin nā sham taa ndəən am nā, yaksə kut mang nā nkaa sar wur. 4 Kaade nenyil nā mo naa nwòdə seet kə nā. 33 Kaade bit kus kə mang, bə Pool desə nii dyiin mPool nkaa sar, bə mo sat nshak sat ngurum nā mo jir kə mmo se mbiise, wur nənee, “Azeen-zeen gwar desə wur a ngutukáa, sat nənee, “A teer mo kaapaat baafeer ndesə, bə koo dewur kə put mbüt njeel mə am kuur nā, wun pə tong gongpee, kə baa wu se mee mbiise bə baa kwat mə shikbish nā mak yit wur de kas. 34 Mbəmənə kan dang pə wun, mbəkə mmeen kas.” 5 Ɓə Pool vwet nwòdə sham taa nwun se mbiise, mbəde mənən nshínbal nwun nwus. Mbədə nwòdə de nā pus wur nā, bə baa ndəən shik fuu mo. Baa mee shweepkáa mə mee nā cīn mee mbii nwur kas. 6 Nenyil nā mo pan gurum məndong ndəən wun nən nloom kas.” nā, yak mon nnaa Pool wup, koo mo nnaa wur 35 Kaade Pool sat pwoo mənə, bə wur mang gəəl taa nyil muut. Dangbə kaade mo tong naapee, aas, bə wur dangnaan de mə plang Naan a yit bə baa mo naa mee mbii cīn Pool kas, bə mo gurum nā mo jir, bə wur tep gəəl aas nā, bə waa sheepwoo de, mo sat nənee, “Gwar desə wur yaa se nā. 36 Yaksə gurum nā mo jir mo wur a mee naan.” 7 Kus kə peemənə, bə mee kat retnyit, bə mo shikáa fur mo se gəəl aas nā maar mə Pubiliyus ngwe dedes nkaa yil de am zak. 37 Mun gurum de mun ndəən tii nā jir, mu neer cərkaat nā, wur kaat mun le nlu fin mbə wul kambil val kə laarpwooval kə peemee. 38 teer mo kun, dang wur tap kə mun, wur cīn Kaade gurum mo se mbiise mo əbəl, bə mo kok dəret mmun zam. 8 Puun mə Pubiliyus, baa wur aàs dəben de nā ndəən tii nā, mo car shinsham nkoom kas, wur a peesaam kə shikshwal, kə mbüt am kuur nā, kən ntii nā pan fyeel di. 39 dyestoom zak. Pool del pə ngunan nā dī, bə wur Kaade bitmang, bə baa nentung tii nā mo man dangnaan bə wur lesar fin nkaa ngunan nā, bə yil de mo dī nā kas, bə mo naa mee pəkom dəər ngunan nā bar. 9 Kaade Pool cīn mənə, bə koor de nā kə dyees, bə mo feet nā, katdang nā mak nengok dē mo ndəən yil dē am neer cərkaat cīn, bə mo dəm kə tii dī pəkom nā. 40 Ɓə mo nā, mo jī jir, mbəkə mPool bar mo dī. 10 Nenyil saa teng dē mo yaa ɓwootsəep nā mo, kən mmo nā mo shin zuum mo mmun des, dang kaade yit ɓwootsəep nā mo mbüt am kuur nā, kən mun mbə del ndəən tii nā mbə seet, bə mo shin mmo fween teng dē moo yaa mbii ciir kə tii nā. mbii de mon mbam mun a ar mwaan nā jir zak. Yaksə mo dyieep nlər de nən mpakyeen mā tii 11 Abwoon tar mo kun, bə mə yool ndəən mee tii nā nkor de kut kə jī dī, bə mo yaa ar dəm pəkom de nā tong a Alekzandriya jī, de nii hos ntarkut dəər. 41 Dangbə kaade mu wul mmee mpeee de ndəən yil dē am neer cərkaat sā. tii desə nā kə kut kə cut am nā jī kaat dī, bə tii nā del shamru səmpwoo (alaama) mə kāa Jan demish mo nkaa mbüt dyees, de baa nā kutdī kə tungpee kas, bə nā, de mo a Kasto, kə Pollukus, mee naan mə koor mbwoon mə tii nā doom pyan, mbə gal mo, nā mo. 12 Mu jī mə wul nSirakus, bə mu cīn mə kut de nii cut nā. 42 Yaksə shiitoon nā mo teer mo kun dī, mpeee mənə. 13 Kaade mu yool beetpwoo, mbə twe nen de mo a ɓubwoot jir, mpeee mənə, bə mu jī mu wul nRegiyum. Mu mbəkə taji mo cut lung, kə mo dəm loom dī teer mpeemənə, bə mee kut yool nkor ngyeen, kas. 43 Dangbə ngwe dedes nkaa shiitoon nā bə daar nā, bə mu dəm mu wul mPutiyoli. 14 mo, kə rebet bam Pool, bə wur cīi mmo. Wur le Mu kat nenseet ndang Jesu mo mpeemənə, bə kə nnen de mo man lung jir, mo mərep sham mo dang mun kən mmun cīn teer mo pwooval mbüt am nā, kən mmo taa lung dəm wul de a dī ashak kə mo. A mwaan fun nā mmənə, dee pwoo dəər. 44 Abwoon mənə, bə koor gurum nā mu dəm mu wul nRom. 15 Kaade nenseet ndang mo mərep sham taa nkaa shiieep mo, kə pak Jesu de mon mpeee nkaam nRom, mo kələng mo nkaa yoom mə tii de nā pyan nā zak.

28 Abwoon de mu wul ndəən yil nā nkoom jir, bə mu kələng nā, moo pet səm yil de

pwoo nkaa mun, bə mo pwat jī mbə kaat mun, bə mo jī wul mpeepriing Apiyus, kə pee de luməzep mo dekun. Kaade Pool naa mo, bə wur plang Naan, dang pətuup wur nə səət katbal. 16

Kaade mu jì mu wul ndæn pee nkaam nRom, zak. Mbækə taji mo naapee shi yit fur mo, kə bə mo shínpee mPool tong dì mbəshin mpee taji mo kələngpee shi kom fur mo zak, kəzak, dewur rəbet, ashak kə shiitoon dewur kə tap mbækə taji mo manshii nə ndæn pətuup fur Pool. 17 Abwoon teer mo kun, bə Pool pərep mo. Kən mmo ciir pə an dì, bə yool an ɓam mo.’ nen denan-nan mə nnen Yahudi mo. Kaade mo 28 “Mbə mənə, bə wen nrəbet kə nwun man nə, kuur ashak, bə wur sat mmo nənee, “Dyemnaa mo kə lep pwoo nkaa ɓam mə Naan nə shindam mo, baa kən cìn mee mbii debish nnen fun mo nnen de baa mo a nen Yahudi mo kas. Yaksə kas. Koo a nkaa məsə mə wàar puun fun mo, bə mon nlekom mbə pwoo nə, bə mon nkələng.” baa kən cìn mee mbii debish kas, jir kəsə, bə mo 29 Kaade Pool leshap desə mmo, bə nnen Yahudi yaa an shin nnen Rom mo a ɓuwwoot ndæn yil mo rangkáa, kə mon nkaa ɓeetpwoo nə kə shak. nJerusalem. 18 Kaade nnen Rom mo tokfyeel 30 Pool tong ndæn lu de a wur kwat shikáa nghan, bə mo rəbet ɓwet an, mbəde baa kən fin, mbə bit mo val. Wur kə kaat nen de mo jì cìn mee mbii debish de nə mak kə mmo tu an pə wur dì jir. 31 Wur leshap ngurum mo nkaa kas. 19 Dangbə baa nnen Yahudi mo rəbet kə mulki mə Naan nə, baa ashak kə mee kəermuut mmo ɓwet an kas, bə nə dee nghan a təng kən kas, kə baa mee ngwe cíi nwur kas, kəzak, wur nghan dang nə, mo jì kə dyeel fen nə pə Siza dì. kámpwoo ngurum mo nkaa Daa Jesu Kristi.

Baa nə, kan rəbet yap a nen fun mo kə dyeel kas. 20 A mbə pwoo desə, bə wen nyappée de an nnaa wun dì, mbəkə wen leshap dì kə wun, mbəde a mbə canciin de nnen Isreil mo kə nə, dang an dì a ɓuwwoot shi shoolbəring desə.” 21 Mo sat nwur nənee, “Baa mmun muu kat mee lep a rəran nyil Judiya nkaa gha kas. Kəzak baa mee dyemnəən fun mo jì mpee desə, kən mmo satpwoo dì mmun nkaa gha, koo mo sat mee pwoo mmun nkaa mbii debish de a cìn mo kas zak. 22 Dangbə mu rəbet kələng nə mpwoo fwaa mbii de gha naa nə ret, mbəde katdang a pwoo nkaa Ar desə nə, bə mu man nə, koo a nii, bə mo nkaa leshap debish nkaa nə.” 23 Abwoon mənə, bə mo lepuus. Bə kaade puus nə wul, bə gurum mo des mo jì pə Pool dì a pee dewur kə tong dì. Yool mbít, dəm wul nkansəən, bə Pool kámshii mə mulki mə Naan nə ngurum mo, dang wur tong a langtəng nkaa nə zak. Wur rəbet dul mo jì pə Jesu dì, shi kám mə Wàar mə Mosis, kə shi kám mə nensatpwoo mə Naan mo zak. 24 Pak gurum nə mo shinzeen mpwoo dewur sat nə, dang baa pak mo shinzeen kas. 25 Kaade baa mo kələngkar nə ashak jir kas, bə akudang moo rangkáa, bə Pool sat mee pwoo mmo məndong, nənee, “Azeen-zeen pwoo də gyet Riin Ɗebang wur kə sat mpuun fuu mo nsar kə ngusat pwoo Naan Aizaya nənee, 26 ‘A dəm pə nnen desə mo dì, kən nghan sat mmo nənee, wun nsat a kələngpee, dang baa wun mmanshii mə mbii de wun kələng nə kas koo dəben. Wun nsat a nnaapee dak, dang baa wun mmanshii mə mbii de wuu naa nə kas koo dəben. 27 Mbədə pətuup mə nnen desə nə mo fii dee kakras. Mo kə duur kom fur mo, dang mo kə kup ar fur mo

1 Koronti

1 Lepran dəsə nə put a nsar kə Pool, de shi dem Naan, be Naan pet wur kə wur dee a laalep mə Kristi Jesu, kə dyemnəən fun Sosfenes. **2** Wen kən lep pwoo desə nə dəm pee Ekəlisya mə Naan de nə nyil nKoronti. Nen de Naan kə ten bələp mo le, mbəkə mo dee dī a nen fir mo ndəən Jesu Kristi, kə mpee nen dī koo a nneye, de moo pet səm kə Daa fun Jesu Kristi dewur a Daa fur kə Daa fun zak. **3** Deret kə tongryang de nə put a pee Naan puun kə Daa fun Jesu Kristi nə tong ashak kə wun. **4** Wen pəlang Naan shidaar-shidaar mbe wun, mbedə Naan wur cin deret wun ndəən Kristi Jesu. **5** n'Dəən Jesu Kristi, be Naan wu kə shin man mbii mo wun, kə man leshap rəret des hakyeng. **6** Mbəde langtəng fun nkaa Kristi nə dee azeen-nzeen ndəən wun. **7** Mbəməna, be baa wu nook kat mee zuum de na a mə Riin Naan kas, kaade wuu choor mbe kum parpuus dī Daa fun Jesu Kristi wun njì put agaak. **8** Wur nwaa shin bal nwun har peekyes nə, mbəkə wu dee dī a de ndəre-ndəre parpuus mə Daa fun Jesu Kristi. **9** Naan dewur kə ten pərep wun, kə wu dee dī a nentong ashak kə Lāa fir Jesu Kristi, Daa fun, wur a nguzeen. **10** Dyemnaa mo, wen dang pee wun, ndəən səm kə Daa fun Jesu Kristi, nee, nə ret kə pwoo fuu mo dəm ndangshak, mbəkə taji mee bākshak yool nnaar fuu kas. Dangbe nə ret kə wu dee a deməndong ndəən pan fuu mo kə ndəən mbii de wu rəbet cīn mo. **11** Dyemnaa mo, nentul kə Klo mo jì sat wen nə, bələp kə yool nnaar fuu. **12** Mbii de mo sat nə a nə, koo a weye ndəən wun, be wur sat mbii mo shini-shini, pak moo sat nənee, "Wen a mə Pool," Koo "wen a mə Apolos," Koo, "wen a mə Kefas," Koo, "wen a mə Kristi." **13** Kristi wur dee a debəbak ee? Gyet mo pwas a Pool nkaa shiyeypyoom mba wun aa? Aa koo gyet mo cīn baptisma nwun a ndəən səm kə Pool yii? **14** Wen palang Naan, mbedə baa gyet wen cīn baptisma memee fuu kas, təng a Krispus kə Gayus bejee dkak. **15** Mbəməna be baa mee fuu mmak sat nə, gyet mo cīn baptisma wudin a ndəən səm fen kas. **16** (Dangbe gyet wen cīn baptisma nentul Stifenas mo. Katdang baa a mo kas, be baa wen pan nə, gyet Wen cīn baptisma mmee gwe kas.) **17** Baa gyet Kristi wur lep wen a mbəkə wen cīn baptisma di kas, amma gyet

wur lep an, a mbəkə wen satpwoo deret nə dī, baa a shi mee seen kə man satpwoo kas. Mbee kə taji mo lebal mə shiyeepmūut kə Kristi nə dee a debuu kas. **18** Pee nenyil dī mo nkaa loom, be pwoo nkaa shiyeep nə a pwoo debuu pee mo dī. Dangbe pē mun, nen de muu kat seen, be shiyeep nə a iiko Naan. **19** Mbəde mo kə ten ran ndəən bəat haal Naan nənee, "Wen nshirip seen nenseen mo, kə nghan mmang man kə nenman mo nle mmee kwang akudang." **20** Katdang nə a kəsə, be nguseen nə a nneyii? Be nguman mbii a nneyii? Be ngubeetshik mbut mbit dəsə a nneyii? Naan wu kə ten shin ciir kə nenseen mə yil dəsə nə dee a mwen mo. (aiōn 9165) **21** Mbədə ndəən seen kə Naan, be yil nə shi seen kə nə, baa nə man Naan kas. Dangbe nə ret Naan nyit mbe pwoo deret dī mə sat nə, de pak nenkəlengpwoo mo, be moo sat nə, nə a pwoo mwen mo. Dangbe nə a bām mpee nen de mo shinzeen. **22** Nen Yahudi moo tang mbii aapwoo mo, kə nen Heleni moo tang a seen. **23** Dangbe mun, muu sat a pwoo nkaa Kristi de mo pwas wur nkaa shiyeypyoom. Desə nə dee a mbii canshii nen Yahudi mo, kə nə dee a pwoo mwen pee nen dī baa mo a nen Yahudi mo kas. **24** Dangbe pee nen de Naan kə ten pərep mo, koo a nen Yahudi mo, koo a nen Heleni mo, be Kristi wur a iiko mə Naan kə seen fir zak. **25** Mbəde mwen Naan nə met nseen gurum mo, kə fwāar kə Naan nə kə bal met bal mə gurum mo. **26** Dyemnaa mo, wu pan kaade Naan wur pərep wun sə. Baa gyet wur pərep a nen de moo seen mə yil dəsə des kas, kə baa gyet a nen de mo kə iiko des kas. Baa a nen de gyet mo lāa mo mbut ndang mə nenlong mo des kas. **27** Dangbe Naan wur bələp a mbii demwen mə yil nə mo, mbəkə wur cin yitlaan dī nenseen mə yil nə mo. Naan wur bələp mbii de baa mo kə bal ndəən yil nə kas, mbəkə mo shweep mbii de moo bal mo dī. **28** Naan wur bələp a mbii de yil nə bees, kə yil nii naa mo a kaa mbii debuu mo sə, har kaa mbii dī baa mo dī kas sə, mbəkə nə twe mbii de yil nii naa mo, a kaa mbii de moo koop nə sə de. **29** Mbee kə taji mee gwe canjoom nyit Naan kas. **30** Dangbe Naan wur jì kə wun ndəən Kristi Jesu, kə wur le Jesu Kristi a seen fun, kə deret fun, kə a mbee wur dangbe wu mak dee a debang nyit Naan, kə a wurang mun mbut shikbish fun mo zak. **31** Nə a kaa de mo kə ten ran ndəən bəat haal Naan sə nənee,

"Koo a weyii de wur canjoom, be nə ret kə wur canjoom nə ndəən be de Daa Naan Cin."

2 Dyemnaa mo, kaade gyet wen jì pee wun de, be baa gyet wen satpwoo nwun nkaa mbii desəsok mə Naan nə mo a shi liispwoo deshang kaleng, kə man satpwoo mə seen kas. **2** Mbedə, kaade gyet wen ashak kə wun, be gyet wen kə ten lesen a kaa gwe dì baa wur man mə be kas, a Jesu Kristi ɓejee, de mo kə pwas wur nkaa shiyeypyoom sə. **3** Gyet wen ashak kə wun, be wen a ndəən cínbal, kə ndəən kəermuut kə daa zak. **4** Kə gyet pwoo dē wen kən sat nə, kə kám fen nə mo, baa gyet wen kən sat mo a shi pwoo deshang kələng kə seen mə man satpwoo kas, amma gyet nə a ndəən kám mə iiko kə Riin. **5** Mbeekə taji wu le shinzeen fuu mo tong a ndəən seen mə gurum mo kas, amma wu le shinzeen fuu mo a ndəən iiko kə Naan. **6** Dangbe muu sat a pwoo dì mə man, pee nen de mo kə wurang ndəən mbii de mo a ma Riin Naan. Baa man dəsə nə a mə yil dəsə kas, kə baa nə put a pee nen mulki mə yil dəsə mo, de mo mbə del dəm sa kas. (aiōn g165) **7** Dangbe mun muu sat a pwoo nkaa man Naan de nə a səsok ngurum mo, man de Naan wur kə ten le mbededes fun akudang wur leyil nə. (aiōn g165) **8** Baa mee ngu mulki mə yil dəsə mmak man mənə kas. Katdang de gyet moo man məni, be baa gyet mon mpwas Daa de hai nkaa shiyeypyoom kas. (aiōn g165) **9** Kaadə mo kə ten ran ndəən ɓəət haal sə nənee, "Mbii dì baa gurum kə cham naa kə yit kas, "de baa gurum kə cham kələng nə shi kom kas, "de baa pətuup gurum kə cham pan "mbii de Naan wur kə tap dak na le, "nen de mo wal nwur mo kas." **10** Dangbe Naan wur kámshii mənə mmun a shi Riin fir, mbedə Riin wur bələp mbii mo jir, har koo dì a jurum kə mbii aapwoo mə Naan mo. **11** A gurum dedang mmak man pan kə mee gwe yii? Katdang baa a riin kə gwe nə kas yii? Nə aasə zak, baa mee ngwar cham man pan Naan kas, naa təng a Riin Naan ɓejee dak. **12** Baa mun mu kat a riin mə yil dəsə kas, amma mə lap a Riin Naan, mbəkə mu manshii kə mbii de Naan wur ten shın mmun de. **13** Mbedənə, pwoo de muu sat nwun, baa nə put a mbüt mman mə gurum kas, amma a Riin wur woo nə mmun. Riin nə wur woo zeen, mbe nen de mo kə Riin Naan ndəən pətuup fur mo. **14** Ngwar dì baa wu kə Riin kə Naan ndəən pətuup fin kas, be baa wur mak lap zuum de

mo a mə Riin Naan kas. Mbedə mbii de mo a mə Riin Naan, mo a pwoo débuu pee gwe mənə dì, kəzak, baa pan kə gwe mənə mak manshii mo nə kas, mbedə a Riin Naan kə mak le gurum man mbii dəsə nə mo. **15** Ngwe dewur kə Riin Naan ndəən pətuup fir, be wur mak manshii mbii dəsə nə mo, amma baa mee gurum mak tokdyeel nwur kas. **16** Kaadə mo kə ten ran ndəən ɓəət haal kə Naan sə nənee, "A wii kə man pan Daa yii? Mbeekə gwe mənə beetpwoo de kə wur yii?" amma mun kə pətuup mə Kristi.

3 Dyemnaa mo, baa wen mak leshap kə wun kaa nen de mo kə Riin Naan sə kas, dangbe Wen katpwoo kə wun a kaa nen dì mə yil nə mo sə, mbedə gyet wun a laa njuu mo ndəən mbii de mo a mə Kristi. **2** Gyet wen kən shin a wur nwun. Baa gyet a mbiise débal kas, mbedə baa gyet wu mak se mbiise débal kas, har yakṣə be baa wuu daksuk mbe se mbiise débal nə kas. **3** Tong fuu, nə de a mə yil dəsə, mbedə wun kə cín zuur, kə wuu jər kə shak. Kiyeet kə tong desə kám nə, wun de a mə yil nə, kə wuu mwaan a ndəən shiimwaan mə yil desə nə. **4** Katdang memee fuu sat nə, wudin a mə Pool, kə memee sat nə, wudin a mə Apolos, dang ntan azeen-neezeen be wuu sat mbii mənə mo a ndəən pan mə gurum kas aa? **5** A wii a Apolos yii? A wii a Pool yii? Mun a kərem Naan, de Naan wur shin dak mun kə har wu shinzeen. Koo dang a weyi ndəən mun, be gyet muu cín a mbii de Naan wur kə ten le nsar fun. **6** A an kop, dangbe Apolos wur le am dike, amma a Naan wur le nə wurang. **7** Mbedənə be gwe dewur kop mbii, kə gwe dewur le am dike, be baa mo a mee mbii kas, amma a Naan bəshin wur kə le mbii nə mo wurang. **8** Ngwe de wur kop, kə gwe dewur le am dike, be mo a nchiit-nchiit. Koo a weyi be wur nlap kwat fir a nchiit-nchiit kə dak de gwe nə cín. **9** Mun jir a shaar dak kə Naan. Wun a bong kə Naan, kə wun a lu kə Naan. **10** Shi deret de Naan wur kə ten shin nə wen, be wen kən bwet kuklu nə, a kaa nguman dyiklu sə, kə mee gwe dyiklu nkaa kuk nə. Dangbe nə a təng kə koo a weyi, be wur tap kə dyikpee de wur dyik na nkaa kuk nə. **11** Baa mee kuk dì, de mee gurum nwaa baa bwet dì, waa met kuk de Naan kə ten bwet nə, shi Jesu Kristi kas. **12** Yaksə, katdang mee gwe kə dyikpee nkaa kuk nə a shi zinariya, koo shi azurfa, koo shi ghák dékərəm mo, koo shi yoom, koo shi shit, koo shi yangkas,

13 be nə ret kə ngwar mənə man nə, ret kə dak wun nkwoop wur nchiit-nchiit kə kwooop de fir nən ndee agaak parpuus de Daa Jesu wur nə ret kə wu kat. **6** Yaksə dyemnaa mo, wen mbaajì ndəən yil desə. Parpuus mənə be mon kən sat səmpwoo dəsə mo nkaa Apolos kə sen nwoo dak kə koo a ngwar dedangyii, har a wus fen, mbəkə mu dee dī a mbiikám pee wun dī, ncham ret mə dak kə koo weyii. **14** Katdang baa “Taji wu cìn mbii mo met mbii dī mo kə ten ran wus se mbii de gurum kə ten dyik nkaa kuk nə kas,” Kə taji memee fuu cìn roop nkaa mee nə kas, be gwar mənə nlap kwat. **15** Dangbe gurum, kə wur bees mee gurum dī kas zak. **7** katdang wus se mbii de gurum kə ten cìn nə, be A wii le waa met niyee mo yii? Baa də a Naan nən ndee a dak debuu, amma gwar mənə shikáa shin mbii de waa kə mo jir kas aa? Katdang nə fir, be wur nkaf bam wur, amma nə dee kaa aasə, be a me le dang gha kə dyeepkáa ye, kaa wu del put wus nə a shi tambut sə. **16** Baa wu baají waa ləlap a nzuum sə kas sə aa? **8** Wuu man nə, wun shikáa fuu wun a lu dəədes kə Daa ten wu kat mbii de wuu Rabet mo jir. Wuu ten Naan kas aa? Kə Riin kə Naan kə tong ndəən wu dee a nenlong mo. Wuu dee a mishkoom wun kas aa? **17** Katdang mee ngwar təkook lu kə mo, baa ashak kə mun kas. Dyen wen kə de Naan nə, be Naan wun təkook gwar mənə zak. wuu ten wu dee a mishkoom mo, kə mun dee di Mbedə lu kə Naan nə a débang kə a wuwun a lu a mishkoom ashak kə wun. **9** Nnaa mənə, be kə Naan nə. **18** Taji mee gurum numkáa fir kas, Naan wu kə le mun a jeplep Jesu mo. Muu dee a katdang mee gurum ndəən wun dī wu kə lekáa fir a kaa ngwar dī kə seen nyicinsə, be nə ret kə gwar mənə lekáa fir kaa mwən sə, mbəkə wur kaa nennen mə yil desə mo, ndəən seen fur kə nennen mə yil desə mo, ndəən seen fur Kristi. Baa mun kə bal kas, amma wun kə bal. debish.” **20** Kəzak, “Daa wur man nənee, “pan Gurum mo shín dədes nwun, amma mo bees kə nenseen mə yil desə mo nə a mbii debuu.” mun. **11** Har yaksə be neen kə láa mmun, kə **21** Mbəmənə be taji mee gurum canjoom nkaa neen am kə tu mun. Muu jwal a goklee mo, kə gurum mo kas. Mbədi mbii mo jir a muu. **22** gurum moo nas mun. Baa mun kə mee tul kas. Koo dang de a Pool, koo a Apolos, koo a Kefas, **12** Muu cìn dak balbal shi sar fun mo. Katdang koo de a yil desə, koo de a seen, koo de a muut, gurum mo bees mun, be muu le deret nkaa koo de a yaksə, koo de a mbii de mo akyeen, mo. Katdang mo lejeel mmun, be muu gung, be mo jir a muu. **23** Kəzak, wun a mə Kristi, kə Kristi wur a mə Naan.

4 Nə ret kə gurum mo man mun a kaa jeplep kə Kristi mo sə, kə kaa nendak mo, de Naan wur kə ten le zeen mbii fir desəsok mo ndəən sar fun sə. **2** Nə a təng nen de mo kə ten le zeen nə nsar fur, be mo dee a nenyil de mon ncínzeen mmo. **3** Baa nə daampree wen kas koo dəben, katdang wu cham an, koo de cham nə a nludyeel mə gurum mo, baa wen kən tokdyeel nsen kas. **4** Wen man nə, baa an del dike kas, amma jir kəsə, be baa nə kám nə wen a nen nshikbish kas. A Daa wur a gwe de wur tokdyeel wen. **5** Mbəmənə be, taji wu candyeeel nkaa mee gurum kas, atəng pee nə wul akudang. Wu gong waaji nDaa. Daa wur njì le mbii de mo a səsok mo dee agaak, kə wur nwang pan de mo ndəən pətuup kə gurum mo dee agaak zak. A nchiit kə mənə be koo a weyii, be Naan

Nen de mo tong sham səət nə, kaa nen de mo kə ten candyeeel muut mmo sə, mbəkə mo twe mun dī nyit gurum mo des. Muu dee a mbiishwar kat seen dī. **(aiōn g165)** **19** Mbədi seen mə yil desə nyil nə jir, nyit mə Nenlep Naan mo, kə nyit nə a mwən nyit Naan bejee, kaade mo kə ten gurum mo zak. **10** Mu dee a mwən mo mbe ran ndəən bəət haal Naan sə nənee, “Naan wur səm kə Kristi, amma wun a nenseen mo ndəən yak nenseen mə yil desə mo, ndəən seen fur Kristi. Baa mun kə bal kas, amma wun kə bal. debish.” **20** Kəzak, “Daa wur man nənee, “pan Gurum mo shín dədes nwun, amma mo bees kə nenseen mə yil desə mo nə a mbii debuu.” mun. **11** Har yaksə be neen kə láa mmun, kə **21** Mbəmənə be taji mee gurum canjoom nkaa neen am kə tu mun. Muu jwal a goklee mo, kə gurum mo kas. Mbədi mbii mo jir a muu. **22** gurum moo nas mun. Baa mun kə mee tul kas. Koo dang de a Pool, koo a Apolos, koo a Kefas, **12** Muu cìn dak balbal shi sar fun mo. Katdang koo de a yil desə, koo de a seen, koo de a muut, gurum mo bees mun, be muu le deret nkaa koo de a yaksə, koo de a mbii de mo akyeen, mo. Katdang mo lejeel mmun, be muu gung, be mo jir a muu. **23** Kəzak, wun a mə Kristi, kə Kristi wur a mə Naan.

13 Katdang mo satpwoo debish nkaa mun, be muu lap mmo shi pwoo deret. Yaksə, be mo dee a kaa zungtung dī gurum moo beerpee de sə. Muu dee a mbii debish de koo weyii kə cii mun ndəən yil nə. **14** Wen kən ran desə nwun, baa a mbəkə an cin yitluwaan dī nwun kas, amma a mbəkə nghan kámshii nə dī nwun, kaa jep fen dī nghan wal mmo sə. **15** Koo dang dī wun kə nenkám mo ngal kaapaat ndəən Kristi, amma be wun kə puun a məndong. Mbədə ndəən Jesu Kristi, be wen kən dee a puun fuu ndəən pwoo deret nə. **16** Mbəmənə, be Wen kən dang pə wun, kə wu mwaan ndəən shiimwaan fen zak. **17** A mbii de nə le mmənə, dangbe Wen kən lep Timoti, dyem fen, de wen wal nwur, de wur kə dar balbal ndəən Daa, dəm pee wun də. Wur yee nwun nkaa mwaan fen ndəən Kristi Jesu. Mwaan fen nə nchiit-nchiit kə mbii dī Wen kən kám ngurum mo, koo a nneye ndəən Ekəlisya mo. **18** Pak mo ndəən wun, moo roop kaa baa

wen nkudi kən mbaadəm pee wun dì kas sə. **19** seyil nkùm, koo satpwoo debish nkaa gurum Katdang Daa wur rəbet, kə wen dəm pee wun dì mo, koo shwaamwes, koo ngucìn wat kas. Baa kəlak-kəlak, bə wen nnaa mbii de nenroop nə nə ret kə wu se mbiise ashak kə gwar mənə kas. moo sat, kə wen nnaa iiko de mo kə nə zak. **20** **12** Baa nə a dak fen mbəkə an tokdyeel nenyil dì Baa mulki Naan nə a sat shi pwoo kas, amma na baa mo a nen dəm ndang Jesu mo kas. A wun a iiko. **21** Wu rəbet a dedangyii? Kyet wen njì pee wun dì a shi mbwat wo? Koo dang a shi wal tong ashak fuu kas aa? **22** Koo dang dì baa nghan ashak kə wun mbut nan kas, amma wen dì ashak kə wun ndəən Riin, kə wen kən ten candyeel debish gwe dì wu cìn mbii debish mənə ndeen səm kə Jesu Kristi, kaa nghan dì ashak kə wun sə. **23** Katdang wu kuur ashak ndəən səm kə Daa Jesu, bə wen dì ashak kə wun ndəən riin, kə iiko mə Daa fun Jesu nə dì ashak kə mun. **24** Wu shin ngucìn ngaa nə nsar Shetan, mbəkə shin fin dì nə a mə cìn shikbish nə muut dì, amma riin fir nə dee dì a debəbam parpuus mə Daa Jesu. **25** Baa roop fuu nə ret kas, koo dəben. Baa wu man nə a rep yist nlee bə nii fuk gəəl aas kas aa? **26** Məmənə bə wu pwat kə yist desəər ma shikbish nə ndəən tong fuu moaku mbəkə wu dee dì a nenyil debang mo. Gyet Jesu Kristi wu muut a mə shikbish fun mo, a wu a Laatəm ma Retnyit kə Candel fun, de mo kə ten shin wur a mbiizuum sə. **27** Məmənə bə wu yit kə mu sekyeen kə cìn Retnyit mə Candel fun, baa a shi gəəl aas de nii yist desəər mə shikbish kə butbish kas. Dangbe mə cìn Retnyit mə Candel nə shi gəəl aas dì baa nii yist kas, gəəl aas de nə a mə pətuup məndong kə zeen. **28** Gyet wen kən ran nwun ndəən lepran fen nnə taji wu balkaa fuu ashak kə nencìn ngaa mo kas. **29** Baa gyet wen kən satpwoo a nkaa nencìn ngaa dì mə yil desə mo, kə nenrəbet mbii mo, koo wat mo, koo nenyil dì moo seyil nkùm mo kas. Katdang wu rəbet kə taji mee mbii bəl wun kə nenyil desə mo kas, bə nə a təng kə wun mpwat aka ndəən yil desə kənding-nding mənə. **30** Amma wen kən ran nwun, nə, taji wu balkaa fuu kə ngwar de wu kə pet shin a ngudəm ndang Jesu, dangbe wur kə cìn ngaa, koo rəbet mbii, koo

tokdyeel nenyil dì mo ndəən Ekəlisya mo bejee. **31** A Naan nwur ntokdyeel nenyil dì baa mo a nendəm ndang Jesu kas. Wen sat nənee, "Wu ceen ngwar debish put aku mbüt nwun."

5 Azeen gurum moo sat nwen nə nencìn ngaa

mo dì nnaar fuu, kaan ngaa de koo a nenkum mo, bə baa moo cìn mənə kas. Mbədi wen kələng nə, laa kə saam kə mat kə puun fin. **2** Har nnə, wuu cìn roop kə mənə. Baa dì nə ret kə wu gam aa wat pətuup, kə dì nə ret kə wu ceen kaan nen de moo cìn mbii debish mənə mo ndəən tong ashak fuu kas aa? **3** Koo dang dì baa nghan ashak kə wun mbut nan kas, amma wen dì ashak kə wun ndəən Riin, kə wen kən ten candyeel debish gwe dì wu cìn mbii debish mənə ndeen səm kə Jesu Kristi, kaa nghan dì ashak kə wun sə. **4** Katdang wu kuur ashak ndəən səm kə Daa Jesu, bə wen dì ashak kə wun ndəən riin, kə iiko mə Daa fun Jesu nə dì ashak kə mun. **5** Wu shin ngucìn ngaa nə nsar Shetan, mbəkə shin fin dì nə a mə cìn shikbish nə muut dì, amma riin fir nə dee dì a debəbam parpuus mə Daa Jesu. **6** Baa roop fuu nə ret kas, koo dəben. Baa wu man nə a rep yist nlee bə nii fuk gəəl aas kas aa? **7** Məmənə bə wu pwat kə yist desəər ma shikbish nə ndəən tong fuu moaku mbəkə wu dee dì a nenyil debang mo. Gyet Jesu Kristi wu muut a mə shikbish fun mo, a wu a Laatəm ma Retnyit kə Candel fun, de mo kə ten shin wur a mbiizuum sə. **8** Məmənə bə wu yit kə mu sekyeen kə cìn Retnyit mə Candel fun, baa a shi gəəl aas de nii yist desəər mə shikbish kə butbish kas. Dangbe mə cìn Retnyit mə Candel nə shi gəəl aas dì baa nii yist kas, gəəl aas de nə a mə pətuup məndong kə zeen. **9** Gyet wen kən ran nwun ndəən lepran fen nnə taji wu balkaa fuu ashak kə nencìn ngaa mo kas. **10** Baa gyet wen kən satpwoo a nkaa nencìn ngaa dì mə yil desə mo, kə nenrəbet mbii mo, koo wat mo, koo nenyil dì moo seyil nkùm mo kas. Katdang wu rəbet kə taji mee mbii bəl wun kə nenyil desə mo kas, bə nə a təng kə wun mpwat aka ndəən yil desə kənding-nding mənə. **11** Amma wen kən ran nwun, nə, taji wu balkaa fuu kə ngwar de wu kə pet shin a ngudəm ndang Jesu, dangbe wur kə cìn ngaa, koo rəbet mbii, koo

6 Katdang memee ndəən wun kə mee pwoo nkaa dyemnəən fin, bə wu naa nə ret kə wu mang pwoo nə, dəm kə nə ntoom kə ngudyeel dì baa wu a ngucínzeen kas aa? Baa nə ret kə a nen Naan mo beetpwoo mənə kas aa? **2** Baa wu man nə, a nen Jesu mon ntokdyeel nyil nə kas aa? Katdang a wun nyool wu tokdyeel nyil nə, bə baa, wu mak beet rep jep pwoo deleelie mo kas aa? **3** Baa wu man nə, parmeeci bə a mun ntokdyeel Nenlep kə Naan mo kas aa? Katdang nə aasa, bə a me le dang baa mə mak beet dyeel dì mə yil desə kas ye? **4** Katdang wun ka dyeel mo, bə a me le dang wuu dəm kə dyeel nə a ntoom kə nen de baa mo a mee mbii pee Ekəlisya mo de kas ye? **5** Wen sat desə nə a mbəkə nə shweep wun dì. A nə le dəng kən sat nwun nə, baa wun kə mee gurum deseen ndəən wun, dewur mmak beet dyeel mənə mo nwun nendəm ndang Jesu mo kas aa? **6** Kyet nə ret kə ngudəm ndang Jesu mang dyemnəən fir ngudəm nfang Jesu zak, dəm kə wur nludyeel, mbəkə wu dar dì ntoom ngudyeel de baa wu a ngucínzeen kas wo? **7** Katdang wuu mangshak wu dəm kə nə nludyeel, bə nə kám nə, wuu taa wu dee kənding-nding mənə. Gyel desə bə wu yit kə dyemnəən fuu mo wàt pətuup wun metaku di wun dəm kə shak nludyeel. Gyel dee a sə bə wu yit kə mo seen kaa wun kas aa? **8** Dangbe wun shikáa fuu, wuu wàt pətuup nshak, kə wuu seen kaa shak zak. Jir dì wun a dyemnəən deməndong ndəən Kristi. **9** Baa wu man kas aa? Nə, baa nen dəbish mon ndel məmulki Daa Naan kas. Taji wu numkáa fuu kas. Baa nencìn mbii debish mo, koo nenseyil nkùm mo, koo nencìn ngaa mo, koo mish de moo teer kə shak, koo mat dì moo teer nshak, koo wat mo, koo nenrəbet mbii mo, koo nenshwaa mwos mo, koo nensatpwoo debish nkaa gurum mo. Koo dang nenseen akə gurum mo. **10** Baa mon mmak del ndəən mulki Naan kas. **11** Gyet yam bə pak fuu mo kə cìn mbii diisi mo, amma mo

kə vwang wun mbut shikbish. Yaksə mo kə le akə fwoshik fuu mo kas, see katdang wuu ten kə wu dee a nen Naan. Yaksə бе Daa Jesu Kristi, wu lap ii kə shak nə, wun nnookdi mbe rep mee kə Riin Naan fun, wu kə le kə wu dee a nen pee mo nlee dak, mbəkə wu lekáa fuu dī mbe dīn dāre mo nyit Naan. 12 Meebe mee gurum cìn dangnaan (leshap kə Naan). Dangbe abwoon sat nə, “Baa mee mbii de nə cíi cín dī kas.” Ii, mənə, be wu baa wu kaat dī nshak, mbəkə taji azeen, amma baa a mbii mo jir dī mo kə kwoop ngujwan gwam wun mbe cíin yaasuk kas. 6 Wen nə kas, “Pee wen dī, be nə azeen-nzeen nə, baa kən satpwoo desə mo nwun a kaa chiin sə, baa mee mbii de nə cíi cín dī wen kas.” Dangbe baa wen kən sat a mee Wàar nwun kas. 7 Azeen, Wen rəbet dee a karem kə mee mbii kas. 13 Mee wen rəbet kə, de wun ntong kaa an sə, amma gwe tal nənee, “Mbiise nə a mbə but, kə but a koo weyi, be wu kə lap zuum pee Naan dī dyfk mbə mbiise.” Nə azeen, amma Naan wu nshirip kə mə gənəən. Naan wu shin zuum mo mmun a mo weet. Baa mo leshin kə gurum, a mbə cín shini-shini. 8 Yaksə, wen kən sat nen dī baa mo mbii debish mo kaa ngaa sə kas. Dangbe mo kə cíndyik kas, kə matkaa mo nə, nə ret kə mo leshin kə gurum a mbəkə nə cín dak dī Daa, kə tong kə sə, kaa an sə. 9 Dangbe katdang 6e baa a Daa wur tap kə shin kə gurum nə zak. 14 Naan mo mak yaasut kas, be nə ret kə mo cíndyik, wu yool kə Daa a peemúut, be wu nyool kə mun mbəde ngyel gurum cíndyik, metaku dī coor se a peemúut shi iiko fin aasə zak. 15 Baa wu man seen ngurum. 10 Mpée nen dē mo kə cíndyik, nə, fwoshik fuu nə mo, a beep kə Kristi kas aa? Be wen kə mee Wàar dī, (baa a an kas, amma Chinarang dāngbe wen mmang mee beep kə a Daa wu kə shin nwen) mbəkə an sat dī mo Kristi, kə nghan bal nə ashak kə beep mə mat nə. Taji mat waa bákshak kə mish fer kas. 11 ngaa yii? Baa mənə mmak cín kas koo dāgen! Katdang war bákshak kə mish war, be taji war 16 Baa wu man nə, ngwar dī wu bálshin fin kə baa cín mee dyik dī zak kas, kasfe, war waaji mat ngaa, be wu dee a nan deməndong kə mat pee mish waa dī, kə mo dák dyik fur dī. Taji mee ngaa nə kas aa? Mbədə mo kə ten ran ndəən mish wur tudyík kə mat fin kas. 12 Mpée koor bəət haal Naan nənee, “Mo vəl, mon ndee a nan nə mo, be wen sat nə, (baa a Daa wu sat mənə deməndong.” 17 Dangbe ngwar de wu bal shin kas, a an), katdang mee ngudəm ndang Jesu, kə Daa, be mo dee a deməndong ndəən Riin. 18 wur kə mat dī baa war kə cinzeen kas, dangbe Wu swa wu baa aku pee mbii debish mo, kaa war rəbet tong ashak kə mish fer, be taji wur ngaa sə. Koo a shikbish dedangyii, de gurum kə bákshak kə war kas. 19 Katdang mee mat dəm cín nə, be wur kə cín nə a kəwoon kə fwoshik ndang Jesu war kə mish dī baa wur kə shinzeen fin. Dangbe gwar dī wu kə cín ngaa, be wu kə kas, dangbe wur rəbet tong ashak kə war, be taji cín shikbish a nkaa fwoshik fin. 20 Baa wu man war bákshak kə wur kas. 14 Mbədə mish dī baa nə, fwoshik fuu nə a lu kə Riin kə Naan dewur wur kə shinzeen kas, be wur dee a deləlap nyit tong ndəən wun kas aa? A Naan wu shin Riin Naan, mbe mat fin dī war kə shinzeen. Kəzak, manə wun kə baa wun a mukáa fuu kas. 21 Jesu mat dī baa war kə cinzeen kas, be war dee a kə seet kə wun shi mbii dekərəm, mbəmənə, be deləlap nyit kə Naan, mbe mish war dewur nə a təng, kə wu shin dedes nNaan shi fwoshik shinzeen. Kat kəsə kas, be jep fuu mon ndee a fuu mo.

7 Yaksə, be wen kən rəbet satpwoo nwun nkaa mbii de dī wu ran mo. Nə ret kə gurum tong kəsə nen nlapmat. 2 Dangbe mbe jwaan mə cín ngaa, be nə ret kə koo a mish dedangyii, be wur kə mat fin, kə koo a mat dedangyii, be war kə mish fer. 3 Nə ret kə mish nə wu cín mbii de nə ret kə wur cín mmat fin, kə nə ret kə mat nə waa cín mbii dī nə ret kə war cín mmish fer zak. 4 Baa mat war kə iiko nkaa fwopshik fer kas, amma mish war wur kə nə. Nə aasa zak, baa mish wur kə mee iiko nkaa fwoshik fin kas, amma a mat wur war kə nə. 5 Taji wu cíi nshak kaa jep kə nenkum mo sə, amma yaksə be mo a deləlap nyit Naan. 15 Dangbe katdang mish koo mat, de baa mo kə shinzeen kas, moo rəbet bákshak, be wur yit kə mo bákshak dī. Katdang nə aasə, be ngushínzeen nə, kyet a mish aa, koo a mat nə ye, be gwe nə kə pee, mbe cín mbii dī wur naa nə ret. Mbədə Naan wur pərep mun a mbəkə mu tong de ryang kə shak. 16 Wii mat dəm ndang Jesu, cirang yi mman dī ye? Ngul yi nyool yi bám wur mish yii? Waa mish ngudəm ndang Jesu, cirang gha mman dī yii? Ngul waa nyool a bám mat fwaa yii? 17 Koo weyi, be wur tong nchiiit kə peede Daa wur le gwe nə dī, Naan wur kə pet gwe nə mbe nə. A dəsə nə a Wàar

fen pee koo a Ekəlisya dedangyi. **18** Ngwe di sə. Mbədə mbii de mə yil desə nə mo nkaa del gyet mo kə ten can wur akudang Naan kə pet seet. **32** Dyeen nwen, kə taji wu daampee nsuk wur, be taji wur yappee dewur ndee di nsuluk kas. Ngwe di baa wu kə cìndyik kas, be wur le kas. Kə gwar de baa gyet mo kə ten can wur pətuup fin a nkaa mbii dī mo a mə Daa. Wur kas, dangbe Naan pet wu, be taji wur waa tang pan a ar dī wur ncin dak dī mo ret dī nDaa nyit. ar di mon ncan wur di kas. **19** Mbədə koo di mo **33** Dangbe ngwar di wu kə cìndyik, be wur kə le can gwe nə, kə koo di baa mo can ngwar nə pətuup fin a nkaa mbii mə yil nə mo, wur kə kas, be baa mənə mo kəkoop nə kas. Dangbe pan a ar dī wur ncin mbii de mo ret dī mmat mbii de nə kəkoop nə, a dī gurum ntap kə Wàar fin nyit. **34** Desə nə le kə pan fin mo bək vəl kə Naan mo bejee dak. **20** Koo weyi, be wur mmənə. Mat di baa war kə cìndyik kas, koo tong dī ndəən peedi gyet wur kənə, akudang reep, be war le pətuup war a nkaa ar dī war ncin Naan kə pet wur sə. **21** Katdang gyet waa a mbii de mo ret dī nDaa nyit, ka ar dī war ndee a kərem, akudang Naan ka pet gha, be taji mənə debang ndəən nan, kə ndəən Riin. Dangbe mat daampee nwaa kas. Dangbe katdang waa mak dī war kə cìndyik, be waa le pətuup fer a nkaa katpee, mbəkə a dee dī a mukáa fwaa, be a gung mbii mə yil nə mo, dī war ncin, mbəkə nə ret dī kə a kat nə di. **22** Ngwe di gyet Naan pet wur be mmish fer nyit. **35** Wen kən sat desə a mbəkə wur kudi a kərem, dangbe yaksə, be wur dee a nə bəm wu wun di, baa wen cii a cìndyik nwun mukáa fin ndəən Daa. Nə aasə zak, gwe de gyet kas, dangbe wen sat pwoo sə mo a mbəkə mbii wur a laa lu kaa de Naan pet wur, amma yaksə mo dəm dī nwun ndərē-ndare, kə mbəkə wu cìn gwe mənə dee a kərem mə Kristi. **23** Jesu Kristi dək mə Daa dī shi pətuup məndong. **36** Katdang sərep wun a shi toom dekərəm, Mbəmənə be nə dampee mə gwar, kaa baa wur pee cin be de taji wu dee a kərem mə gurum mo kas. **24** Nə ndere nmat kwam fin kas dang katdang coor aasə, dyemnaa mo, koo di gyet mo pərep wun a mat kə jar dampee nwur, dang wur nan nə ret ndəən tong dedangyi, be nə ret kə mu tong dī a kə mo cin dyik di, be nə ret kə wur cin be de ndəən tong mənə ashak kə Naan. **25** Pwoo nkaa nə nbüt pan wur, baa wur pee cin a shikbish nen de baa mo kə cìndyik kas, be baa wen kə kas. **37** Dangbe katdang be wur naa nə, baa nə a mee Wàar pee Daa dī, mbe mo kas. Dangbe wen təng kə wur cìndyik nreep fin kas, kə wur dər kən sat a pan fen, kaa gwe di ndəən kambok kə kə pan fin nkaa mbii di wur naa nə ret nwur, kə Naan, be gurum mo mak shinzeen wen sə, be wur fes le pətuup fin balbal nə, wur mmak tap wen kən pan nə, **26** Mpée mbii daampee dī mo kə waar, be wur cìn a mbii de nə ret. **38** Ngwe di yaksə, be wen naa nnə nə ret kə taji gurum de wur cìndyik, be wur cìn a mbii di nə ret, cìndyik kas. **27** Dangbe katdang waa kə mat, be dangbe gwe di baa wur cìndyik kas, be wur cìn taji a tang ar mbe tufiyik nə kas. Katdang baa a mbii de nə waa ret met. **39** Mat war a nder waa kə mat kas, be taji a tang ar mbəkə a lapmat mish fer, har parpuus dī wur mmuut. Katdang dī kas. **28** Dangbe katdang waa cìndyik, be baa mish nə muut, be waa kə pee mbe cìndyik koo a waa cìn a shikbish kas, kə katdang mee reep weyi di war kə rəbet, dangbe təng a gwe dī wur cìndyik, be baa war cìn shikbish kas. Dangbe ndəən Daa. **40** Amma katdang a nnaa mənə, be jir kəsə, nen dī mo cìndyik, be mon nkət jeel war ntong shi retnyit met, katdang war nook mə yil nə. Mbəmənə, nnaa fen be taji gurum cìndyik kas, mbəkə taji wur shwaajeel. **29** Mbii de wen kən rəbet sat nə ndesə dyemnaa mo, peedi Naan wur kə ten bələp nə le, nə kə wul kus. Yool nyaksə, be nen de mo kə mat mo, be mo tong kaa baa mo kə cham cìndyik kas sə. **30** Nen di mon mmaap, be mo tong kaa nen dī baa mon mmaap kas sə. Nen di mon nretnyit, be mo tong kaa baa mo a nretnyit kas sə. Nen di mo nkaa nweer mo, be mo tong kaa nen dī baa mo kə mee mbii kas sə. **31** Nen di moo cìn dak kə mbii mə yil desə mo, be mo tong kaa baa mo kə cham cìn mee mbii kə mbii mə yil nə mo kas

8 Yaksə, pwoo nkaa mbiise dī mo kə ten shin nkùm mo, mə man nənee, “mun jir mun kə man” Man nii le kə gurum dyepkáa, dangbe wal nii tap dyik gurum kàa rəret. **2** Katdang mee gurum kə pan nə, wudi man mee mbii, be baa wu kə man mee mbii kaade nə ret kə wur man sə kas. **3** Dangbe gwe de kə wur wal nNaan, be Naan man gwe mənə. **4** Yaksə, pwoo nkaa se mbiise de mo kə ten shin nə nkùm mo, mə man azeen nə, baa kùm mo kə mee seen kas. Kəzak, mə man nə, Naan wur a bishin bejee dək. **5** Koo

dì pak mbii mo dì, de moo pet mo a naan mo, dì kà Kristi mo, kà dyemnæn mæ Daa mo, kà Pita mo ndæn dengnaan, koo de mo ndæn yil desa, moo cìn sæ kas aa? 6 Aa koo a wen kà Barnabas mbæde naan mo dì des, kà daa mo dì des zak. 6ejee de tæng see mæ cìn dak aku mu kat mbiise 6 Dangbe jir kæsæ, be pee mumun dì, be Naan de mun nse dì aa? 7 A mee shiitoon dedang wur wur a mændong 6ejee, dewur a puun fun, a wur kà cham kwat shool dak dì wur cìn nshin ye? A le mbii mo jir, kà a mbæ wur dangbe mun kà wii kà cham kop anab mbong, be baa wur nyool seen. Daa fun wur a mændong 6ejee zak, wur se lâa anab næ kas yi? A wii kà cham kyeer long Jesu Kristi, dì a ndæn wur be Naan le mbii mo mo, be baa wur nshwaa wur mo næ kas yi? 8 jir, kà a ndæn wur be mun kà seen. 7 Dangbe Kyet wen kæn sat desæ næ a shi pan mæ gurum baa a gurum mo jir mo kà man zeen desæ næ wo? Baa Wàar Mosis næ sat aasæ zak kas aa? 9 kas. Pak mo kæ fes loot kæ kùm mo hakyeng, Mo kæ ten ran næ ndæn bæt haal Wàar Mosis har mba cicinsi, be katsfang mo se mbiise, be nænee, "Taji a lep shang nkus randong mpwoo, moo pan næ mbiise na a mæ kùm. Baa pan de "kaadæ næ ncaa tæreng deben mbong "mbakæ mputuup fur næ bal kas, kæ mo pan næ, wudun aas næ put di kas." Naan wur kæ pan aa randong kæ dee, a dewuwat mbæ mbiise. 8 Baa mbiise mo aa? 10 Dangbe gyet wur le kæ mo ran Wàar mak jî kæ mun kus kæ Naan kas. Koo dì mu se mænæ mo a mbe mun gurum. Mbækæ gwe di wur mbiise, be baa mun nshee di kas, kæ koo dì kop kæ gwe di wur diip, be mo cìn dak fur di shi baa mu se mbiise kas, be baa mun ntæa mæ kat canciin mbe se dæben næ. 11 Katdang mun, muu kas. 9 Dangbe wu tap taji katpee fuu mbe cìn ten mu kop a mbii dì næ a mæ Riin mbut nwun, mbii dì wuu ræbet næ dee a mbii canshii nen dì be baa næ ret, kæ wuwun wu ñam mun kæ mbii baa shinzeen fur næ bal kas. 10 Mbædæ katdang dì mæ yil næ mo kas aa? 12 Katdang pak gurum mee gwar de baa shinzeen fin næ bal ndæn moo kat mbii desæ mo pee wun dì, be baa næ mbii desæ mo kas, wur naa gha gwar di waa kæ ret kæ mun, mu kat mbii mo des met mumo man, aa se mbii nlukùm, be baa næn nshin bal næ pee wun di kas aa? Baa mun muu le tæng nwur ndæn pætuup wur be kæ wur se mbiise nwun, mbækæ wu shin mbii desæ mo dì mmun dì mo kæ ten shin næ nkùm kas aa? 11 Næ aasæ, kas, dangbe muu gung mbii mo jir, a mbækæ taji be shi man fwaa, gha le kæ dyemnæn fwaa dì mu daam sekyeen mpwoo deret mæ Kristi kas. Kristi kæ muut mbe wu, wu dee a deløoom. 12 13 Baa wu man næ, nen dì moo cìn dak ndæn Lu Katdang gha cìn mbii mænæ, be gha cìn shikbish Naan dædes, be moo kat mbiise fur a nLu Naan ncaa gænang, mbæde gha kæ le kæ pætuup fin dì dedes næ kas aa? Kæ baa wu man næ nen dì moo baa næ kæ dar balbal kas næ pal, kæzak, gha cìn wus mbiizuum a peewus mbiizuum mo, be moo shikbish a ncaa Kristi shikáa fin. 13 Mbæmænæ, dedes næ kas aa? 14 Næ aasæ zak, be katdang mbii de wen nse, næn ndee a mbii le canshii ndyemnæn fen, be baa wen nkudi kæ se mbiise mænæ zak kas, mbækæ taji wen le kæ dyemnæn fen canshii kas. (aiõn g165)

9 Baa wen mak cìn mbii dì wen kæn ræbet kas aa? Baa wen a laalep Kristi kas aa? Baa wen kæn ten naa Daa fun Jesu Kristi kas aa? Baa gyet a Wen satpwoo Naan næ nwun, dangbe wu dee a nen dæm ndang Daa kas aa? 2 Koo dì baa pak gurum mo lap an kaa laalep Kristi sæ kas, be næ a tæng wen a laalep Kristi pee wun dì. Mbædæ wun a langtæng mæ dak fen kaa laalep Kristi sæ pee Daa dì. 3 A desæ næ a mbii dì wen kæn sat, nen dì moo chakpwoo ndang wen. 4 Baa wen kæ pee mbækæ wen se mbiise kæ shwaa mbii shwaa be dak fen kas aa? 5 Baa wen kæ pee, mbe lapmat di war a ngudæm ndang Jesu, ka wen pan war ndang sen kas aa? Kaadæ koor jeplep

kæ Kristi mo, kæ dyemnæn mæ Daa mo, kæ Pita de mun nse dì aa? 7 A mee shiitoon dedang wur kæ cham kwat shool dak dì wur cìn nshin ye? A le mbii mo jir, kæ a mbæ wur dangbe mun kæ wii kæ cham kop anab mbong, be baa wur nyool seen. Daa fun wur a mændong 6ejee zak, wur se lâa anab næ kas yi? A wii kæ cham kyeer long Jesu Kristi, dì a ndæn wur be Naan le mbii mo mo, be baa wur nshwaa wur mo næ kas yi? 8 jir, kæ a ndæn wur be mun kæ seen. 7 Dangbe Kyet wen kæn sat desæ næ a shi pan mæ gurum baa a gurum mo jir mo kæ man zeen desæ næ wo? Baa Wàar Mosis næ sat aasæ zak kas aa? 9 kas. Pak mo kæ fes loot kæ kùm mo hakyeng, Mo kæ ten ran næ ndæn bæt haal Wàar Mosis har mba cicinsi, be katsfang mo se mbiise, be nænee, "Taji a lep shang nkus randong mpwoo, moo pan næ mbiise na a mæ kùm. Baa pan de "kaadæ næ ncaa tæreng deben mbong "mbakæ mputuup fur næ bal kas, kæ mo pan næ, wudun aas næ put di kas." Naan wur kæ pan aa randong kæ dee, a dewuwat mbæ mbiise. 8 Baa mbiise mo aa? 10 Dangbe gyet wur le kæ mo ran Wàar mak jî kæ mun kus kæ Naan kas. Koo dì mu se mænæ mo a mbe mun gurum. Mbækæ gwe di wur mbiise, be baa mun nshee di kas, kæ koo dì kop kæ gwe di wur diip, be mo cìn dak fur di shi baa mu se mbiise kas, be baa mun ntæa mæ kat canciin mbe se dæben næ. 11 Katdang mun, muu kas. 9 Dangbe wu tap taji katpee fuu mbe cìn ten mu kop a mbii dì næ a mæ Riin mbut nwun, mbii dì wuu ræbet næ dee a mbii canshii nen dì be baa næ ret, kæ wuwun wu ñam mun kæ mbii baa shinzeen fur næ bal kas. 10 Mbædæ katdang dì mæ yil næ mo kas aa? 12 Katdang pak gurum mee gwar de baa shinzeen fin næ bal ndæn moo kat mbii desæ mo pee wun dì, be baa næ mbii desæ mo kas, wur naa gha gwar di waa kæ ret kæ mun, mu kat mbii mo des met mumo man, aa se mbii nlukùm, be baa næn nshin bal næ pee wun di kas aa? Baa mun muu le tæng nwur ndæn pætuup wur be kæ wur se mbiise nwun, mbækæ wu shin mbii desæ mo dì mmun dì mo kæ ten shin næ nkùm kas aa? 11 Næ aasæ, kas, dangbe muu gung mbii mo jir, a mbækæ taji be shi man fwaa, gha le kæ dyemnæn fwaa dì mu daam sekyeen mpwoo deret mæ Kristi kas. Kristi kæ muut mbe wu, wu dee a deløoom. 12 13 Baa wu man næ, nen dì moo cìn dak ndæn Lu Katdang gha cìn mbii mænæ, be gha cìn shikbish Naan dædes, be moo kat mbiise fur a nLu Naan ncaa gænang, mbæde gha kæ le kæ pætuup fin dì dedes næ kas aa? Kæ baa wu man næ nen dì moo baa næ kæ dar balbal kas næ pal, kæzak, gha cìn wus mbiizuum a peewus mbiizuum mo, be moo shikbish a ncaa Kristi shikáa fin. 13 Mbæmænæ, dedes næ kas aa? 14 Næ aasæ zak, be katdang mbii de wen nse, næn ndee a mbii le canshii ndyemnæn fen, be baa wen nkudi kæ se mbiise mænæ zak kas, mbækæ taji wen le kæ dyemnæn fen canshii kas. (aiõn g165)

9 Baa wen mak cìn mbii dì wen kæn ræbet kas aa? Baa wen a laalep Kristi kas aa? Baa wen kæn ten naa Daa fun Jesu Kristi kas aa? Baa gyet a Wen satpwoo Naan næ nwun, dangbe wu dee a nen dæm ndang Daa kas aa? 2 Koo dì baa pak gurum mo lap an kaa laalep Kristi sæ kas, be næ a tæng wen a laalep Kristi pee wun dì. Mbædæ wun a langtæng mæ dak fen kaa laalep Kristi sæ pee Daa dì. 3 A desæ næ a mbii dì wen kæn sat, nen dì moo chakpwoo ndang wen. 4 Baa wen kæ pee mbækæ wen se mbiise kæ shwaa mbii shwaa be dak fen kas aa? 5 Baa wen kæ pee, mbe lapmat di war a ngudæm ndang Jesu, ka wen pan war ndang sen kas aa? Kaadæ koor jeplep

nə ngurum mo shi zuum, baa wen kən cìn dak 6e mbii desə mo jir, mo dee a mbiikám mumun. kə iiko fen mbe tang kwat pee wun dī kas. 19 Mo gwak mun, mbəkə taji mu coor mbii debish Koo dī baa wen a kərem kə mee gurum kas, mo, kaade gyet mo cìn sə kas. 7 Taji wu dee a dangbe wen kən ten nle sen a kərem kə gurum nenkum mo, kaade gyet pak mo ndəən mo, mo mo jir, mbəkə wen jī dī kə gurum mo des nDaa. cìn sə kas, kaade mo kə ten ran ndəən 6əət haal 20 Mbə nen Yahudi mo, be wen dee a kaa mo mə Naan sə nənee, "Gurum nə mo tong nyil, sə, mbəkə wen jī kə mo dī nDaa. Kəzak, nen "mbəkə mo se gwom kùm, "kə shwaa mwes, Yahudi mo, a ndər Wàar Mosis, 6e wen dee a "kə mo yool a təng mbe cin kook." 8 Taji mu kaa mo sə, koo dī baa wen shikáa fen an a nder cìn ngaa kas, kaade gyet pak mo ndəən mo, Wàar Mosis kas. Dangbe wen kən dee a kaa mo cìn sə, har gurum mo ngal laarvəl baakun, nen dī mon ndər Wàar Mosis nə sə, mbəkə wen mo murəp parpuus məndong. 9 Taji mu kam jī kə mo dī nDaa. 21 Mpee nen dī baa mo kə Daa kas, kaade gyet pak mo ndəən mo, mo cìn Wàar kə Mosis kas, 6e wen dee a kaa mo sə, sə, be har gyet nwòo mo, twe mo. 10 Taji mə mbəkə wen jī kə mo dī nDaa. Dangbe wen kən chakpwoo ndoom-ndoom kas, kaadé gyet pak tap kə Wàar Naan. Azeen wen a ndər kə Wàar mo ndəən mo, mo cìn sə, har mo murəp nsar kə mə Kristi. 22 Mpee nen dī baa mo kə bal ndəən ngulep mə muut. 11 Mbii dī gyet nə kat mo, nə shinzeen kas, be wen fwang mo, mbəkə wen dee a mbiikám pee mun dī. Mo kə ten ran mo, a jī kə mo nDaa. Wen kən ten dee a mbii mo jir, mbəkə mo gwak mun dī, mun de peekyes kə fit pee gurum mo dī jir, mbəkə koo dī a ndəən ar dedangyi, be wen 6am pak mo dī. 23 Wen kən be koo a weyi, dī wur kə pan nnə wudin kə dar lesen ndəən mbii mo jir, a mbe pwoo deret nə, balbal, be wur tap, taji wur pal kas. 13 Baa mee kə mbəkə wen kat pak deret mə pwoo deret na jwaan de nən nkāt wun dī kas, see a dī nən nkāt dī zak. 24 Baa wu man nə, ndəən kwoon mə koor gurum mo jir zak. Naan wur a nguzeen, sushi, be gurum mo des moo shwe, dangbe a baa wur nyit kə mee jwaan kat wun, de nən nguməndong kə lap zuum nə 6ejee dák kas aa? mmet mbal fuu kas. Dangbe a shi jwaan nə, 6e Nə aasə zak, nə ret kə wu shwe, mbəkə wu kat nwun nle ar put nə dī zak, mbəkə wu mak gung zuum nə dī. 25 Koo weyi, dī wur a ngusushii, be jwaan nə dī. 14 Mbəmənə dyemnaa mo, taji wu wu naa nkar shin fin ndəən mbii mo jir. Wur seiyil nkùm mo kas. 15 Wen kan katpwoo wun, kar shin fin, mbəkə wur lap zuum dī nii kəlak a kaa nen de mo kə dyen sə, Naan wur kə ten kə wat dī, amma mumun, muu lap a zum dī baa kám ar nə wun sə. Mbəmənə, 6e wu 6eet kə nən cham wat kas. 26 Baa wen kən su a buu- suk, nkaa mbii dī wen kən sat nə. 16 Katdfang buu kas, kə cutpee dī wen kən cìn nə, baa wen mu mang laadaa mə Se Tong Ashak dī muu kən cut a buu kas. 27 Dangbe wen kən cìn ka pəlang Naan mbe nə, 6e baa wu man nə, muu sen fen, mbəkə sen fen nə bal dī, kə nə dee dī 6āl a káa fun mo ashak kə Kristi ndəən toom ndər fen kaa kərem sə, mbəkə taji afwoon dī fir kas aa? Gill aas de muu yilang sə, be baa wen kə satpwoo deret nə ngurum mo, dangbe mo yool baa kə wen shikáa fen mbwoon kas.

10 Dyemnaa mo, wen rəbet kə wu man, gyet puun fun mo jir, mo a nder nluu, kə gyet mo jir mo can am Bahar Denaat mo del ryang ndang Mosis zak. 2 Gyet mo cìn baptisma mmo jir a ndəən nluu, kə ndəən am bahar kaade gyet mo dəm ndang Mosis sə. 3 Gyet mo jir, mo se mbiise dī gyet Naan shin mmo dī nə a mə Riin. 4 Gyet mo jir mo shwaa am dī Naan shin mmo. Mbedi gyet mo shwaa am dī gyet nə jī put mbüt jwak. Gyet jwak desə nə mwaan ndang mo. Gyet jwak desə a Kristi shikáa fir. 5 Jir kəsə, be baa gyet Naan wur kat retnyit kə pak mo kas. Mbəmənə 6e mo murep des a naaryil. 6 Yaksə,

wu shwaa mbüt laadaa mə riin debish mo zak mo kə káa fin a pəpaa, be wur jì kə yitluwaan kas. **22** Taji mu cìn mee mbii dì nən nle kə Naan nkaa Kristi dì a wu a káa fin mmənə. **5** Koo cìn tuup kas. Kyet mun, mu ɓal met wur wo? mat dedangyi dì war cìn dangnaan (leshap kə **23** Gurum mo sat nə, “Mu mak cìn koomeye, Naan), kə satpwoo kə Naan dì baa war Paakáa dì mu rəbet.” Nə azeen, dangbe baa a mbii mo war kas, be war jì kə yitluwaan nkaa mish war. jir dì mo mak diik wun koo moo koop nə mbə Dewur a káa fin, kəzak, be war dee a kaa mat di gurum kas. **24** Taji mee gurum tang mbii de mo sak káa nwär ngau sə mmənə. **6** Katdang mo ret mukáa fin kas. Amma nə ret kə wur baa mat Paakáa fin kas, be nə ret kə war saa tang a mbii dì mo ret mbə niyee mo. **25** Wu se shweepkáa fer. Amma katdang saa shweepkáa mbii dì moo sərep mo ndəən lutuk mə luwaa koo sak shweepkáa nən njì kə yitluwaan mmat, mo. Taji wu talpwoo kas, mbə pan dì nə ndəən be nə ret kə war Paakáa fer. **7** Baa nə ret kə pətuup. **26** Mbədə mo kə ten ran ndəən bəət ngumish Paakáa fin kas, mbedə Naan dak mish haal Naan nənee, “Yil nə kə mbii de mo ndəən a kaa shin sa, kə wur kám a dedes kə Naan. nə jir, mo a mə Daa.” **27** Katdang mee gwar dì Amma mat war kə kám a dedes mə mish. **8** baa wur kə shinzeen nDaa Jesu kas, wur pet Baa gyet Naan dak mish a shi fwoshik mə mat wun mbə sese ashak kə wur. Katdang wuu lap kas, dangbe gyet wur dak mat a fwoshik mə ii, nnə wun ndem, be wu se mbii dì wu nle a mish. **9** Kəzak, baa gyet Naan wu le mish a mbe kyeen fuu. Taji wu tal kas, mbə pan dì nə ndəən mat kas, amma gyet wur le mat a mbe mish. pətuup fuu. **28** Amma katdang mee gwe kə ten **10** Mbəmənə, be nə ret kə mat Paakáa war, kə sat nwun nənee, “Mo kə ten shin luwaa desə nə nə kám dì nə, war nder kə mish fer, kə mbe nkùm.” Be taji wu se luwaa nə kas, mbə gwar nenlep kə Naan mo zak. **11** Jir kəsə, be seen fun de wu sat pwoo mənə nwun, kə mbe pan de nə dì mun kə nə ndəən Daa, be baa mat war dyik ndəən pətuup. **29** Baa a mbe pan muu mo kas, kə mish fer kas, kə baa mish wur diik kə mat amma a mbe pan kə gwar nə. Mbəmēe dang pan fin kas zak. **12** Mbədī gyet Naan wu dak mat a kə mee gurum nən ncíi nwen, mbə katpee de shi mee dyes kə mish, kə nə aasə zak, yaksə be wen kə nə, mbe cín mbii dì wen kən rəbet yi? a mat war kə làa mish. Mbii moo pwat a pee **30** Katdang wen pəlang Naan mbe mbiise fen. Naan di jir. **13** Wun shikáa fuu, wu beetpwoo Be cirang dangbe gurum moo leshap debuu desə nə, kyet nən ndere mbəkə mat war cìn nkaa wen, mbə mbiise dì wen kən ten pəlang dangnaan (leshap kə Naan) nNaan ndəən kuur Naan nkaa nə yi? **31** Mbəmənə, be koo a mbii kə gurum mo, de baa war Paakáa war kas wo? dedangyi de wuu cìn, koo a se mbiise, koo a **14** Koo a shi dyen, be nə kám nwun kas aa? Nə a shwaa mbiishwaa, be wu cìn mbii mo jir mbə mbii yitluwaan kə mish wur dyel shweepkáa shin dehai Naan. **32** Taji wu le kə mee gurum shwal-shwal. **15** Amma katdang be mat war canshii kas. Koo dang dì gwe nə a ngu Yahudi dyel sheepkáa deshwal-shwal, be mənə a mbii koo baa a ngu Yahudi kas, koo dì a Ekəlisya mə jwat nwär kas aa? Mbədə mo shin sheepkáa Naan. **33** Kaadə wen kən gung mbəkə wen cìn deshwal-shwal nə nwär, a mbəkə waa Paakáa mbii dì mo shang dì ngurum mo jir. Baa wen war dì. **16** Amma katdang mee ngwar kə rəbet kən tang a deret mukáa fen kas, dangbe wen beetshik nkaa pwoo desə, be baa mumun, koo kən tang a deret mə gurum mo des, mbəkə mo Ekəlisya mə Naan mo, baa mu loot kə mee ar dì nə a mə seyil nNaan dì nə diik kə mənə kas.

11 Wu mwaan ndəən shiimwaan fen, kaadī wen kən mwaan ndəən shiimwaan mə Kristi sə. **2** Wen kwoop wun, mbedə wuu pan an ndəən mbii mo jir, kə wuu mwaan ndəən kám də wen kám mo nwun zak. **3** Amma wen rəbet kə wun man nə, a Kristi wu a káa kə koo a mish dedangyi, kə a mish wu a káa kə mat fin, kə Naan wu a káa kə Kristi. **4** Mbəmənə koo mish dedangyi dì wu cìn dangnaan (leshap kə Naan), kə satpwoo Naan ndəən diuu kə gurum

17 nDəən wāar dəsə, be baa wen kwoop wun kas, mbedə kuur fuu nə baa nii kwoop nə kas. Mbədī katdang wu jì wu kaat ndəən kuur fuu, be mbii dì wuu cìn nə mo, be baa mo ret kas. Nii waa wuwat gurum mo met aku dì nən mbam mo. **18** To, dinshee nə, katdang wu kuur, kaa Ekəlisya sə, mbe seyil nNaan, be baa pwoo fuu moo dəm ndangshak kas, har kaade de wen kələng pwoo mənə, be wen doom shinzeen nə. **19** Baa nə kə mee kyetwoo kas, nə a təng, kə mo kat fàkshak dì ndəən wun, mbəkə mo man

nen dəm ndang Naan de dəre nə mo dī azeen- Tong Ashak mə Daa, be nə ret kə wu dərnnaa nzeen. 20 Katdang wu jì wu kaat ashak, be baa shak. 34 Katdang neenlāa mmemee fuu, be nə wuu se a Tong Ashak mə Daa nə kas. 21 Mbədə ret kə gwar mənə sese ntul fir akudang wur jì katdang wu doom se nə, be koo weye wur yaa kuur nə. Mbeekə taji Naan wur candyel debish se mbiise dī wur jì kəni, har wuu le kə neenlāa nkaa wun jir, a peekuur fuu nə. Pwoo nkaa koor mpak mo, kə pak moo shwaa be yiirkaa dī. 22 mbii dī mo dee dī, be see pardə wen wul pee Kai! Baa wun kə tul dī wun nse kə shwaa dī wun dī, dangbe wen nsatpwoo nwun nkaa mo kas aa? A me le dang wuu toklong shi nkuur jir.

mə Ekəlisya kə Daa ye? Kə a me le dang wuu shin yitluaan nen di baa mo kə mee mbii kas yi? Wen nsat a me nwun mbə mbii kaa desə sə yi? Wen nkwoop wun aa? Hai yo, baa wen nkwoop wun kas koo daßen. 23 Wen lap kám dəsə nə a pee Daa də, de wen kən shin nwun sə zak. Nə, mpar dī gyet mo seet Daa Jesu dī, be Daa Jesu wur mang gill aas. 24 Abwoon dī wur kə cìn dangnaan (leshap kə Naan) mə palang Naan nkaa gill aas nə, be wur yilang nə, wur sat nənee, “Desə nə a fwoshik fen, “dī wen kən shin nə mbe wun, “Wu naa nshin aasə, “mbəkə taji wu muunshik nwen kas.” 25 Nə aasə zak, be abwoon dī mo se mbiise, be wur mang laadaa, be wu sat nənee, “Laadfaa dəsə nə a bəlemcuk shi toom kə Naan depwoo, dī nə ndəən toom fen. Katdang koo a pərangye dī wun nshwaa am anab ndəən laadaa nə, be wuu shwaa nə a mbəkə taji wu muunshik wen kas.” 26 Shii kə dəsə nə a nə, koo a pərangye dī wuu se gill aas nə, kə wu shwaa am anab ndəən laadaa nə, be wuu cìn a langtəng nkaa muut kə Daa Jesu, har pardī wur mbaa jī. 27 Katdang mee gwe kə se gill aas nə kə shwaa am anab ndəən laadaa mə Daa nə, baa a ndəən ar dīn dəre kas, be gwe mənə kə cìn a shikbish nkaa fwoshik mə Jesu kə toom fir mmənə. 28 Nə ret kə gurum shee kyamshin fin akudang wur se gill aas, kə shwaa am anab dī nəndəən laadfaa mə Daa nə. 29 Mbədə katdang baa gurum manshi kə shin mə Daa Jesu kə toom fin nə kas, dangbe wu kə se gill aas kə shwaa am anab dī nəndəən laadaa mə Daa ni, be gwar mənə kə jī aa dyeel nkaa fwoshik fin mmənə. 30 A nii le, dangbe pak fuu mo a gok, kə baa pak mo kə bal kas, har pak fuu mo des, mo kə murəp. 31 Amma katdang ma kyamsun fun mo azeen-nzeen, kə mə cìn mbii mon ndəre-ndəre fe baa Naan tokdyeel mmun kas. 32 Amma Naan wur tokdyeel mmun, kə wur kar mun, a mbəkə taji wu ncandyel debish mmun ashak kə gurum debish, dī mo ndəən yil desə, parkyes kə yil nə kas. 33 Mbəmənə, dyemnaa mo, katdang wu kuur ashak mbe Se

Tong Ashak mə Daa, be nə ret kə wu dərnnaa nzeen. 20 Katdang wu jì wu kaat ashak, be baa shak. 34 Katdang neenlāa mmemee fuu, be nə wuu se a Tong Ashak mə Daa nə kas. 21 Mbədə ret kə gwar mənə sese ntul fir akudang wur jì katdang wu doom se nə, be koo weye wur yaa kuur nə. Mbeekə taji Naan wur candyel debish se mbiise dī wur jì kəni, har wuu le kə neenlāa nkaa wun jir, a peekuur fuu nə. Pwoo nkaa koor mpak mo, kə pak moo shwaa be yiirkaa dī. 22 mbii dī mo dee dī, be see pardə wen wul pee Kai! Baa wun kə tul dī wun nse kə shwaa dī wun dī, dangbe wen nsatpwoo nwun nkaa mo kas aa? A me le dang wuu toklong shi nkuur jir.

12 Dyemnaa mo, pwoo nkaa zuum di Riin Naan wur shin ngurum. Baa wen rəbet kə wu nook manshi nə kas. 2 Wu man nə, kaade gyet wu kudi a nenseyil nkùm mo, be wuu seyl nkùm de baa mo kə seen kas, shi ar mo shinə-shinə. 3 Wen rəbet kə wu man nə, baa mee gwe, dī wur katpwoo shi Riin Naan, wur mmak sat nənee “Jesu candoor!” kas, ka baa mee gurum mak cìn langtəng nənee, “Jesu wur a Daa.” Katdang baa wur mwaan a ndəən Riin Naan kas. 4 Zuum di Riin kə Naan wur shin ngurum mo, mo dī shinə-shinə, amma a Riin deməndong wur cin mo ngurum mo. 5 Dak mo dī shinə-shinə, amma Daa a məndong. 6 Man dī gurum moo cìn dak dishik mo shinə-shinə, dangbe a Naan deməndong wur cìn man nə ngurum mo, mbəkə mo cìn dak nə dī. 7 Riin Naan wur kám shin ngurum mo ndəən ar mo shinə-shinə, mbəkə mo cìn dak de nə mbam niyee mo dī jir. 8 Mee gurum, be Riin Naan nə shin a zuum mə man satpwoo nwur shi seen, kə mee gurum be Riin nə shin a zuum mə man mbii nwur. 9 Mee gurum, be Riin nə shin a zuum mə cinzeen nwur, kə mee gurum be Riin nə shin a iiko nwur mbe bar nenchəənkoom mo. 10 Mee gurum be Riin Naan nə shin a zuum mə cìn mbii aapwoo nwur, kə mee gurum be Riin Naan nə shin a iiko mu satpwoo Naan gwe nə. Mee gurum be Riin wur shin a man mə bəkyit nzuum de mo put a pee Riin Naan dī, kə riin dī baa mo put a pee Naan dī kas zak. Mee gurum be Riin wu shin a zuum mə katpwoo shi ləpwoo mo shinə-shinə ngwar mənə. Kə Mee gurum zak, be wur shin a zuum de mə manshi kə pəring ləpwoo mə gurum mo shinə-shinə gwe nə. 11 A Riin Naan dəsə wur məndong, dī wur shin zuum dəsə mo ngurum mo shinə-shinə zak, kaade wur naa nə ret nwur nyit sə. 12 Kristi wur a kaa fwoshik kə gurum sə. Kaadə wu man nə, shin kə gurum nə kə beep mo des, amma jir kəsə be fwoshik kə gurum nə a məndong sejeee dak, koo dī nə kə beep mo shinə-shinə. 13 Mo cìn

baptisma mmun jir a ndæn Riin demændong, bæləp nenkám mo. Kə wur bæləp nen cìn dak aasa fe mu dee a demændong, koo di mun a nen mə mbii aapwoo mo. Dangbe wur kə bæləp nen Yahudi mo, koo di baa mun a nen Yahudi mo bar gurum mo, kə nenbam gurum mo, nennaa kas, koo di mun a kærem mo, kə koo di mun a gurum mo, mbækə mo cìn dak di ndære-ndære, jeplu mo zak. Mun jir, be muu ten mə shwaa a kə nnen katpwoo mo shi liispwoo mo shinabwut Riin Naan demændong. 14 Baa fwoshik kə shina zak. 29 Baa a gurum mo jir a jeplep kə Jesu gurum nə kə beep a mændong bejee kas, amma kas. Baa a gurum mo jir mo a nensatpwoo Naan nə kə beep mo a des. 15 Katdang shii sat nənee, kas. Baa a gurum mo jir mo a nen kamkam kas. “mbæde baa wen a sar kas, be baa wen a memee Baa a gurum mo jir mo cin dak di mə aapwoo mbüt fwoshik kə gurum kas.” Koo de shii sat kas. 30 Baa a gurum jir moo mak barr gurum pwoo mənə, be baa nən nnook dee a memee mo kas. Baa a gurum jir mo kə mak katpwoo mbüt beep mə fwoshik kə gurum kas. 16 Kəzak, shi liispwoo mo shinə-shinə kas. Baa a gurum katdang be kom sat nənee, “mbæde baa wen a mo jir, di moo mak yakshii mbii di moo sat yit kas, be baa wen a memee mbüt fwoshik kə shi liispwoo mo shinə-shinə kas. 31 Dangbe nə gurum kas.” Koo de kom sat pwoo mənə, be ret kə pətuup fuu mo dee a nkaa zuum di mo baa kom nən nnook dee a memee mbüt shin kə kəkoop nə met ndæn zuum desə nə mo. Yaksə, gurum kas. 17 Katdang di fwoshik kə gurum be wen nkám wun mee mbii de nə ret kə wu nə a yit jir, be de gurum kə kələngpee a shi cìn met koor mbii mo jir.

meyi? Katdang di fwoshik kə gurum a kom jir bejee, be de cirang gurum nkələng du kə mbii mo di yi? 18 Amma Naan wur lefeep mo shinə-shinə ndæn fwoshik kə gurum, kaade wur naa nə ret nwur nyit sə. 19 Katdang be di beep nə a mændong bejee dak, be di fwoshik kə gurum nə a nneyi? 20 Kaadə beep kə gurum mo di des, amma be fwoshik kə gurum nə a mændong bejee dak, 21 mpeemənə, be baa yit mmak sat nsar nə, “Baa wen kən rabet wii kas.” Kəzak, baa káa mmak sat nshii nənee, “Baa wen kən rabet wii kas.” 22 Azeen, baa nə aasə kas, mbedə rep beep di muu naa mo kaa baa mo kə bal kas sə, be mo kəkoop nə des mbe fwoshik kə gurum. 23 Kə muu tap kə beep di muu bák mo des zam. Beep de mo mbüt nsun funu mo, di baa mo ret naa kas, be muu tap kə mo ræret. 24 Dangbe baa muu shin dedes mənə mbeep fun deret naa nə mo kas. A Naan wur tap le fwoshik kə gurum aasə, mbækə beep di baa mo kə gal kas, be mu tap di kə mo ræret zak. 25 Mbækə taji mee bákshak yool ndæn fwoshik kə gurum kas. Amma koo a beep dedangyi be nii tap kə gənəən. 26 Katdang jeel taa nkaa mee beep nə, be koor beep nə mo jir mon nshwaajeel nə. Amma katdang mo kwoop mee beep nə, be koor beep nə mo jir, mon ncin retrnyit ashak kə beep mənə. 27 Wun jir wun a fwoshik ka Kristi, koo a weye ndæn wun, be wur a memee mbüt mbeep fin. 28 nDæn Ekəlisya, be Naan wu kə bæləp gurum mo le shinə-shinə. Din nshee, be wu kə bæləp jeplep kə Jesu mo, devəl, be wu bæləp nensatpwoo Naan mo, dækun, be wur kə

13 Katdang wen mak katpwoo shi ləpwoo mə gurum mo, kə mə nenlep Naan mo, dangbe katdang baa an kə wal ndæn pətuup fen kas, be wen dee a kaa wal tuul de nən nfii sə, koo kaa wal kungguleng sə. 2 Katdang be Wen kə zuum mə satpwoo Naan nkaa mbii de mo pə jì, kə wen manshii mbii desəsok mo, har kə koor seen mo jir, kə koo di wen kə shinzeen di nə le kə wen sat njwak mo yool aku, a peede mo di, be katdang baa wen kə wal ndæn pətuup fen kas, be baa wen a mee mbii kas, koo dəben. 3 Koo de wen shin long fen mo jir ngurum mo shi zuum, kə koo de wen shin sen fen mbækə mo wus nə di, be katdang baa wen kə wal kas, be baa nii mee koop pee wen di kas, koo dəben. 4 Wal nə a gung mbii mo, kə naajeel gurum mo zak. Baa wal nə kə cìn zuur koo canjoom kas koo wup nsat kas. 5 Baa wal nə kə roop, koo toklong ngurum mo kas. Baa wal nə kə dar a nkaa mbii de mo ret nə nyit bejee dak kas. Baa wal nə kə langtuup, koo nə wet nyaa shikbish de gurum kə nə mputuup kas. 6 Baa wal nə kə kat retrnyit kə mbii debish mo kas, amma wal nii kat retrnyit a ndæn mbii di mo azeen. 7 Wal nə kə gung ndæn mbii mo jir, kə nii shinzeen ndæn mbii mo jir zak. Wal nii canciin ndæn mbii mo jir, kə nii yaa sat ndæn mbii mo jir. 8 Baa wal nii kyes kas, har ngaa-ngaa. Amma satpwoo Naan nkaa mbii de mo pə jì mon ndel dəm, kə zuum mə iiko mə katpwoo shi ləpwoo mo shinə-shinə, mon ndel dəm. Manshii mbii mo, be mənə ndel seet zak. 9 Azeen baa man

fun nə a de kəgam kas, kəzak, satpwoo Naan nwun pee Naan dī, koo mee man, koo mee pwoo nkaa mbii de mo pə jī, baa nə a degəgam kas. 10 dī Naan wu kə shin nwen, mbəkə nghan kám Amma katdang pardī gwe dī wu a degəgam wu dī nwun kas, bē baa nə kə mee koop nə pee njī, bē mbii dī baa mo a degəgam kas, mon ndel wun kas. 7 Koo dang a mbii cīn kook dī baa mo dəm sə. 11 Kaadə gyet wen kudi a lāa, bē wen kə mee seen kas, kaa koor kə ndeng-ndeng sə, kən katpwoo a kaa lāa sə. Wen kən cīn a pan katdang baa ngutaa nə, taa doo nə rəret kas, bē njep mo ndəən pətuup fen, kəzak, wen kən cīn cirang dang gurum mmanshii kə kook dī gwar mbii mo a kaa lāa sə. Amma, yaksə kaade wen a nii taa dī yi? 8 Kəzak, katdang baa ngutaa feer ngunan, bē wen yit dak dī mo a mə jep mo jir. 12 Mbii dī muu naa mo yaksə, be muu naa mo mon dak sut mbe lek yi? 9 Nə aasə zak kə wun, a shir-shir kaade muu naa muriin ndəən mbii katdang wu sat mbii mo a shi ləpwoo decə dī naayit dī baa nə naapee rəret kas sə. Amma baa gurum mo manshii nə rəret kas, bē cirang parmeeci be mun mnaa mbii mo rəret shi yit kə dang gurum mon mmanshii kə mbii dī wuu sat yit. Yaksə be mbii de wen man mo akáa-akáa nə dī yi? Katdang nə aasə, bē pwoo dī wuu sat bejee dak, amma parpuus mənə bē wen miman nə, bē kut kə mang nə del dəm kə nə sə zhaap. mbii mo ndəre-ndəre jir, kaade Naan wur kə 10 Azeen ləpwoo mo dī shinə-shinə ndəən yil ten man wen sə. 13 Mbii mo de kun, de baa mon desa, kə koo a decəfängyi, bē nə kə manshii nə. cham del kas, mo a shinzeen, kə le pətuup, kə 11 Dangbəe katdang baa wen manshii ləpwoo di wal, amma wal nə des met mmo jir.

14 Nə ret kə wu naa tong ndəən wal, kəzak, wu le pətuup fuu mo nkaa zuum dī Riin wur shin mo, met jir, bē a zuum mə satpwoo Naan nkaa mbii dī mon ncīn. 2 Koo a weyi dī wu kə katpwoo a shi mee ləpwoo decə, bē wur katpwoo aa Naan, baa wur katpwoo aa gurum mo kas. Mbədə baa mee gurum man mbii dī wu sat nə kas, wur sat a mbii dī mo a səsok ndəən bal kə Riin. 3 Dangbəe koo a weyi, dewur sat a mbii de Naan kəcīn nwur, mbəkə wur sat di ngurum mo, bē wur leshap aa gurum mo jir mmənə. Mbəku wur bal kwak dī ngurum mo, kəzak, mbəkə wur gang kwak mo dī, kə mbəkə wur caa mo dī. 4 Ngwe dewur katpwoo a shi mee ləpwoo decə, wur bəm a kāa fin bejee. Amma gwe dī wur sat a pwoo dī Naan kə shin nwur, mbəkə wur sat dī ngurum mo, bē wur bəm a Ekəlisya nə jir. 5 Wen rəbet kə wun jir, wu katpwoo shi ləpwoo mo shinə-shinə, amma dyen nwren nə, dī wun jir, wun nsat a pwoo de Naan kə shin nwur, mbəkə wu sat de ngurum mo. Ngwe dī wur sat a pwoo de Naan kə shin nwur mbəkə wu sat dī ngurum mo, bē gwar mənə met gwar dī wur kə katpwoo shi mee ləpwoo decə, see koo katdang bē mee gurum dī, dī wur mmak pəring kə pwoo nə akudang, mbəkə nə bəm Ekəlisya nə dī. 6 Yaksə dyemnaa mo, katdang wen dəm pee wun dī, dangbəe wen katpwoo kə wun a shi ləpwoo mo shinə-shinə, bē kyet nghan kə mee koop na pee wun dī wa? Katdang baa nghan dəm aa mee lep depwoo

nwun pee Naan dī, koo mee man, koo mee pwoo nkaa mbii de mo pə jī, baa nə a degəgam kas. 10 dī Naan wu kə shin nwen, mbəkə nghan kám Amma katdang pardī gwe dī wu a degəgam wu dī nwun kas, bē baa nə kə mee koop nə pee njī, bē mbii dī baa mo a degəgam kas, mon ndel wun kas. 7 Koo dang a mbii cīn kook dī baa mo dəm sə. 11 Kaadə gyet wen kudi a lāa, bē wen kə mee seen kas, kaa koor kə ndeng-ndeng sə, kən katpwoo a kaa lāa sə. Wen kən cīn a pan katdang baa ngutaa nə, taa doo nə rəret kas, bē njep mo ndəən pətuup fen, kəzak, wen kən cīn cirang dang gurum mmanshii kə kook dī gwar mbii mo a kaa lāa sə. Amma, yaksə kaade wen a nii taa dī yi? 8 Kəzak, katdang baa ngutaa feer ngunan, bē wen yit dak dī mo a mə jep mo jir. 12 Mbii dī muu naa mo yaksə, be muu naa mo mon dak sut mbe lek yi? 9 Nə aasə zak kə wun, a shir-shir kaade muu naa muriin ndəən mbii katdang wu sat mbii mo a shi ləpwoo decə dī naayit dī baa nə naapee rəret kas sə. Amma baa gurum mo manshii nə rəret kas, bē cirang parmeeci be mun mnaa mbii mo rəret shi yit kə dang gurum mon mmanshii kə mbii dī wuu sat yit. Yaksə be mbii de wen man mo akáa-akáa nə dī yi? Katdang nə aasə, bē pwoo dī wuu sat bejee dak, amma parpuus mənə bē wen miman nə, bē kut kə mang nə del dəm kə nə sə zhaap. mbii mo ndəre-ndəre jir, kaade Naan wur kə 10 Azeen ləpwoo mo dī shinə-shinə ndəən yil ten man wen sə. 13 Mbii mo de kun, de baa mon desa, kə koo a decəfängyi, bē nə kə manshii nə. 11 Dangbəe katdang baa wen manshii ləpwoo di mee gurum kə sat kas, bē gwar mənə a məzep pee wen dī, kə wen dee a məzep pee gwar mənə dī zak. 12 Nə aasə zak kə wuwun. Kaadə wun wuu fes wu coor zuum mo dī Riin kə Naan wur kə Shin mo, bē wu gung kə wu cīn dak dī, a shi zuum de mon ncīn mbəam mbe dyik Ekəlisya nə. 13 Mbəmənə, ngwar de wur katpwoo shi ləpwoo mo shinə-shinə, bē wu dangnaan (leshap kə Naan), mbəkə Naan wu shin zum mə man pəring shii kə mbii dī wur nsat nə mo dī zak. 14 Mbədə katdang wen dangnaan (leshap kə Naan) nNaan shi mee ləpwoo diidik, bē riin fen nii dangnaan (leshap kə Naan) nə zak, dangbəe baa pan fen nii koop nə kas. 15 Katdang nə aasə, bē wen ncīn ameye? Wen ndangnaan (leshap kə Naan) shi riin fen, kə wen dangnaan (leshap kə Naan) shi pan fen zak. Wen ncīn kook ndəən riin fen, kə wen ncīn kook nə shi pan fen zak. 16 Katdang waa dangnaan (leshap kə Naan) mə pəlang Naan ndəən kuur a shi riin fwaa bejee, dī baa gurum mo kaləng mbii dī gha sat nə kas, bē cirang mon nsat nənee "nə akəse" mbe dangnaan (leshap kə Naan) mə pəlang dī gha sat nə ye? Mbədə baa gurum nə mo man mbii dī gha sat nə kas. 17 Koo dang dī dangnaan (leshap kə Naan) fwaa mə palang Naan nə ret nNaan nyit, bē baa nə bəm gənang kas. 18 Wen pəlang Naan, mbədə wen kən leshap mo shi ləpwoo mo shinə-shinə met nwur jir. 19 Dang be ndəən kuur mə Ekəlisya, bē ngyel wen satpwoo mo a paat bejee, dī gurum mon nkəleng, kə nə kám mbii mo zak, met dī wen nsatpwoo mo ngal kaapaat shi ləpwoo mo shinə-shinə de baa

gurum mo manshii nə kas. 20 Dyemnaa mo, ngurum mo. Nə ret kə kwoor nə mo beetshii taji wu cìn pan kaa jep mo sə kas, wu dee kaa ka mbii dì mo sat nə. 30 Dangbe katsfang Naan jep mo sə ndəən mbii debish mo, dangbe wu wu shin mee pwoo mee gurum dewur dì ndəən dee kaa nennan mo sə ndəən pan fuu mo. 21 kuur nə, mbəkə wur sat dì ngurum nə mo, be Mo kə ten ran ndəən bəət haal Naan nənee, “A nə ret kə gwar dewur nkaa leshap nshee sə shi gurum dì moo leshap decə mo, “kə a shi wur dok tətak. 31 Wu mak satpwoo kə Naan nə ləpwoo kə məzep mo, “be wen nkatzpwoo nen ngurum mo ndangshak-ndangshak, mbəkə koo desə mo, “a dishik dangbe jir kəsə, “be baa mon weyi be wu kám mee mbii dì kə nə bam pətuup nkələng wen kas, Daa wur sat aasə.” 22 Katpwoo nwur dì zak. 32 Zuum mə satpwoo Naan, nə a shi ləpwoo mo shinə-shinə, nə dee a bee naa nder kə ngusatpwoo Naan nə. 33 Baa Naan wur man mbe nen dì baa mo shinzeen kas. Satpwoo a Naan dewur cìn mbii mo a burish kas, amma dì Naan kə shin mmee gurum, mbəkə wu sat wur a Naan dewur tap cìn mbii mo ndangshak-mbii dì ngurum mo, mənə a mbe nen dì mo ndangshak ndəən ryang. ndəən Ekəlisya mə kə ten shinzeen mo, baa mənə a mbe nen dì nen debang mo jir, 34 nə ret kə, mat mo dok baa mo kə shinzeen kas. 23 Məmənə katdang tətak ndəən kuur mə Ekəlisya mo. Baa mu rəbet nenyil Ekəlisya mo kaat ashak, dangbe koo weyi mmo, kə mo leshap dì kas. Amma nə ret kə, mo wu doom leshap shi ləpwoo mo shinə-shinə, be sham kə káa fur mo, kaadi Wàar kə nen Yahudi katdang nen dì baa mo man mee mbii kas, koo mo sat sə. 35 Katdang mo rəbet man mee mbii, nen dì baa mo kə shinzeen kas, mo jì del ndəən be mo tal pə mish fur mo ntul. Mbedi nə a mbii kuur fuu nə, be wu pan nnə, mon nsat nə wun a shweeppee, mbəkə mat katpwoo ndəən kuur kə nentar mo kas aa? 24 Dangbe katdang be koo Ekəlisya mo. 36 De mo shee pwoo kə Naan nə weyi wur sat a pwoo kə Naan, be katdang mee a shi wun aa? Koo a wun a nen dì pwoo Naan gurum dì baa wur kə shinzeen kas, koo gwar dì nə wul pee wun dì bejee dak yi? 37 Katdang baa wur man mee mbii kas, wur jì del ndəən mee gurum kə pan nə, wudin a ngusatpwoo kuur fuu nə. Be pwoo Naan dì wuu sat nə, nən Naan, koo wudi kə zuum dì nə a mə Riin, be nle kə gwar mənə man nənee azeen-nzeen dì nə ret kə gwar mənə man nə, mbii de wen kən a ngushikbish, be pwoo dewur kələng nə, nən ran nwun nə a Wàar Naan. 38 Katdang gwar mbiyang pətuup fin. 25 Mbii dì gwar mənə kə mənə chii kələng pwoo desə nə mo, be taji wu pan mo a sasok ndəən pətuup fin, be mon nkəa kələng wu kas. 39 Məmənə, dyemnaa mo, wu put agaak, kə har wu ntaa nyil, kə wu seyil dì le pətuup fuu mo a nkaa satpwoo kə Naan, kə nNaan, kə wur nsat dì nə, azeen-nzeen Naan taji wu cíi katpwoo ndəən ləpwoo mo shinə-wu dì nnaar fuu. 26 A mbii de wen kən rəbet sat nə ndesə, dyemnaa mo. Katdang wu kuur ashak mbe seyil nNaan, be memee fuu kə kook mə kwoop Naan, kə memee kə mbiikám, kə memee kə pwoo dì Naan kə woo nwur, kə memee kə satpwoo ndəən ləpwoo decə mo, kəzak, memee kə pəring mbii dì moo sat shi ləpwoo decə nə mo. Wu yit kə mbii desə mo jir, mo dee a mbii de mon cìn bal Ekəlisya nə. 27 Katdang mee gurum mo man katpwoo shi ləpwoo decə mo, be gurum mo kaa vəl koo kun sə, mo katpwoo nə ndangshak-ndangshak, be nə a təng mee gurum pəring shii mbii de mo sat nə ngurum mo jir. 28 Dangbe katdang baa mee gurum dì, dewur mmak yakshii mbii de ngusatpwoo shi ləpwoo decə nə wu sat kas, be gwar mənə dok tətak ndəən kuur Ekəlisya nə, be see wu leshap mənə a ndəən pətuup fin kə Naan bejee dak. 29 Gurum mo kaa vəl koo kun sə, mo leshap de Naan wur kə shin mo, mbəkə mo sat nə dì

15 Dyemnaa mo, yaksə be wen rəbet baa lepan dì nwun, nkaa pwoo deret, de gyet wen kən sat nə nwun, de gyet wuu lap nə, kə de wu shinzeen, dì wuu dar a nkaa nə zak. 2 A shi pwoo deret desə nə, be wuu kat bam wur katdang be wu yaa pwoo dì nghan kən sat nə nwun balbal. Katdang aasa kas, be shinzeen fuu nə a debuu. 3 Mbii dì gyet nghan kən lap nə, be wen kə shin a nə nwun, dì nə kə kwoop nə hakyeng nə Kristi wu muut mbe shikbish fun mo, kaadi mo kə ten ran ndəən bəət haal Naan sə. 4 Mo wum wur, be wur yool a peemúut par shii dekun, nchiit kə mbii dì mo kə ten ran ndəən bəət haal kə Naan sə. 5 Wur shee kámshin fin mPita, dangbe wu kámshin fin njieplep fin dekaapaat baaval sa mo. 6 Abwoon mənə, be wur kámshin fin nenshínzeen mo,

di mo met kambelpaat a nook mændong. Pak peemúut zak. **22** Mbedə a mbe Adam be gurum nenyil de ji mo naa wu, mo di des de mo kudin mo jir mo murəp, na aasə zak, a ndæn Kristi kæ seen, amma pak mo kæ ten murep. **7** Wur be gurum mo jir mon nyool a peemúut kæ kámshin fin njemis zak, kæ jeplep fin nə mo seen. **23** Dangbe koo meye be mo a ndangshak-jir. **8** Dangbe a peekyes nə, be wur kámshin fin ndangshak. A Kristi wur a dinshee mə yool a nwen zak, wen de an a kaa lāa de mo taa lāa, peemúut akudang. Katdang wur mbaajì, dangbe be baa tar lāa nə kæ wul kas sə. **9** Mbedi nghan nen wur mon nyool a peemúut zak. **24** Dangbe a delee mbüt jeplep kæ Jesu nə mo. Baa di nə peekyes kæ yil nən njì wul, be Kristi wur nshin ret kæ mo pet wen a memee mbüt jeplep Jesu mulki nə nNaan puun, awoon di wur kæ ten mo kas, mbæde gyet wen kæn shin jeel Ekəlisya twe koo a mulki, kæ iiko, kæ koo a bal dedang Naan. **10** Amma mbe deret Naan, be wen de, a ye. **25** Mbedə tæng Kristi wur ncìn mulki nə har agwe de wen a nə yaksa sə. Døret desa de Naan parpuus de Naan wur nle shaarlek kæ Jesu mo wu shin nwen, nə kæ cìn dak des ndæn wen. dee nder shii fen. **26** Shaarlek de wur ntu nə a Har wen kæn cìn dæk shibal met jeplep fin nə peekyes nə, a muut. **27** Mbedə Naan wur kæ ten mo jir. Dangbe jir kæsə, be baa a wen cìn dak le mbii mo jir nder shii fen. Kaadə mo kæ sat mænə mo kas, dangbe a deret Naan de nə cìn sə nænee, "mo kæ le mbii mo jir nder shii fen." dak ndæn patuu fen. **11** Nə aasa, koo di gyet, 'Be nə dee agaak nnə, baa a Naan dee nder fir a Wen satpwoo nə, koo di gyet a mo satpwoo kas, amma Naan wur kæ le mbii mo jir nder kæ nə, be muu sat a mbii demændong, kæ wun Kristi. **28** Dangbe, awoon di mo kæ le mbii mo wuu shinzeen a pwoo mænə. **12** Katdang moo jir, nder mulki mæ Naan, be Lāa nə wur shikáa satpwoo na, Kristi wur kæ yool a peemúut, be a fen, wur nleshin fen nder kæ Naan. Naan di wur me le dang pak fuu moo sat nnə, baa mee yool le mbii mo jir nder Kristi, mbæka Naan wur se a peemúut di mbe nen di mo kæ ten murəp mo mulki di nkaa mbii mo jir. **29** Yaksə, katdang be kas yi? **13** Katdang baa mee yool a peemúut di, de baa mee yool a peemúut di kas, be di nen mbe nen di mo kæ ten murəp kas, be nə kám nə, de moo cìn baptisma mmo a koppee kæ nen di baa Kristi wur kæ yool a peemúut kas mmænə. **14** mo kæ murəp, be mon nkøt a meye? Katdang Katdang be baa di Kristi wur kæ yool a peemúut di baa mee yool a peemúut di kas, be a me le kas, be pwoo deret, di muu sat nə dee a debuu, dangbe gurum moo cìn baptisma a koppee kæ kæ be de shinzeen fuu nə dee a debuu zak. **15** nenmuut mo ye? **30** Kæzak, be di a me le dangbe 'Be di mæ dee a nen cìn langtæng mæ dñung mo muu lappee, kæ muu shwaajeel di kæsə shidaarnkaa Naan, mbedə muu cìn langtæng nkaa Naan shidaar yi? **31** Dyemnaa mo, wen kæn naa muut, nə, a Naan wur yool kæ Kristi a peemúut. Amma koo a puus dedang yi. A roop di wen kæn ndæn katdang di nə azeen-nzeen nnə, baa nen di mo wun, di nə a seen fun ndæn Kristi Jesu, Daa fun, kæ ten murəp mon nyool a peemúut kas, be baa a nə le dang wen sat pwoo mænə. **32** Katdang Naan wu kæ yool kæ Kristi a peemúut kas mænə di gyet wen cìn lek ashak kæ luwayil mo nyil zak. **16** Katdang baa nen di mo kæ murəp mon Afisus a mbe pan mæ gurum dæk, be labet di nyool kas, be baa Kristi wur kæ yool kas zak. **17** wen nkøt nə a me yi? Katdang be baa mo yool Katdang di baa Kristi wur kæ yool a peemúut kæ nen di mo kæ ten murəp a peemúut kas, "Be kas, be shinzeen fuu nə dee a debuu, be de har wu yit kæ mu se, mu shwaa, mbæka dædaar be yaksə, wuu tong di a mbüt shkbish fuu mo mæ murəp di." **33** Taji wu yit kæ mee gurum vit. **18** Be di nen di mo kæ ten murəp mbüt ngwam wun kas. Katdang gurum kæ mwaan Kristi, mo kæ dee a diiləloom mo mmænə zak. **19** ashak kæ nendebish mo, be mæse fin nən ndee Katdang di canciin fun ndæn Kristi nə a mbe a debish zak. **34** Wu baa wu jì ndæn pan fuu seen di mæ yil diisi dak, be di mæ dee a mbii mo kaadi nə ret kæ wu cìn sə, kæ wu nook cìn naajeel, met koor gurum mo jir. **20** Yaksə Naan shkbish. Wen kæn sat nwun nə, baa pak fuu wur kæ yool kæ Kristi a peemúut azeen-nzeen. A mo man Naan kas. Wen kæn sat diisi a mbæka wur a dinshee, mæ yool a peemúut, mæ nen di nə shweep wun di. **35** Meebe, mee gurum ntal mo kæ ten murəp mo jir. **21** Kaadə gyet, muut nænee, "Chinarang dangbe nen di mo kæ ten nə del ndæn yil dæsə, a mbe ngumændong, murəp, mon mbaa yool di a peemúut kæ seen nə aasa zak, be a mbe ngumændong, be Naan yi? Mon nyool a shi nkan fwoshik dedang yi?" wur nyool kæ gurum di mo kæ ten murəp mo a **36** Waa mwen! A man nə, katdang a kop cirem

ndæən yil, бе see cirem nən nwam, dangbe àas Naan kas. Kə baa mbii dewam, nən mmak sekop mbii dī a kop nə kàa put. 37 Katdang a kop a koppee kə mbii dī baa nii cam wam kas, zak. mee cirem nyil, бе baa waa kə iiko nkaa nə kas, 51 Wu lekom, kə wen sat mee mbii dī nə a səsok amma waa kəkop a àas nə ɓejee dak. Bishmee dī nwun. Baa mun jir mun mmurep kas, amma ɓe, nə a àas shwaa, kas meebe mee cirem dedik. Naan wur nchæər kə fwoshik fun nə mo jir. 52 38 Dangbe Naan wur nshin mee fwooshin dī Kəlak kaa dyaapayit (kup yit chæər wang) sə, nnə, kaade wur kə ten le nə sə. Koo àas cirem parpuus dī mon ntàa feer dī mə kyes nə, ɓe nen dedangyi, ɓe Naan wur ntap shin fwooshin kə dī mo kə ten murep, mon nyool kə seen. Baa nə dīk. 39 Baa nan mo a nchiit-nchiit jir kas. mon mbaa wam dī zak kas. Dangbe mon nchæər Gurum mo kə nan muru dyik, kə luwa mo kə kə fwoshik fun nə mo jir. 53 Mbədə nə a təng nan muru dyik, kə nyer mo kə nan muru dyik, parpuus mənə, ɓe fwoshik fun dī mo a mə wam, kə pupwap mo kə nan muru dyik zak. 40 Mun dī mon nlep sun dī baa mənə mon cham wam kas kə fwoshik dī mo a mə dengnaan, kə mun dī kə zak, kə sun fun dī mo a mə muut, ɓe baa mon fwoshik dī mo a mə yil desə zak. Amma fwoshik cham murəp kas zak. 54 Abwoon dī fwoshik fun dī mo a mə dengnaan, ret kə dedes kə mo fun dī mo a mə wam, mo lep fwoshik dī baa dīk zak kə fwoshik fun de mo a mə yil desə. 41 mon cham wam kas, kə fwoshik fun dī mo a mə Ret dedes mə puus nə dīk, ret kə dedes mə tar muut, mo lep fwoshik dī baa mon cham murəp nə dīk, kə mə zar mo dīk zak, jir kəsə, ɓe pak kas zak. Dangbe səmpwoo dī mo kə ten ran nə ret kə dədes, mə zar nə moo met nshak zak. Mo ndæən bəət haal kə Naan nən ngam dī, de nə sat de kə dedes fur mo shinə-shinə. 42 Nin ndee nənee, “Mo kə see koorong kə muut hakyeng aasə zak, parpuus dī nen dī mo kə ten murep, kənding-nding. 55 Muut, koorong fii nə a nneyi? mon nyool a peemūut. Kaadə mo wum gurum, Muut, bal fii dī wii twe gurum mo dishik sə nə a ɓe fwoshik fin nə wam, amma kaade Naan wu nneyi?” (Hadəs g86) 56 Bal mə twapee kə muut nyool ka gurum a peemūut, ɓe baa fwoshik fin na a shikbish, kə a mbə Wàar dangbe shikbish nən nwam dī zak kas. 43 Kaadə mo wum gurum, nə kat iiko. 57 Dangbe yaksə, mə pəlang Naan, be nii bish naa, kə baa nə kə bal kas, amma dewur shin se koorong mmun ndæən Daa funu parpuus de Naan wur nyool kə nə a peemūut, Jesu Kristi. 58 Mbəmənə dyemnaa mo, wu dər be nən yool a ndæən dədes, nən nret naa zak. 44 falbal. Taji wu le kə mee mbii tər wun kas. Kúm gurum dī moo wum nə aa fwoshik mə nan Dangbe wu sat a ncın dak mə Daa shidaar-bejee dak, dangbe parpuus dī Naan wur nyool shidaar, mbəde wu man nə, koo a dak dedangyi kə gurum a peemūut, be nə den a fwoshik mə de wuu cín nə mbe Daa, ɓe baa nən cham dee a riin. Kaadə fwoshik dī nə a mə nan nə dī sə, ɓe mbii debuu kas, koo dəben

16 Yaksə, ɓe pwoo nkaa kok shool dī wun ntul nə mbe bam nen Naan de mo nyil njudiya, nə ret kə wu cín kaade gyet wen kən sat Ekəlisya dī mo ndæən yil nGalati mo cín sə. 2 Koo a puus Láadi dedangyi, ɓe nə ret kə koo weye wu le mee shool mbe shin zuum nciit-nciit kə bal fin, mbəkə katsfang parpuus de wen ndem pee wun dī, ɓe taji wu dee ncak mee shool kas. 3 Katdang wen ndem wul pee wun dī, ɓe wen nshin lepran Nen de wuu ten wu bələp mo, mbəkə mo dəm dī kə shool nə yilkaam nJerusalem. 4 Katdang wen naa nə ret, kə wen dəm nJerusalem, ɓe mon ndem ashak kə wen zak. 5 Wen njì pee wun dī, abwoon de wen kən dəm nyil mMasidoniya, mbədə wen kən Rəbet yaa ar nə del dam a nyil mMasidoniya nə. 6 Meebe wen mpan nyém pee wun dī mbe rep pee mo nlər dak, kə meebe wen ntong pee wun dī mbe tar kut, mbəkə wu bam məse mə nan kə toom, mak sekop mə mulki

wen dī, a ar mwaan fen, koo pee dedang ye dī mənə dee a mbii caan Naan. Daa fun wur mbə wen ndem dī. 7 Dyeen nwen nnaa wun zam, waaji. 23 Dəret kə Daa fun Jesu nə tong ashak baa a de wen nnaa wun, 6e wen a ar del dəm kə wun jir. 24 Wal fen nə tong ashak kə wun jir kəlak-kəlak kas. Katdang Daa wur rəbet, 6e wen ndəən səm kə Kristi Jesu. Nə aa sə.

ncanciin mbe dəm tong pee wun dī pan pong. 8

Amma wen ntong mpeesa nyil Afisus, har see parpuus mə serəbet mə Pentikos. 9 Mədə, pee de nwen des mpee desə, mbəkə wen katpee cìn dak deret, kə dī nii koop nə ndəən nyil Afisus nə zak. Koo de gurum mo des moo cii dak fen nə. 10 Katdang Timoti wur dəm wul pee wun dī, 6e wu kaat wur rəret nnaar fuu. Taji wu le mee kəermuut yaa wur kas, mbedə wur kə cìn a dak kə Daa, kaade wen kən cìn sə zak. 11 Taji mee gurum bák wur kas, amma nə ret kə wu bəm wur ndəən mwaan fin, mbəkə wur sekyeen dī kə mwaan fin nə ndəən ryang, kə mbəkə wur waaji dī pee wen dī zak, mbedə wen kən leyit mbe naa waaji fin ashak kə pak dyemnaa mo zak. 12 Yaksə, pwoo nkaa dyemnəən fun, Apolos, dī wen kən satpwoo nwur shibal nə, nə ret kə wur dəm naa wun ashak kə dyemnəən mo. Baa gyet dyeen nwur ndəm pee wun dī nciit kə mənə kas, dəngbe katdang wur nkatee, 6e wur ndəm pee wun dī. 13 Wu tong shi gongpee, kə wu dar balbal ndəən shinzeen fuu. Wu dee a nengung mo ndəən pətuup, kə nendebal mo. 14 Wu cìn dak fuu mo jir ndəən wal. 15 Wu man nə, gyet a nentul kə Stifenas mo a nen dī gyet mo shee shinzeen ndəən nyil Akaya, kə mo shin sut fur mo mbe cìn dak dī mo bəm nen Naan mo dī zak. Wen kən dang pə wun dyemnaa fen mo, 16 kə wu mwaan ndəng məse kə gurum mo kaa mənə mo sə, kə wu mwaan ndəng koo weyi de wu shin káa fin, mbe cìn dak mə bəm wur, ashak kə mo. 17 Nə fes ret nwen nyit zam, mbe jì kə Stifenas kə Fortunatus, kə Akaikus, mbedə mo jì kə mbii mo nwen a koppee fuu, mbii de baa dī wen kə mo kas. 18 Kazak, mo caa wen, kaade dī moo caa wuwun sə. Gurum mo kaa mo sə, nə ret kə wu shin dedes mmo. 19 Ekəlisya dē mon nkhwang yil mə Eshiya moo lep tokshik fur mo dəm pee wun dī. Akwila kə Priskila, kə Ekəlisya dī moo kaat ashak ndəən tul fur, mo lep tokshik mə nen dəm ndəng Jesu mo dəm nwun ndəən səm kə Daa. 20 Dyemnəən fun, dī mo mpeesə, moo lep tokshik fur mo dəm pee wun dī jir. Wu tok kə shak ndəən wal kaa mə nen dəm ndəng Naan mo sə. 21 A wen Pool, kən ran tokshik desə nwun, shi sar fen. 22 Koo ngwar dedangyi de baa wur wal nDaa kas, 6e wu yit kə gwar

2 Koronti

1 Lepran desə nə put a nsar Pool laaləp mə Kristi Jesu, shi rebet Naan, kə nsar kə dyemnəən fun nə Timoti. Wen kən lep lepran desə nə dəm pee Ekəlisya joon Naan dī moo nKoronti, kə nenseet ndang Jesu dī mo ndəən yil Akaya jir. **2** Deret, kə ryang mə Naan puun fun, kə mə Daa fun Jesu Kristi mo tong ashak kə wun. **3** wen kən pəlang Naan puun Daa fun Jesu Kristi. Puun dī wur gam kə kussuk mə naajeel. Naan dī wur a ngubam mun jir. **4** A wur bəm mun mbüt njeel fun mo jir, mbəkə mə katpee bəm nen dī moo shwaajeel mu shinə-shinə shi bəm dī mu mə kat nə pee Naan dī sə zak. **5** Kaade mu shwaajeel des, ndəən jeel de Kristi wur kə shwaajeel sə, bə Naan wur məbam mun des ndəən Kristi aasə zak. **6** Katdang mu shwaajeel, bə nə a mbə gang pətuup fuu mo, kə nə a mbə bəm fuu zak. Katdang Naan wur bəm mun, bə nə a mbə bəm wun zak, dī nən nle kə wu gung caan jeel dī wuu shwaa nə mo, kaa mun sə zak. **7** Mbəməna bə canciin fun dī nə ndəən wun, baa nə mak yoon kas, koo lee. Pe gyet di mu man nə, kaadi wuu shwaajeel ashak kə mun sə, bə wun nkət bəm ashak kə mun aasə zak. **8** Dyemnaa mo, muu rebet kə mə le nwun npan, nkaa jeel dī mə shwaa nə ndəən yil Eshiya. Gyet jeel nə fes ten mun toontoon hakyeng, har gyet nə met mmun mbəl, kə har gyet mu put kə pətuup fun mo nə, baa mun mbar kas. **9** Kə gyet mə naa kaa mo can a dyeeel tukáa mmun sə, dang nə cìn aasə, a mbəkə taji mu gángkáa fun a nkaa sun fun mo kas, amma mu gángkáa fun nə mo a nkaa Naan bejee dak. Naan dī wur yool kə gurum mo a peemúut. **10** Naan wur ten put kə mun ndəən muut nə, kə wur mbə put kə mun ndəən muut nə zak. Mun mə shinzeen nə, wur waa put kə mun ndəən muut nə ryang zak. **11** Wu bəm mun shi dangnaan (leshap kə Naan) fuu mo, mbəkə gurum mo des mo pəlang Naan dī mbə mun, mbə bəm dī Naan wur cam cìn nə mmun. Pe dī Naan wur lap dangnaan (leshap kə Naan) dī gurum mo des moo cìn nə mbə mun. **12** A mbii de mu canjoom dikə ndesa, apan dī ndəən pətuup fun mo kə cìn langtəng nə, tong fun ndəən yil desə nə a shi pətuup məndong, pə Naan, kə pee wun dī zak. Baa a shi mee seen dī nə a mu gurum mo kas, amma a shi deret

mə Naan. **13** Baa mu ran a mee pwoo deluk nwun ndəən ran nə kas, dang a pwoo nkaa mbii de wun mmak tang nə, bə wun mmanshii nə zak. Wen canciin nə, wun mmanshii nə rəret. **14** Kaade wuu ten wu manshii nə lee sə nə, wun mmak canjoom shi mun, kaade mumun ncanjoom shi wun sə zak, pardé Daa fun Jesu wur njì ndəən yil desə zak. **15** A mbəde gyet wen naa nə ret aasə, a nə le dang gyet wen kə rebet dəm pee wun dī nshee, mbəkə wu kat deret dī kaa yit vəl sə. **16** Wen kən rebet taa pee wun dī, a ar dəm mMasidoniya, kə katsfang wen dəm mMasidoniya na, bə wen njì taa pee wun dī zak, mbəkə wu bəm wen dī a ar dəm nyil njudiya. **17** Ashee! Kaade di wen rebet cìn kəsə, bə wen cìn a mbii de nkan mmənə aa? Aa koo, wu yee nə wen kən cìn mbii a buubuu, kaadi gurum mə yil nə moo cìn sə yi? De wen nsat nənee, “Ii, Ii” dangbe nbwoon, bə wen waa sat nənee, “haiyoo, haiyoo” Zak aa? **18** Kaade Naan wur a nguzeen sə, bə pwoo de muu sat nwun, baa nə a “li” Kə “haiyoo” Kas. **19** Pwoo dī gyet Silas kə Timoti kə wen, mu sat nwun nkaa Jesu Kristi lāa Naan, bə baa pwoo mənə a li, koo haiyoo kas. Amma ndəən Naan, bə koo a pərangye, bə pwoo mənə a “li” **20** Pe gyet dī pwoo de Naan wur tuweerpwoo mo jir, bə mo gampwoo mənə mo a ndəən Jesu, kə a mbə Jesu dangbe muu sat nənee, “Nə aasə” Zak mbəkə mo le Naan dī a dedes. **21** A Naan dī wur bələp mun le dyik, a wur le mun ashak kə wun ndəən Kristi. **22** Wur bii naa man wur nkaa mun, nə mun a mu wur mo. Wur shin Riin wur desbang mmun ndəən pətuup fun mo, mbəkə Riin nə kám dī mmun mbii de wur le nə mmun a kyeen. **23** Amma wen pet Naan a langtəng fen nə, mbii de di nə le kə wen nook dəm nKoronti nə, a mbəkə taji wen lejeel nwun kas. **24** Baa muu gung a mbəkə mu le tang dī nwun nkaa mbii dī wu shinzeen nnə kas koo lee, mbəde wuu dər bələl ndəən shinzeen nə. Amma muu cìn dak ashak kə wun, mbəkə wu kat retnyit dī.

2 Wen lepan ndəən pətuup fen nə, baa wen mbaa dəm pee wun dī kas, mbəkə taji wen wàt pətuup nwun. **2** Katdang bə wen wàt pətuup nwun, bə a wii ndee dī a de wur nle retnyit nwen yi? A wun nen dī wen wàt pətuup nwun, bə a wun ncaa wen. **3** A mbəməna, bə wen ran-ran nə nwun, mbəkə katsfang wen jī pee wun dī, bə taji wen kat mee mbii wàt pətuup

mbut nwun, nen dì wu le retnyit nwen kas. **3** Yaksə, bə mun nwaa mə doom kwoop a káa Wen shinzeen nwun jir nə, retnyit fen nə a muu fun zak aa? Kyet mu refet mee ran nkaa jir zak. **4** Wen ran-ran nə nwun a shi pətuup mu mə langtəng dəm pə wun dì, koo ran mə deewuwat hakyeng, kə shi yitmwa, kə jeel des langtəng nkaa wun ji pə mun dì, kaadə pak zak. Wen ran-ran desə, baa a mbəkə wen wàt gurum moo kə cìn sə wo? **2** Wun shikáa fuu, a pətuup dì nwun kas, amma a mbəkə wu man dì wun a ran fun, dì mon cin langtəng dishik nə. nə, wen wal nwun zam. **5** Katdang mee ngwe Mo joon ran nə ndəən pətuup fuu mo, mbəkə wàt pətuup mmee gurum, bə baa ngwe mənə koo wii wur man nə dì, kə wur tang dì zak. **3** Nə təkook a pətuup mənə bejee dak kas, amma wur kám agaak nə, a Kristi shikáa wur ran-ran desə təkook aa pətuup muu, koo a pətuup mə pak fuu nə mo ndəən pətuup fuu mo, dangbe wur lep mo. Baa dyen nwen nsatpwoo shifal nkaa ngwe nə nsar fun. Baa mo ran-ran desə nə a shi ink mənə kas. **6** Mpee nkaan ngwe mənə, bə kar kas, kə baa mo ran nə a nkaa sulet mə ngək kas. de wuu ten shin nwur, nə mak. **7** Amma yaksə, Amma mo ran nə a ndəən pətuup gurum mo, bə ngyel wu two dì ngwar mənə, mbəkə wu shi Riin Naan dì wur mmeen har ngaa-ngaas. 6am wur dì, mbəkə taji pətuup de wat wur nə **4** Muu sat pwoo mənə, a mbəde mu gàngkàa waa səet daampree nwur hakyeng. **8** Mbəmənə nkaa Naan ndəən Kristi. **5** Baa mee mbii ndəən wen dang pee wun, wu səet wu kám wal fuu mun, dì nə mak le kə mu sat nə, mə cìn mbii moo nwur. **9** Gyet wen ran-ran nə nwun, a desə mo a shikáa fun nə kas. Dak desə nə a bal mbəkə wen cam wun dì, kə wen man dì nə, kyet dì mu mak cìn pak mbii mo, put a pee Naan wun a nen cìn mbii mo, ndəən dyen jir wo? **10** dì. **6** Mbəde a wur le kə mə dee a nen cìn dak Koo ngwe dedangyi dì wu two nwur, mbə mee mə bəlemcuk shi toom Naan depwoo, baa a shi debish de wur cìn, bə wen nfwo ngwe nə aasa Wàar derəran mo kas, amma a shi Riin. Wàar zak. Katdang bə mee mbii mə two nə dì, bə wen derəran nə jì kə muut, amma Riin mə Naan wur nfwo ngwe mənə a mba wun, mbə deret Kristi. shin seen. **7** Gyet mo ran Wàar Mosis nə mo a **11** Mbəkə taji Gujwan kat mee ləbet ndəən mun nkaa sulet mə ngək mo, kə Kaade gyet Naan kas, mbəde baa seen wur debish mo a desəsok shin Wàar nə mo mMosis, bə dedes mə Naan jì mmun kas. **12** Kaade wen baaji nTrowas mba put agaak. Koo dì gyet məlep mə yit Mosis nə satpwoo nkaa Kristi ngurum mo, bə wen kat kyes, bə baa gyet nen Yahudi mo mak təər yit Daa wur kə wang ar mbə wen. **13** Jir kəsə, bə fur mo nkaa yit Mosis kas, mbə peebang dì nə baa pətuup fen nə kat retnyit kas, mbəde baa des nə. Katdang bə gyet Wàar mə Mosis dì nə jì wen kat dyemnəən fen Titus dì mpəmənə kas. kə muut nə jì aa dedes aasə, **8** be nə a təng dak Mbəmənə bə gyet wen sat dang-mukaat mmo, mə Riin mə Naan nən ndes met mə Wàar nə. **9** bə wen del dəm nyil Masidoniya. **14** wen polang Katdang bə mo le dak mə Wàar dì nə jì kə loom Naan, de a wur kə 6wet mun shidaar-shidaar, a dedes, bə azeen-nzeen dak mə Riin dì nən kə mu dee di a koorong mo, mba deret Kristi. njì kə deret mə Naan, nə a dedes met dak mə A shi mun, bə wur pwəər man Kristi dē nə a Wàar nə hakyeng. **10** Ndəən desə, bə wu naa nə, kaa mbii dē nə kə toos shangshang sə, koo a mbii dì gyet nə a dedes, bə mbii dì nən ntong dī mpee dedangyi. **15** Pe gyet dì pee Naan dì, bə har ngaa-ngaas nə fes met dì gyet yam nə. **11** mun a kaa toos deshang mo, mə Kristi, pa nən Katdang bə mo kám nə, mbii dì ndung del dəm a de mo kat 6am, kə nen de mo a ar loom. **16** A dedes, bə mbii dì nə ntong dì har ngaa-ngaas nən mə peekyes nə ndesə, du devəl nə a du de mə nden kə dedes met dì nə ntung del dəm nə, des wam, mə muut dì nə dəm a peeloom. Amma a hakyeng. **12** Mbəde mun kə canciin ndəən pwoo mu dinshee nə ndesə, nə a fwaap deshang mə deret nə aasə, bə muu satpwoo fun shifal agaak seen dì nə dəm a peeseen. A wii mmak mang hakyeng. **13** Baa mun a kaa Mosis sə kas, dì toon mbii desə mo yii? **17** Mbəde baa mun a kaa gyet wur paa yit wur shi fwaat, mbəkə taji nən pak gurum de moo satpwoo Naan nə a mba kat Yahudi mo naa kyes dedes, mə malep mə yit ləbet mə shool kas. Pwoo munu nə a məndong, wur dì nən ndel dəm sə kas. **14** Mbəde gyet pan mbii dì Naan wur sat mmun, bə mu sat a pwoo fur nə mo a deduduur har mbə cicinsə. Katdang mənə dəən zeen ntoom Naan aasə, kaa kərem mo doom tang pwoo Naan desəər, bə fwaat paapee desə nə paa nə, kə nə kutdi, a depəapəa pee mo dì. See katdang gurum shinzeen nKristi

bejee, dangbe moo mmak mang fwaat nə waa mmeen sə, bə muu tong a tong mə muut mbə kə nə. 15 Azeen-nzeen har cicinsə, katdang mo Jesu, mbəkə mo kám mase kə Jesu nə dī, ndəən doom tang Wàar mə Mosis nə mo, bə fwaat fwoshik fun, de mo a mə muut sə. 12 Desə nə desə, nə kə paa pətuup fur mo dī vit. 16 Amma kám nə, muut nə nkaa cìn dak ndəən mun, katdang mee gurum cər pee Daa dī, bə abet, amma seen nə nkaa cìn dak ndəən wun. 13 mon mmang fwaat nə baa kə nə aku pee ngu nə Mo kə ten ran ndəən bəet haal kə Naan nənee, dī. 17 Daa wur a Riin, ka peede Riin Daa nə dī, “wen shinzeen, a nə le dangbe wuu satpwoo.” A bə gurum mo dee a mukáa fur. 18 Yaksə, mun mbəde mun mə shinzeen nNaan aakəsə, a nə le nenseet ndang Jesu mo jir, bə mo mang fwaat dī dang mu satpwoo zak. 14 Mu man nə, ngwe də nə paa yit fun mo ba kə nə aku. Yaksə bə gurum wur yool kə Daa Jesu a peemúut, nwur nyool moo naa a dedes kə Daa ndəən tong fun nə mo, kə mun ashak kə Jesu aasə zak, kə wur njí kə kə wur cər kə mun, kə mə dee dī kaa wur sə, mun ashak kə wun ntroom wur zak. 15 Mbii desə ndəən dedes wur di nə nkaa wurang. Desə nə mo jir a mbə wun, mbəkə deret kə Naan nə put a pee Riin mə Naan dewur a Daa.

4 A Naan Wur cin dak mə Satpwoo wur deret wo mun ndəən deret mə kussuk wur.

Mbəmənə, bə taji nə waam kwak mun kas. 2 Mu cii cìn dák debish mo, kə mbii naashweep de a səsok, kə mbii de mo le naashweep ngurum mo jir. Baa mun ncìn dung ngurum mo, koo sat dung nkaa pwoo kə Naan kas. Dang mu sat zeen nə agaak, mbəkə koo a wii, bə wur naa zeen fun nə di, ndəən dyen wur, nyit Naan. 3 Katdang bə pwoo Naan de muu sat nə a depəpaa, bə nə a pəpaa a mbee nen de mo a ar loom bejee dak. 4 Baa mo shinzeen kas, a mbəde mishkoom debish mə yil desə wur kə paa yit fur mo, Mbəkə taji mo naa peebang mə pwoo deret mə Kristi kas, dewur a deməndong kə Naan. (aiōnios g165) 5

Mbəde baa muu satpwoo nə ngurum mo nkaa fwoshik fun kas, amma a pwoo nkaa Jesu Kristi, dī wur a Daa, kə mun shikáa fun bə mu dee a kərem fuu mo mbə səm kə Jesu. 6 Naan wur kə ten sat nə, peebang nə put a ndəən peenkwoo, kə nə bangpee dī. A wur le kə nə bang pətuup fun mo, mbəkə nə shin peebang dī mmun, kə mbəkə mu man dedes Naan dī, ndəən yit Jesu Kristi. 7 Mun kə long de mə Riin kə Naan nə, a ndəən Tuulwan. Shii kə mənə, a fwoshik fun mo, mbəkə mo kám bal dedes desə nə dī, agaak nə, nə a mə Naan, kə baa nə a munu kas. 8 Moo təreng mun koo a nkwoop dedangyi, jir kəsə, bə baa mo mpyan mun kas. Moo wuk mun, jir kəsə bə baa kəermuut yaa mun kas. 9 Gurum mo lejeel mmun, jir kəsə, bə pak gurum moo wal mmun. Moo hər mun car nyil, jir kəsə, bə baa Mu murep kas. 10 Koo a pərangyi, bə mun a ndəən jeel mə muut, kaa caan kə muut de gyet Jesu cìn sə, mbəkə gurum mo naa məsə kə Jesu nə dī ndəən fwoshik fun mo. 11 Kaade mun de

Mo kə ten ran ndəən bəet haal kə Naan nənee, dī. 12 Desə nə desə, nə kə paa pətuup fur mo dī vit. 13 Amma kám nə, muut nə nkaa cìn dak ndəən mun, katdang mee gurum cər pee Daa dī, bə abet, amma seen nə nkaa cìn dak ndəən wun. 14 Mu man nə, ngwe də nə paa yit fun mo ba kə nə aku. Yaksə bə gurum wur yool kə Daa Jesu a peemúut, nwur nyool moo naa a dedes kə Daa ndəən tong fun nə mo, kə mun ashak kə Jesu aasə zak, kə wur njí kə kə wur cər kə mun, kə mə dee dī kaa wur sə, mun ashak kə wun ntroom wur zak. 15 Mbii desə ndəən dedes wur di nə nkaa wurang. Desə nə mo jir a mbə wun, mbəkə deret kə Naan nə wul dī mbüt ngurum mo des, kə mbəkə gurum mo des mo pəlang Naan dī mbə dedes wur. 16 Mbəmənə, bə baa nə waam mmun kas. Koo də mun kə fwoshik dī nə a mu gurum, de nə wam, amma jir kəsə, bə koo puus dedangyi, bə moo le riin fun nə mo dee a depwoo. 17 Mbəde rep jeel de mu shwaa nə a mbə rep pee lee dák, nən nkəlak kə del dəm, kə nən njí kə dedes de nə dəm ngaa-ngaa, de nə met mu sat, nə met jir. (aiōnios g166) 18 Baa mu leyit fun na mo nkaa mbii de gurum moo naa nə yaksə kas, amma muu leyit fun nə mo a nkaa mbii də baa mu mak naa nə yaksə sə kas. Mbəde mbii de gurum mo mak naa mo shi yit yaksə, bə a mo a mbii de mo nkəlak kə del dəm. Amma mbii de baa gurum mo mak naa mo yaksə shi yit kas, a mo a mbii de moo tong dī har ngaa-ngaa. (aiōnios g166)

5 Yaksə bə mu man nə, katdang bə fwoshik fun de mun kə mo ndəən yil desə, mo wam, bə Naan wur kə dak mee fwoshik fun de mon ntong de har ngaa-ngaa ndəən dengnaan. A Naan wur dak fwoshik mənə mo shikáa wur.

(aiōnios g166) 2 Ndəən fwoshik fun, bə muu gwaar gwan, kə mu coor, mbəkə Naan shin fwoshik fun de mo a mə dengnaan sə de mmun. 3 Mbəde katdang Naan cin fwoshik fun mənə mo mmun, bə baa mo mmak kat mun ngum kas. 4 Kaade mu kutdi mu tong ndəən fwoshik fun de nə. A mə yil nə, bə muu gwaar gwan mbə jeel de mu shwaa. Baa a mbəde nə, muu rebet a bākshak kə fwoshik fun de mo a mə yil desə kas. Amma muu rebet kə Naan shin fwoshik fun de mo a mə dengnaan sə mmun. Be fwoshik fun de mo kə seen sə, mo ndee de a koppee kə fwoshik fun de mo a mə muut yaksə. 5 A Naan wur dak mun, mbə cər desə mo, kə wur kə ten shin Riin wur mmun, de nə dee a bə naa man mə mbii

dewur kə dak mo le mbə mun. 6 Mbəmənə, gurum mo, dī mo a shaarlek wur mo, mbəkə bə koo a pərangyi, bə mun kə shinzeen ndəən mo dee dī a shaar wur mo zak. 19 A pwoo de pətuup fun, kə mu man zak nə, kaadē mu kutdi mun nkaa sat nə desə nə, Naan wur nkaa le ndəən fwoshik fun de mə yil desə, bə baa mun gurum de mo ndəən yil nə, kə mo dee a shaar ashak kə Daa kas. Mu jong kə wur. 7 Muu tong wur. Baa Naan wur tang shikbish kə gurum nə ndəən yil desə nə a shi shinzeen, baa a shi mbii mo nkaa mo kas, kə wur kə lepwoo mu cər kə de mu naa mo shi yit kas. 8 Azeen-nzeen mun gurum de mo a shaarlek wur mo, kə mo dee a kə shinzeen ndəən pətuup fun, kə dyeen mmun shaar wur mo nsar fun zak. 20 Mbəmənə, bə mbəkshak kə fwoshik desə nə mo, mbəkə mu yaksə mun a jeplep mə Kristi mo, de Naan wur tong de ashak kə Daa ntul. 9 Mbəmənə bə koo pərep gurum mo a shi mun. Mu dang pə wun a de mun dī ndəən yil desə, kə koo a ndəən yil de koppee kə Kristi, wu yit kə Naan wur cər kə nən ndung jī, bə dyen mmun kə mu cin a mbii wun, kə wu dee dī a shaar wur mo. 21 Wur de de mo ret nNaan nyit. 10 Mbəde təng, mun jir, baa wur man cīn mee shikkish kas, bə Naan le mun ndar ntoom kə mbii tong mə tokdyeel kə Kristi, mbəkə koo a weyi be wur nlap kwat ma dak de wur kəcin mo, bə wur kutdi ndəən shin mə yil desə. Kyet kwat nə a deret aa? Aa koo a débish yi? 11 A mbəde mu manshii mə kər Daa, a nə le dang mu gung mbə dul gurum mo jī pee Kristi dī. Ndəən tong fun, bə Naan wur man rəret hakyeng, kə mu canciin nə, wun wu man mun akəsə zak, ndəən pətuup fuu mo. 12 Baa muu gung a mbakə mu waa mu baa mu sat mee langtəng de nkaa sun fun mo pee wun dī kas. Amma mu kám a ar nwun, mbəkə wu cīn retrnyit de shi mun, kə mbəkə wu katpee lappwoo de nen dī moo canjoom a shi dedes fur mo. Baa a shi məsə fur mo kas sə. 13 Mbəde koo de baa mun de mbut məsə fun nə mo kas, bə mənə a mbə Naan, kə katdang mun dī ndəən məsə fun mo, bə mənə a mbə wun. 14 Yaksə, bə wal kə Kristi nə se mulki ndəən pətuup fun mo mbə wun, kə mu man azeen nə, mee ngwe məndong wur kə muut mbə gurum mo jir. Mbəmənə, bə gurum mo jir mo cam muut zak. 15 Wur muut a mbə gurum mo jir, mbəkə nen de mo kə lap seen wur, bə taji mo waa baa tong dī a mukāa fur. Zak kas. Amma mo tong a mə ngwe dewur kə muut mbə mo, kə mo waa yool kə wu a peemúut mba mo zak. 16 Mbəmənə, yaksə, bə baa mu kutdi mu naa tong kə gurum a shi yit de mə yil desə kas. De mu naa Kristi a shi shin de mə yil desə, amma yaksə, bə baa mu kutdi mu naa wur a shi fwoshik de mə yil sə kas. 17 Koo ngwe dedangyi de wur tong ndəən Kristi, bə ngwe mənə kə dee a depwoo. Mbəde məsə wur desəər mo kə del dəm jee, kə koo mii nə kə dee a depwoo zak. 18 Mbii desə mo jir, a cīn Naan, de wur cər kə mun shaarlek wur mo, mbəkə mu dee dī a shaar wur mo shi Kristi. Wur cin dək desə mmun, mbəkə mu cər kə

6 Kaade mun mu cīn dak ashak kə Naan zak, bə mu dang pee wun, mbəkə taji wu lap deret kə Naan wu le nə a mbii débuu kas. 2 Wu kələng mbii de Naan wur kə sat nənee, "Kaade pee mə cīn deret nə wul, bə wen cīn deret nwaa. Kaade puus bam nə jī wul, bə wen bam waa zak." Azeen-nzeen wen sat nwun nə, cicinsə nə a pee ma lap deret ma Naan! Kəzak, cicinsə nə a puus mə kat bam pee Naan dī. 3 Baa mu le mee mbii canshii mmee gurum kas, mbəkə taji mo bees dak fun nə dī kas. 4 Amma koo a ndəən ar dedangyi, bə muu kám ngurum mo azeen-nzeen nə, Mun a kərem mə Naan mo, kə muu kám nə, mun a kərem kə Naan mo shi gung kə shwaajeel des, kə mwaan ndəən mbii lejeel mo. 5 Muu shwaanas, kə mo naa mbwoot mun, kə muu tong mbut nenyool kə bəlep mo, kə dak mo des, kə tong shi gongpee, kə tong kə neen, kə ciin saam zak. 6 Muu kám zeen fun shi məsə deret kə man, kə gung shi məsə de mə naajeel ndəən Riin Débang, kə shi wal mu azeen-zeen zak, 7 kə shi pwoo de mo azeen-nzeen, kə shibal kə Naan. Mun kə zeen nə, kaa leelek din ndəre mo sə, nsarse kə nsarkul fun mo. 8 Gurum mo le mun a dedes, amma pak moo waa lejeel mmun zak. Pak gurum moo kwoop mun, dang pak moo waa bees mun zak. Moo le mun a kaa nendung mo sə, dang mun a nensat zeen mo. 9 Gurum mo le mun a kaa baa mo man mun kas sə, dang mun a de mə man pee mo. Mu dee kaa muu mumurep sə, dang mun di kə seen. Mo nərem mun, jir kəsə, bə baa mo twe mun kas. 10 Mu dee kaa mun aa pətuup deewat sə, dangbe mun a mbut nretnyit shidaar-shidaar. Mu dee kaa nenjeel mo sə, dang jir kəsə, bə

mu le kə gurum mo des mo kat long. Mu dee Gurum mo shin jeel mmun des, koo a ndəən kaa baa mun kə mee mbii kas sə, dang jir kəsa, ar dedangyi. Gurum mo bəlep kə mun, kə gyet bə koo mbii dedangyi bə nə a munu. 11 Wun ndəən pətuup fun mo, bə kəermuut nə dī zak. 6 nen Koronti mo, wu man nə, baa mu sok mee Dangnaan wur shin bal kə wur caa pətuup mu mbii nwun kas. Gyet muu satpwoo nwun agaak nen de baa mo bal mputuup kas. Gyet wur shin mbii de mo ndəən pətuup fun jir. 12 Baa gyet bal pətuup fun mo shi jì kə Titus. 7 Baa a jì kə mu nook sat nwun mbii de mo ndəən pətuup Titus nə bejee dak kas, dang ashak kə dī gyet fun kas. Gyet a wun wu nook sat mmun mbii tuwap dī, baa gyet naa wen, kə wuu naajeele fen, kə wun kaa jep fen mo sə, mbəkə wu woo mbii də nə, wun mbwoon fen zak. Pwoo desə nə mo səat mo ndəən pətuup fuu mo mmun. 14 Taji wu le retnyit nwen des hakyeng. 8 Koo de gyet wen bālsuk ashak kə nen de baa mo shinzeen nNaan wàt pətuup nwun shi ran de wen ran nwun sə, kas. Mbəde a mii bal dak deret kə dak debish 9 baa gyet nə daampee nwen, mbəde wen ran-yii? Kə a mii bal peebang kə peenkwoo yii? 15 ran nə nwun kas. Gyet yam be nə wàt pətuup Baa mee shaar ashak de nnaar Kristi kə Gujwan nwen, mbəde gyet wen naa nə, ran nən wàt kas. A mii bal ngushinzeen, kə ngwe de baa wur pətuup fuu mo zam. Koo di gyet nə wàt pətuup shinzeen kas yi? 16 A mii bal Lu Naan dedes kə nwen a mbə rep pee mo lee daf. 9 Dang yakə lu kùm yii? Pətuup fun mo a peede Naan wur wen kat retnyit. Baa nənee mbəde a ran nə le tong dī, Kaade wur kə ten sat sə nənee, “wen pətuup fuu mo tikook kas, dang a mbəkə wu ntong ashak kə mo, kə wen mmwaan nnaar fu tuwap dī, mbə mbii de mo le kə pətuup fuu mo zak. Wen ndee a Naan fu, kə mon ndee a nen tikook. Daa Naan wur rebet a kyeet kə tikook fen mo zak.” 17 Mbəmənə ba wu put aku, “mbut kə pətuup mənə, mbəde nə nle kə wu tuwap. nen de baa mo shinzeen kas, kə wu bākshak kə Mbəmənə be baa mu cìn a mee mbii debish mo zak, Daa Naan wur sat akəsə. Taji wu tung nwun kas. 10 Mbəde kyeet kə pətuup dewat mee mbii de nə a derap kas, dangbē wen nlap dī a Naan le, nə kə jì kə tuwap, kə nə jì kə kat wun. 18 Wen ndee a puun fuu, kə wun ndee a bām zak. Baa nə le kə gurum mak sat nənee, jep fen demish mo, kə de mat mo. A Daa débal “katdang dī wen oo!” Kas. Dang pətuup dewat met jir, wur sat pwoo mənə.”

7 Shaar fen mo de wen wal nwun, kaade Naan
wur kə ten tuweerpwoo mbii desə mo mmun akəsə, bə nə ret kə mu lesun fun mo dee a debang, ndəən koo a mbii debish dedangyi, de nə təkook kə nan fun mo, kə riin fun mo zak. Nə ret kə mu dee a nen debang mo rəret ndəən shiimwaan fun mo, mbə shin dedes nNaan. 2 Wu wang pətuup fuu mo mmun, mbəde baa di mu cìn mee mbii debish mmeem gurum kas, kə baa mu tikook kə mee gurum kas zak. Baa di mu seen nkaa mee gurum kas. 3 Baa wen sat desə nə a mbəkə wen le wun dī a nenshikbish mo kas, dang wen satpwoo desə nə a mbəde di wen ka ten sat nwun nə, mu wal nwun zam. Kə koo de a ndəən muut, kə koo de mun dī kə seen, bə mun dī ashak vit ndəən pətuup fun mo. 4 Wen shinzeen nwun azeen-nzeen, kə wen kə cìn roop des a shi wun zak. Har wu fes wu caa pətuup fen nə rəret hakyeng. Jir kə jeel de muu shwaa nə, bə wen nkaa cìn retnyit des zam. 5 Kaade gyet mu dəm mu wul nyil mMasidoniya sə, bə baa gyet mu kat mee pee bwet sun kas.

mə yil desə, mənə kə jì aa muuit. 11 Wu naa, mbii de Naan wur kə cìn kə pətuup dewat nə, nə le kə wu dak məse fuu mo azeen-nzeen. Kə nə le kə wuu rebet kám agaak nə, baa gyet wu man mee mbii debish kas, har nə kə le kə wu kat canciin. Nə le kə wu katbal, kə nə le kə wu kat gung ndəən kar fuu zak. Mbut mbii desə mo, bə koo a ndəən ar dedangyi, bə nə kám azeen-nzeen nənee, “wuu mwaan a ndəən deret. 12 Koo de gyet wen kə ran-ran nwun, bə baa nə a mbə mee ngwe de wur kə cìn shikbish kas. Kə baa nə a nkaa mee ngwe də mo cìn debish nwur kas. Dang wen ran-ran nə, a mbəkə nə kám dī nwun agaak ntooom kə Naan, canciin fuu mbə mun. 13 A mbə mbii desə mo, dangbē gyet pətuup fun mo katbal. Baa gyet nə gang a kwak fun mo bejee dak kas, dang mu kat retnyit dī kə des, mbə retnyit kə Titus, mbəde gyet wun jir wuu kaat wur shi retnyit. 14 Gyet wen kə ten canjoom fuu nwur, bə baa gyet mee naashweep yaa wen mbəmənə kas. Mbii de mu sat mo nwun sə, mo azeen-nzeen. Canjoom fun de mu sat nTitus nkaa wun, nə azeen a kə sə zak. 15 Wur le pətuup wur nkaa wun jir met deyam

hakyeng. Kaade wur yee nə, wun jir, wun a nen
gyet de wu lappwoo dewur sat mo nwun. Kə wu
kaat wur shi retnyit, kə gyet wu cìn mbii deret
wur zak. 16 Wen kat retnyit mbæde wen mak
kæk kaa nkaa wun ræret hakyeng.

bə wu ɓam mo yaksə, shi mbii kəkat fuu mo, mbəde baa mo kə mee mbii kas. Mbəkə katdang parpuus de wu tāa njeel, ɓe mo ɓam wun di zak. Desinə na a mbəkə mo shwap mbii mo dī nciit-nciit. **15** Kaade mo kə ten ran ndəən bəet haal kə Naan sə nənee, “Ngwe dewur chak des, ɓe baa nən njar des kaa wur kas, kə ngwe dewur chak lee, ɓe baa nən njar kat kaa wur kas.” **16** wen pəlang Naan, de wur lepan ndəən pətuup kə Titus, mbəkə wur ɓam wun dī, kaade wen kən cīn wun sə. **17** Baa wur lap ii a mbə dang fun bejee dak kas, amma wur kə fes lepan wur, mbəkə wur dəm pee wun shi pan mukáá wur. **18** Muu lep wur dəm pee wun dī ashak kə dyemnəən fun dī gurum moo fes shin dedes nwur, mbə satpwoo kə Naan ndəən Ekəlisya mo jir. **19** Baa a mənə bejee dak kas, amma Ekəlisya mo bəlep wur, mbəkə wur dəm dī ashak kə mun, mba dəm kə mbiizuum de muu shin nə, mba le Daa a dedes, kə kám agaak nə, mun kə pətuup de nə a mə ɓam zak. **20** Baa muu rebet kə mee gurum fələp mun nkaa mbiizuum desə, de gurum moo shin nə shi pətuup məndong, de mun nkaa shin nə sə kas. **21** Mbii de muu rebet ndesə, kə wu cīn mbii mo dī ndəre-ndəre, baa a ntoom kə Daa bejee dak kas, har kə ntoom kə gurum mo jir zak. **22** Muu lep dyemnəən fun ashak kə mo zak. Mun kə cam dyemnəən fun wur yit mo des, ɓe mə kat wur a ngudək zam ndəən ar mo shina-shina. Yaksə bə wur cīn dak nə waa met deyam zak. Wur kə cīn dak deret nə des mbə ɓam wun. **23** Titus wur a shaarmwaan fen, dewur cīn dak ashak kə wen mba ɓam wun zak. Mpée dyemnəən fun desə mo, ɓe mo a nen de Ekəlisya mo lep mo, mbəkə mo le səm kə Kristi dī a dedes. **24** Mbəmənə, ɓe wu kám wal fuu mmo, mbəkə Ekəlisya nə mo man dī azeen-nzeen nə, joom de mu can nə mbə wun, nə a ndəre azeen-nzeen.

8 Dymnaa mo, muu rebet kə wu man pwoo nkaa deret de Naan wur shin nə Ekalisya de mo nyil mMasidoniya. **2** Koo de dī mo kə cam mo shi jeel denaat, kə mo rkaa shwaajeel ma mbii mo zak, bə jir kəsə, retnyit fur nə des. **3** Bə nə le kə mo cìn mbii deret mbəde mo shin mbii fur mo shi zuum, koo de baa mo kə mee mbii des kas. **4** Wen man azeen nə, mbii de mo cin nə a nciti kə bal fur, har nə met bal fur, mbəde mo shin nə a shi rebet kə pətuup fur mo. **5** Moo dang pə mun des hakyeng nə, mu shin pee ndun kə mo ledun mbut nen de mon ncìn ɓam mbə nen Jesu mo sə. **6** Har mo shin mbii mo des met mbii de mu lepan. Dang mo shee shin a pətuup fur mo nDaa, kə mun zak, nciti kə mbii de Naan kə rəbet kə mo cìn. **7** Kaade mu naa nə ret, bə mu lep Titus dəm pee wun dī, mbəde dī a wur shee cìn dak deret desa nə ndəən wun, bə nə ret kə a wur nsəət sekyeen kə dak nə. **8** Wun kə sekyeen ndəən koo a mbii dedangyii, har ndəən shinzeen, kə satpwoo, kə man, kə gung mbii mo des, kə wal dī wun kə nə mbə mun. Nə ret kə wu sekyeen kə cìn dak deret mə shin zuum shi pətuup məndong. **9** Baa wen kə le a mee wàar pee wun dī kas, dang nə a mba kám gung de nwun, mbəkə wen man dī azeen nə, wal de wun kə nə, mbə ɓam niyee mo, nə azeen. **10** Mbəde wun kə man deret mu Daa fun Jesu Kristi, koo de gyet wur a ngulong, jir kəsə, bə wur lekáa wur dee kaa ngujeel sə mbə wun. Mbəkə ndəən jeel wur nə, bə wu dee dī a nenlong mo. **11** A pan mənə nkaa mbii nə ndesə, nən nret kə yaksə bə wu səət koor mbii de gyet wuu yaa cìn nə doontoom sə. Gyet a wun shee shin mbii, kə wun kə pətuup mu shin mbii hakyeng. **12** Nə ret kə wu kyes koor dak nə shi rebet ka patuup fuu mo, nciti kə bal fuu, kaade gyet wu shee cin nə sə. **13** Katdang bə mee gurum kə pətuup de mə shin mbiizum, bə Naan nlap mbiizum kə ngwe nə nciti kə mbii de ngwe nə shin nNaan. Baa Naan wur ntang a mbii dī ngwe nə nnə kas. **14** Baa wen sat pwoo mənə a mbəkə pak gurum mo nook shin mbiizum, mbəkə nə toon dī wuwun kas.

9 Pwoo nkaa cin bam mbə nenseet ndang Jesu mo, be baa nə a təng kə wen ran mee pwoo nwun nkaa nə kas. **2** Mbəde wen man sekyeen fuu, har wen kə canjoom shi wun ntoom kə nen Masidoniya mo. Wen sat mmo nə, gyet doontoom be Ekalisya din Akaya war kə ten dak set mbə cin bam. Rəbet fuu mbə shin mbiizum de wu shin nə balkwak ngurum mo des ndəən mo zam. **3** Amma wen lep dyemnəən fun desə mo dəm pee wun dī, mbəkə taji canjoom de mu sat shi wun, nkaa mbii desə nə dee a mbii

debuu kas, dang mbækə wu tong dì shi dak kə Naan) mbə wun, Mbæde mo man nə, Naan suk, kə mbiizuum nə, kaade gyet wen kən sat wur kəcín deret nwun des zam. 15 Wu yit kə nwun nə, wu tong shi dak suk sə. 4 Mbæde mu pəlang Naan mbə zuum de wur shin mmun. katdang pak nen Masidoniya nə mo yool jì Zuum dì nə met mbal mu sat.

ashak kə wen, dangbe mo jì kat baa wuu dak
suk kas, bə naashweep nyaa mun, kə nən nsəət
yaa wun met nwén zak, mbæde muu shinzeen
nwun. 5 Nə akəsa be wen naa nə, nə ret kə wen
dang dyemnaən fun desə mo, mbækə mo shee
dəm pee wun dì nwén ataleng, mbækə mo cak
mbiizuum de gyet wuu tuweer nə, wun nshin
nə dì. Katbaa wen kən dəm wul pee wun dì,
be mo kə ten chak mbiizuum nə mo. Be nə
kám nə, wu shin mbiizuum nə a shi rebet kə
pətuup fuu mo, baa a mee gurum le təng nwun
kas. 6 Taji wu munsuk kas nə, ngwe dewur kop
cirem lee ndəən maar wur, be wur ndiip deßen
nə a lee dak. Ngwe dewur kop cirem des, bə
wur ndiip deßen nə des akəsa zak. 7 Koo weyi
be wur cin mbii dewur kə pan imputuup mbə
shin nə, baa a shi pətuup vəl-vəl kas, kə baa
a gurum mo le təng nwur kas. Mbæde Naan
wur kə refet a ngwe dewur shin mbiizuum,
a shi retnyit ndəən pətuup wur. 8 Naan wur
kə 6al de wur nshin mbii mo nwun des met
mbii de wuu refet mo. Mbækə koo a pərangi, y
be wu kat mbii de wuu refet mo dì mbə suk
fuu mo, kə mbækə wu katpee shin mbiizuum dì
shi pətuup məndong mbə dak deret mo jir. 9
Kaade mo kə ran ndəən bəət haal kə Naan sə
nənee, "Wur shin mbii nenjeel mo shi zuum
des, kə shi pətuup məndong, Deret wur nən
ntong de har ngaa-nga." (aiōn g165) 10 A Naan kə
shin cirem ngumaar, kə a wur shin mbiise mu
se zak. A wur nshin cirem nwun wu kop, kə a
wur nle kə nə kàa wurang. Wur nle deret nkaa
dak fuu din ndəre, kə nə des dì hakyeng. 11 Wur
nle kə wu dee a nenlong mo koo a ndəən ar
dedangyi, mfekə wu naa nshin mbiizuum dì shi
pətuup məndong. Mbiizuum de wun nshin nə,
nə ndəee ngurum mo a mbii pəlang pee Naan.
12 Mbæde dak fuu deret desə nə, baa nə 6am a
nen Naan mo bejee dak kas, dang nə waa səət
le kə gurum mo pəlang Naan des zam. 13 Dak
fuu deret desə nə kám nə, shinzeen fuu nə dar
balbal hakyeng. Nən nle kə gurum mo le Naan a
dedes, mbə mbiizuum de wu shin mo ashak kə
koor gurum nə mo shi pətuup məndong. Be nə
kám agaak nə, wuu lappwoo deret mu Kristi
nə azeen-nzeen. 14 A mbə wal de gurum mo
kə nə mbə wun, be mo ncìn dangnaan (leshap

10 Wen Pool shikáa fen, wen dang pee wun,
mbə məse mu pədok kə deret mə Kristi.
Wen de moo sat nə, wen a ngufokpwoo təktək,
katdang wen ashak kə wun, dang Nnee wen
kən sat mbii mo nwun agaak, katdang baa wen
ashak kə wun kas. 2 Wen dang pee wun, mbækə
taji wu le təng nwén satpwoo nwun shibal kas,
katdang wen jì pee wun dì. Mbæde wen man
azeen nə, wen mak satpwoo shibal nen de moo
sat nnə, mbii de muu cìn sə be nə a dak mə yil
desə. 3 Koo de muu tong a ndəən yil nə, be mbii
de mun nkaa cìn lek mbə nə, baa nə a mə yil
desə kas. 4 Leelek de muu cìn lek dīshik, baa
nə a mə yil desə kas. Dang leelek fun nə a bal
mə Naan, de nən mmak shirip kok debal mo.
5 Muu shirip pwoo kə nen de moo jì kə mbii
langkáa nkaa man Naan, kəzak, muu shirip koo
a kok mə roop dedangyi de nə daam man Naan
ngurum mo. Kə muu le kə koo a pan kə weyi, be
nə cìn dyen kə Kristi dì zak. 6 Abwoon de wun
nkám agaak azeen-nzeen nə, wuu kələng pwoo
fun, bə mun dak sun fun rəret mbə kar nencii
kaləngpee mo. 7 A mii le dang wuu leyit fuu
mo nkaa mbii də mo abwoon yi? Katdang mee
gurum kə leshin nnə, wudin a mə Kristi, be nə
ret kə wur pan rəret, kə wur man nnə mun a
mə Kristi zak. 8 Mbæde koo də wen canjoom des
shi 6al de Daa wur shin mmun, be nə a mbækə
mu dak wun dì, baa a mbækə mu shirip wun dì
kas. Baa mee naashweep yaa wen kas. 9 Taji wu
pan nə, wen kən gung a mbækə wen lekəermuut
dì nwun shi ran fen nə mo kas. 10 Mbæde pak
gurum moo sat nə, mbii de wur ran ndəən ran
wur nə mo toon, kə mo 6al zam, amma katdang
gurum naa wur nyit, bə baa shin wur nə kə mee
bal kas. Pwoo de wur sat nə, be baa nə ke koop
nə kas. 11 Nə ret kə nen sat pwoo mənə mo
man nə, mbii de muu sat ndəən ran, bə baa nə
dyik kə mbii de muu sat nwun nyit kə yit kas,
katdang mukaat ashak kə wun. 12 Baa mu mak
lekáa fun, koo mu kámkáa fun mo ncit kə nen
de moo canjoom a shi sut fur mo kas. Mbæde
moo kám sut fur mo kə shak, kə moo camsut
fur kə shak zak. Nen mənə mo a mwen mo. 13
Baa mun ncanjoom del peede na ret kə mu dar
dī kas. Amma mu dar a nkaa pee dak de Naan

wur kə can nə mmun, desə nə bal kə dak fun mbəmənə, dāngbe koo a ndəən ar dēdangyi, nnaar fu. 14 Wun a ndəən pee dak da Naan wur 6e baa wen le mee jeel wun kas. Kaade baa kə can mun, akəsə bə baa di mu canjoom mbə gyet wen lejeel wun kas sə. 10 Mbədē wen man dak fun dik kas, kaade gyet mu dəm kə pwoo nə, pwoo de wen kən sat nə a pwoo mə Kristi mə Kristi nə nwun sə. 15 Baa canjoom fun nə azeen, be baa mee ngwe mak cíi canjoom nwnen del met mbii də nə ret kas, kə baa nə tung dak ndəən yil Akaya kas. 11 A mii le dang wen sat ke mee gurum mo kas. Amma mu canciin nə, a kəsə yi? A mbədē baa wen wal nwun kas aa? shinzeen fuu nə bul hakyeng, 6e dak fun ndəən Naan wur man nə, wen wal nwun zam. 12 Dak wun, nən mbul des hakyeng zak. 16 Mbəkə mu de wen nkaa cin nə, be wen sat a ncìn a nə, katpee satpwoo kə Naan dī ndəən yil de mo a mbəkə wen shootpwoo mu canjoom dī jeplep kyeen fuu. Baa mu canjoom a shi peede mee de moo sat nə, dak fur na a nciit kə munu. 13 gurum kə cam cìn dak dī kas. 17 Amma kaade Kaan kə nen mənə mo a jeplep mu dung mo. moo kə ran ndəən bəət haal kə Naan sə nənee, Moo cìn a dak de mu numpee mo. Moo lekáa "Jir ngwe de wur canjoom, bə nə ret kə wur fur kaa mo a jeplep mu Kristi mo sə, dang baa canjoom nə a shi mbii de Daa wur kə cin." 18 mo a jeplep Kristi kas. 14 Baa nə dee a mbii Mbədē baa Naan wur kə rebet ngwe de wur ke aapwoo kas, mbədē koo a Gujwan shikáa wur, kwoop a shin kas, amma a ngwe de Daa wur kə bə wur leshin kaa wur a ngulep mu peebang sə. 15 Mbəmənə be baa nə dee a mbii aapwoo kas, katdang bə kərem mu Gujwan mo lesut fur, kaa mo a nen cìn dák deret mo sə zak. A peekyes nə, be mon nlap kwat fur mo nciit kə dak fur mo zak. 16 Wen kən baa sat dī zak nə, taji mee gurum pan nə, wen a mwen kas. Amma katdang wu pan nə, wen a mwen, 6e wu lap wen desə kaa mwen nə sə, mbəkə wen kat pee can rep joom dī lee. 17 Pwoo de wen sat sə, be baa wen sat a mee pwoo de Daa wur lep wen kas, amma wen kan satpwoo nə a kaa mwen sə, wen kən sat pwoo mənə a tyap. 18 Kaade gurum mo des moo can a joom de mu yil desə bejee dak sə, be wen ncanjoom nə akəsə zak. 19 Wun nən de wu seen be wu gung kə nemwén mo shi retriyit. 20 Mbədē katdang, be mee gurum le wun kaa kərem mo sə, koo wur ghər wun, koo wur se ləbet nkaa wun, kə koo wur kám a bal mu tuur nwun, kə koo wur nənas wun, jir kəsə be wu gung kə ngwe mənə. 21 Nə shweep wen mba lap ii, nə gyet mun kə bal mbə cìn mbii desə mo kas, amma katdang mee gurum kə canjoom nkaa mee mbii, be wen kan satpwoo nə a kaa mwen sə. Wen ncanjoom akəsə zak. 22 Katdang bə, mo a nen Hiburu mo, bə wen a ngu Hiburu zak. Katdang bə, mo a nen Izrel mo, be wen a ngu Izrel zak. Katdang bə mo a dang kə Abraham, be wen a dang kə Abraham zak. 23 Katdang bə mo a kərem mu Kristi mo, be wen a kərem mu Kristi zak. Wen satpwoo nə a kaa nguitar sə! Mbədē wen cìn dak de nə des met mimo nə. Mo kə bwoot wen le nlushoot, kə wen shwaanas met mə sat zak. Wen kan shwaajeel mo shinə-shinə har kus kə muut zak. 24 Gyet

11 Wen canciin nə, wu ngung kə wen mbə rep mwen fen sə. Kussuk wu gung kə wen! 2 Wen kən cìn zuur nkaa wun mbə Naan. Wun a kaa reep nuk de baa war kə man mish kas. Wen kən tuweerpwoo mbə shin wun ndyik, kaa matpoo sə pee mish war de, a Kristi wur a mish fuu nə. 3 Amma wen kən kəər, taji nə yool dee a kaa gyet nwoo gwam lif shi seen wur de mu dung sə kas. Taji mo yool gwam wun, kə mo mer kə pan fuu mo nkaa wal deret, de wun kə nə mbə Kristi kas. 4 A mii le dang katdang mee gurum jì satpwoo nkaa mee Jesu de dyik kə pwoo de mun mu sat nə nwun bə wuu keləng pwoo mənə yi? Wu pan nə riin mənə dyik kə Riin Naan de wuu kat nə yi? Kə wu pan nə, mee pwoo Naan nə de dyik waa met pwoo Naan de wuu lap nə yi? 5 Wen man azeen nə, baa wen a dekat met jir ndəən jeplep nə mo kas. 6 Meebē, baa wen man satpwoo rəret kas, amma wen man satpwoo deret nə. Muu kám man nə nwun agaak koo a pərangyi mbut mbii mo jir. 7 Tan, gyet wen cin a mbii debish, mbədē gyet wen sham kə káa fen, mbəkə Naan wur dīyeep wun dī kaade wen satpwoo kə Naan nə nwun shi zuum sə wa? 8 Wen lap 6am pə pak Ekəlisya mo, mbəkə wen cìn dak dī nnaar fuu. Wen mak sat nə, gyet wen ghər a long fur mo, mbəkə wen 6am wun dī. 9 Kaade gyet wen de ashak kə wun, bə baa gyet wen kə mee mbii kas, kəzak, baa gyet wen lejeel mmee gurum kas. Mbədē dyemnəən fun de mo tong mMasidoniya jì dī, a mo jì shin wen mbii de wen kən rebet mo. A

yit paat, bē nen Yahudi mo fwo ngwoor nwen Naan wur man. 4 Wur käleng mbii mo, de baa laarkun baapwoofeer. 25 Nennen-nan mu Rom mon mmak sat mo shi pwoo kas, kē mbii de mo sōrem wen shi gwoor yitkun. Nen Yahudi baa gurum mo mak sat shi lēpwoo kas zak. 5 mo car wen shi nding yit māndong, mbākē mo Wen kēn canjoom a shi gwar desə. Baa wen kēn tu wen dī. Yitkun bē tii am, nā taa pyan kē mun. canjoom a shikāa fen kas. Amma wen kēn kām a Wen kēn cam teer kē wet nkaa am bahar. 26 ciin bal fen agaak. 6 Koo de wen rebet canjoom Shidaar-shidaar bē wen a ar mwaan mo des, nā, bē baa wen dee a mwen kas, mbādē wen kē nwen kēn naa muut shi yit fen mbūt ndung kēn sat azeen. Amma baa wen canjoom kas, mo. Wen kēn naa muut nsar kē nenwat mo, kē mbākē taji mee gurum lepan nkaa wen, waa nwen naa muut nsar kē dang fun nā Yahudi met mbii dewur naa wen kēn cīn mo, kē mbii mo zak. Wen kēn naa muut nsar kē nenkum mo. dewur käleng kē pwoo fen kas. 7 Mbākē taji Wen kēn naa muut ndāēn yilkaam mo, kēzak, wen diyeepl kāa fen mbā suun dedes desə dī wen kēn naa muut a naaryil mo. Wen kēn naa Naan kē kām mo nwen kas. Amma mo le mee muut nkaa am bahar mo. Wen kēn naa muut ghār ndāēn fwoshik fen, de nā dee a mee shwal nsar kē dyemnāēn de mu dung mo. 27 Wen pee wen dī, ngulep kē Gujwan wur daampee kēn shwaadak mo, kē wen kēn shwaajeel mo, nwen, mbākē taji wen canjoom kē fwoshik fen kēn nnaa nteer mmeen, kē wen kē shwaaneen kas. 8 Wen kēn dang pee Daa yit kun, mbākē zak, kē neen am tu wen zak. Yit mo des baa wur shang mbii desə nā baa kē nā aku. 9 Amma wen kat mee mbiise kas. Wen kēn shwaakut, Daa wur sat nwen nānee, “Deret fen nā mak mbā ciin mbiisap, 28 kē pak mbii mo des de waa. Mbādē a ndāēn ciin bal mu gurum, dangbē kēzak. Mbii de mo daampee nwen, koo puus mon naa gam kē bal fen.” Mbāmēnā bē wen dedangyi, nā a mbādē wen kē toon mā tap kē sāēt canjoom ndāēn ciin bal fen nā. Mbākē bal Ekālisya mo jir zak. 29 Katdang baa mee ngwe mu Kristi nā tong dī ndāēn wen. 10 Aasā bē wen katsāl kas, bē nā le kē baa wen katsāl kas zak. kān kat retrnyit ndāēn sāēt mu Kristi, mbā ciin Katdang mee ngwe taa pal ndāēn shikbish, bē 6al fen nā, kē fēlēp dē moo cīn nwen, kē mbii nā shwal nwen zam. 30 Katdang bē nā a tāēng daampee mo, kē jeel mo, kē luk mo shinā-shinā, kē wen canjoom, bē wen canjoom nā a nkaa mba Kristi. Mbādē katdang baa wen kē bal kas, mbii de nēn nkām agaak nā baa wen kē bal kas, bē wur shīnbāl nwen. 11 Wen kēn lesen dee a 31 Naan puun kē Daa Jesu de sāēt wur nā kat kāa mwen sā, amma a wun wu le kē wen dee a deret har ngāa-ngāa. Wur man azeen-nzeen mwen nā. Gyet nā ret kē a wun, wun nkwoop nā, baa wen kēn sat a dung kas. (aiōn g165) 32 wen, mbādē baa wen a dēkat met jir ndāēn Ndāēn yil nDamaskus, be gofna dewur ndir kē jeplep nā mo kas, koo de baa wen a mee mbii mishkoom Aritas wur shootpwoo sheep pābong kas. 12 Naan cīn mbii lukshik kē mbii aapwoo dīn nDamaskus mo, mbākē mo yaa wen dī. 33 mo, kē dāk dēnan-nan mo shi wen, kaade wen Mo le wen sham ndāēn kācī dedes mmee fung gung mba cīn dāk fen mo shidaar-shidaar. Dak mu fwang mu yilkaam nā, har wen put nkoom nwun kas.

12 Wen ncanjoom a tāēng, koo de baa wen kat mee lāēt ndāēn nā kas. Amma yaksā bē wen nsekyeen kē satpwoo nkaa suun mo, kē mbii de Daa wur woo mo nwen. 2 Wen man mee gurum ndāēn Kristi de gyet Naan mang wur kāa kē wur ndāēn dēngnaan dekun. Nā wul a bit mo kaapaat baafeer yaksā. Kyet, gyet Naan kāa kē wur a ndāēn nan mu yil desə aa? Be baa wen man kas, amma Naan man. 3 Wen man nā, mo mang gwar nā kāa kē wur a mparadayis. (Shii kē mēnā a peede Naan dī). Kyet a shi nan mu yil desə aa? Koo baa a shi fwoshik mu yil desə kas aa? Be baa wen man kas, amma

46
yitkun bē tii am, nā taa pyan kē mun. canjoom a shikāa fen kas. Amma wen kēn kām a Wen kēn cam teer kē wet nkaa am bahar. 26 ciin bal fen agaak. 6 Koo de wen rebet canjoom Shidaar-shidaar bē wen a ar mwaan mo des, nā, bē baa wen dee a mwen kas, mbādē wen kē nwen kēn naa muut shi yit fen mbūt ndung kēn sat azeen. Amma baa wen canjoom kas, mo. Wen kēn naa muut nsar kē nenwat mo, kē mbākē taji mee gurum lepan nkaa wen, waa nwen naa muut nsar kē dang fun nā Yahudi met mbii dewur naa wen kēn cīn mo, kē mbii mo zak. Wen kēn naa muut nsar kē nenkum mo. dewur käleng kē pwoo fen kas. 7 Mbākē taji Wen kēn naa muut ndāēn yilkaam mo, kēzak, wen diyeepl kāa fen mbā suun dedes desə dī wen kēn naa muut a naaryil mo. Wen kēn naa Naan kē kām mo nwen kas. Amma mo le mee muut nkaa am bahar mo. Wen kēn naa muut ghār ndāēn fwoshik fen, de nā dee a mee shwal nsar kē dyemnāēn de mu dung mo. 27 Wen pee wen dī, ngulep kē Gujwan wur daampee kēn shwaadak mo, kē wen kēn shwaajeel mo, nwen, mbākē taji wen canjoom kē fwoshik fen kēn nnaa nteer mmeen, kē wen kē shwaaneen kas. 8 Wen kēn dang pee Daa yit kun, mbākē zak, kē neen am tu wen zak. Yit mo des baa wur shang mbii desə nā baa kē nā aku. 9 Amma wen kat mee mbiise kas. Wen kēn shwaakut, Daa wur sat nwen nānee, “Deret fen nā mak mbā ciin mbiisap, 28 kē pak mbii mo des de waa. Mbādē a ndāēn ciin bal mu gurum, dangbē kēzak. Mbii de mo daampee nwen, koo puus mon naa gam kē bal fen.” Mbāmēnā bē wen dedangyi, nā a mbādē wen kē toon mā tap kē sāēt canjoom ndāēn ciin bal fen nā. Mbākē bal Ekālisya mo jir zak. 29 Katdang baa mee ngwe mu Kristi nā tong dī ndāēn wen. 10 Aasā bē wen katsāl kas, bē nā le kē baa wen katsāl kas zak. kān kat retrnyit ndāēn sāēt mu Kristi, mbā ciin Katdang mee ngwe taa pal ndāēn shikbish, bē 6al fen nā, kē fēlēp dē moo cīn nwen, kē mbii nā shwal nwen zam. 30 Katdang bē nā a tāēng daampee mo, kē jeel mo, kē luk mo shinā-shinā, kē wen canjoom, bē wen canjoom nā a nkaa mba Kristi. Mbādē katdang baa wen kē bal kas, mbii de nēn nkām agaak nā baa wen kē bal kas, bē wur shīnbāl nwen. 11 Wen kēn lesen dee a 31 Naan puun kē Daa Jesu de sāēt wur nā kat kāa mwen sā, amma a wun wu le kē wen dee a deret har ngāa-ngāa. Wur man azeen-nzeen mwen nā. Gyet nā ret kē a wun, wun nkwoop nā, baa wen kēn sat a dung kas. (aiōn g165) 32 wen, mbādē baa wen a dēkat met jir ndāēn Ndāēn yil nDamaskus, be gofna dewur ndir kē jeplep nā mo kas, koo de baa wen a mee mbii mishkoom Aritas wur shootpwoo sheep pābong kas. 12 Naan cīn mbii lukshik kē mbii aapwoo dīn nDamaskus mo, mbākē mo yaa wen dī. 33 mo, kē dāk dēnan-nan mo shi wen, kaade wen Mo le wen sham ndāēn kācī dedes mmee fung gung mba cīn dāk fen mo shidaar-shidaar. Dak mu fwang mu yilkaam nā, har wen put nkoom nwun kas.

13 Wen kēn cīn a mii, koor Ekālisya nā mo yii? Di baa wen kēn cīn mēnā nwun kas yi? Aa koo a mbādē baa gyet wen le mee toon nwun kas aa? Be wu fwo dī nwun. 14 Yaksā bē wen kēn dāk sen mba dēm pee wun dī, bē a dēm dēkun pee wun dī mēnā. Baa wen le kē wu kwat wen kas, mbādē baa wen kēn tang a mee mbii pee wun dī kas, amma wen kēn tang a wuwun. Mbādē baa a jep mon ntang mbii le mba puun fur mo kas. Amma puun nā mon ntang mbii le mba jep fur mo. 15 Nā nret nwun nyit zam, mbākē wen cin mbii de wen kē nā jir, kē sen fen zak, mbā bām wun. Wen wal nwun des, dāngfē wun wu wal nwun a lee dāk aa? 16 Wu man azeen nā, baa gyet wen lejeel

wun kas. Amma mee gurum sat nə gyet wen nə, kyet wuu mwaan a ndəən shinzeen fuu nə səseen nkaa wun, kə wen le cip mu gwampee mo wa? Wu camkáa fuu mo raret. Baa wu man wun zak. **17** Kyet wen kən cam seen a wun shi nə, Jesu Kristi wur kə tong a ndəən wun kas gwampee mbüt nen də wen lep mo dəm pee aa? See koo katdang wuu taa wu pal kənding-wun dī wa? **18** Gyet wen dang Titus, kə wur dəm nding. **6** Muu rebet kə wu man nə, baa mun mu pee wun dī, ashak kə dyemnaən fun desə. Kyet, taa mu kat kas. **7** Muu dang pə Naan kə taji wu gyet Titus wur lap mee mbii pee wun dī wa? cìn mee mbii débish kas. Muu dang pə Naan, Baa a Riin Naan de məndong wur 6wet mun baa a mbəkə nə cám dī agaak nə, mun kə se weet kas aa? Baa mun weet muu cìn dak nə a ar koorong nkaa cam nə kas, amma see a mbəkə de məndong kas aa? **19** Tan, peedi dī 6e wuu wun wu cìn mbii deret mo dī, koo də wu naa pan nə, mu jī aa mee mbii langkáa mbə sun fun kaa mun muu taa mu kəkat sə. **8** Mbəde baa nə pee wun dī wa? Hai. Muu sat a pwoo mu Kristi mmak cìn kə mu cìn mee mbii nkaa zeen nə ntoom Naan. Shaar fen mo, mbii de muu cìn mo kas, amma see muu sat azeen nə. **9** Muu kat jir, 6e muu cìn mo a mbə 6am wun. **20** Mbəde retnyit, katdang baa mun kə bal kas, kə wun dī wen kər nə, meebe, katdang wen dəm pee kə bal. Dangnaan de muu cìn nə a mbəkə wu wun dī, 6e wen nkat məse fuu nə dyik kə məse dee dī a dégəgam. **10** Mbəmənə, bə wen ran-ran də dyeen nwlen nkat wun kə nə. Kəzak, wun desə dam wun bə baa wen dī ashak kə wun kas, nnaa məse mənə nə dyik, kə məse də dyeen a shibal də Naan wur shin nə nwen mbə dyik wun naa wen kə nə. Meebe wen kat 6əlep, kə wun, baa nə a mbə shirip wun kas. **11** Peekyes zuur, kə tuup, kə walnkáa, kə dung kə pwoo kə nə, dyemnaa mo, dang mukaat. Wu dak məse ndom ndom, kə dyeepkáa, kə ciin tongryang fuu mo. Wu kələng pwoo fen mo. Wu lappwoo nnaar fuu. **21** Wen kər nə, katdang wen waa kə shak, kə wu tongryang kə shak zak. Naan də ndəm pee wun dī, 6e baa Naan fen wur nsham wur a wal, kə ryang, wur ntong ashak kə wun. kə wen ntoom fuu kas. Katdang Naan sham kə **12** Wu tok kə shak shi wal raret. **13** Nen Naan mo wen ntoom fuu, bə wen nkat pətuup dewat, kə jir, moo tok kə wun. **14** Deret kə Daa Jesu Kristi, gurum mo des ndəən wun. Nen də gyet mo kə kə wal Naan, kə shaar ashak kə Riin Débang, cìn shikbish yam, dangbē baa mo kə tuwap kas mo tong ashak kə wun jir. Nə a kə sə. mbə məse débish, kaa cìn ngaa, kə koor mu cìn mbii débish mo zak.

13 Wen kən dəm pee wun dī, a dekun ndesə,

“Mbəkə mo man zeen kə meepwoo azeen-nzeen, bə nə a təng kə mo kat langtəng mo vəl koo kun” kaade mo ran ndeen bəət haal. **2** Wen kən gwak a nen də gyet mo cìn shikbish yam, kə koor nə mo jir zak. Gyet wen kən gwak mo, 6e baa wen dī ashak kə mo kas. Wen gwak wun kaade gyet wen gwak wun nji fen dəvəl pee wun dī sə, nə, katdang wen mbaajī, 6e wen nshin kar nen de dī mo cìn shikbish sə, kə koor nə mo. **3** Katdang 6e dyeen nwun kə wu man azeen-nzeen nə, wen kən satpwoo desə mo a shi fal mu Kristi, 6e nə ret kə wu man nə Kristi wur kə bal des. A wur nkar wun, kə a wur kám bal wur ndəən wun. **4** Mbəde koo de gyet mo pwas wur nkaa shyeep, 6e gyet a wur shin shin nə mo pwas nkaa shyeep nə, 6e jir kəsə, 6e wur dī kə seen shi iiko mu Naan. Mun a nen de baa mun kə bal kas, dang ndəən iiko mu Naan shi Kristi, 6e mun dī kə seen, mbəkə mu 6am wun dī. **5** Wu camkáa fuu mo, kə wu man di rəret

Nen Galati Mo

1 Wen Pool, laalep Jesu Kristi, de baa a gurum mo pet an koo a me gwar pet an, dang nə le kə ngghan dee a laalep wur kas, dangbe a shi rəbet Jesu Kristi, kə Naan puun, dewur yool kə Jesu a peemúut. **2** Dyemnaa de mo ashak kə wen, moo lep tokshik fur mo shindəm pə nendəm ndang Naan (Ekəlisya) de mo ndəən yil nGalati. **3** Naan puun kə Daa fun Jesu Kristi mo naa wun shi yit mə naajeel, kə mo shin tongryang nwun zak. **4** Jesu Kristi wur shín shin mba shikbish fun mo, mbəkə wur bam mun de ndəən bit debish desə mo, nciit-nciit kə rəbet kə Naan puun fun. (aiōn g165) **5** Dedes dee pə wur mbe ngaa-ngaa kə ngaa-ngaa. Nə aasə. (aiōn g165) **6** Nə aapwoo nwen zam, mbəde wu ciir wu cii ngwe dewur pet wun shi yit naajeel mə Kristi kəlak-kəlak aasə, mbəkə wu shindəm de ndang mee pwoo Naan deci. **7** Azeen-nzeen baa mee pwoo deret waa dee de, de nə waa met de wuu kələng pə ghan de kas. Dang pak gurum moo daampee nwun, kə mo rəbet ciir kə pwoo deret mə Kristi nə. **8** Dangbe koo de a mun, jir de a mee ngulep Naan tong a dengnaan sham, dangbe wur sat mee pwoo deret de nwun, dyik kə mbii de mu ten mu sat nwun, be gwar mənə dee a mbii debuu-buu mbə vit. **9** Kaade mu ten mu sat sə, an kən baa nsat de nənee. Katdang mee ngusatpwoo deret de nwun dyik kə de mu ten mu sat nwun, be wu yit kə ngwar manə dee ndər tuup Naan mbə vit. **10** Wu pan nee, an kən tang a dedes pə gurum mo de aa? Aa koo a pə Naan dī yi? dang wu pan nee, an tang a tong dyen ngurum mo ghe? Katdang de an kən tang a tong dyen ngurum mo, be de baa an a kərem Kristi kas. **11** Dyemnaa mo, dyen wen kə wun man nee, pwoo deret de gyet wen kən sat nwun, baa nə put a pə mee gurum dī kas. **12** Mbəde, baa gyet wen nla nə a nsar mee gurum kas. Kəzak, baa a mee gurum kám nə nwen kas, a Jesu Kristi shikáa wur, wur woo nə nwen. **13** Wu kələng pwoo nkaa shiimwaan fen, de gyet nyam, ndəən seyil nNaan mə nen Yahudi mo, mb̄it mənə, be wen shínjeel Ekəlisya Naan mo hakyeng, mbe gyet wen kən gung mbəkə ngghan tu nə dī. **14** Gyet ndəən gang fen mo, be wen met mmo jir, mbə mwaan ndəən rat nen Yahudi mo. Gyet wen cin zuur mbə mwaan ndəən wāar puun fen de moo ten murep mo. **15** Dangbe

Naan dewur ten bələp an yam-yam, akudang moo lāa an, be ndəən deret wur, be wur pet ghan mbəkə wen dee dī a mə wur. **16** Be nə ret nNaan wur nyit be wur kám Lāa wur nwen, mbəkə ngghan sat pwoo deret de nkaa wur, nen de baa mo a nen Yahudi mo kas. Baa gyet wen feet mənə kə mee gurum kas. **17** Kəzak, baa gyet wen kāa nJerusalem, pə jeplep Jesu Kristi mo de kas, de gyet wur shee pərep mo baadfang wur pet an. Dangbe wen dəm nyil Arabiya, abwoon mənə be wen waa mbaa dəm nDamaskus. **18** Abwoon bit mo kun, be wen kāa nJerusalem, mbəkə ngghan naa Kefas dī. Wen tong ashak kə wur mbee teer mo kaapaat baapaat. **19** Baa gyet wen waa nkaat kə memee ndəən jeplep Jesu mo kas. Gyet wen kaat aa Jemis dyemnəən Daa, bejee dak. **20** Ntoom Naan, be mbii de wen ran nwun, baa mo a dung kas. **21** Abwoon mənə, be wen ndəm nkwang yil nSiriya kə Silisiya. **22** Baa gyet nendəm ndang Kristi de mo ndəən Judiya nə mo man wen kas. **23** Moo kələng a gurum mo nkaa sat nənee, “Gwar de də wur shínjeel mμn sə, yakṣə be wur nkaa satpwoo ngurum mo nkaa shinzeen de gyet wur gung mbə tu nə.” **24** Mo kwoop Naan mbə an.

2 Abwoon bit mo kaapaat baafeer, be wen mbaa nkāa nJerusalem, ashak kə Barnabas. Gyet wen mang Titus mpan dī. **2** Wen kāa nJerusalem nə, a mbəde Naan woo nwen nə, nkāa dī. Gyet nciit kə mənə, be nkaat kə nen denan-nan nə mo a səsok, mbəkə wen sat dī mmo, nkaa pwoo deret de wen nkaa sat nə nen de baa mo a nen Yahudi mo kas. Mbəkə taji, dak de gyet wen cīn nə kə de wen nkaa cīn yool dee a buu kas. **3** Dangbe Titus, dewur ashak kə wen, jir cewur a ngu Heleni, be baa gyet mo letāng nwur, kə mo can nwur dī kas. **4** Dang pak nendəm ndang Kristi de mə dung sə mo, mo tap jī del ndəən mun, kaa nengwol mo sə, mbəkə mo tap gwol mun, kə mo katpee de mb̄ut mun, de mun ndəən Kristi Jesu, mbəkə mo le mu dee dī a kərem fur mo. **5** Baa gyet mu shínpee mmo kas koo dəben, mbəkə mu tap de kə zeen mə pwoo deret nə de mbə wun. **6** Dangbe mbə nən de mo lekāa fur mo a kaa mee mbii sə, koo de mo a wii mo yi, be baa nə daampee nwen kas. Baa Naan wur shwatyit mμmee gurum kas. Nen de kən sat mmo, koo de gyet mo a nen denan-nan mo, dangbe be jir kəsə, be baa gyet mo le mee mbii dyik nkaa pwoo fen nə kas. **7**

Akoppee mənə bə mo naa nə, Naan wur cin koo dəben! **18** Dangbe katdang wen kən dyik, a dak mə satpwoo deret nə nen de baa mo a nen nkaa mbii de wen kən ten nshirip mo, be kən Yahudi mo kas nsar fen, kaade wur cin dak mə kám káa fen agaak nə, an a ngushikbish. **19** Wen satpwoo deret nə mPita mbə nen Yahudi mo sə. kən dee a demumuut ndəən Wàar nə, mbəkə **8** Be mo naa nənee, “Naan dewur shinbal mPita, wen tong de kə seen pə Naan de. **20** Mo pwas an mbəkə wur dee de a ngusatpwoo deret nə nen ashak ka Kristi. Baa a an kən tong ndəən seen Yahudi mo, a wur shinbal nwen zak, mbəkə wen desa kas, dangbe a Kristi wur kə tong ndəən an. dee di a ngusatpwoo deret nə nen de baa mo Kə seen de wen kə nə yaksə ndəən an desə, an a nen Yahudi mo kas. **9** Kaade mo naa deret kən tong a shi shinzeen ndəən Lää Naan, dewur de Naan wur cin nwen, Jemis kə Pita, kə Joon, wal nwen, dang wur shìn kaashin mbə an. **21** de yet mo a nen nan mə nendəm ndang Naan Baa wen cii deret Naan kas, mbəde katdang nə mo, (Ekalisya) na, mo shin sarse fur de mə gurum kə dee a debang nyit Naan, a shi Wàar shaarshak nwen, kə Barnabas. Mo sat nə, mmun mo, be muut de Kristi wur muut nə, nə ndee a mu dəm mu satpwoo Naan nə nen de baa mo a buu mənə 6e baa nə kə mee koop nə kas.

3 Hai! Wun nen Galati mo, wu mwen zam. A soot dedang kə se but nwun yi? A yit fuu mo, 6e mo sat nwun agaak kaade mo pwas Kristi. **2** Wu dər kə wen cīn mee tal de pə wun. Gyet wu lap Riin nə a mbə dak de wu cīn ndəən Wàar nə aa koo a mbəde yet wu shinzeen yi? **3** Wun wu mwen aasə wo? Gyet wu shee wu yaa a ndəən Riin, dangbe yaksə, be wuu rəbet kyes nə a ndəən nan fuu mo aa? **4** Tan wu shwaajeel kə mbii mo shini-shinə a buu mənə aa? Taji wu yit kə nə dee a debuu kas. **5** Wur dewur shin Riin wur nwun, kə wur cīn mbii aapwoo mo ndəən wun, be wu pan nee, a mbəde wuu tap kə Wàar nə mo aa koo a mbəde wu kələng, dang wu shinzeen pwoo deret nə yi? **6** Wu cīn pan nkaa Abraham, kaade pwoo Naan nə sat sə nənee, “Wur shinzeen nNaan mbə mo tang mənə wur a kaa ngwe de ndəre sə.” **7** Mbəmənə, be yaksə, wu naa a nenshínzeen mo a jep Abraham nə mo. **8** nDəən pwoo Naan, be mu ten mu naa nə, Naan wur le nen de baa mo a nen Yahudi mo kas, kə mo dee a debang nyit wur a mbee shinzeen. Mo satpwoo deret desə nə mbít mə Abraham nənee, “A ndəən waa be gurum mo jir, ndəən nyil nə mon nkət deret.” **9** Nə aasə be, nen de mo shinzeen, mon nkət deret ashak kə Abraham, mbəde yet wur kə shinzeen. **10** Nen de moo le pətuup fur mo, a nkaa dak Wàar nə, be mo a ndər tuup Naan. Mo ran ndəən bəət haal Naan nənee, “Koo a wii de baa wur gam Wàar de mo ran mo ndəən bəət haal mə Wàar nə kas, be gwar mənə a ndər tuup Naan.” **11** Yaksə, nə dee agaak nə, baa mee gurum mak dee a debang nyit Naan shi Wàar mo kas. Mbəde koo a wii, dewur dee a de ndəre a mbə shinzeen wur, be a wur nkət seen.

12 Dangbe baa Wàar nə dar a nkaa shinzeen naar gurum mo vəl. Dang ndəən pwoo de gyet kas, "Koo a wii dewur ngam Wàar nə mo, be Naan cweer Abraham na, be gyet a Naan wur gwar mənə wur nkət seen a shi mo." **13** Mun mbəshin bejee, de gyet wur cweerpwoo mənə. jir, mon ntokdyeel debish mun, mbəde baa mu **21** Kyet desə nə kám mmun nə, Wàar nə a nkaa gam Wàar nə mo jir kas, dangbe Kristi, wur can koon kə pwoo de Naan wur kə ten cweer nə mun ndəən dyeel debish nə. A mbə mun, be wo? Baa nə aasa kas koo dəben. Katdang gyet wur shwaajeel fun mo, dang wur mang dyeel mee Wàar nə de, de gyet nə mmak shin seen debish nə le nkaa shin. Nə a rəran ndəən bəət ngurum mo, be gyet nə mmak le gurum mo dee haal Naan nənee, "Koo a wii, de mo pwas wur a de ndər nyit Naan. Dang baa mee kaan Wàar nkaa təng, be wur a ndər tuup Naan." **14** Mbəkə mənə di kas. **22** Dang kaade mo ran ndəən bəət ndəən Kristi Jesu, be deret mə Abraham nə haal Naan sə nee, mbii de mo ndəən nyil nə dee nkaa nen de baa mo a nen Yahudi mo kas. jir, mo a ndər shikbish. A nen de mo shinzeen Kazak, mbəkə mun mu lap Riin de Naan wur nJesu Kristi, mo lap mbii di Naan wur kə ten kə ten cweer nə nnə, wudin ncin mmun mbə cweer nənee, wudin shin nen de mo shinzeen shinzeen fun mo. **15** Dyemnaa mo, an ncin kám Kristi bejee. **23** Gyet akudang shinzeen nə jì, be kə mbii de mu ten mu loot kə mo ndəən tong mun a de shishoot ndəən Wàar nə, aku dang fun mo shidaar-shidaar. Katdang gurum mo val Naan wur wang ar mmun, kə mu shinzeen di moo ten bwootpwoo ashak nkaa me mbii, be nə nJesu Kristi. **24** Mbəmənə, be gyet Wàar nə a nluk kə mee gurum dyik teppwoo de mo kə ten ngukám fun, akudang Jesu Kristi wur jì. Kaadi bwoot nə, kəzak, baa mee gurum mak le mee wur jì be mu dee a dī ndər nyit Naan, mbəde mbii de nkaa nə kas, mbəde mo kə ten bwoot mu shinzeen wur. **25** Dang nyaksə, kaadi Naan nə. **16** Nə aasa, Naan wur kə ten cweerpwoo mo kə wang ar nə mun, mbəkə mu shinzeen de Abraham yam-yam kə dang wur. Baa mo ran a Jesu Kristi, be baa mu kudi a ndər ngupan mun nee kə dang wur mo kas. Katdang de mo sat kas. **26** Mbəde yaksə bə shinzeen, ndəən Jesu nee, a dang wur mo, be de nə kám nə, dang Kristi, be wun a jep Naan mo jir. **27** Wun de nə mo a des, dangbe mo ran a nkaa dang wur moo cìn baptismal nwun jir ndəən Kristi, be məndong bejee. Dang wur deməndong desə nə wuu dee a debəbal kə Kristi mənə. Mbəmənə a Kristi. **17** Mbii de an nkaa sat nə a nee, gyet mu mwaan ndəən dyen mə Kristi. **28** Yaksə, yam-yam, be Naan wur kə ten bəlemcuk shi baa mee shwatyit kudi nnaar nen Yahudi mo toom. Dangbe abwoon bit mo kambil feer kə kə nen de baa mo a nen Yahudi mo kas, koo laarkun, aku dang Naan wur shin Wàar nə nen naar kərem kə jeplu mo kas, koo nnaar mish Yahudi mo. Wàar de Naan wur shin desə nə, mo kə mat mo kas, mbəde wun a deməndong jir baa nə mak teppwoo de gyet wur kə ten cweer ndəən Kristi Jesu. **29** Katdang wun a mə Kristi, nə kas, kəzak, baa Wàar nə mo mak tupwoo de be wun a jep Abraham mo. Wuu lap mbii mo jir, Naan wur kə ten cweer mo kas. **18** Katdang de gyet Naan wur kə ten cweer nə.

Naan wur shin zuum wur ngurum mo a mbəde moo tap Wàar nə, be de baa gurum mo nkət zuum wur nə a mbə pwoo de Naan wur kə ten cweer nə kas. Dang mu man nee, a mbəde gyet Naan kə ten cweer nə, dangbe wur shin zuum nə Abraham. **19** Dang, a mii a koop Wàar nə yi? Naan wur shin Wàar nə mo, a mbəkə mmun man mbii debish mo dī. Gyet Naan wur shin Wàar nə mo mmun, a mbəkə mo tap mun di, mba reppee lee, be parde pee nə wul, mbəkə dang Abraham nə jì di. Mbəde Naan wur kə ten cweerpwoo mənə a nwur. Naan wur shin Wàar nə a nnenlep wur mo, mbəkə mo sham shin di nsar mee gurum de gyet wur a ngu ar nnaar Naan kə gurum mo. **20** Katdang ngu ar de mbut mee mbii, bə nə kám mmun nə wur dar a

4 Mbii de an nkaa sat nə a nee, làa dewur nsekop, baa wur met kərem kas, naar dewur kudi a làa, jir kə de long nə mo a mə wur. **2** Kaadi wur kudi a làa, be a gurum moo tap wur zak. A gurum moo naa mbii wur mo, har parpuus de puun wur le nə wul. **3** Nə kə mun aasa zak. Gyet nyam, naar de gyet baa mu manshi zeen kə mbii mo kas, be gyet mun a kərem mon ndər Wàar kə mbii de gurum mo loot kə cìn mo, de mo nyil desə mo. **4** Dang kaadi pee nə wul tyap, be Naan wur lep Làa wur sham ndəən nyil desə. Mo làa wur a kaadī mo kə làa gurum mo sə, ndər Wàar. **5** Mbəkə wurang nen de mon ndər Wàar nə dī, mbəkə wur le mun dee de a jep Naan mo. **6** Mbəde wun a jep wur mo yaksə,

6e Naan wur lep Riin kə Lāa wur sham ndəən wu sat nee, wun a ndər Wàar nə mo. Wu sat pətuup fun mo. Riin nə wur petpee shibal nee, nwen yaksə, wu kələng mbii de Wàar desə nə Daa puun! 7 Yaksə, 6e ndəən Naan, baa wu mo nkaa sat nə aa? 22 Mo ran ndəən 6ət haal kudi a kərem mo kas, dangbe wun a jeplu mo. Naan nənee “Gyet Abraham kə jep demish mo Katdang wu dee a jeplu mo, 6e wun nsekop kə vəl. Gyet nəən memee war a kərem, kə nəən mbii de Naan wur ncìn nə jep wur mo. 8 Gyet devəl nə, baa war a kərem kas.” 23 Dangbe mo nyam, 6e baa wu man Naan kas, 6e gyet wun a lāa-lāa kə mat de gyet war a kərem sə, ndəən kərem mo ndər riin de baa mo a naan kas. 9 nan, dangbe lāa mat de gyet baa war a kərem Dangbe yaksə kaadī wu man Naan sə, koo kaadī kas sə, mo lāa wur a nciit-nciit kə pwoo de gyet Naan kə man wun sə, 6e cirang dang wun ciir Naan wur ten cweer nə Abraham. 24 Pwoo desə kəbwoon nNaan, kə wun waa wu baa wu dəm nə mee mbiikám dejurum de but. Mat devəl de ndang Wàar kə mbii de gurum mo loot kə desə nə mo, mo dee a kaa cweerpwoo shi toom cìn yi mə riin de mo nyil desə baa moo mee mo val sə, de gyet Naan wur sat nə mo. Hagar a 6al kas yi? Dyen nwun kə wu baa wu dee de a mat de war a kərem sə, war dee a səmpwoo de kərem mo zak aa? 10 Wuu tap kə teer mo, kə Naan wur cweer nə mMosis nkaa jwak Sinai. A puus serəbet mo, kə tar mo, kə pak teer mo war de war lāa-lāa mo be mo dee a kərem mo. ndəən bit nə. 11 Dangbe wu shin kəermuut taji 25 Hagar war dee a səmpwoo kə jwak Sinai de dak de gyet wen cìn pee wun, nə yool dee a nə nyil Arabiya. War dee a kaa Jerusalem sə, de debuu. 12 Dyemnaa mo, an kən dang pee wun, war kə jep war mo, mo dee nkaa cìn dak kərem kə wu dee kaa ghan sə. Kaadī ghan kən dee kaa mbə cicinsa. 26 Dang Jerusalem de nə ndəən wun sə. Baa wuu cìn mee mbii debish nwen dengnaan, baa war a kərem kas, war a nəən fun. kas. 13 Wu man nee, gyet a wen shee jì kə pwoo 27 6ət haal Naan sat nənee, “Wii jeer, yi cìn deret nə nwun. Mbii de gyet nə le dang wen retnyit. Wii de baa yii cam shwaajeel mə lāat-tong pee wun de, a mbədi baa gyet wen nkoom lāa kas, mbəde mat demish ceen war, war kat kas. 14 Koo de gyet shwal nə daampree nwun, bə jep mo des met mat de war tong ashak kə mish baa wu cii an kas, kəzak, baa wu bak an kas. war.” 28 Yaksə, dyemnaa, mo mmun a jep de mo Dangbe wu lap ghan shi pətuup məndong kaa kə tuwap nkaa de wun a kaa Aizik sə. 29 Gyet wuu lap a mee ngulep Naan sə. Gyet wu lap nyam nə, 6e lāa de gyet mo lāa wur a ndəən ghan a kaa Kristi Jesu shikáa wur sə. 15 A nee, nan sə, wur shínjeel laa de gyet mo lāa wur a retnyit de gyet wu cìn ashak kə wen sə, nə a ndəən Riin. Nə aasə yaksə. 30 Dang, mbii de mo nii? Mbəde wen sat nwun azeen, katdang de a ran nə ndəən 6ət haal Naan nə sat a mbəmi? mbii de nə mmak cìn, 6e di gyet wun shwatyit Nə sat nənee, “A ceen kərem nə war kə lāa war fuu mo wu shìn nghan. 16 Cirang dangbe wen nə, mbəde baa lāa kərem nə mmak sekop ashak mbə ciir ndee a shaarlek fuu yi? Mbəde wen sat kə laalu nə kas.” 31 Mbəmənə dyemnaa mo, baa zeen nə nwun aa? 17 Nen de mo nkaa cìn dung mun a kərem mo kas, dangbe mun a jeplu mo. nwun sə mo, moo gung a mbəkə mo kat deret de nyit fuu, dangbe mbii de nə le dang mo rəbet cìn kəsə nə, baa nə ret kas. Mo rəbet a kə wun fəkshak de kə wen, mbəkə wu kələng a mo di bejee. 18 Katdang gurum mo tap shak a mbee mbii deret, 6e nə ret zam. Desə nə azeen-nzeen, koo a pərangyi. Koo de ghan ashak kə wun, koo de baa ghan ashak kə wun kas, 6e wen kən pan wun. 19 Jep fen de kən wal nwun sə mo, ghan a kaa mat de war nkaa shwaajeel mbee lāa-lāa sə. Wen nsat a nshwaajeel nə dak, har pardı məse fuu dee nciit-nciit kə mə Kristi. 20 Dyeen ghan ndəəm pee wun de zam, mbəkə nghan man ar de an nsat mbii desə mo de nwun. Yaksə, baa wen man mbii de an nsat nwun kas. Mbii na daampree nwen nkaa wun zam. 21 Wun nen de

5 Mbii de nə le, dangbe Kristi wur pwat kə mun ndər Wàar kə nen Yahudi nə mo, a mbəkə mun dee di a nankáa sun azeen-nzeen. Mbəmənə, 6e wen kən sat nwun nee, wu dar 6albal kaa nen de mo a nankáa sut sə. Taji wu baa wu shìn kāa fuu, mbəkə wu baa wu dee di a kərem kas. 2 Wen Pool, an nkaa sat nə wun nee, katdang wu yit mmee gurum can wun, 6e nə dee agaak nənee, “mbii de Kristi kə cìn mbə wun, 6e nə dee a buu mənə. 3 Wen kən rəbet kə koo a weyi man azeen-nzeen nə, katdang mee gurum waa rəbet kə mo can wur, 6e nə dee a təng kə wur gam koor wàar nə mo di jir. 4 Wun nen de wu pan nee, wuu dee a de ndəre nyit Naan, mbəde wuu tap kə wàar nə

mo, be wu pwat ká káa fuu mo aku ndæøn Kristi. kuur ashak debish mo, ká mbii debish mo de Wuu dee a depøpal ndæøn deret de Kristi ká shini-shinø. Wen kén satpwoo nwun shibal, ten cìn mo mbø wun. 5 Dangbe mun nen de kaadé gyet ghan kén sat nwun së ná, nen de baa mu leyit a nkaa can kas, be ndæøn Riin moo cìn mbii desø mo jir, be baa mon nciam shi shinzeen be, muu tong a shi gongpee shi del ndæøn mulki Naan kas, koo dæben. 22 Dang canciin mä de ndæøn mä Naan. 6 Katdang mu dák de gurum moo cìn ndæøn Riin Naan mo a, dee a demændong ká Kristi Jesu, be baa ná kudi walnshak, ká retrnyit, tongryang, gung mbii mo, mee koop ná kas, koo de mo can gurum, ká naajeel nshak, cìn mbii deret mo, shinzeen, 23 koo de baa mo can gurum kas, dangbe mbii de sham ká káa, yaasuk. Mbii desø mo jir, baa mee ná kekoop ná a shinzeen de ná kám sat ndæøn Wàar de nkaa mo kas. 24 Nen de mo a mä Kristi wal. 7 Dø nyam, be wun nkaa sekyeen ndæøn Jesu, mo ká ten pwas nan fur mo nkaa shiyeep pwoo deret ná hakyeng, dangbe yaksa, be a me ashak ká koor ná. 25 Katdang mu tong a ndæøn le dang baa wu kudi wuu mwaan ndæøn zeen Riin, be ná ret ká mu mwaan ndæøn Riin ná ná kas yi? 8 Baa a Naan dewur pørep wun, a zak. 26 Taji mu diyeepkáa kas, ká taji mu le tuup wur cíi sekyeen nwun kas. 9 “A rep yist lee nshak kas. Taji mu cín zuur ká shak kas zak. ná le ká bred wup di.” 10 Dang mbæde mun a demændong ndæøn Daa fun, be an shinzeen nee, baa pan fuu mo waa den dyik ká mænø kas. Wen shinzeen nee, ngwe dewur næk wun së, koo dewur a wii, be Naan nshín kar wur. 11 Dang dyemnaa mo, katdang an kén sat an satpwoo ná, can ná a tøng, be a me le dang ghan kén sat a nshwaajeel dak yi? Katdang ná aasá, be moo shang mbii de ná le canshii ngurum mo ndæøn shiyeypyoom Kristi. 12 Nen de mo daampee nookdi nwun së, wen fes nræbet ká mo dæm pun sut ká mo dee di a meermuut mo. 13 Dyemnaa mo, Naan wur pørep wun, mbæká taji wu dee a kærem mo ndær wàar mæ nen Yahudi mo kas, dangbe, taji wu le ká katpee fuu ná, ná dee a ar de wun ncìn mbii debish mænan di kas. Dangbe ná ret ká wu walnshak ká bamshak zak. 14 Mo gam wàar ná mo jir a ndæøn pwoo desø nænee, “A wal ngænang fwaa kaa sak sá.” 15 Katdang wun ndee a kaa luwaayil de moo seshak sá, be wu tap taji wu tu shak kyes kædæng-ndæng. 16 Wen kén sat nwun nee, wu mwaan ndæøn Riin, mbæká taji wu gam dyen mænan ná kas. 17 Mbæde mbii denan ná ká ræbet, be baa mo a nciit ká mbii de Riin ná ræbet kas. Kæzak, mbii de Riin ná ræbet be baa mo a nciit ká mbii denan ná ræbet kas. Mbii devæl sá mo baa moo ræbet shak kas. Desø ná dee nee baa wu mak cín mbii de wuu ræbet kas. 18 Dang katdang wuu mwaan a ndæøn Riin Naan, be baa wu kudi a ndær Wàar ná kas. 19 Dak de gurum moo cín ndæøn mæse ká gurum, ná agaak. Kyeet ká dák mænø mo, a kaa cin ngaa, dak debish mo, cín mbii debish nen yitlwaan. 20 Seyil nkùm, dak soot, ciishak, jæør, zuur, tuup, ræbetkáa, bákshak, mæse de ná a mæ yilangpee. 21 Zuur debish, shwaayuur,

6 Dyemnaa mo, katdang mee gurum taa pal, be wun de wun a de balbal ndæøn Riin Naan wu bam wur, mbæká wur tuwap de. Wu sham ká káa fuu mo, kaadé wun nkaa bam wur. Wu tap ká káa fuu, mbæká taji wun wu waa wu del ndæøn jwaan ná kas. 2 Wu bamshak, katdang wu cín aasá be wu gam Wàar Kristi mænø. 3 Katdang memee fuu lekáa wur a mee mbii, dangbe ndæøn zeen ná, be baa wur a mee mbii kas, be gwar mænø næk a kaa shin bejee dak. 4 Dang ná ret ká, koo a wii be wur cam dak wur, dangbe wur nleshap shikáa shin, baa ashak ká dewur kám shin ká mee gurum kas. 5 Koo a weyi ndæøn wun be wur mang toon ká mbii dewur cín mo shikáa wur. 6 Koo weyi dewur nkaa lap kámpwoo Naan, be ná ret ká wur bák mbii deret mo jir, ashak ká ngukám ná. 7 Taji mee gurum gwamkáa shin kas, mbæde baa mee ngwe cam zaal nNaan kas. Mbii de gurum kop be wur ndyiip a ná. 8 Ngwe dewur kop a ndæøn nan nwur, be wur ndyiip a mbii dewam ndæøn nan ná. Dang ngwe dewur kop ndæøn Riin Naan, be ndæøn Riin be wur ndyiip a seen de ngaa-ngaa. (aiōnios g166) 9 Taji kwak fun mo waam mbø cín mbii deret mo kas, mbæde katdang pee ná wul, be mun ndyiip deret mæ dák fun mo, ka baa mu taa mu muutleet kas. 10 Aasá, ná ret ká mu cín mbii deret mo, kaadé mu katpee ná sá. Mu cín mbii deret ngurum mo jir, met jir, a dyemnæn fun mo, de mo a nendæm ndang Kristi mo. 11 Ran denan-nan de wu naa sá mo, a an ran mo shi sar fen shindæm nwun. 12 A nen de mo ræbet leshap ndæøn nan desø, a moo ræbet letæng nwun, mbæká wu can-can de, kæzak, mbæká taji mo shwaajee, mbø

shiyeeypyoom Kristi kas. **13** Nen de moo ten can mo, mo shikáa fur, baa mo kyeer wàar nə kas. Dangbe nə a rəbet kə mo, kə mo can wun, mbəkə mo katpee de mbə canpwoo nkaa wun ndəən nan. **14** Dangbe pee wen de ɓe a shi shiyeeypyoom Daa fun Jesu Kristi, a nə a mbii məndong de nə mmak le kə nghan canpwoo ɓejee dak. A mbə shiyeepmúut wur, ɓe mbii de mə nyil desə mo, baa mo kudi mee koop nə pee ghan de kas. Nə dee a kaa moo ten pwas mo nkaa shiyeepmúut Kristi, kəzak, an a kaa ngwe de kə ten muut sə, har wen kən yit mbii mə nyil desə mo mbwoon. **15** Koo de mo can gurum, kə koo de baa mo can gurum kas, ɓe baa nə kə mee koop nə kas. Mbii de nə kəkoop nə hakyeng nə ndesə, Naan wur shin seen depwoo mun. **16** Mbə də mo kə mwaan ndəən seen depwoo desə nə, ɓe mo a nen Naan mo azeen. Moo tongryang kə Naan kə wur naa mo shi yit naajeel zak. **17** Yool yaksə, ɓe baa dyen nwen kə mee gurum daampree nwen zak kas, mbədə nəmer de mo nkaa an mo kám nə, an a kərem mə Jesu. **18** Dyemnaa mo, deret mə Daa fun Jesu Kristi nə tong ashak kə riin fuu mo jir. Nə a kəsa.

Afisus

1 Pool laalep Kristi shi rəbet Naan, shinđam
pee nen Naan de mo ndəən nyil Afisus, de
mo shinzeen nJesu Kristi azeen-nzeen. **2** Deret
kə ryang mə Naan puun fun kə Daa fun Jesu
Kristi mo tong ashak kə wun. **3** Mu pəlang Naan
puun, kə Daa fun Jesu Kristi, dewur le deret wur
nkaa mun, shi koo a deret dedfanyi de nə a ma
Riin ndəən dengnaan mo, shi Kristi. **4** Akudang
Naan wur leyil nə, be wur kə ten bələp mun,
mbəkə mu dee a mə wur ndəən Kristi, mbəkə
mu dee de a debang ndəən wal mbəde baa mee
shikbish dī ntoom nwur kas. **5** Naan kə ten sat
nee, ndəən Jesu Kristi, be dyin nle kə mun dee
a jep wur mo. Desə nə put a ndəən pan mə
retnyit wur. **6** Wu yit kə mun kwoop wur mbə
dedes mə yit naajeel nwur, dewur shin mmun
nzuum ndəən Lāa wur dewur wal wur. **7** Mbəde
a shi muut Kristi dangbe mo fween mun, shii
mənə a nee, mo fwo shikbish fun mo mmun.
Yit naajeel nNaan nə des zam, **8** dewur doo
nə nkaa mun des, kə seen kə manshii mbii mo
jir. **9** Yaksə Naan wur le kə mun man mbii de
mo a səsok mə pan wur mo, nciit-nciit kə pan
wur dewur kə ten le nə, kə nə dee a degəgam
ndəən Kristi. **10** Mbii de Naan wur kə ten sat
nee, wudyin ncın mo katdfang pee nə wul. Be
Naan wur njì kə mbii dewur kə ten le mo ndəən
nyil desə ashak, kə de mo ndəən dengnaan kə
de mo ndəən nyil desə jir, be Kristi wur ndee a
káa mmo jir. **11** Mon cìn mbii mo jir a nciit-nciit
kə mbii de Naan wur kə ten sat nə wudin cìn
mo. Naan wur ten bələp mun, kə mun dee a
nen wur mo ndəən Kristi nciit-nciit ka pan wur.
Mbii mo des aasə, nciit-nciit kə mbii dewur kə
ten sat nə wudin cìn mo pəgyet dī nshee. **12**
Mun de mu shee canciin nkaa Kristi, wu yit kə
mun kwoop Naan mbə dedes wur. **13** A wun
zak, wu dee a nen Naan mo kaadi wu kələng zak.
Pwoo deret de nə jì bam sə, be Naan
wur kə le sar wur nkaa wun, kə nwun dee de a
mə wur. Kaade wur shin Riin Debang nə nwun
nciit-nciit kə mbii dewur kə ten sat sə. **14** Riin
Debang de Naan wur shin nə mun, wur dee a
mbii denshee de nə kám mun nə, mu lap mbii
wur kə le sar wu shinzeen nKristi sə, be Naan
wur kə le sar wur nkaa wun, kə nwun dee de a
mə wur. Kaade wur shin Riin Debang nə nwun
nciit-nciit kə mbii dewur kə ten sat sə. **15** Mbə
mbii desə, be yool mparuuus de wen
kaləng pwoo nkaa shinzeen fuu nə ndəən Daa
Jesu, kə wal fuu nə mbə nen Naan mo jir, **16**
be baa wen kən nook pəlang Naan mbə wun
kas. Wen kən pan wun ndəən dangnaan fen
mo. **17** Wen kən dang pə Naan kə Daa fun Jesu
Kristi, puun dehai shidaar-shidaar nee, dewur
nshin Riin nwun, kə wur le nwun dee a nenseen
mo, kə woo man mə Naan nwun rəret hakyeng.
18 Yit kə pətuup fuu mo wang dī, kə wu naan
pee bang wur dī, mbəkə wu man mbii de wuu
canciin de ke dewur kə ten pərep wun mbə nə,
kə kop dewur nshin nen wur mo. **19** Baa mee
ngwe mmak kám dedes wur, de nə nkaa cìn
dak ndəən mun kas, mun nen de mu shinzeen
wur. Iiko de nə nkaa cìn dak ndəən mun, nə
nciit-nciit kə dedes mə bal wur, **20** de gyet wur
cìn dak kə nə, mbəkə wur yool de kə Kristi a
peemūut, kə nNaan wur le kə Kristi kāa tong
nsarse wur ndəən dengnaan. **21** Kristi wur met
mbal mishkoom mo jir, kə iiko, kə bal, kə des mə
se mishkoom mo jir. Səm wur nə met koor səm
mo jir. Baa a ndəən bit deyaksə bejee dak kas,
dangbe kə ndəən bit de mo ndung jì akyeen.
(aiōn g165) **22** Naan wur kə ten le mbii mo jir
ndershii wur, kəzak wur le wur dee a káa mbii
mo jir mbə Ekəlisya nə. **23** Kuur nendəm ndang
wur mo, a shin wur, de mo gam kə wur shikáa
wur, dewur gam mbii mo jir, koo a ndəən ar
dedfanyi

2 Gyet nyam be, wun a deməmurep ndəən tep
waar kə shikbish fuu mo. **2** Gyet nciit kə
mənə, be wuu mwaan a ndəən coor debish mə
yil desə, kə nwun kələng a doo mə mishkoom
bal kə riin de mo ndəən kut mo, riin de nə pə
cin dak nkaa nen de mo cii cìn dyen Naan. **(aiōn**
g165) **3** Gyet mu tong a kaa mo sə, ndəən coor mə
nan fun mo. Kə gyet mu cìn mbii de mu naa mo
shang nnan fun mo, kə pan mə pətuup fun mo
zak. dang ndəən tong fun, kaa koor gurum mo
mbə tuup Naan. **4** Dang mbəde kussuk Naan
kə wal wur nə des zam, **5** be jir de gyet mun
a deməmurep ndəən shikbish fun mo, be wur
le kə mu kat seen ashak kə Kristi. Nə a mbə
Debang de Naan wur shin nə mun, wur dee a
yit naajeel Naan, dangbe mu kat bam. **6** Naan
mbii denshee de nə kám mun nə, mu lap mbii
wur nle kə mun yool ashak kə Kristi, kə wur
de Naan ten sat nə wudyin shin nen wur mo.
Desə nə kám mun nə, Naan wur shínpee nen de
mbə səm kə Kristi Jesu. **7** nDəən bit de mo pə
mo a mewur mo, yit kə mu kwoop Dehai wur
jì, be wur nkám mmun des shi dedes wur de

baa mee gurum mak kám nə kas. Desə nə a yit naajeel wur dedes mbə mun ndəən Kristi Jesu.

(aiōn g165) 8 A mbə yit naajeel Naan, dangbe wu kat bam, mbəde wu shinzeen. Baa wu kat bam desə nə a mbə mee dak deret de wu cìn kas, nə a zuum mə Naan. 9 Baa nə a mbə mənə dak kas. Mpeemənə, be taji mee gurum diyeekpáa wur kas. 10 A Naan wur le mun shi sar wur, kaade mun de sə, dangbe yaksə ndəən Kristi, be wur le mun a mbə cìn dak deret mo, dewur kə ten dak na le mbə mun, mbəkə mun cìn mo dī. 11 Taji wu mundər kas, nə, gyet nyam be wun a nen de baa mo lāa wun a nen Yahudi mo kas. Be gyet nen Yahudi de də mo lesut a nen de mo can mo ndəən nan shi sar gurum mo, moo pet wun a nen de nsuluk mo. 12 Taji wu mundər kas nə, gyet mbít mənə mo, be baa wu kus kə Kristi kas, kə baa gyet wu man Naan kas. Gyet mo shwat wun ndəən jep mə nen Yahudi mo, kə gyet wun a məzep mo. Mbəde Naan kə ten bəlemcuk shi toom, kə baa gyet wun kə mee mbii canciin ndəən yil nə kas. 13 Amma, yaksə ndəən Kristi Jesu, be wun de gyet wu jong, mo kə jì kə wun kus, shi toom Kristi. 14 A Kristi jì kə tongryang mmun, be wur le kə nen Yahudi mo dee a deməndong kə nen de baa mo a nen Yahudi mo kas. Wur shirip kok de gyet nə bāk mun, mbəkə mun dee dī a shaarshak. 15 Wur mang Wàar nen Yahudi mo baa kənə aku, mbəkə wur waa le gurum depwoo mo de ndəən dang dəvel sə mo. De a ndəən ar desə, be wur jì kə tongryang. 16 A shi muut wur nkaa shiyeypyoom, be wur tu mbii de nə jì kə ciishak ngurum mo. A shi shiyeepmúut wur, be wur bāl dang mo shini-shini, kə mo dee a deməndong ndəən Naan. 17 Jesu wur jì satpwoo, mə ryang nwun. Wun nen de gyet wu jong kə Naan, kəzak, wur jì kə pwoo nə nen de gyet mo kus kə Naan zak. 18 A ndəən Kristi be mun gurum jir, mu mak jì ndəən Riin deməndong pə puun fun dī. 19 Mbəmənə, be yaksə, wun nen de baa wun a nen Yahudi mo kas, baa wu kudī a məzep koo pəkor mo kas. Yaksə wun a deməndong kə jepyil mə nen Naan mo, kə nwun dee a jeplu mə Naan mo zak. 20 Mo dyik wun a nkaa kuk de jeplek kə Jesu mo, kə nensatpwoo Naan mo kə ten dyik nə. Jesu Kristi wur shikáa wur, a nghək dedes mə kwang lu nə. 21 A ndəən wur, be jir koor lu nə kəkàa nkaa wur, kə a wur le kə lu nə wurang, kə nə dee a lu debang mə Daa. 22 A

ndəən wur, be mo dyik wun, kə nwun dee a pee dī Naan wur tong dī, shi riin wur.

3 A mbə desə, be wen Pool, an a shishoot mbə Kristi Jesu, mbə wun nen de baa wun a nen Yahudi mo kas. 2 Azeen-nzeen wu man nee, ndəən deret Naan, be wur shin dak desə nə nwen, mbəkə nghan cìn dī mbə wun. 3 Naan wur woo mbii desəsok mo nwen dewur kə ten sat nə wudin ncìn nwen. Wen kan ran pwoo nwun lee nkaa nə. 4 Katfang wu tang mbii de ghan kən ran nə, be wun mmanshii mman fen, nkaa mbii desəsok mə Kristi. 5 Gyet nyam, be baa mo woo mbii desasok nə mo ngurum mo kas, amma yaksə be Naan wur kə woo nə agaak pee jeplek Jesu Kristi mo, kə nensatpwoo Naan debang mo, shi Riin wur debang. 6 Mbii desəsok nə a nee, nen de baa mo a nen Yahudi mo kas, yaksə ndəən pwoo deret nə, be mo kat deret mə Naan ashak kə nen Yahudi nə mo. Kəzak yaksə, be nen de baa mo a nen Yahudi mo kas, mo dee a mbii deməndong. Mo mak sekop ndəən mbii de Naan wur kə ten cweer nə, nwur gam nə ndəən Kristi. 7 A mbee pwoo deret desə, be Naan wur nle kə ghan dee a ngucìn dak wur, nciit kə zuum deret mə yit naajeel wur dewur kəcīn nwen, de nə nkaa cìn dak ndəən bal wur. 8 Koo de ghan a detaakat met jir ndəən nen Naan mo, amma Naan wur cin dak desə nə nwen, de nə satpwoo deret nə mbə nen de baa mo a nen Yahudi mo kas. Pwoo nkaa long Kristi de baa nə kə peekyes kas. 9 Kazak, mbəkə nghan le kə gurum mo manshii mbii desəsok mə Naan mo dī, de Naan dewur le mbii mo ndəən nyil nə jir, be wur kə ten sok mbii desə nə mbee bit mo des. (aiōn g165) 10 Pan wur desə nə, yaksə ndəən nendəm ndang wur mo, be dedes mə seen wur nə dee agaak ndəən ar mo shini-shini, pə nenlep Naan mo kə iiko de mo ndəən dengnaan 11 Nciit-nciit kə mbii de Naan wur kə ten sat nee, wudin ncìn nə shindəm ngaaingaa, dewur gam nə ndəən balkaa fun ashak kə Kristi Jesu Daa fun. (aiōn g165) 12 Kə shinzeen fun ndəən wur, be mu katbal mpətuup, kə mu dəm de ntoom Naan, baa a shi kəermuu kas. 13 Wen kən dang pə wun, taji kwak fuu mo murep kas, mbəde jir shawaajeel de an nkaa shwaas nə a mbə wun. Shawaajeel fen nə kəkoop nə pee wun dī. 14 A mbəmənə, be an kən kurum ntoom puun, 15 a mbə wur, be koo a weyi de mo ndəən dengnaan kə de mo ndəən nyil desə

moo kat səm wur. **16** Wen kən dang pə Naan mbəkə mo dyik fwoshik kə Kristi dī. **13** Nə aasə, ndəən long wur dedes, mbakə wur shin iiko de 6e mun jir, mun nyool mu dee a demandong nwun ndəən Riin wur. Mbəkə nwun katbal de ndəən shinzeen fun, kə man fun de nə ndəən ndəən pətuup fuu mo. **17** Mбе kə Kristi wur Làa Naan. Mun nyool mu dee a nen de kə man tong ndəən pətuup fuu mo, mbəde wu shinzeen mo, Mbəkə mun wul mbə gam dedes mə Kristi. wur. Wu shamseen, kə nwun dər nkaa kuk de **14** Be baa mu kudi a jep dedyeen mo kas mənə, nə a wal. **18** Mbəkə nwun, ashak kə nen Naan de mo nnum mun shindəm sə, Mbəkə mo mang mo, 6e wu man kaam, kə shwal, kə wurang, kə mun pán, shi koo a kyaan kám dedangyi kas. jurum mə wal mə Kristi dī. **19** Kəzak, mbəkə wu Mo a nenseen mo de mo a korong mbə bərəm man wal mə Kristi de nə met nkoor man mo jir, dung. **15** Akoppee mənə nə ret kə mun sat zeen mbəkə wu gam dī kə man Naan ndəən pətuup nə ndəən nwal. Nə ret kə mun wurang ndəən fuu mo. **20** Yaksə, pee wur, dewur kə iiko de nə mbii mo jir, ndəən Kristi dewur a káa fun. **16** cìn dak ndəən mun, met mbii de mu mak dang A mbə wur, dangbe koo a beep dedangyi, mo mo, koo pan de mo ndəən pətuup fun. **21** Dedes nə dee a mə Naan ndəən nendəm ndang wur mo, kə ndəən Kristi Jesu mbə pə mo jir, yool A mbə wur, dangbe koo a beep dedangyi, mo shini-shini, mo tap 6ál ashak, kə koo a peebal dedangyi, nə katbal a ndəən wur. Katdang koo a beep dedangyi nə kə cìn dak war rəret, be fwoshik nə nwurang, kə nə dyik set dī ndəən nwal zak. **17** nDəən səm Daa, 6e nkən satpwoo wun shibal nə, taji wu sat a ntong kaa nen de baa mo a nen Yahudi mo kas sə, de pan mo a debuu. **18** Pan de ndəən pətuup mo, nə a mə peenkwoo, baa mo kə mee ləbet ndəən seen de Naan shin kas, mbəde baa mo kə mee man kas, kə mo dee a nencinshik mo. **19** Baa mo kudi kə naashweep kə mee mbii kas. Mo fes shinkáa fur mo mbə cìn mbii debish mo, kə moo coor mbə cìn koo a mbii debish dedangyi. Baa moo kə mee yaasut kas. **20** Amma baa a mbii de wun wu kám pee Kristi de mənə kas! **21** Mo sat nnə, wuu ten wu kələng pwoo nkaa wur, kə mmoo kám nwun zeen de nə ndəən Jesu. **22** Wu shwat suk desəer nə mo wu baa kə mo aku, de də moo nnum wun ndəən coor mə nan sə. **23** Nə a təng kə npətuup fuu mo kə pan fuu mo dee a depwoo, **24** Kazak, nə a təng kə wu jwal fwoshik depwoo nə mo, de Naan wur dak mənə shikaa fin sə, kə nə woo káa nnə agaak ndəən seen de nə azeen-nzeen de nə a deret kə debang. **25** Mbəmənə, wu baa kə dung ndəən wun, kə koo a weyi be wur sat azeen ngənəən wur bejee dak. Mbəde mun a demandong kə shak ndəən Kristi. **26** Katdang wu langtuup, be taji wu cìn shikbish kas. Taji puus shamru, be wun de nkaa langtuup kas. **27** Taji wu shínpee ngujwaan kas. **28** Ngwe de wur cìn wat, be taji wur baa cìn de kas, dangbe nə ret kə wur cìn dak deret shi sar wur, mbəkə wur mak cin mee mbii de nen de mo mbüt njeel **29** Taji pwoo debish mo put ndəən pwoo fuu mo kas, dangbe dang a mbii deret mo, de mon ndylik wun, kaadi nə tap ret kə pee nə sə. Mbəkə nə jì de kə deret nen de moo

4 Wen de an a shishoot mbə səm Daa. Wen kən dang pə wun, mbəkə wu mwaan-mwaan de mo lapshak kə petpee de Naan wur kə parep wun mbə nə. **2** Wu sham kə káa fuu mo koo pəranyi. Wu cìn mbii mo ndəən dyen, kə wun gung zak. Wu kám wal fuu mo agaak, kə nwun fwangshak zak. **3** Wu gung, kə nwun tap de kə balkaa de Riin wur shin nwun, shi tongryang de nə 6ál wun ashak. **4** Shin nə a məndong, kə Riin nə məndong 6ejee. Kaadi mo kə pərep wun, ndəən canciin məndong nkaa mbii de mo kə pet wun mbə nə. **5** Daa a məndong, shinzeen nə a məndong, baptism a nə a mandong, **6** Naan a məndong, dewur a piun fun jir. Wur met mbii mo jir, kə a wur cìn dak ndəən mun jir, kə a wur ndəən mun jir zak. **7** Dang koo a weyi ndəən mun, be wur kə lap deret nciit-nciit kə zuum kə Kristi. **8** Kaade mo kə ran ndəən bəət haal Naan sə nənee, “Kaade Kristi wur kaa adeng, be wur pan kərem deiyak mo des ashak kə wur, kə wur shin zuum ngurum mo zak.” **9** Yaksə, be nənee, “wur kaa adeng” 6e shii mənə a mii? Shii mənə nee, nshee be wur sham ndəən jurum kə peekyes kə yil desə. **10** Mbəmənə, gwar de gyet wur sham, a wur a gwar dewur kaa adeng-deng a kəkyeen dengnaan mo, mbəkə wur gam deng kə yil jir. **11** A wur shin zuum ngurum mbəkə npak mo dee dī, a jeplep mo, kə npak mo dee a nensatpwoo Naan mo, kə npak mo dee dī a nenkop pwoo Naan mo, kə npak mo dee dī a Pasto mo, kə npak mo dee dī a nenkám kam mo zak. **12** Wur shin zuum desə mo, a mbəkə nə dak nen Naan mo de, mbə gamshak, kə

kələng nə. 30 Taji wu wàt pàtuup nRiin Debang nen de kə seen mo sə. 16 Wu cìn dak koo a pee mə Naan kas, wur de a wur dee a langtəng nə, dedangyi, mbəde teer de yaksə nə mo gam kə wuu dee a de fufwang mbə parpuus de mon mbii debish mo. 17 Mbəmənə, be taji wu dee a mbam wun. 31 Wu pwat kə pwoo dedeet mo, kə mwen mo kas, amma wu manshii kə mbii de ciishak, kə tuup, kə butbish, kə faləppée ashak Daa wur rəbet kə nwun cìn. 18 Taji wu shwaa kə cìn nyang mo jir. 32 Dang nə ret kə nwun am anab kə nə yuur wun kas, mbəde mənə mak naajeel shak, kə nwun bəm shak, kə nwun two jwaan wun, amma wu dee a dəgəgam shi Riin di nshak, kaadi Naan wur two dī nwun ndəən Dəbang. 19 Wu sat mee pwoo kə shak shi kook de mə kwoop mo, kə kook de mo a mə Riin. Kristi sə.

5 Kaade wun a jep Naan mo dewur wal wun sə, be nə a təng kə nwun kám shiimwaan Naan. 2 Kəzak, wu mwaan ndəən wal, kaade Kristi wur wal minun sə, be wur shin kaashin mbə mun kaa zuum kə mbiizuum de nə kə toos shang shang pə Naan dī. 3 Taji pwoo nkaa ngaa, kə mbii debish mo, kə rəbet mbii mo pwat ndəən pwoo fuu mo kas. Mbəde pwoo nkaa kaan kə mənə mo, baa nə ret kə mo pwat mpwoo nen Naan mo kas. 4 Kəsə zak, taji mee pwoo debish mə le naashweep kə pwoo mə mwen mo, kə pwoo debuu mo, mo pwat ndəən pwoo fuu mo kas, amma wu yit kən plang put pwoo fuu mo. 5 Taji wu mundər nee, nen de moo cìn ngaa, kə nen de pan mo a debish, kə ngutələk mo, be baa mee kaan nen mənə moo mee ləbet mə sekop ndəən mulki Kristi kə mə Naan kas. 6 Taji wu yit kə mee gurum nnun wun shi pwoo debuu mo kas, mbəde a mbə mbii mo kaa desə mo be tuup Naan nə taa nkaa nencii kələngpee mo. 7 Mbəmənə, taji wu bəlkaa fuu ashak kə nen mənə mo kas. 8 Gyet nyam, wun a ndəən peenkwoo, dangbe yaksə wun a ndəən peebang, ndəən Daa. Nə ret kə wu mwaan kaa nen de mo ndəən peebang nə sə. 9 Dak nen de mo ndəən peebang, nə a ndəən mbii deret mo, kə de ndəre mo, kə zeen zak. 10 Wu gung, kə nwun kám mbii de mon nret nNaan nyit. 11 Taji wu lesar fuu mo ndəən dak de mo a mə peenkwoo, de baa mo kəkoop nə kas, dangbe nə ret kə wu woo dak mənə mo agaak. 12 Nə a mbii naashweep mbee satwoo nkaa mbii de moo cìn mo a səsok. 13 Dang katdang jir mbii de nə agaak, a pee de bang dī, be nə nfee a de gurum mo mak naa nə. Mbəde jir mbii de gurum mo mak naa nə, be nə a ndəən peebang. 14 Nə a kaadi mo kə ran ndəən bəət haal nNaan sə nənee, “Ngusaam, a mii, a yool a peemūut” 15 pətuup jep fuu mo wat, kə nə le kə mo cìn tuup Wu tap kə shiimwaan fuu mo. Taji wu mwaan kaa mwen mo sə kas, dangbe wu mwaan kaa kám de mo a mə Daa Naan. 5 Kərem mo, wu

kælengpwoo nen de moo dyel wun nsar fur mo. nə de shibal, kaadi nə ret kə wen cìn sə. 21 Kən sat a puun fuu de mo a mə yil desə nə. Wu Tikikus dyemnəən fun de mu wal wur, dewur kælengpwoo mo ndəən kær kə daar shi pətuup a kərem Daa azeen-nzeen, wur nsat mbii mo məndong, kaadi wuu cìn nKristi sə. 6 Taji wu nwun jir, nkaa an, kə nkaa dak de ghan nkaa cìn dak a yit gurum mo bejee, kə mo plang wun cìn nə. 22 Wen kən ten nlep wur shindəm pee de kas, amma wu cìn dak kaa kərem mə Kristi wun de, a mbækə wur satpwoo dì nwun nkaa sə. Wu cìn dyen nNaan ndəən pətuup fuu mo. 7 mun, mbækə nwun man tong fun də, kə nə ɓam Wu cìn dak shi pətuup deret, mbədə wu cìn a pətuup fuu mo dì zak. 23 Naan puun, kə Daa fun nDaa Naan, baa a mmeē gurum kas. 8 Taji wu Jesu Kristi shin tongryang, kə wal, kə shinzeen mundər kas nə, dak deret de gurum kə cìn mo, ndyemnəən fun mo jir. 24 Deret Naan nə dee ɓe wur nwaa lap kwat nə pee Daa dì, koo dewur ashak kə nen de mo wal nDaa fun Jesu Kristi, a kərem, kə dewur a laalu. 9 Wun nen de wun kə shi wal de baa nii peekyes kas har ngaa-ngaag. kərem mo wu cìn mbii deret mmo zak. Taji wu wuk mo kas, mbədə wu man nə, Daa fu kə moo, wur a ndəən dengnaan, baa wur kə nshwatyit kas. 10 Peekyes nə, wu dar ɓalɓal ndəən Daa ndəən iiko mə dedes wur. 11 Wu jwal leelek de Naan wur shin mo wun jir, mbækə nwun mak dar dì ɓalɓal nkaa Ngujwaan kə gwampee wur. 12 Mbədə baa mu cìn lek nə a nkaa gurum mo, de moo nan kə toom kas, dangbe nə a nkaa se mishkoom, nen iiko de mo a mə Ngujwaan mo, nkaa se mishkoom kə nen peeknwoo de ndəən dengnaan mo. (aiōn g165) 13 Mbəmənə, ɓe wu jwal leelek de Naan wur nshin nwun, mbækə nwun dar dì ɓalɓal ndəən teer debish mo. Mbækə taji Ngujwaan wur se koorong nkaa wun kas. 14 Wu dar ɓalɓal shi dak suk, kə fwoot fwoon fuu mo shi zeen, kə cìn mbii de ndəre kaa kawung de nə tap tuur ngurum sə. 15 Wu jwal kwoopshii nshii fuu mo, mbə satpwoo deret, de nən jì kə tongryang. 16 Koo pərangi, ɓe wu mang gwat de nə a shinzeen ashak kə wun, mbə tap pas mə wus de gwar debish nə wur mpwas shinji nkaa wun. 17 Wu mang ɓam de Naan wur cìn nwun, kaa mbiikáa shool de nenlek moo lep mbækə nə tap káa dì mmo sə. Kə wu dyel pwoo Naan nə, kaa kwai de Riin Debang wur shin nwun sə. 18 Wu dangnaan (leshap kə Naan), mbə mbii desə mo shidaar-shidaar ndəən Riin. Wu tong shi gongpee, kəzak, wu gung ndəən mbii mo jir. Wu cìn dangnaan (leshap kə Naan) mbə nen Naan mo jir. 19 Wu dangnaan (leshap kə Naan) mbə ghan zak, mbækə Naan wur cìn mbii de wen nsat mo dì, kə mbækə ghan sat mbii desəsok mə pwoo deret nə mo, de shibal baa a shi kəermuut kas. 20 A mbə pwoo deret nə, dang mo lep an mbækə wen sat nə dì. Be wen a shishoot shi təsek mə shool yaksə. Jir kə de an a shishoot, be wu cìn dangnaan (leshap kə Naan), mbækə wur shinbal di nwen, kən satpwoo deret

Nen Filipi Mo

1 Lepran desə nə put a nsar Pool kə Timoti kərem Daa Jesu Kristi mo, shindəm pee nen Naan, de mo ndəən nyil nFilipi de mo balkaa fur mo ashak kə Kristi, jir kə nen denan-nan mə Ekəlisyə mo, kə nenbam mo, kə Bishop mo, kə Dikon mo. **2** Naan puun fun kə Daa fun Jesu Kristi, mo shin deret kə tongryang nwun. **3** Wen kən plang Naan koo a pərangyi, katdang wen yee wun, **4** ndəən dangnaan de kən cìn mbə wun jir shidaar-shidaar, be kən cìn nə a shi retrnyit **5** mbəde wu fes wu balkaa fuu ka an ndəən pwoo deret nə, yool mpuus de gyet wu shee kələng nə jiwul cicinsə. **6** Wen man azeen-nzeen nee, Naan dewur yaa cìn dak deret desə ndəən wun, wur nsat a ncìn nə har parpuus de Kristi Jesu wur mbaaji. **7** Wen kən yee wun ndəən pətuup fen shidaar-shidaar, mbəmənə, be nə ret ka wen kat pan manə nkaa wun. Mbəde wu balkaa fuu mo kə an ndəən deret de Naan wur cin nwen. Kaadı yaksə, be wen ndəən lushoot, kə kaadi gyet wen katpee mbəkə wen kám dī ngurum mo nee, pwoo deret na azeen-nzeen. **8** Naan wur a langtəng fen, pan de ghan kə nə mbə wun nə a kaa wal de Jesu Kristi shikáa wur kə nə mbə mun sə. **9** Wen kən dangnaan, mbəkə nwal fuu nə naa nwurang de, kə mbəkə wu kat man kə seen dī wun mman beet mbii mo de ndəre-ndəre. **10** Mbəkə nwun bəlap mbii de na raret met dī, kəzak, mbəkə wu dee de a dəbang, de baa wun kə mee rap kas parpuus Kristi wur mbaaji. **11** Seen fuu mo gam kə mbii deret mo azeen-nzeen, de a Jesu Kristi wur mak shin nə bejee, mba le Naan a dedes kə kwoop wur. **12** Dyemnaa mo, kən rəbet kə nwun man nee, jeel de mo kat wen, be nə le kə pwoo deret nə sekyeen. **13** har shiitoon de moo tap lu mishkoom nRom, kə pak gurum mo, mo man nə, wen a shishoot a mbə səm Jesu Kristi. **14** Pak dyemnən fun mo des de mo ndəən Daa mo waa katbal ndəən pətuup fur mo, mba satpwoo deret nə shi pətuup məndong, baa a shi kəermuut kas, mbəde wen a shishoot a mbə səm Jesu. **15** Ii, azeen-nzeen, pak moo satpwoo deret nkaa Kristi a mba zuur, kə bəlep, dangbe pak moo sat a shi pətuup məndong. **16** Nen de moo satpwoo deret nkaa Kristi shi pətuup məndong sə, moo sat mənə a ndəən nwal, kəzak, mo man nə, wen a shishoot a mbəde an kə dar balbal bə tap

pwoo deret nə. **17** Dangbe nen de moo satpwoo deret nkaa Kristi a mbə zuur sə, moo rəbet wat a pətuup fen, kə mo pan nə, wudun jì a jael nkaa wen ndəən lushoot nə. **18** Baa nə daampree nghan kas, katdang mo satpwoo deret nkaa Kristi, koo a mba mbii dedangyi, be nə ret nwén nyit. Koo de moo sat a ndəən pan debish, koo de moo sat a ndəən pan deret, be ghan nsat a nkət retrnyit dak, mbəde gurum moo kələng pwoo deret nkaa Kristi jir neyi. **19** Mbəde wen man nə, shi dangnaan fuu mba ghan, kə bam de nə put pə Riin Jesu Kristi dī, be mon nbwoot wen. **20** A dyen fen kə canciin fen desə nə, baa wen cìn mee mbii de nə njì kə naashweep nkaa ghan kas. Dangbe rəbet fen, kə nghan satpwoo deret nə shibal baa shi kəermuut kas mbəkə koo a dedangyi, kə koo a pərangyi, be wen shin dedes de nKristi shibal kə foshik fen jir. Koo de wen de kə seen, kə koo dī wen mmuut. **21** Pee wen di, be seen fen nə a Kristi, kə muut fen nə a ləbet zak. **22** Dang katdang wen sat a ntong ndəən nan desə dak, be ghan ncìn dak de nə mbəm gurum mo. Yaksə baa nghan mman ar de ghan mbalap kas. **23** Wen dee a kaa kamlang a naar kə am sə. Pan devəl desə nə mo dul ghan shindəm ndəən ar mo vəl. Wen kən rəbet kə ghan muut de yaksə, mbəkə ghan dəm ntong de ashak kə Kristi, mənə ret nwén met. **24** Dang nə kəkoop nə zam, mbəkə nghan tong dī kə seen ndəən fwoshik desə, mbə bam wun. **25** Mbəde nghan man zeen nə aasə. Mbəmənə, be wen man nee, baa nghan mmuut yaksə kas, nghan ntong dī, mbəkə wen bam wun de kə wu sekyeen de shi retrnyit ndəən shinzeen fuu. **26** Mbəkə katdang wen mbaaji pée wun dī zak, be wu kat mbii de wun canpwoo dī kaa an, mbə seen de wun kə nə ndəən Kristi Jesu, mbə tong de wen ntong ashak kə wun nə. **27** Nə a təng kə nwun mwaan a ndəən mbii de pwoo deret Kristi nə sat nnə wu cìn mo. Mbəkə koo de nghan njì naa wun, koo de baa nghan nkətpee baaji naa wun kas, be nghan kələng nə, wuu dər a de balbal, kə pwoo fuu mo dee a deməndong, kə pan fuu mo dee a deməndong zak. Mbəkə wu cìn lek dī ashak, mbə pwoo deret, de wuu shinzeen nə. **28** Taji wu kər shaarlek fuu mo kas, koo dəben. Desə nə nkám mmo nə, Naan wur kə ten bam wun, dangbe wur ntwe mo mbə shikbish fur mo. Mbəkə nwun man de zak nə, Naan shikáa wur, wur nshin korong nə nwun aasə. **29** Naan wur shínpee nwun, baa a mbəkə wu shinzeen dī

nKristi bejee kas, dangbe a mbækə wu shwaajeel mo sə, de moo tong ndəən nyil debish sə, kə de mbə wur zak. **30** Yaksə nwun mak cìn lek nə ndəən gurum de mo gam kə shikbish sə. Wu ashak kə an. Lek desə nə a lek deməndong kə de gyet wu naa an nkaa cìn nə, kə kaade wu kələng nə, an de a nkaa cìn lek mənə jiwul cicinsə.

2 Katdang seen fuu de mo ndəən Jesu Kristi

mo dee a debal. Katdang wal wur nə jwan wun, katdang wuu shaar ashak kə Riin wur, katdang wuu naajeel shak kacin deret shak, **2** be wu le kə retnyit fen nə gam, kə pan fuu mo dee a deməndong kə wal fuu nə dee a deməndong kə pətuup fuu mo dee a demandong ndəən mbii mo jir. **3** Taji wu cìn mee mbii mbə rəbetkáa kə diyeepkáa kas, dangbe wu sham kə káa fuu mo. Wu shin dedes nshak met nkáa fuu mo. **4** Taji memee fuu dee ntap a mbii de mo a makáa fin bejee dak kas, dangbe wun ntap kə mbii ma nyee fuu mo zak. **5** Wu yit kə məse fuu mo dee a kaa məse Jesu Kristi wur kə nə. **6** Jesu dewur a deməndong kə Naan, dangbe baa wur lekáa fin nciit-nciit kə Naan kas. Dang baa a mbii dewur nyaa nə rip shibal kə wur dee dì kaa Naan sə kas. **7** Dangbe Jesu wur sham kə káa fin, har wur leshin a káa kərem sə. Mo lāa wur ndəən nan kaa koor gurum mo sə. **8** Dangbe kaadi gyet wur de ndəən nan kaa gurum sə, be wur sham kə káa fin, dang wu shin shin mbə muut nkaa shiyeypyoom. **9** Mbəmənə be Naan diyeep wur a dedes hakyeng, kə wur shin səm wur a nJesu, de nə met koor səm mo jir. **10** Mbəkə ndəən səm Jesu, be gurum mo jir ndəən dengnaan, kə ndəən nyil desə, kə ndər nyil desə, be mon njí kurum ntoom Jesu. **11** Kəzak, koo a pwoo dedangyi, be nə nsat nə, Jesu Kristi wur a Daa, mbə ram Naan puun. **12** Mbəmənə, wun de wen wal nwun sə kaadi shidaar-shidaar be wuu naa ncìn mbii de də wen nsat nee, wu cìn mo, be an ashak kə wun sə. Be wu sat a sekyeen kə cìn mbii de gyet wen sat mo nwun dak. Jir kə de baa an kudi ashak kə wun kas, be wu shin dedes nNaan, kə wu kər wur ndəən pətuup fuu mo zak. Wu cìn dak shibal fuu mo, mbəkə bam fuu nə dee dì a degəgam. **13** Mbəde a Naan dewur kə cìn dak ndəən pətuup fuu mo shidaar-shidaar. A wur kə le kə nwun cìn mbii de mo ret wur nyit. Wur nshín gal nwun mbəkə nwun cìn mbii deret nə mo dì. **14** Wu cìn mbii mo jir, baa a shi pwoo ndoom-ndoom kə beetshik kas, **15** mbəkə taji gurum mo naa bish fuu kas. Mbəkə nwun dee de a debang kaa jep Naan degəgam

mo sə, de moo tong ndəən nyil debish sə, kə ndəən gurum de mo gam kə shikbish sə. Wu dee a peebang mbüt mmo ndəən nyil desə nə, kaa peebang mə zar de mo adeng sə. **16** Kaadi wuu satpwoo deret mə seen nə mo sə. Katdang wu cìn aasə, be ghan nkatpee mba leshap shi wun parpuus mə Kristi. Mbədi parpuus mənə, be nə ndee agaak nee, daar kə dak de də ghan kən cìn nə, baa nə a buu kas. **17** Koo de mon nfet ghan, kə mo doo toom fen kaa mbiizuum de shang sə mbə shinzeen fuu ndəən Naan, be na ret nwlen nyit, kə nə shang nwlen ashak kə wun jir. **18** Nə aasə zak, nə ret kə wun, wu cìn retnyit ashak kə an zak. **19** Katdang Daa Jesu Kristi wur rəbet, be wen kən lepan nə, an nlep Timoti shindəm pee wun de kəkəlak. Mbəkə katdang wur baaji, be wen kələng pwoo de nkaa tong fuu, kə nə caa an dì. **20** Baa nghan kə mee ngwe kaa wur sə kas, dewur kə shin shin azeen-zeen mbə sekyeen fuu. **21** Koor gurum nə mo dee a ncìn mbii de məkáa fur mo bejee dak, baa mo kak sekyeen mə pwoo Jesu Kristi kas. **22** Wun shikáa fuu wuu man tong Timoti, mbəde an kə wur, mun a kaa puun kə dyem nwur sə, de muu cìn dak ashak mbə satpwoo deret nə. **23** Mbəmənə kən lepan, mbəkə wen lep wur shindəm pee wun dì kəlak-kəlak. Kadang mman mbii de nə kat an dì. **24** Wen shinzeen ndəən Daa nee, Baa nə ntong des kas, be wur nle kə nghan shikáa fen wen dəm pee wun dì. **25** Wen kən pan nee, nə ret kə nghan lep Epafradaitus dyemnən fun, wur a shaardak fen, dewur kə cìn lek nə ashak kə an, shindəm pee wun dì. Gyet a wun lep wur jì pee an dì, mbəkə wur bam an de nsəən dak mo. **26** Gyet wur kə fes lepan mbəkə wur naa wun de jir, dangbe wur kə pətuup dəwət mbəde baa gyet wur nkoom kas kaadi gyet wu kələng sə. **27** Azeen-nzeen baa gyet wur nkoom kas, mbə gyet wur kus kə muut, dangbe Naan wur naajeel wur. Baa Naan naa a jeel wur bejee kas, dangbe kə wen jir, mbəkə taji nkat pətuup dəwət nkaa pətuup dəwət kas. **28** Mbəmənə, wen kən fes nlepan, mbəkə nghan lep wur shindəm pee wun dì. Mbəkə nwun kat retnyit de mbə baa naa wur shi yit fuu mo, mbəkə pətuup mənə pan saam de zak. **29** Mbəmənə, wul a wur ndəən səm nDaa shi retnyit hakyeng. Wu shin dedes nkaan nen mənə mo. **30** Gyet dee dì a lee kə wur muut mbə dak Kristi. Gyet wur shin seen wur, mbəkə wur

6am an de, ndəən dak de baa wun shikáa fuu
wu mak cìn nə kas.

3 Dyemnaa mo, mpee kyes nə, be wu cìn
retnyit ndəən Daa. Baa nə daampree nwen
mbə baa ran pwoo de gyet wen kən ten ran
mo nwun kas, dangbe nə a mbəkə nə 6am wun
de, kə wun tong de ryang. **2** Wu tap kə nen
de moo cìn mbii debish, kaa as mo sə. Nen de
mo sat nee, nə a təng kə gurum mo can-can.
3 A mun a de mo kə can mun, baa a mo kas.
Mbədē muu seyil nNaan a ndəən Riin wur, kə
muu cìn retnyit ndəən Jesu Kristi, mbədē seen
fun mo a ndəən wur. Baa muu gáangkáa fun
a nkaa mbii de gurum moo cìn, de mo a mə
nan kas. **4** Katdang be de kən rəbet, be de an
mmak gáangkáa fen, nkaa mbii de gurum moo
cìn mə nan nə. Mbəmənə, katdang mee gurum
kə pan nə, wur kə mbii gáangkáa ndəən nan nə,
be an met ngwar mənə hakyeng ndəən mbii de
mo a ma nan nə mo. **5** Kaadi gyet mo lāa an,
be abwoon de kən wul teer pwookun, be mo
can ghan. Wen a ngu Yahudi, ndəən soon mə
Benjamin. Wen a ngu Hiburu, lāa nen Hiburu
tyap. Katdang a ndəən ar mə tap Wāar mə nen
Yahudi mo, be ghan kən tap Wāar nə a kaa nen
Farisi mo sə. **6** Gyet kən shin jeel nendəm ndang
Jesu mo. Nkwang mə tap Wāar nnen Yahudi
mo, be kən tap Wāar nə mon ndəre-ndəre jir. **7**
Dangbe ndəən mbii de gyet wen kən kat mo,
kaa labet sə, be yaksə kən le mo dee a debuu
mbə səm nKristi. **8** Ii, azeen-nzeen, kən le mbii
desə mo dee a debuu, mbədē yaksə, wen kən
man dedes mə wal Kristi Jesu Daa fen, de nə
met mbii mo jir. Mbə səm wur, be ghan kən two
mbii mənə mo jir. Yaksə, be kən nnaa moo dee
a kaa pee de mo beer a zungtung sə, mbədē
wen cii mo jir. kə nghan dee dī a mə Kristi, **9** kə
nghan tong de ndəən wur. Baa a mbə deret fen
kas, de an mak kat nə mbə tap Wāar nə mo kas.
Dang a mbə deret de mu kat nə mbə shinzeen
de mun kə nə ndəən Kristi. A deret de nə put a
pə Naan dī, de nə dar a nkaa shinzeen. **10** A mbii
de nkən fes nrəbet ndesə, kə nghan man Kristi
dī kə liko nyool a peemúut nwur. Kə nghan
shwaa pak jeel wur nə de zak, mbəkə nghan dee
de kaa wur sə ndəən muut wur. **11** Mbəkə koo
de a me cìn yii, be wen kat yool a peemúut nə
di zak. **12** Baa kən ten kat mbii de kən leyit nkaa
mo kas. Koo de baa kən dee a de ndəre-ndəre
kas, dangbe kən gung mbəkə mbii mənə mo dee

de a mənə, mbədē Kristi Jesu wur le kə wen dee
a mə wur. **13** Dyemnaa mo, baa an kən lesen nə,
kən ten nkət mbii desə nə mo kas, dangbe mbii
məndong de kən cìn, wen kən mundər mbii de
mo kə ten del. Yaksə, wen kən leyit fen ndəre-
ndəre a nkaa mbii de mo a taleng fen bejee dak.
14 Wen kən gung mbə dəm wul a peekyes ndak
fen, mbəkə nghan lap kwat de mə kaa adeng
de ashak kə Jesu Kristi, ndəən petpee de Naan
wur pet an nə dī. **15** Wu yit kə pan desə, nə
dee ndəən pətuup fun mo. Mun nen de mun kə
seen, katdang mee mbii dī, de baa wu manshii
nə kas, be Naan wur nkámshii nə nwun. **16** Nə
ret kə mun cin mbii mo nciit-ciit de muu ten
mu man ndəən Kristi. **17** Dyemnaa mo, wun
jir wu mwaan ndəən shiimwaan fen, kəzak, wu
naa nen de mwaan mo mo a deret ndəən ar nə,
kaadi mun muu dee a mbiikám pee wun de sə.
18 Wen kən ten sat mbii desə mo nwun, yit des.
Yaksə, be nghan baa sat a nə de nwun, jir shi
yitmwaa. Gurum mo dədes ndəən wun, de mo a
shaarlek mə shiyepmúut mə Kristi. **19** Peekyes
mə nen desə nə mo, a muut mə aawus de baa
nii peekyes kas, mbədē naan mmo nə a but mo.
Baa mo kə mee naashweep kas. Moo diyeepkáa
fur mo. Mo fes le pətuup fur mo a nkaa mbii de
mə nyil desə mo. **20** Dang mun, be tul fun nə a
ndəən dengnaan. A pee de muu naa Ngubam
fun Daa Jesu Kristi dewur ntong adeng sham
de. **21** Wur mbə ciir kə məse fun débish sə mo,
mbəkə mo dee de kaa mə ram wur sə. Shi iiiko
wur desə, be wur njì kə mbii mo jir, kə mo dee
de ntoom wur.

4 Mbəmənə dyemnaa mo, de wen wal nwun.
Wen fes nrəbet wun, de kən kat retnyit a shi
wun, kə ghan kən cìn roop a shi wun zak. Wu dar
balgal ndəən Daa. **2** Wen kən satpwoo Yudiya,
mo kə Sintiki nə. Nə ret kə mo tongryang kə
shak, mbədē mo jir vəl mo a ndəən Kristi. **3**
Wen dang pee waa dyemnaən fen, de muu cìn
dak ashak, kussuk a 6am mat desə mo. Mbədī
mat desə nə moo cìn dak ashak kə an ndəən
satpwoo deret nə, ashak kə Kelemen kə koor
des de muu cìn dak ashak kə mo jir. Nen de
səm mo a derəran ndəən bəət haal mə seen. **4**
Wu cìn retnyit ndəən Daa shidaar-shidaar. Wen
baa nsat a nə de nwun zak nə, wu cìn retnyit.
5 Wu yit kə gurum mo jir, mo naa gung fuu.
Mbədə baaji Daa nə wul kus. **6** Taji wu yit kə
mee mbii daampree nwun kas, dangbe ndəən

mbii mo jir, be wu sat mbii, de wuu rəbet mon dedes mə long wur ndəən Jesu Kristi. **20** Dedes nNaan, ndəən dangnaan kə plang. **7** Tongriyang nə dee a mə Naan puun fun mbə ngaa-ngaa, nNaan de nə met man mo jir, nə tap kə pətuup Nə aasə. (aiōn g165) **21** Wu tok kə nen Naan de fuu mo kə pan fuu mo, ndəən Kristi Jesu. **8** mo a mə Kristi Jesu jir. Dyemnaa de mo ashak Dyemnaa mo, peekyes nə, be jir mbii de nə kə an, moo tok kə wun. **22** Nen Naan mo jir azeen, de nə mak shin dedes, de nə a de ndəre, moo tok kə wun. Met jir, a nen Naan de mon de nə a debang, jir a de nə a nwal, kə jir mbee ntul mishkoom dedes Siza. **23** Deret kə Daa fun de nə rit naa, jir katdang nii mee mbii deret Jesu Kristi nə tong ashak kə riin fuu mo jir. Nee met jir de, jir de nə mee mbii de nə ret plang aasə.

de, be wu cìn pan nkaa mbii desə mo jir. **9** Wu cin dak kə mbii de gyet wuu ten wu kám mo, kə mbii de gyet wuu ten wu lap mo, kə mbii de gyet wuu ten wu naa mo, kə mbii de gyet wuu ten wu kələng mo pee an dī. Naan dewur shin tongryang mmun, wur ntong ashak kə wun. **10** Wen kat retrnyit ndəən Daa hakyeng, mbədə gyet wuu doom mundər nwen, dangbe yakṣə wuu pan ghan. Azeen-nzeen, gyet wuu pan an, dangbe baa gyet wu kat a pee mbə ɓam an kas. **11** Baa nə, a mee mbii jee nwen kas, mbədə gyet wen kən ten kám ar mə gung ndəən jir mbii de ghan kə nə. Jir de nə des, kə jir de nə a lee, be wen kən tong a shi retrnyit. **12** Wen man mbii de an cin, katdang baa ghan kə mee mbii kas, kəzak, mman mbii de ghan ncìn katdang ghan kə mbii mo des. n'Dəən mbii mo jir, be ghan kən kám mbii desəsok desə, mbəkə nghan katpee far de balbal, jir a ndəən ghəbəl kə an ndəən neen. **13** Wen mak cìn mbii mo jir, a ndəən bal de Kristi wur shiñ nwen shidaar-shidaar. **14** Wen plang wun, mbədə də wu ɓam an ndəən jeel fen. **15** Wun nen Filipi mo, wu man shikáa fuu nə, gyet nshee mə pwoo deret nə, kaadī gyet an yool yit yil mMasidoniya, be baa mee Ekəlisya de nə shínkáa war ashak kə an mbə shin zuum mo, kə lap zuum mo kas, dang a wun bejee dak. **16** dang kaadi gyet nghan ndəən nyil nTasoloni, be wuu lep ɓam shindəm nwen nkaashak-nkaashak, baa a yit məndong kə vəl bejee kas. **17** Baa nə, a mbədə an kən tang a mee zuum pee wun dī kas, dangbe kən rəbet kə nwun wu kat ləbet de nkaa kwat fuu mo. **18** Wuu ten wu kwat ghan kəndəng, mbədə kən kat mbii de kən rəbet nə, dang na des met mbii de də ghan kən rəbet na. Mbədə nghan kən la zuum de wu lep shinji nwen nsar nEpafra daitus. Mbiizuum fuu desə nə mo, moo toos shang shang a kaa zuum de gurum moo shin nNaan sə. Mbiizuum de Naan lap de mo shang nyit nNaan hakyeng. **19** Kəzak Naan fen wur shin jir mbii de nə ret kə nwun kat dī nciit-nciit kə

Kolosi

1 Lepran desə nə put a nsar mənə Pool de Naan
wu kə ten bələp nghan mbəkə nghan tong
de a laalep nJesu Kristi, kə Timoti dyemnəən
fun ndəən Kristi. **2** Dəm pee nen Naan de mo
ndəən yil nKolosi, pee dyemnəən fun mo de
mo balkaa fur mo ashak kə Jesu Kristi. Deret kə
Naan puun fun ka tongryang fin dee ashak kə
wun jir. **3** Muu chìn dangnaan nNaan mbe wun
shidaar-shidaar. Kəzak, muu naa pəlang Naan
de wu a puun kə Daa fun Jesu Kristi. **4** Mbəde
mu kaləng nə, shinzeen fuu ndəən Jesu Kristi
nii sekyeen, kəzak nnə, wuu wal nen kə Naan
mo jir. **5** Mbəde wuu le pətuup nkaa mbii de
Naan wu kə ten dak nə le ndəən dengnaan, Wu
kaləng pwoo nkaa mbii desə mo a ndəən pwoo
deret de nə azeen de di wuu ten wu kaləng
nə. **6** Pwoo deret desə nə, nən nkaa mwan dəm
shippee-shipee ndəən yil desə. Nii shin ciir kə
pətuup gurum mo, dangbe nii le kə mo chìn
dak deret mo. Yaksə, gurum mo des, mo nkaa
shinzeen dikə-dikə. Nə aasə, be nə kə dəm wul
mpee fuu, dangbe nə nkaa ciir kə pətuup fuu
mo, mbəkə wun chìn dak deret mo de. Yaa
mparpus de di wu shee kələng nə, be yaksə
wu manshii kə nə azeen-nzeen, kaadı Naan wur
le deret nkaa wun sə. **7** Wu shee kələng pwoo
deret desə, a mpwoo kə Abafaras, de muu wal
nwur, dang wur a shaardak fun. Wur cìn dak
kə Jesu Kristi shi pətuup məndong nnaar fuu
a koppee fun. **8** A wur sat mmun pwoo nkaa
nwal fuu ndəən Riin Debang. **9** Nə aasə, be yool
mparpus de di mu kələng pwoo mənə nkaa
wun, be muu dangnaan (leshap kə Naan) (leshap
kə Naan) mbə wun shidaar-shidaar. Muu dang
pə Naan, mbəkə wur gam wun de seen mə man
dyen fen, man de nə put a pee Riin wur jì di. **10**
Man mənə le, kə mwaan fuu mo lapshak kə ma
nen de mo dəm ndəən Jesu. Mwaan de nə tong
dyen nJesu. Katdang wu mwaan a ndəən dyen
Jesu, be məsə fuu nən nle kə wu chìn dak deret
mo, kə wu sat a nwurang ndəən man pwoo
nkaa Naan dak. **11** Muu dangnaan (leshap kə
Naan) nə, Naan dewur bal met jir, wur nshínbal
nwun, mbəkə wu dar de balbal ndəən mbii mo
jir. Kəzak, koo de a me cìn yi, be nwun sat a
ngung de dak, kə nwun kat retnyit dì zak. **12**
Wu pəlang puun fun dewur adeng, wur dewur
wang ar nə mmun, mbəkə mu sekop fen de

ashak kə nen fin mo ndəən pee debang. **13** Wur
put kə mun ndəən iiko mu peenkoo, dangbe wu
waa mang mun del kə mun ndəən mulki kə Lāa
fin. **14** A Lāa fin, wu ang mun, de nə kam nə a
wur fwo shikbish fun mo mmun. **15** Baa mee
gwar kə cam naa Naan kas, amma gurum mo kə
naa Jesu de wu lapshak kə Naan. A wur kám
tong kə Naan mmun agaak. Jesu wur a Lāa Naan
denshee, dewur met mbii de Naan wur le mo
jir. **16** A ndəən Jesu, be Naan wur le mbii de mo
ndəən yil nə jir. Mbii de mo ndəən dengnaan
kə de mo ndəən yil desə. Mbii de gurum moo
mak naa mo, kə mbii de baa gurum moo mak
naa mo kas. A ndəən dədes wur, be Naan wur
le mbii de mo kə iiko ndəən dengnaan. Mbii
denan mo kə dədyeen mo nciit-nciit kə bal fur
mo. A ndəən Jesu, be Naan wur le mbii mo jir,
kə mbii mo jir, a Jesu wu kə mo nsar, be mo a
mu wur jir zak. **17** Pəgyet de yam-yam, be Jesu
wur de, akudang Naan wur le mbii mo ndəən
yil nə. Naan bāl mbii mo jir ashak a ndəən Jesu.
18 nDəən nen Naan mo, be Jesu a káa mo. Koor
gurum nə mo a foshik wur. A Jesu a káa mə
nen dəm ndang Naan mo. A wur a denshee,
zak, a wur shee yool a peemúut. Mpee mbii
desə mo, be a wur a denshee ndəən mbii mo
jir. **19** Nə ret nNaan nyit, be wur le kə dyen
fen nə gam, kə nə tong ndəən Jesu. **20** Nə ret
Naan nyit zak, mbəkə wur waaji kə mbii mo
jir pə shin di ndəən Jesu. A ndəən toom de Lāa
kə Naan wurbeer nkaa shiyepyoom, dangbe
Naan wur rəbet waa baaji kə mbii mo jir, pə
shin dì. Mbii de mo ndəən yil desə, kə de mo
ndəən dengnaan. **21** Di mmee nnaar, be wuu
tong a jong-jong kə Naan, kə di wun a shaarlek
Naan, mbə mbii debish, de di wuu cìn mo, kə
pan fuu debish mo. **22** Amma yaksə, mbə muut
Lāa Naan, de mo lāa wur ndəən nan, be Naan le
kə wu dee a shaar fin mo, mbəkə patuup fuu
mo dee di a debang, kə mbəkə wur jì kə wun
de ntoom Naan, dewur a debang. **23** A mbii de
Jesu cìn nwun mmənə, katdang wu sekyeen kə
shinzeen ndəən pwoo deret nə. Kəzak, katdang
wu dar balbal ndəən mbii desə mo. Wu sat a
nlepətunp, nkaa mbii de wu kələng pwoo nkaa
mo ndəən pwoo deret nə. A pwoo nkaa pwoo
deret, de moo ten sat nə nkōo a weyi, ndəən
yil desə. Wen Pool, dak fen nə a mbəkə nghan
sat de ngurum mo, pwoo nkaa pwoo deret desə
nə. **24** Kaade wen nkaa shwaajeel mba sam fuu,
be nghan kə retnyit mputuup. Kaade yet Daa

Jesu shwaajeel sə, be wen zak, kən shwaajeel mo nder-nder ndəən nwur, wu dyik seen fu mo ndəən nan mbə səm kə nen fin mo de mo a kaa wur, kə wun deng kə bal ndəən shinzeen fwooshin fin. Wen shwaajeel nə a mbəkə wen nwur, kaadə mə kám nwun sə. Kəzak, wu pəlang səət nkyes koor dak wur nə dī. **25** A Naan wur wu shidaar-shidaar mbə mbii mo jir. **8** Wu tap, bələp nghan, mbəkə nghan dee di a kərem mə taji mee gurum ngwom wun shiman mə yil nen kə Jesu mo, be wu le dak desə nə nsar desə, mbəkə wu taa wu mer de a ar deret nə fen mbə səm fuu. Dak de wu le nsar fen nə, a kas. Kyaan kə man de nə put a ndəən wàar mə mbəkə nghan satpwoo fen deret de ngurum mo gurum mo, kə ndəən riin debish mə yil desə, kədəng. **26** Pwoo de wen kən sat ngurum mo, be baa nii put a pee Kristi dī kas. **9** A ndəən Jesu, gyet yam, be nə a de səsok. Mbəmənə be baa gyet gurum mo manshii nə kas, amma yaksə Naan woo mmun agaak nen fin mo. (**aiōn g165**)

27 Nə ret nNaan nyit, be wu le, kə nen fin mo ka mbal mo jir. **11** A ndəən wur, be mo can wun, manpwoo dejurum desə, de nə a mbii aapwoo baa a can de moo cín shi sar ndəən nan kas, zam. Nii koop nə hakyeng, mbə gurum mo jir, dangbe a can de Jesu Kristi wur cín nwun de koo a ndəən yil dedangyi. Pwoo dewur woo nə nə put kə wun ndəən shikbish. **12** Kaade gyet mmun, a nə, Jesu Kristi wur tong ndəən wun. mo cín baptisma nwun, mbe mo wum wun Mbəmənə, be wu lepətuup, mbə parpuus de ashak kə Kristi, dangbe mo waa yool kə wun wun ntong ashak kə wur ndəən ram fen. **28** A ashak kə wur a peemíut. **13** Gyet yam be wun a mbəmənə be muu satpwoo ngurum mo jir nkaa demumuut mbe shikbish fuu mo, kə baa gyet Jesu Kristi. Muu satpwoo nkòo a weyi, kə wur wun a nen Naan mo kas de baa moo mee waar tap, kəzak, muu kám seen ngurum mo nkaa kas. Dangbe Naan shin seen nwun ashak kə mbii desə nə mo, a mbəkə koo a weyi, be wur Kristi, kəzak, Naan kə two shikkish fun mo jir. dee de kə seen ndəən Kristi. **29** A mbəmənə, be **14** Gyet yam se mun a demumurep mo nder wen kən cín dak shibal de Jesu wu shin nghan, wàar mə Naan, mbədī baa gyet muu cín mbii de dang wen kən gung mbəkə nghan kyes dak desə wàar kə Naan nə sat kas. Dangbe yaksə, Naan wur mang shikkish mənə mo baa kənə aku nkaa kāa fun mo, kə wu two de mmun jir zak. Mbədē gyet mo pwas Jesu Kristi nkaa shiyeypyoom, a mbe shikkish fun desə nə mo. **15** Kaade gyet Jesu Kristi muut nkaa shiyeypyoom, be wur se koorong nkaa riin debish mo kə iiko mo, wur kám ngurum mo a agaak nə, wur bal met mmo jir. **16** Mbəmənə, be taji wu yit kə mee gurum lewàar nwun nkaa mbii de wuu se, kə shwaa kas, koo nkaa puus debang mo, koo nkaa mbii de wuu cín mo, mbe tar depwoo, koo nkaa puus Nookdī. **17** Mbii desə mo dee a mə riin, de gyet moo kám ngurum mo mbii de mo pə jì akyeen. Mbii de gyet moo dee a mə riin desə nə, moo gam, a Kristi shikáa fin. **18** Mbəmənə, taji wu yit kə nen de mo lesut a kaa nendenan mo sə, mo tokfyeel debish nwun kas. Nen de mo sat nə, Naan kə woo mbii mo nwufun zuum. Mo sat nə, wu sham kə káa fuu mo mə dung, kəzak, nna wu seyil nellep Naan mo. Nen mənə, moo roop, koo de baa mo a mee mbii kas. Pan fur mo a mə yil desə. **19** Baa moo rəbet balkaa fur ashak kə Kristi de wu a káa mə nen mwaan ndang Naan nə mo kas. De a wur shínbal mmo, dang a wur shin mbiise mmo zak. Jir nen de moo

2 Dyen nghan, kə wun man dak de nghan kən gung mbe cín nə mbə səm fuu, kə mbe nen de mo ndəən yil Lodisiya, kə jir nen de baa mo kə cam naa an kas. **2** Wen nkaa cín dak desə nə, a mbəkə mo katbal de mputuup fur mo, mbəkə mo wal de nshak, mbekə mo dee de a deməndong. Dyeen nghan kə mo man jurum kə man nkaa Jesu hakyeng nə kyeet, mbəkə mo manshii kə mbii desə mo de jir. Desə nə njì kə deret nkaa mo hakyeng. Mbii dejurum nə, a Kristi shikáa fen. **3** Mo sok long mə seen kə man mo jir, a ndəən Jesu. **4** Wen kən sat mbii desə mo nwun, a mbəkə taji mee gurum ngwom wun shi liispwoo de nə shangkələng kas. **5** Koo dang de baa wen ashak kə wun ndəən nan kas, be nghan de ashak kə wun ndəən riin. Na shang nghan zam, kaade wen nnə kələng nə, wuu cín mbii mo a nciit-nciit ndəən ar deret, kəzak, wuu dar balbal ndəən shinzeen fuu de nə ndəən Kristi. **6** Kaade, wu mang Jesu Kristi kaa Daa fuu sə, be nə ret kə wu mwaan-mwaan de nə ret kə nen de mo balkaa fur mo ashak kə Jesu, moo cín. Wu tong ndəən wur. **7** Wu sham seen fu

balkaa fur mo ashak kə Jesu, be wur kə shínbal nshak kas, mbəde wuu ten wu yit shiimwaan mmo, mbəkə mo jì de ashak zak. Kə mbəkə, fuu de gyet yam nə mo dì. 10 Mbəmənə wu mo wurang dē a ndəən mbii dē mo a mə Kristi, shee shiimwaan depwoo de Naan wu le ndəən kaadì Naan wur rəbet sə. Beep mə fwoshik fun pətuup fuu mo, dē nə ndak shiimwaan fuu mo, moo kaat shishak, mbəde mo kə peefal mo, kə kə wu dee de kaa wu sə, mbəkə wu man wu dikə. paar mo. Nə a kaadi Kristi wu bāl nen mwaan 11 Yaksə, baa mee shhwatnyit de nnaar kə ngu ndang wur mo, dē mo a shin fin sə. 20 Kaade Heleni kə ngu Yahudi kas, koo nnaar kə gwar wu murap ashak kə Kristi, be baa riin de mə dē moo can wu kə gwar dē nsuluk kas. Nnaar yil desə mon nkat bāl nkaa wun kas. Dangbē kə nenseen mo, kə nenyil dē baa moo seen kas, a me le dang wuu sekyeen kə mwaan kaa kor nnaar kə məzep mo, kə nenyil mo, nnaar kə gurum dē mə yil desə mo yi? A me le dangbē kərem mo, kə jeplu mo. Yaksə bē gurum mo wu cínkáa fuu nder kə wāar de gurum sat nee, dee a nciit-nciit, ndəən Kristi, mbəde wu met wu cìn yi 21 Kaade moo sat nwun nā, taji wu mbii mo jir. 12 Taji wu muunshik nā, Naan wal tung mbii desə shi sar kas. Taji wu se mbii desə nwun zam, har wur bələp wun, mbəkə wu dee kas, kəzak, taji wu tung mbii desə shi sar kas. 22 de a nenyil fin mo. Nə a təng kə shiimwaan Kyaan kə wāar desə mo, mo a kám mə gurum. fuu mo ret, kaa jep Naan mo sə. Wu naajeel mə De katdang mo gung cìn dák kə mo, be mo dee shak. Wu cìn mbii deret nshak. Wu sham kə kaa a debuu. 23 Wāar kaa desə mo sə, mo kə lapshak fuu mo. Wu cìn mbii mo ndəən dyeen, kəzak, kaa mo aa mee koop mə seen sə. Mbedi wāar nə wu gung ndəən mbii mo jir. 13 Taji wu kələk mo letəng ngurum mo, kə mo seyil dē ndəən ar kə langtuup kə shak kas. Kat mee gurum cìn deret, kə mo sham kə káa fur mo, mə dung zak, shikbish ngənəən, bē gwar dē mo cìn shikbish kə moo shínjeel dē nsut fur mo, dangbē azeen-nzeen, baa moo mee koop nə kas, mbəde baa Naan kə two shikbish fuu mo, mpeemənə, bē nə moo mee bal dē mon mbam gurum, mbəkə wu ret kə wuwun, wu two dī nshak zak. 14 Mbii tap dē nə coor mə nan nə kas.

3 Mbəde mo kə yool kə wun ndəən seen ashak kə Kristi, mpeemənə, bē wu le pətuup fuu mo nkaa mbii dē mo ndəən dēngnaan, a peedi Kristi wur tong dē, nsarse kə Naan. 2 Wu lepan fuu mo a nkaa mbii dē mo adfeng. Taji wu lepan fuu mo nkaa mbii dē mo ndəən yil desə kas. 3 Mbedi wuu murep, dang be seen fuu depwoo nā mo a səsok pee Kristi dē ndəən Naan. 4 Katdang Kristi dēwur a seen fuu, wur jì put, be wuwun zak, wun mput ashak kə wur ndəən dəhai fin. 5 Wu twe mbii dē mo a mə yil desə, dē moo cin dák ndəən seen fuu mo jir. Mbii kaa cìn ngaa mo sə, kə mwaan debish mo, kə coor mbii mə nan mo, kə rəbet mbii debish mo kə tələk, dē nə a see nyil mee naan deci. 6 A mba mbii debish kaa desə mo sə, be Naan wur woo tuup fin nkaa nenyil dē mo cii kəlang doo fin. 7 Gyet wun, shikáa fuu, wuu cìn mbii desə mo, har gyet wuu mwaan a ndəən mo. 8 Dangbē yaksə, kaadì wun kə seen depwoo sə, be nə ret kə wu shwat sar fuu mo aku, ndəən mbii debish desə nə mo jir. Mbii mo kaa langtuup, pan debish nkaa shak, pwoor debuu nkaa shak, kə jir pwoor de baa mo kə mee koop nə kas. Taji wu baa wu cìn mo de zak kas koo dəben. 9 Taji wu cìn dung

kə bāl gurum mo ashak ndəən tong dē mbii mo a dekəgam jir. 15 Wu yit kə tongryang mə Kristi, na se mishkoom ndəən pətuup fuu mo. A mpeemənə bē Naan wu pərep wun, mbəkə wu tong ndəən tongryang mənə. Wu pəlang Naan shidaar-shidaar. 16 Wu yit kə pwoor kə Kristi nə tong ndəən wun hakyeng, kaadì wu cìn kám, kə bamshak ndəən seen de Naan wu cìn nwun sə. Wu kwoop Naan shi kook mo, kə kook dē mo a mə Riin, dē mo put ndəən pətuup fuu, dē Riin kə Naan wu cìn wun. Kaade wuu koop Naan shi kook mo sə, bē nə ret kə wu palang wu ndəən pətuup fuu mo. 17 n'Dəən mbii dē wuu cìn mo jir, koo dē a ndəən dák, bē wu cìn mo jir a ndəən səm kə Daa fun Jesu. Wu pəlang Naan puun ndəən səm fin. 18 Wun mat mo, wu shin dedes mish fuu mo, kaade nə ret kə nendəm dangnaan mo cìn sə. 19 Wun mish mo, wu nwal mmat fuu mo. Taji wu tong kə mo a shi lek kas. 20 Wun jep mo, wu kələng pwoor puun fuu mo, mbəde mənə ret nNaan nyit zam. 21 Wun puun mo, taji wu le kə jep mo langtuup kas, mbəde kat wu le kə mo langtuup, bē nə nroop kwak mmo. 22 Wun kərem mo, wu cìn mbii dē nenlu fuu mo sat nna wu cìn. Taji wu cìn mbii mo a mbəde moo naa wun kas, mbəkə wu kat

deret de pee mo bejee kas, dangbe wu cìn mbii zak. Katdang wur dəm pə wun de, be wu lap mo a shi pətuup məndong, ka shin dedes wu shi pətuup məndong rəret. 11 Joshuwa de nNaan. 23 Koo dang de dak fuu nə a meyii, be moo pet wur a Jastus, wur tok kə wun. Das wu cìn nə shi pətuup məndong, kaade wuu cìn dekun sə mo, moo bəm nghan zam. A mo a nen a nNaan sə, baa a mbe gurum mo kas. 24 A Daa Yahudi de moo cìn dak ashak kə nghan mpeesa. Jesu Kristi wu a Daa fuu. Wun nlap kwat fuu Muu sat ngurum mo nə, Naan wu a mishkoom. mo a pə wu de. Kwat de wu nshin nwun nə, a 12 Abafaras dewur a ndəən wun, wur tok kə sekop de wu dak nə le mbe nenyil fin mo ndəən wun. Abafaras wu a kərem kə Jesu Kristi. Wur dengnaan, mbəde dak de wuu cìn nə, be wuu dangnaan(leshap kə Naan) mbe wun shidaar-seyil nDaa Jesu Kristi. 25 Ngwar de wu cìn mbii shidaar. Wur dang pə Naan, mbəkə wu dar de debish, be Daa wu nk wat gwar mənə a shi mbii 6albal, ndəən mbii de mo a mə Naan, mbəkə debish, nciit-nciit ka mbii debish de gwar mənə wu man mbii de moo ret de nNaan nyit. Kəzak, cìn. Baa mee shwatyt de kas koo daßen.

4 Wun nen de wun kə kərem mo, wu fwang mo ndəən ar deret, ndəən zeen zak, mbəde wu man nə, wun de kə mee gwar dedes zak, ndəən dengnaan, dewur kə fwang wun. 2 Wu dangnaan(leshap kə Naan) shidaar-shidaar. Wu tong shi gongpee, kəzak, wu pəlang Naan mbe mbii mo jir. 3 Wu dangnaan(leshap kə Naan) mbe mun zak, mbəkə Naan wang ar də mmun, kə mu satpwoo fin de ngurum mo. Kə mbəkə mu yakshii nə de ngurum mo mbii de jurum, de Naan wu woo mmun nkaa Jesu Kristi. A mbe pwoo deret nə, dangbe nghan a shishoot ndəən lushoot. 4 Wu dang pə Naan, mbəkə nghan satpwoo deret nə de ngurum mo agaak, kə mo manshii nə dī, kaade nə ret kən ghan sat sə. 5 Wu mwaan shi seen, pə nenyil de baa mo a nendəm ndang Naan mo kas. Wu cìn dak kə koo a pee dedangyi de Naan shin wun! 6 Wu yit kə liispwoo fuu mo shang kələng ngurum mo, kaa mbii də mo tap le kən dike sə, mbəkə wu man mbii de wun nlap de ngurum mo katdang mo tal mee mbii pə wun. 7 Tikikus satpwoo nwun, nkaa mbii də an kən cìn mo jir. Wur a dyemnəən fun de muu wal wur ndəən Kristi. Wur kə cìn dak kə nendəm ndang Naan mo, a shi pətuup məndong. Wen kə wu, mun a kərem kə Daa Jesu ndəən dak fin. 8 Wen kən lep wur dəm pee wun dī, a mbəkə wur sat de nwun mbii de muu cìn mo jir, kəzak, mbəkə wu caa wun dī. 9 Unisimus dewur a nguyil fuu, wur ndəən ashak kə Tikikus. Mon nsat nwun mbii mo jir, nkaa an. Unisimus wu a dyemnəən fun, de muu wal nwur. Wur cìn dak kə nen dəm ndang Naan mo a shi pətuup məndong. 10 Aristaakus dewur a shishoot ashak kə an, wur kə tok kə wun jir. Maak kən kə Barnabas, wur kə tok kə wun zak. Wen kən ten ran pwoo nwun nkaa wur

mbəkə wu kələng doo fin de, ndəən mbii mo jir. 13 Wen shikáa fen, nghan kən naa, kaade wur cìn dak 6albal mbe səm fuu wun de wun ndəən Kolosi, kə be nen de mo ndəən Lodisiya kə Hirapolis. 14 Luka dewur a nguyen, de muu wal nwur zam, kə Dimas moo tok kə wun. 15 Wu tok kə dyemnəən fun de mo ndəən Lodisiya, kə Nimfas, kə nendəm ndang Naan de mo ndəən tul nwur. 16 Abwoon de mo kə tang lepran desə nwun, be wu le kə mee gurum tang nə ndəən nendəm ndang Naan de mon nLodisiya zak. 17 Wu sat Arkipus nənee, “Wur kyes dak de di Daa Jesu Kristi Shin nwur, mbəkə wur cìn de sə.” 18 A an Pool ran lepran desə nwun shi sar fen. Taji wu muunshik nə, an a shishoot ndəən lushoot kas. Deret Naan tong ashak kə wun jir. nə aasə.

1 Tasoloni

1 Lepran desə nə put a nsar Pool kə Silas kə Timoti shin dəm pə nendəm ndang Naan de mo ndəən yil nTasoloni, de nə ndəən Naan puun kə Daa Jesu Kristi. Naan cin deret nwun kə tongryang zak. **2** Koo pərangi, be muu pelang Naan mbe wun jir, kəzak, muu yee wun jir ndəən leshap kə Naan fun mo shidaar-shidaar. **3** Muu yee wun mbe Naan fun, dewur adeng, kaade wu kám cinzeen fuu nə ndəən mbii de wuu cìn mo. Kə kaade wal fuu nii le kə wu cìn dak shibal, ka kaade cancin fuu nkaa Jesu Kristi nə dər balbal sə. **4** Dyemnaa mo, mu man nee, Naan wur wal nwun, dang wur kə ten bələp wun, kə wu dee a nen fin mo zak. **5** Mbəde baa gyet mu satpwoo deret nə nwun a shi lepwoo fun ɓejee kas, amma a ndəən iiko mə Riin Debang. Kə mun mu cinzeen nee, mbii də ma sat nə azeen. Wu man tong fun, kaade gyet mun de ashak kə wun. Muu cìn mbii mo jir a mbe fuu. **6** Gyet wun, wuu yaa mwaan ndəən shiimwaan fun, kə ndəən shiimwaan kə Daa fun, koo de wuu shwaajeel, amma nə a mbəde wun kə lappwoo deret nə shi retniyt de Riin Debang shin nwun. **7** Nə aasə ɓe, wu dee a mbii kám nkoor nenshínzeen nJesu Kristi de mo ndəən nyil mMasidoniya kə Akaya. **8** A mba wun dangbe nenyil de mo kus, kə dejong mo, mo kaləng pwoo Daa. Baa a mMasidoniya kə Akaya ɓejee kas, amma shinzeen fuu ndəən Naan nə dəm wul koo pee dedangyi. Mbəmənə, baa mun kə mee mbii mbə sat kas. **9** Gurum mo, koo a nnəyi, be moo sat a wun, kaade gyet wu lap mun shi pətuup məndong sə, kə kaade gyet wu yit kùm fuu mo, mbəkə wu seyil dī nNaan dewur kə seen kə wur azeen, **10** kə wuu tong shi gongpee mbə waaji kə Làa fin ndəən dengnaan, shii kə mənə a Làa nwur Jesu Kristi de Naan wu yool kə wur a peemúut, kə wur ɓam mun ndəən tuup Naan de nən a ar jì zak.

2 Dyemnaa mo, wun wu man shikáa fuu nee, jì fun pee wun de baa nə a buu kas. **2** Wu man kaade mun mu ten mu shwaajee kə fələp ndəən yil nFilipi, akudang muu jì pee wun de nTasolona. Koo de gyet gurum mo des mmo cii mun, dangbe Naan fun wur shínbal mmun mputuup, mbəkə mə satpwoo wur deret nə de nwun. **3** Pwoo dē mu sat nwun nə, baa nə a dung koo pan debish kas. Baa gyet mə sat nə, a

mbəkə mə gwam mee gurum de kas. **4** Amma mbəde Naan wur kə ten bələp mun, kə wur kə ten le pwoo nwur nə ndəən sar wur. Muu cìn kə mə tong dyeen də a nNaan, dewur man pətuup fun mo jir. Baa muu cìn mbəkə mutong dyeen de a ngurum kas. **5** Wu man nə, baa muu kam jì kə mee pwoo deshang mmee gurum shi ləpwoo fun mo kas, mbəkə mə gwam wun, kə mə kat shool de pee wun kas. Naan wu man nə aasə. **6** Baa muu cam tang a dedes pee gurum mo de kas, koo pə wun, koo pee nendeci mo. Koo dī mun kə pee mbe cìn dak kə iiko fun kaa nenlep Kristi mo sə. **7** Dangbe jir kasa, be gyet muu fwang wun, a kaade nəən kyee war fwang jep war mo sə. **8** Mbəde mə wal nwun zam, har gyet mu rəbet mbəkə mə shin seen fun mo mbe wun, baa a mbe pwoo deret Naan de gyet mə sat nwun ɓejee kas. **9** Dyemnaa mo, wu yee ndək de gyet mun mu cìn shibal pee wun dī. Gyet mun mu cìn dak mpar kə puus, mbəkə taji mu lejeel nwun kas, nnaar de gyet mun nkaa satpwoo deret ma Naan na nwun. **10** Wun a langtəng fun, kə Naan zak, Gyet shiimwaan fun mo mbə wun dī, wun de wu shinzeen nə a debang, deret dang nii mee luk kas. **11** Wu man nee, mu tap wun a kaade puun kə tap jep nwur mo sə. **12** Muu caa wun, muu ɓam wun zak, kəzak, mun kə sat nə yit des nə, nə ret kə wun mwaan a mwaan de nə ret nNaan nyit. Naan dewur pərep wun, mbəkə wu del de ndəən mulki nwur, kə mə tong de ashak kə wur ndəən ram fin. **13** Mee mbii de nii le, kə mu pəlang Naan shidaar-shidaar zak, gyet mə shee satpwoo Naan nə nwun, be kaade wu kəleng, be wu lap nə, baa a kaa pwoo gurum sə kas, amma wu lap nə a kaa pwoo Naan sə dang nə a pwoo nə azeen, de nə nkaa cìn dak ndəən pətuup fuu mo, wun nen de wu cinzeen. **14** Dyemnaa fun mo, wu mwaan ndəən shiimwaan nendəm ndang Naan de mo a mə Kristi Jesu, de mo ndəən yil nJudiya. Wuu nshwaajeel nsar nenyil fuu mo, kaade gyet mu shwaajeel nsar nen Yahudi mo sə. **15** Gyet a nen Yahudi nə mo tu Daa Jesu, kə mo twe nensatpwoo Naan mo. Mo ceen mun zak. Baa mbii de mo cìn nə ret nNaan nyit kas koo lee. Kəzak, mo a shaarlek gurum mo jir. **16** Mbəde moo yaappee, mbəkə mo cíi satpwoo deret nə de mmun, mbe nen de baa mo a nen Yahudi mo kas, mbəkə taji mo kat seen de zak. A ndəən ar desi ɓe, mo gam shi butbish fur de moo naa ncìn nə, amma yakṣə

tuup Naan nii taa nkaa mo jir. 17 Dyemnaa mo, a kyeen nwur mbe wun. Mu pølang wur mbe kaade gyet mu båkshak ka wun, mbe rep pee retrnyit de mu kat ntuum Naan fun, mbe wun. lee, yaksə nə daampee mmun, koo de a yit fun 10 Muu naa ncìn dangnaan (leshap kə Naan) mo båkshak dák, bē pøtuup fun moo pan wun shidaar-shidaar, par kə puus, mbækə, katdang de shidaar-shidaar. 18 Dyeen mmun naa yit fuu mə katpee, bē mun njì pee wun de, kə mə mo zam. Muu fes mə røbet dám pee wun de naa wun de shi yit fun. Kə mə bam wun de, zam. An Pool, kə lepan fen mbə dəm pee wun ndəən mbii de moo luk wun ndəən shinzeen dī met nyitvøl, amma nGujwaan dar a ar nə. 19 fuu nə. 11 Muu dangnaan (leshap kə Naan) nee, A me a mbii canciin fun, kə retrnyit fun, de nə Naan puun fun shikáa nwur, kə Daa fun Jesu kám nnə, muu se koorong nyit Daa fun Jesu, Kristi wur nwang ar nə mmun, kə mu dəm pee parpuus dewur mbaajì yi? Baa a wun kas aa? wun dī. 12 Daa wur le kə wu sekyeen kə wal 20 A wun a nen de wu le kə mu kat retrnyit kə kə koor gurum mo jir, kaade muu wal nwun nə nshang mmun parpuus de mun nnaa Jesu sə. 13 Mbækə wur gangkwak de nwun ndəən pøtuup fuu mo, mbækə shiimwaan fuu nə dee de a deret, kə døbang nyit Naan dewur a puun fun jir, parde Daa fun Jesu Kristi wur njì ndəən yil desə ashak kə nen nwur døbang mo jir.

3 Mbəmənə, kaade baa mu mak gung kə kas.

Nə aasa, bē røbet fun nə, mun koor nə mo, mun ntong Afens mbusun, 2 kə mə lep Timoti shindəm pee wun de. Timoti wur a dyemnaən fun ndəən dák Naan, mu satpwoo deret nkaa Jesu Kristi. Mu lep wur shindəm pee wun di, mbækə wur caa pøtuup fuu mo de, kə wur kám də nwun, kə wu dár dí bålbal ndəən shinzeen fuu. 3 Mbækə taji jeel de wun nkaa shwaa nə lee, kə memee fuu baa mbwoon kas. Wun wu man nnə, Naan wu kə ten lee nnə, mun nen fin mo mun nshwaajeel. 4 Kaade gyet mun de ashak kə wun, bē muu sat nwun nnə, nə a tøng mun jir mun nshwaajeel. Yaksə wun nkaa naajeel nə, kaade gyet muu ten mu sat nwun sə. 5 Gyet wen man nnə, wun nkaa shwaa jeel, a nə le døngbē nghari lep Timoti dám pee wuri, mbækə ghan man de. Kyet wuu dár bålbal ndəən shinzeen fuu nə wo? Baa di wen kudi kan mak gung kas mbæde kærmuut doom yaa an. Wen yee nee, meebe ngujwaan wur kə cær kə wun, mbækə dák de gyet mu cìn nnaar fuu, bē nə a dee buu. 6 Yaksə Timoti wur kə jì pee mun dī. Wur satpwoo de nə ret mmun nyit, kaade wuu dár bålbal ndəən shinzeen fuu ndəən Jesu Kristi, kə wal fuu nə bal zak. Wur sat mmun nee, wuu yee mun shidaar-shidaar shi retrnyit, kə nnaa dyeen nwun nnaa mun kaade dyeen mmu nnaa wun sə zak. 7 Dyemnaa mo, kaade mu käleng nee, shinzeen fuu nii sekyeen, bē koo de mun nkaa shwaa jeel, kə mbii mo des moo daampee mmun, bē desə nə, fes bam pøtuup mmun zam. A shinzeen fuu nə bam pøtuup fun mo. 8 Yaksə mun nkat gangkwak, katdang wu dár bålbal ndəən Daa Jesu. 9 Mu palang Naan dedes hakyeng mbe wun, kə mu kat retrnyit

4 Dyemnaa mo peekyes nə, muu dang pə wun ndəən səm nDaa Jesu. Wu kám shi mun, caan kə mwaan de mun muu cìn, mbækə nə gam dyeen Naan de. Azeen, wuu ten wu yaa kyeet kə mwaan mənə, naa tøng wun sekyeen ndəən mwaan mənə díkə díkə. 2 Wu man kám de gyet mu cìn nwun ndəən bal Daa Jesu Kristi. 3 Naan wur røbet kə wu dee a døbang. Taji wu del ndəən shikbish de nə a mə ngaa kas. 4 Koo weyi ndəən wun, bē nə ret kə wu man kaade wur yaa kaa fin dí ndəən ar døbang, de nə ret. 5 Baa a shi coor ma nan kas, kaade nerkum de baa mo man Naan kas, moo cìn sə. 6 Taji mee gwe cìn mbæde bish nkaa dyemnaən nwur kas, mbæde Daa wur cii nen de moo cìn kaan mbii mənə mo jir. Muu ten mu satpwoo nwun shibal nkaa nə. 7 Baa Naan wur pet mun a mbækə mu dee dí a ndəən shikbish kas, amma kə mə dee dí a døbang. 8 Mbəmənə kat mee gurum cii kám desə mo, bē baa gwar mənə cii a gurum kas, amma wur cii a Naan, dewur shín Riin nwur Debang nwun. 9 Baa nii mee kwoop nə kə nghan ran mee mbii nwun, nkaa wal ndyemnaən fuu mo kas, mbæde Daa Naan shikáa nwur, wur kə ten kám nwun kaade wun nwal nshak zak. 10 Azeen, wu wal nendəm ndfang Jesu Kristi de mo ndəən Masidoniya jir, amma muu dang pə wun dyemnaa mo, mbækə wu sekyeen de kə wal díkə díkə, mbe mo jir. 11 Wu gung kə wu mwaan dí shi məsə mə pødok, wu tap kə mbii de wun pə cin mo, dang wu cìn dak shi sar fuu mo, kaade gyet mu sat nwun sə. 12 Katdang wu cìn mbii de mə sat nwun sə mo, bē nen de baa

mo shinzeen nDaa Jesu kas, mon nshin dedes mo a kaa nlør shool, de shiitoot moo lep mbé nwun, kā baa wun ntāa wu kat mbut mme mbii gong tuur mmo, mbækā taji mee mbii tung mo kas. 13 Dyemnaa mo, mā ræbet kā wu man mee kas sə. Kézak, wu yit kā mu sat a nleyit nkaa mbii hakyeng, nkaa nen dī mo kā ten murəp Daa Jesu dā wur bām mun. Mbæde leyit desə mo, mbækā taji pøtuup fuu mo wat, kaa nen dī nā dee a kaa mbiikákā shool de kā fwang kāa baa mo shinzeen nyool a peemút nā sə kas. 14 ngurum ndæən lek sə. 9 Mu man nā, Naan wu Mun mu shinzeen nee, Jesu kā muut, kā wur kā bøløp mun, baa a mbækā mā del de ndæən jeel baa yool a peemút. Mbæmənə, bē mu man nee, kā tuup nwur kas, døngbe wur bøløp mun a katdang Jesu wur njì, bē Naan wur nle kā nen de mbækā mu kat bām de ndæən Daa Jesu Kristi. 10 mo kā murəp ndæən Jesu, bē mon njì ashak kā Wur dewur muut, mbækā katdang wur mbaajì, Jesu. 15 Pwoo de muu sat nwun sə, nā put a pee be koo de mu kudi mmeen ndæən yil nā, kā koo Daa de shikáa nwur. Katdang Daa Jesu wur njì de muu ten mu murəp, bē mun ntong ashak kā ndæən yil desə, bē mun nen de mā kudi mmeen, nwur. 11 Mbæmənə wu gangkwak nshak, kā wu baa a mun ntāa tøleng, nen de mo kā ten murəp bāmshak kaade wuu pø ncìn nā sə. 12 Dyemnaa mo kas. 16 Parpuus mənə, bē Daa wur ndyeep mo, mu døng pø wun kā wu shin dedes nen de doo shibal, kā ngulep Naan dedes, wur ntāa moo cìn dak pee wun dī. Muu sat a nen de moo feer. Dangbe Daa Jesu wur nyool yit døngnaan fwang wun kā kam wun ndæən kær nDaa. 13 Wu kā wu sham de ndæən yil desə. Nen de mo kā shin dedes mmo hakyeng, kā wu wal mmo zak, ten murəp ndæən Kristi, a mon nshee yool a mba dak de moo cìn nā. Wu tongryang kā shak peemút nā. 17 Mun nen dā mu kudi mmeen jir. 14 Dyemnaa mo, muu døng pø wun, mbækā ndæən yil desə, bē Naan wur nlap mun kāa wu gwak nenseer mo, de sar fur mon nfii. Wu kā mun ndæən nluu, mbækā mukaat dikā Jesu gang pøtuup nen de moo kærmuut mo, kā wu nnaar kā døngnaan. Yool mmənə bē mun ntong bām nen de baa moo bal kas, kā wu gung kā ashak kā Daa har ngaa-nga. 18 Mbæmənə, bē shak jir zak. 15 Wu tap, mbækā taji mee gwar wu caa pøtuup nshak shi pwoo desə mo. kwat debish shi debish kas, amma wu gung kā

5 Dyemnaa mo, baa nii mee kwoop nā, kā mu ran mee mbii nwun nkaa parpuus kā peedi Daa Jesu wur njì kas. 2 Wuu ten wu man pwoo nkaa nā. Wun shikáa fuu, wuu ten wu man nee, parpuus mənə bē Daa wur njì a kaa wat de kā jì mpar sə. 3 Nciit kā mənə, bē gurum mon mbwet sut, dang mon nsat nənee, ““Koo meyii, bē nā de ryang, kā mbii mo dī røre.” Dangbe, ndi mman, mee jeel kā shwal ntāa nkaa mo, kaa shwal de mat moo kæløng nā, kaade mo pø lāa-lāa sə. Parmənə bē baa mee gwar mbar kas koo məndong. 4 Amma wun dyemnaa fen mo, baa wun a ndæən peenkoo kas. Mbæmənə taji parpuus mənə dee nwun a mbii aapwoo, kaade jì kā wat aapwoo ngurum mo sə kas. 5 Wun jir, wun a nen de mo ndæən peefang, de wuu mwaan mpuus, baa wun a nen de ndæən peenkwoo mo kas, de muu tong ndæən peenkwoo sə kas. 6 Mbæmənə, taji wu saam kaade koor gurum moo cìn sə kas, amma mu yaasun, kā mə tong dī shi gongpee. 7 Gurum moo saam a mpar, kā gurum moo yuur a mpar, 8 amma mun, muu mwaan a mpuus. Mbæmənə bē mə yaasun fun mo. Mu sat a nsekyeen ndæən shinzeen, kā wal ndæən Daa Jesu. Mbæde desə

wu gwak nenseer mo, de sar fur mon nfii. Wu gang pøtuup nen de moo kærmuut mo, kā wu nnaar kā døngnaan. Yool mmənə bē mun ntong bām nen de baa moo bal kas, kā wu gung kā ashak kā Daa har ngaa-nga. 18 Mbæmənə, bē shak jir zak. 15 Wu tap, mbækā taji mee gwar kwat debish shi debish kas, amma wu gung kā wu cìn deret de nshak kā gurum mo jir, koo pørangyi. 16 Wu cìn retnyit koo pørangyi. 17 Wu døngnaan (leshap kā Naan) shidaar-shidaar. 18 nDæən mbii mo jir, bē wu pølang Naan, mbæde nii ret nNaan mbæ wun nen de mo kā bal wun kā Jesu Kristi, kā wun cìn zak. 19 Taji wu cíi cìn dak nRiin Naan de wu ndæən wun kas. 20 Taji wu båkpwoo de mo put a pø Naan dī kas. 21 Wu kam mbii mo jir, mbækā wu man dī nā azeen de. Wu yaa mbii de mo a deret. 22 Taji wu cín mee mbii debish kas koo le. 23 Wen cín døngnaan (leshap kā Naan) nā, Naan shikáa fin, wur dewur cín tongryang nwun, wu nle kā wu dee a debang ndæən mbii mo jir. nDæən riin fuu mo, kā seen fuu mo, kā suk fuu mo, mbækā wu døk suk fuu mo dē, mbe pius jì Daa Jesu Kristi, bē baa wun nden kā mee yitluwaan (haasheep) kas. 24 Naan dewur pørep wun agu cinzeen baa wur mmak bām wun kas. 25 Dyemnaa mo, wu cín døngnaan (leshap kā Naan) mbe mun. 26 Wu tok kā nen cínzeen na mo jir shi tokshik døbang, wu yaa sar nshak ndæən wal dē nā a mə Naan. 27 nDæən səm kā Daa, bē an kən satpwoo nwun shibal nee, nā a tøng wu tang lepran desə nā nkrom nen cínzeen nā mo jir. 28 Deret Daa fun Jesu Kristi nā tong ashak kā wun. Nā aasə.

2 Tasoloni

1 Lepran desə nə put a nsar Pool kə Silas, kə Timoti. Muu tok kə nendəm ndang Naan de mon nTasoloni, de mo a mə Naan puun fun kə Jesu Kristi. **2** Naan puun fun kə Daa Jesu Kristi mo shín deret nwun kə tongryang zak. **3** Dyemnaa mo, nə a təng kə mu pəlang Naan mbe wun shidaar-shidaar. Nə ret kə mun, mu pəlang wun aasə zak, mbədəe cinzeen fuu nə nkaa wurang hakyeng, kəzak, wal fuu mbə niyee fuu mo nii seet būbul dak. **4** A nə le dang mun shikáa fun muu canpwoo shi wun nendəm ndang Naan mo, mbə gung fuu, kə shinzeen fuu, kaade wuu dər di balbal jir kə de wuu gung kə shinjeel kə shwaajeel de wuu shwaa mo shini-shini. **5** Mbə mbii de wuu shwaajeel nə mo yakṣə, parmee puus be mon nkat wun kə kwoop nə mbə mulki Naan. Desə mo dee a langtəng mbe kám nwun nee, **6** Naan a ngucandyel den ndare ndore. Mbəmənə, wur nshinjeel nen de mo shínjeel nwun. **7** Wur nshin nookdi nwun kə mun jir ndəən jeel de muu shwaa mo yakṣə. Mbii desə mon nfen aasə parde Daa fun Jesu wur ntong ndəən dengnaan sham. Wur nkámkáa fin ashak kə nenlep nwur débal mo. **8** Wur njì shi wus de nii bəlempée, mbəkə wur kwat nen de mo cii Naan de, kə nen de mo ciipwoo deret nkaa Daa fun Jesu Kristi. **9** Kwat mo nən ndee a muut del dəm ka mo ngaa-ngaā. Baa mon mmak naa yit Naan koo dedes mə iiko nwur kas, koo le. (aiōnios g166) **10** Katdang wur njì, parpuus dedes mənə, be nen nwur mo jir, mon nshin dedes nwur. Jir nen de mo shinzeen nwur, be mon nkwoop wur, kə wun zak wun ndee ndəən nen de mon nkwoop wur, mbədəe wuu ten wu shinzeen mpwoo wur de mun kə sat nə nwun. **11** Mbəmənə 6e muu dangnaan (Leshap kə Naan) mbe wun shidaar-shidaar, mbəkə Naan wur le kə wu dee dekoop nə, mbe zeen de Naan wur pərep wun mbəmənə. Naan wur le kə wu mak cīn koo a mbii deret dedangyi de wuu pan cīn nə mbe shinzeen fuu shibal nwur. **12** A ndəən kaan kə ar desə, be gurum mon nle ram nsəm Daa Jesu ndəən wun, kə wun de ndəən wur zak, shi deret Daa Naan fun kə Daa Jesu Kristi.

2 Pwoo nkaa ji nDaa fun Jesu Kristi, kə kuur fun pee wur de. Dyemnaa mo, mu dang pə wun, **2** taji pan fuu mo dee a decicər koo nə

daampee nwun kas. Mbədəe pak gurum moo sat nee, puus Daa nii ten ji. Koo de gurum mo sat pwoo mənə a ndəən Riin, nnə puus nii ten del, koo a shi liispwoo nə, mo aasə. Koo kaade pak mo nkaa sat nə, nə di mu ran pwoo nwun, nkaa nə aasə ndəən pwoo de di mu ran nwun sə. **3** Taji wu le kə mee gurum ngwam wun kas, koo le. Baa puus nə kə waaji kas, atəng nnaar de gurum mon ncī tuwap kə mo cii Naan, nən nshee dì akudang, kə gwar debish, dewur dee a deləloom, de mon nvwet wur ndəən wus, wu njì put agaak akudang zak. **4** Wun ncīn lek nkaa mbii de gurum mo kə seyil mmo jir, kə wur nlekáa fin a kaa Naan sə. A wur nsat nee, wudi met mmo jir, kəzak wur nfel ndəən Lu Naan dedes, kə wur ntong a peetong, dangbe wur leshin a Naan. **5** Baa wu pan kas aa? kaade gyet mun ashak kə wun sə, be wen kən ten nsat nwun nee, mbii desə mo jir mon nfen aasə. **6** Yakṣə 6e, a mee mbii kə yaa wur baa kənə. Wun shikáa fuu, wu man mbii mənə. Katpee nə wul, be gwar debish wur njì put agaak. **7** Jurum kə bal kə ngwar debish nə nkaa cīn dak yakṣə ndəən yil desə nə. Dangbe mee ngwar kə yaa wu baa kə nə mbe reppee dében dak. Katdang mo mang ngwar de nii yaa wur baa kənə, **8** be ngwar debish nə wur njì put. Dangbe Daa Jesu wur ntu ngwar debish nə shi nook kə pwoo fin. Katdang Daa Jesu wur mbaajì ndəən dedes fin. **9** Katdang ngwar debish wur njì put, be wur njì a ndəən bal mə ngunjwaan. Wun ngwam gurum mo shi mbii aapwoo mo des dewur ncīn mo. **10** Wur ncīn dak kə koo mbii debish dedangyi, mbəkə wu ngwam nenyil de mon nloom de. Nen desə mo dee a deləloom mbədəe di mo cii shinzeen, kə mo cii wal nzeen. Mbəmənə, be baa mo kat bām kas. **11** Aasə 6e, Naan cər kə pan fur mo, mbəkə mo shinzeen de a mbii də nə a dung fejee dak. **12** Mbəmənə, be mon ndee a deləloom, mbədəe mo cii shinzeen atəng mo kələng shang mə cīn shikbish dak. **13** Dyemnaa fun mo, Daa wu wal nwun. Mbəmənə 6e nə ret kə mu pəlang Naan mbe wun. Naan wur ten bələp wun, pəgyet di nshee, mbəkə wur kat bām wur de ndəən bal Riin fin debang, dewur le wu dee a nen fin debang mo shi shinzeen ndəən mbii de nə azeen-nzeen. **14** Naan wu pərep wun, mbəkə wu tong de ashak kə Daa Jesu ndəən ram fin, mbe pwoo deret de mun kə sat nə nwun. **15** Mbəmənə dyemnaa mo, wu dar galbal, kə wu yaa mbii de gyet mu kám mo de,

koo de gyet mə sat a shipwoo, kə koo de gyet desə, be wu naa gwar mənə rəret. Taji wu cìn mu sat a shi lepran de gyet mə ran mo nwun mee mbii ashak kə wun kas, mbəkə naashweep zak. 16 Daa fun Jesu Kristi shikáa nwur, kə Naan yaa gwar mənə dì. 15 Dangbe taji wu naa wur a puun fun moo bam pətuup fuu mo. (aiōnios g166) kaa shaarlek sə kas, dangbe wu fwang wur kaa 17 Kə wur shínbal nwun, mbəkə wur cìn koo a dyemnəən sə. 16 Daa Jesu shikáa fin, de ryang dak dedangyi, kə pwoo deret de wuu sat zak. kə put a pee wur dì, wur shìn tongryang nwun

3 Dyemnaa fun mo, pwoo de muu rəbet sat
mə kyes nə a nee, muu dang pə wun, mbəkə
wu dangnaan (leshap kə Naan) de mbə mun.
Mbəkə pwoo Naan nə kaatpee mo de, kə mbəkə
gurum mo lap nə dì kəkoop, kaade gyet wun
wu lap nə sə. 2 Kəzak, wu cìn dangnaan (leshap
kə Naan) mbe mun, mbəkə Naan wur bam mun
de ndəən sar kə nen bish mo, de pətuup fur mo
a de deet. Baa a gurum mo jir, mo shinzeen
mpwoo nə kas. 3 Dangbe Daa wur kə dar nkaa
zeen. Wur nshin bal nwun kə wur tap fwang
wun aku nsar ngujwaan. 4 Mu shinzeen nDaa be
wun, nə, wu cìn mbii de mu sat mo de, kə wuu
seykeen kə cìn mo zak. 5 Daa wur nle kə wu
man wal Naan dedes mbe wun, kə gung kaade
Daa Jesu gung sə zak. 6 Dyemnaa mo, ndəən
səm kə Daa Jesu Kristi, muu sat nwun shibal
nee, taji wu balkaa kə dyemnəən fun de mo a
seer mo kas. Shii kə mənə, a nen de baa moo
mwaan nkaa kám de gyet mu kám nwun kas.
7 Wun shikáa fuu, wu man nee, nə ret kə wu
mwaan ndəən shiimwaan fun, mbədə gyet mun
ashak kə wun, be baa gyet muu tong kə sar fun
mo nfii kas, 8 kə baa muu se mbiise nsar mee
ngwar zuum kas, amma muu cìn dak shibal kə
sar fun mo mpar kə puus, mbəkə taji mu lejeel
mmee ngwar ndəən wun kas. 9 Gyet mun kə
iiko mbəkə mə sat nwun nnə wu shin mbiise
mmun, dangbe baa gyet mu tal pə wun kas,
mbədə gyet mu rəbet kám nwun ar de wun ncìn
dak shi sar fuu mo. 10 Kaade gyet mun de ashak
kə wun, be muu naa nsatpwoo nwun shibal nə,
katdang baa mee gurum cìn dak kas, be taji
wu shín mee mbii nwur se kas. 11 Mu kələng
nee, pak mo ndəən wun, moo dee a seer mo.
Nnə baa moo cìn mee dak kas, amma nnə, moo
dee mwaan buu, mbəkə mo lep pwoo de ndəən
dak kə gurum mo. 12 nDəən səm kə Daa Jesu
Kristi, muu satpwoo shibal nee, nə ret kə nen
mənə mo nook mwaan mənə, mbəkə mo cìn
dak, de mon nkat mbiise mukáa fur mo dì, mbə
pwoo fur mo. 13 Dyemnaa mo, taji kwak fuu
mo murəp mbə cìn dak deret kas. 14 Katdang
mee ngwar cii cìn mbii de mu sat ndəən pwoo

Titus

1 A ghan Pool kərem nDaa Naan, kə laalep mə Daa Jesu Kristi, ran wasika desə nə. A Jesu wur bilip ghan, mbəkə ngghan bam nen de Naan wur kə ten bilip mo, mbəkə shinzeen mo wurang de ndəən Naan, kəzak, mbəkə mo man zeen nə de jir nkaa ar kə Naan. **2** Kə mo leyit fur mo de nkaa seen de nə azeen, de ngha-ngha. Naan de baa wur cìn dung kas, wur kə ten sat nə, wur shin seen mənə ngurum mo. (**aiōnios g166**) **3** Nciit-nciit kəgam pee nə, be wur nwoo seen desə nə agaak shi pwoo wur, dewur kə ten le nə nsar fen. A Naan dewur bam mun, a wur a ngwe dewur ten lep nghan, mbəkə ghan satpwoo wur de ngurum mo. **4** Wen nkaa ran wasika desə nghan Titus, lāa fen de azeen-nzeen ndəən shinzeen, de mun kə nə vəl. Deret, kə ryang pee Naan puun nJesu Kristi Ngubam fun, mo tong ashak kə waa. **5** Mbii de nə le kə nghan yit waa nyil nKrit, a mbəkə gha saat a dak mbii mo de ndəre-ndəre, kə gha bilip nennan mo de mbee jir lu nNaan dedang ghi, de nə ndəən nyil nKrit. Taji a mundər mbii de də nsat nghan kas. **6** Jir we de a bilip kaa ngunan sə, be nə a təng kə gwar mənə kə məse deret, ngwe dewur kə mat a məndong bejee dak. Kə jep wur mo zak, nə a təng kə mo den a nen de mo shinzeen. Ngwe de məse wur nə mak le kə gurum mo naa nə, baa wur a ngucin mbii debish kas, kəzak, baa a ngukáafál kas. **7** Jir a wii dewur a dedes ndəən nendəm ndang Naan mo, be wur naa a mbii de mo a mə Naan. Mbəmənə, be məse wur nə a təng kə nə dee a deret. Baa wur nđee a nguroop, jir a ngwe de mbii kákəlak lāa wur mbut kas. Baa wur nshwaa am anab (filip) kə nə yuur wur de kas, baa wur a ngušwanbish kas. Baa wur a ngurəbet mbii mbee kat ləbet debuu kas. **8** Ni ret kə wur dee a ngula gurum mo ndəən tulu wur. Nə a təng kə wur wal mbii deret mo. Nə ret kə wur dee a ngwe de mwaan wur nə a ndəre-ndəre, kə məse wur nə dee a de nə shang nNaan zak. Nguyaashin. **9** A ngwe dewur dar galgal ndəən shinzeen de mu kám nə, mbəkə wur mak kám de ngurum mo zak. Mbe kə mo katbal de ndəən pətuup fur mo, kəzak, mbəkə wur man mbii dewur nkám de nen de moo satpwoo debuu mo, kə wur kám de mmo, pee de mo taa del de. **10** Gurum mo dədes, de mo a nen təkook kə pee met jir, be a pak nen Yahudi

de mo dee a nendəm ndang Kristi. Mo sat nə, jir nen de mo dee a nendəm ndang Daa Jesu, be təng mo can mo akudang, kaadi nen Yahudi moo cin sə zak. Mo a nen satpwoo débuu moo, cìn dung de ngurum mo zak. **11** A le kə mo dok tətək, mbəde moo kám a mbii de baa nə ret kə mo kám kas, mbəkə mo kat labet debuu de ndəən cìn mbii debish. Mo nkaa dəm ntul mo des ndəən ar debish. **12** Mee gurum wur de mbüt nen Krit nə mo, dewur leshin a kaa ngusatpwoo Naan sə, wur sat nə, “Nen Krit mo a nendifung mo, a kaa luwayil mo sə, nenrəbet mbii mo, kə seer zak.” **13** Pwoo desa nə azeen. **14** Taji mo lekom mbee kələng pwoo débuu mə nen Yahudi mo, kə Wàar gurum mo, de mo ci zeen zak kas. **15** Katdang pətuup gurum mo a debang, be mbii mo jir, mon ndee a debang pee nen məna mo de zak. Dang nen de pətuup mo a debish kə de baa mo kə shinzeen kas, be baa mee mbii de nə a debang pee mo de kas, mbəde pan mo a debish, baa mo man mbii deret kas. **16** Mo lekáa fur mo, a kaa nen de mo man Naan sə, dangbe mbii de moo cìn nə, nə kám ngurum mo nənee, baa mo man Naan kas jir dəben. Mo a nencii gurum mo, nencii kələngpee mo, baa mo mak cìn mee mbii de na ret kas jir dəben.

2 Dang waa, a kám ngurum mo mbii de mo a ndəən kám de nə azeen-nzeen. **2** A kám nen dekukun mo nənee, “nə ret kə mo dee a nen de mo ya sut, kə mo le pətuup fur mo dar a pee məndong. Taji mo dee ntan kas, dangbe mo dee a nen de mo dar balbal ndəən shinzeen nə. Nen de mo wal ngurum mo, kə nengung ndəən mbii mo zak. **3** A sat mmat denan mo nənee, “nə ret kə mo kə mwaan kaa nen de mo man Naan sə. Taji mo satpwoo debish nkaa gurum mo kas. Taji mo dee a kərem mə shwaa mwes kas. Nə ret kə mo kám mbii deret ngurum mo. **4** Mbe kə mo kám de mmat dedyeen mo, kə mo wal de mmish fur mo, kə jep fur mo zak. **5** Nen yaasut mo, mbəkə mo dee de a debang ndəən pətuup fur mo, mbəkə mo naa tulu fur mo de rəret, kə mo dee de a deret, kə mo lekáa fur mo ndər mish fur mo. Mbe kə taji mee gurum katpee satpwoo debish nkaa pwoo Naan kas. **6** A sat jepzəlang mo nənee, “nə ret kə mo yaasut. **7** nDəən mbii mo jir, be nə ret kə mo dee a nen de moo mase deret mo. A kám ngurum mo. A kám ngurum mo mbii de nə ndəən pətuup fwa de nə azeen-nzeen, kə taji a dee ntan kas. **8**

A cìn dak shi pwoo deret mo, mbøkø taji mee Riin Debang. Wur wang pøtuup fun mo, kø gurum katpee, mbee sat mee mbii ncaa pwoo mo dee a debang, køzak, wur shin seen depoop de aa sat nø mo kas, mbøkø nen de mo cii nø, be naashweep ya mo de, mbøde baa mo naa mee mmun. 6 Wur doo Riin wur ncaa mun ndøen mbii debish, mbøkø mo satpwoo de ncaa mun kas. 7 Jesu Kristi Ngubam fun. 8 Møe kø shi deret wur, be mu dee de a nenderet mo, kø mun kat seen kas. 9 A sat kørem mo nønee, "mo sham kø káa de ngha-ngha, de muu leyit ncaa nø. (aiønos fur mo ndøer nen de mo sørep mo, kø mo cìn g166) 10 Pwoo desø nø azeen. Wen køn røbet kø mbii deret nen de moo mo zak. Taji kørem mo nghian sat mbii desø mo nen fwa mo shidaar- lapwoo nen de mo sørep mo shibal kas. 11 Taji shidaar, mbøkø nen de mo shinzeen nNaan, be mo cìn wat kas, dangbe nø ret kø jir a pøranghe, mo lepan fur mo mbee cìn mbii de ndøre mo be mo dee a nenzeen mo, mbøkø mbii de moo shidaar-shidaar. Mbii desø mo a deret, køzak, cìn jir, be nø le kø gurum mo satpwoo deret mo køkoop nø mbee gurum mo. 9 A nok sat mee de ncaa kám de nø ncaa Naan Ngubam fun. 11 pwoo debuu taji a watpee buu, kø nwun dee Naan wur kám deret wur mmun, mbøkø gurum ntang søm puun fuu de mo kø murep mo kas. mo jir mo kat bam de. 12 Deret Naan nø kám Kaji wu jør kø shak kas, jir wu dee mbeetshik mmun ar de mun nnook cìn mbii debish mo de ncaa Wàar mø Mosis mo kas. Mbii kaa mønø nyit Naan, kø coor mø yil desø. Dang nø ret kø mo sø, baa mo kø mee koop nø kas, jir døben. 10 mun yaasun kø mun mwaan de ndøre-ndøre Katdang mee gwar dewur cii kám fwa nø, be a zak, mbøkø ndøen mbii de muu cìn mo jir, be nø ret de nNaan nyit. (aiøn g165) 13 Kaadi mun ncaa gwak wur yit mændong, jir yit val, katdang baa naa puus deret pardø mbii de muu leyit ncaa man nønee, "gurum kaa mønø sø, be pan wur mo nø ngam, nciit kø mønø, be mun nnaa dedes mo jir a debish, a ngushikbish, wur shikáa wur, nNaan fun. Dedes met jir mø Ngubam fun Jesu kø ten man nø; dyin a debish. 12 Katdang wen Kristi zak. 14 Mbø mun be wur shin seen wur lep a Artimas, a dang a Tikikus shidøm pee gha mbøkø, wur can mun de ndøen mbii debish de, be a gung, kø nghian jì a kat nghian de ndøen mo jir, kø mbøkø wur le mun dee de a nen de Nikapolis, mbøde nghian ntong de, mbe kyes tar pøtuup fun mo a debang. Kø mun dee de a nen kut. 13 A gung kø nghian bam Zinas de, dewur wur mo, nen de mo coor cìn mbii deret mo jir. a nguman wàar mo, kø Apolos ndøen dak sut 15 Mbii desø mo, a mbii de waa nkám ngurum mbee mwaan mmo, mbøkø taji mo kat mee mbii mo. A cìn dak kø ram de Naan kø shin ngha, jee kas. 14 Nø ret kø nen fun sø mo shin sut mbøkø nghian caa gurum mo de, kø nghian gwak mbee cìn dak deret mbee bam nen de mo ndøen mo de zak. Taji a yit kø mee gurum båk gha kas. jeel mo. Kaji mo tong buu shi sar de nfii kas. 15 Nen de mo ashak kø an jir, moo tok kø gha. A tok kø nen de mo wal mmun ndøen shinzeen nNaan jir. Naan wur le deret ncaa wun.

3 A lepan nen fwa mo nønee, "nø ret kø mo sham kø káa fur mo ndør mishkoom mo, kø nen de mo kø ram jir. Nø ret kø mo køløng mo, køzak mo tong shi dak sut, mbee cìn jir dak dedang de nø a deret. 2 Baa nø ret kø mo satpwoo debish ncaa mee gurum kas. Taji mo cìn jør kas, dangbe mo sham kø káa fur mo ndør gurum mo jir. 3 Gyet mun shikáa fun, be mun a mwen mo, nenbaashik mo, nen cìn mbii de nøkan mo. Gyet mun a kørem mo, mbee shang mø nan desø. Pan fun mo jir a debish shidaar- shidaar, kø coor mbii gurum mo shi yit debish. Gurum mo cii mun, be mun zak, muu cii mo. 4 Dang kaadi Naan, dewur a Ngubam fun, wur kám deret wur kø nwalshak wur mmun, 5 be wur bam mun. Bam desø, baa nø a mbee mee mbii deret de muu cìn shikáa fun kas, dangbe a mbee naajeel wur, dangbe wur bam mun shi

Jemis

1 Lepran desə nə put a nsar Jemis karem mə Naan kə Daa Jesu Kristi, tokshik mpee nenyil kə Naan, de mo a titiit shipee shipee ndəən yil dese. **2** Dyemnaa mo, wu chin retnyit, katdang wu del ndəən jwaan mo shini-shini. **3** Mbedi wu man nə, katdang mo kam shinzeen fuu ni, be nən nle kə gung fuu nə dee a defal. **4** Wu yit kə gung fuu nə sat a nwurang dak, mbəkə wun dee de a dīigəgam ndəən mbii mo jir. **5** Katdang mee gwar ndəən wun de baa wu kə dyeen kas, be wu yit kə gwar mənə dang pə Naan, mbəkə Naan shin dyeen de nwur. Naan wur zum zam, wu naa nchin mbii ngurum mo jir, baa wur chakpwo mbe shin mbii ngurum mo kas. Naan wu nshin dyeen mun jir de mo dang pə wu. **6** Katdang mee gwar dang mee mbii pee Naan de, be nə a təng gwar nə shinzeen nə, Naan wu ncin mbii nə nwur. Taji gwar mənə pan kyetwa ndəən pətuup fər kas. Mbedi gwar dewur pan kyetwa ndəən pətuup fər, be wu dee a kaa am de kut kə cut nə dəm kə ni, koo a pee dedangyi sə. **7** Mbəmənə, be taji gwar mənə lepan nna, wudin nkat mee mbii pə Daa de kas. **8** Gwar mənə a ngupan mo vəl-vəl, kə baa wur dar a pee məndong kas, koo dəben. **9** Nguso ndang Jesu Kristi, de baa wu kə long kas, be wu chin retnyit, mbedi Naan kə ten shin dəədes nwur. **10** Nguso ndang Jesu Kristi, de wu kə long, be nə ret kə wu chin retnyit zak, mbedi Naan kə le kə wu sham kə káa fər. Mbedi gwar mənə man nə, jir kə long wu ni, be wur ndel dəm kəlak-kəlak, a kaa pel mə dem de nii kəlak kə fii sə. **11** Puus nə kāa yaapee nkaa pel mo, be nə le kə mo fii. Pel nə mo dong, be men fun nə kyes mmənə vit. Ni aasə zak, be ngulong wur muut kaadi wu nkaa tang long nə dīkə. **12** Ngwar de wu gung jwaan mo, be wu nkat deret. Mbedi katdang wu se koorong nkaa jwaan nə mo jir, be Naan nshin seen nwur, de nən ndee a koppee kə kwat ni, kaadi Naan wu kə ten sat nə, wudin nshin ngurum mo jir, de mo nwal nwudi. **13** Katdang jwaan kat mee gurum, be taji gwar mənə sat nə, a Naan jwaan wudi kas. Baa mee mbii de nən mmak jwaan Naan, mbəkə wu chin mbii debish de kas. Naan shikáa fər, baa wu cham jwaan mee gurum, mbəkə gwar mənə chin mbii debish de kas. **14** A shoor debish de nə ndəən pətuup gurum, a nii jwaan gurum,

mbəkə wu chin mbii debish mo de. **15** Kyoor debish desə ni, a nii le kə gurum chin mbii debish mo. Katdang mbii debish nə wurang, be peekyes nə a muut. **16** Dyemnaa fen mo, taji wu le kə mee gurum ngwom wun de kas. **17** Mbii deret mo, kə de azeen mo jir, moo tong a pee Naan jī. Mbii desə mo jir, a zuum de moo pwat a pee Naan de, de wu lepuus, kə zar mo, kə tar ndəən dengnaan. Naan wu shikáa fər, baa wur cham sheedi kas, kə nə le kə mə dee de nkòo kas. **18** A mbut pan mə káa fər, dang wu naa nə ret wun nyit, ndəən pwoo wu de na azeen, be wu shin seen mmun, mbəkə mun dee de a jep denshee mo ndəən mbii de wu kə ten le mo ndəən yil dese. **19** Dyemnaa mo, de wen nwal nwun. Ni ret kə wu man mbii desə mo, koo a weye, be wu lekom mbe kəlengpee kəlak-kəlak, dang be nə ret kə koo a weye, be taji wu lappwoo kəlak-kəlak kas. Taji mee mbii kəlak láa nwun mbut kas. **20** Ngwar de wu kəlak kə langtuup, be baa gwar mənə mak chin mbii de mo ret nNaan nyit kas. **21** Mbəmənə nghan kən sat nwun nə, wu baa kə mbii debish mo jir ndəən tong fuu mo. Wu fwo mo sí. Wu chii mbii debish mo jir, wu sham kə káa fuu mo ntoom Naan. Wu kəleng pwoo de Naan wu kə ten kop ndəən pətuup fuu mo, mbedi a ndəən fal kə pwoo wu, dangbe wu mbam seen fuu mo. **22** Dangbe nə a təng kən wu chin mbii de pwoo Naan nə sat nnə wu chin ni, baa nə, wu kəleng a shi kom bejee dak kas. Nen de mo kəleng pwoo Naan, dangbe baa mo chin mbii de pwoo nə sat nnə mo chin kas, be nen mənə moo ngwom a sut fur bejee. **23** Katdang gurum kə kəleng a pwoo nə bejee, dangbe baa gwar nə chin mbii de pwoo nə sat kas, be nə dee a kaa gwar de wu naa shin fər ndəən mbii naayit sə. **24** De abwoon de wu kə ten naa shin ndəən mbii naayit ni, be kaadi wu chiir kəbwoon mbii naayit ni, be wu chiir muunshik nyit fər de wu kə naa ni. **25** Dangbe gwar de wu tap bələp wàar kə Naan, dangbe wu chin mbii de wàar nə mo sat, baa wu kəkəleng bejee kas, de nən nle kə wu muunshik mbii nə mo kas, dang be wu tap chin mbii de wàar nə sat, be Naan wu nle deret nkaa gwar mənə hakyeng. Mbedi wàar kə Naan mo a din ndəre-ndəre, mo bál mbe chinpee mmun, mbəkə mu dee de a mukáa fun. **26** Katdang mee gurum leshin a kaa nguso ndang Naan sə, dangbe baa gwar mənə tap kə liis fər kas, be gwar mənə ngwom a káa fər

беjee. Mwaan wur de nə a mə nendəm ndang
Naan mo, nə dee a buu. 27 Nyit kə Naan de wu
a Naan wun ntokdyeeel mmun shi wàar fər, de
a puun fun jir, be mwaan de mənə a mə nen
nə chínpee mmun, kə mə dee de a mukáa fun
mwaan ndang Naan de nə azeen-nzeen, be a mo. 13 Katdang mee gurum chii naajeel niyee
gwar dewur tap kə lukáa mo, kə matkaa mo, de mo, be Naan wu nchii naajeel ngwar məni,
mo nkaa shwaajeel, kəzak, gwar mənə tap kə
káa fər, mbəkə taji mbii debish mə yil desə mo
ngwom wu, kə mo le kə wu cìn shikbish kas.

2 Dyemnaa fen mo, kaadi wun a nyemcínzeen
ndəən Daa fun Jesu Kristi sə, de wu a dəədes
met jir, be taji wu bakyit ngurum mo kas. 2
Katdang mee gwar jì del ndəən kuur fuu kə
kawan mə zinariya nkaa nəkongsar fər, kə nlər
deret mo, dang kat mee ngujeel jì del ndəən
kuur fuu, kə goklee. 3 Katdang wu tap wu kaat
gwar de wu loplee deret sí, kə wu sat nwur
nə, a jì a tong a peetong deret sə, dang be wu
sat ngujeel nə nənee, waa dar sə, koo wu sat
nwur nə, a tong nyil mpesi nder shii fen. 4
Katdang wuu cìn mbii kaa mənə sə, be wu cìn a
shikbish. Wuu baakyit ngurum mo nnaar fuu,
be wu dee a nentokdyeeel mo, shi pan debish
mo. 5 Dyemnaa mo, de wen nwal nwun, wu
lekom, Naan wur bələp a nenjeel mo ndəən yil
dese, mbəkə mo shinzeen de nDaa Jesu Kristi,
kə mbəkə mo kat mulki/dehai de gyet Naan
wu kə ten sat nnə, wudin ncin nenyil de mo
nwal nwudī mo. 6 Dangbe wun, wu bakseen
nenjeel nə mo. A nenlong moo seen a wun,
dangbe mo dul wun dəm kə nə nludiyeel. 7 Kə,
a nenlong nə moo satpwoo debish nkaa sim
deret, de Naan wur le kə mo pet wun dishik,
kaa nen fər mo sə zak. 8 Katdang wu fes wu
gam wàar, de nə put a pee Naan de azeen-
nzeen, de mo kə ten ran nə ndəən bəət haal
Naan nənee: ““A nwal ngənang fwaa kaa sak
fwaa sə.”” Be wu cìn a mbii deret hakyeng. 9
Dangbe katdang wuu shin dəədes ngurum mo,
a shi baakyit, be mon nkat wun a debish, mbedi
wu tep wàar Naan. 10 Koo dang de gurum gam
wàar Naan nə mo jir, dang be wu taa kat ndəən
memee məndong bejee dak, be wu kə dee a
diipəpal ntom Naan mbut kor wàar nə mo jir.
11 Ngwar de wu sat nə: ““Taji wu chìn ngaa kas,
“kə ‘taji wu tukáa kas.”” Dangbe katdang mee
gwar tukáa, be gwar mənə kə tep wàar Naan nə
mmənə, koo de baa wu chìn ngaa kas, be nə
dee nə, gwar mənə taa pal ndəən mbii de Naan
kə ten sat nnə taji wu cìn kas. 12 Mbəmənə, be
nghan kən sat nwun nə, ndəən mbii mo jir, de

wuu sat, kə de wuu cìn, be taji wu muunshik nə,
a Naan wun ntokdyeeel mmun shi wàar fər, de
pardi Naan wu ntokdyeeel ngwar mənə zak.
Dangbe naajeel kə Naan nə se koorong nkaa
diyeel. 14 Dyemnaa mo, katdang mee gurum
sat nənee, wudi shinzeen nNaan, dang be, baa
wur chìn dak de Naan sat nnə mə chìn mo kas,
be baa shinzeen mənə kə mee kwoop nə kas.
Chinarang dangbe shinzeen mənən məbam wu
ye? 15 Katdang be, mee dyemnəən demish koo
de mat, baa mo kə leelop, koo mbiise kas. 16
Dangbe wu sat nwur nə, “A seet ryang, Naan le
kə a kat mbiise kə leelep mo zak.” Dangbe baa
wu shin leelep, koo mbiise nwur kas, be kwoop
mənə a meye? 17 Ni aasə zak, kə shinzeen de
baa nə ashak kə dak kas, be nə a diimumuuut.
18 Dangbe mee gurum mmak sat nənee, “Mee
gwar kə shinzeen, kə memee kə chìn dak deret
mo,” Wen nlap gwar mənə a nənee, “A kám
shinzeen ka mee gurum nghan, de baa nə ashak
kə dak kas de! Be wen nkám shinzeen fen ngha,
shi dak fen mo.” 19 Waa shinzeen nə, Naan
de azeen, wu a məndong, kaadi a sat aasə,
be nə ret. Dangbe koo a riin débish mo, be
mo shinzeen nə, Naan wu a məndong, dangbe
kəəmuut kə yaa mo, kə moo daar zak. 20 Waa
mwen, baa a man nə, katdang gurum shinzeen
nNaan, dangbe baa gwar mənə kə chìn dak
deret kas, be shinzeen fər nə dee a buu mmənə
kas aa? 21 A yee puun fun Abraham, gyet a
me le dangbe Naan naa Abraham kaa gwar
de deret sə ye? A mbe de gyet wu mang làa
fər Aizik, mbəkə wu shin mbiizuum de nNaan,
kaadi gyet Naan kə ten sat nnə wu chìn sə.
22 Ni agaak nə, gyet ndəən tong Abraham, be
shinzeen, kə chìn mbii deret mo, moo set a
ndangshak. Mbii de gyet wu chìn ni, nə gam
shinzeen nwur. 23 Ni gam mbii de gyet mo
kə ten ran nə ndəən bəət haal Naan sə nənee:
““Abraham wu shinzeen nNaan, mpeemənə be
“Abraham wu dee a gwar de deret nyit “Naan.””
dang gyet gurum moo pet wu a shaar Naan.
24 Yaksi be gha naa agaak nənee, a ndəən dak
deret de gurum kə cìn, dangbe gurum kə mak
dee a deret nyit Naan, baa a shinzeen nNaan
bejee dak kas. 25 Ni aasə zak Rahab, mat ngaa
sə, gyet waa lap nyemcoghol mo, kəzak, gyet
waa tap bwet mo a mee ar diidik. Baa gyet a

mbe dak deret dese, dangbe waa dee a deret deməndong ashak kə am debish kas. 13 A wii nyit kə Naan kas aa? 26 Ni aasə zak, kat baa riin a gwar de wu kə seen, kə wur man mbii mo kudī ndəən gurum kas, 6e gwar mənə dee a ndəən wun ye? Be nə ret kə wu kám nə agaak kúm nə. Aasə, shinzeen ndsin nchìn dak deret shi mwaan fər deret, kə shi dak fər deret mo, de wu cìn mo ndəən seen, kə sham kə káa fər zak. 14 Dangbe katdang pətuup fuu mo gam

aa zuur dīideet, kə rībetkáa, 6e baa nə ret kə wu canjaghām, kə wu chìn dung nkaa zeen nə kas. 15 Kiyet kə seen de nii cìn mbii desə mo, 6e baa nə tong a pee Naan sham de kas, dang 6e nə a mə yil⁴⁴ dəsi. Baa Riin Naan de ndəən na kas, dang be nə put a pə ngujwaan jì de. 16 Koo a pee dedang ye, de zuur, kə rəbetkáa mo de, 6e bwanbish, kə watpee, kə mbii debish mo jir moo tong a mpee məni. 17 Dangbe gwar de wu kə seen de nə tong a pee Naan sham de, denshee ni, be gwar nə a din deret, kə nii jì kə tongryang, nii le kə gurum mo chìn mbii ndəən dyen deret, baa nii le gurum mo dee a nyemciishik mo kas. Nii le gwar mənə dee a ngutap kə niyee mo, kə shidaar-shidaar be wur naa nchìn dak deret mo, niyee mo. Pətuup kə gwar məni, baa nən cham chiir kas, kəzak, baa wur chìn dung ngurum mo kas. 18 Dīiret, a nə a mbii de nen de moo kop cirem mə tongryang ndəən pətuup kə gurum mo, mon ndiip ni.

3 Dyemnaa mo, taji gurum mo des mo dee a nenkám mo kas. Wu man nənee, dyeel de Naan wu ntok nə mmun nenkám mo, ntoon met mə kor gurum mo. 2 Mun jir muu del dīkə. Katdang baa mee gwar de wu del dīkə ndəən leeshaap kas, 6e gwar mənə a din deret, wu mak yaashin ndəən mbii mo jir. 3 Wu pan shool bəring de muu lep nə mbəring mo mpwo. Katdang mə rəbet kə mo chìn mbii de muu rəbet, mə mak dul teng shool bəring ni, mə dəm kə nə mpee de muu rəbet kə bəring nə dəm de. 4 Wu naa jirgi am mo, koo de mo des zam, 6e kut dəədes mak mang mo dəm kə ni, dang be jir kəsə, 6e ngutung nə wur shin ciir kə nə a shi rep mee làa sitiyari dəm nkwang dewur rəbet dəm de. 5 Ni aasə zak, liis nə a rep memee ndəən beep de nə ndəən fwoshik fun mo, (nə kə bal ndəən seen kə gurum) nii canjaghām dəədes nkaa mbii mo. Wu man nə, a rep wus diidişen kə caan ləhət dəədes. 6 Liis fun nə a kaa wus sə. Mbii debish moo tong a de, mbii debish desa nə mo, mo mak mwaan dəm koo a pee dedangyi ndəən beep fun mo, dangbe nə wat gurum. Liis nə mak lewus lap, de nən ncaan seen kə gurum hakyeng. Yaa nkaadi gurum de a làa, dangbe parmuut fər, har dəm nluwus de Naan kə dak nə mbe nenshikbish mo. (Geenna g1067) 7 Gurum kə mak yaa koo a luwayil dedang ye, kə nə jì dee kaa longlu sə, har koo a nyer mo, kə luwa de moo mwaan shii but mo, kə luwa de mo ndəən am mo. Luwa mo jir, 6e gurum kə ten le mo dee nder fər. 8 Dangbe baa mee gurum kə cham fwang liis kas. Ni a mee mbii debish de pader

chii yaa nyil nə. Ni gam kə yen de nə a mə muut. 9 Muu chìn dak kə liis, mbəkə mun kwoop Naan de wu a Daa, kə puun fun, kəzak muu waa mu chiir mu satpwoo debuu nkaa gurum mo kaa shin fər sə. 10 Pwoo mə kwoop, kə pwoo mə fəleep, moo pwat a ndəən pwoo deməndong. Dyemnaa mo, mbii kaa desə sə, baa nə ret kas. 11 Baa am dīideet kə dīishang mon mmak put a baa tingkeen ncham làa paat kas, kəzak, baa nən mmak chìn kə mo kat am deret ndəən tuun

deməndong ashak kə am debish kas. 13 A wii nyit kə Naan kas aa? 26 Ni aasə zak, kat baa riin a gwar de wu kə seen, kə wur man mbii mo kudī ndəən gurum kas, 6e gwar mənə dee a ndəən wun ye? Be nə ret kə wu kám nə agaak kúm nə. Aasə, shinzeen ndsin nchìn dak deret shi mwaan fər deret, kə shi dak fər deret mo, de wu cìn mo ndəən seen, kə sham kə káa fər zak. 14 Dangbe katdang pətuup fuu mo gam aa zuur dīideet, kə rībetkáa, 6e baa nə ret kə wu canjaghām, kə wu chìn dung nkaa zeen nə kas. 15 Kiyet kə seen de nii cìn mbii desə mo, 6e baa nə tong a pee Naan sham de kas, dang 6e nə a mə yil⁴⁴ dəsi. Baa Riin Naan de ndəən na kas, dang be nə put a pə ngujwaan jì de. 16 Koo a pee dedang ye, de zuur, kə rəbetkáa mo de, 6e bwanbish, kə watpee, kə mbii debish mo jir moo tong a mpee məni. 17 Dangbe gwar de wu kə seen de nə tong a pee Naan sham de, denshee ni, be gwar nə a din deret, kə nii jì kə tongryang, nii le kə gurum mo chìn mbii ndəən dyen deret, baa nii le gurum mo dee a nyemciishik mo kas. Nii le gwar mənə dee a ngutap kə niyee mo, kə shidaar-shidaar be wur naa nchìn dak deret mo, niyee mo. Pətuup kə gwar məni, baa nən cham chiir kas, kəzak, baa wur chìn dung ngurum mo kas. 18 Dīiret, a nə a mbii de nen de moo kop cirem mə tongryang ndəən pətuup kə gurum mo, mon ndiip ni.

4 A me moo jì kə lek, kə jər nwun ye? Wuu lek kə shak, a mbedi choor debish mo nkaa lek ndəən pətuup fuu mo. 2 Wuu choor mbii mo, dang 6e baa wuu kat kas, mpeemənə, 6e wuu tukáa. Wuu chin zuur kə mbii mo, dang be baa wu kat kas, mpeemənə be wuu jər kə shak. Wuu lek kə shak zak. Baa wu kat mbii desə mo kas, a mbedi baa wu dang mo pee Naan de kas.

3 Mmee naar be wuu dang pee Naan de, dang 6e baa wu kat kas, a mbedi wuu dang mo a ndəən ar debish. Wuu dang mo a mbəkə wu tu de ndəən ar de nkan, de mo a mə shoor kə nan fuu mo. 4 Wun a kaa mat de moo chìn ngaa sə. Wu man nə, katdang gurum kə rəbet dee a shaar mə yil dese, 6e gwar mənə kə rəbet dee a shaarlek Naan. Mbəmənə, koo a weye, de wu rəbet dee a shaar mə yil dese, 6e wu leshin dee shaarlek Naan mmənə. 5 Wu pan nə, pwoo de mo kə ten ran nə ndəən bəət haal kə Naan, nən Dyemnaa mo, mbii kaa desə sə, baa nə ret kas. 6 Dangbe deret de Naan wu shin hakyeng.” 6 Dangbe deret de Naan wu shin baat fun mo. Ni a kaadı mo kə ten ran ndəən

ɓeət haal Naan sə nə: ““Naan wu chii nyemroop mo, mmo dee a mbəəkám nənee, kaadə shool mo, “dang ɓe wu chìn deret nenyil de mo sham fuu dəsi nə mon nnaatnjileng sə, ɓe nan fuu kə káa fur mo.” 7 Mbəmənə, wen kən sat nwun mon ncaan a kaadə wus kə caan mbii mo sə nə, wu sham kə káa fuu mo ntoom Naan. Wu zak. Wuu sok long fuu mo yaksi, ntiit kə də yil chii ngujwaan, ɓe wun nsu yit wun de. 8 Wu jì nə kus kə kyes. 4 Wuu cìn dung nenyil de moo kus kə Naan, ɓe Naan wu njì kus kə wun zak. cìn dak ndəən maar fuu mo, wu chii kwat mo Wu vvwang sar fuu mo, wun nenshikbish mo. nchiit-nchiit kə dak de mo cìn nwun. Mbəmənə, Wun nen de wun kə pətuup mo vəl-vəl, wu ɓe moo nwal pee Daa Naan de, mbəkə wur bəam pwat kə mbii debish de mo ndəən pətuup fuu mo de. Yaksi, wal fur nə kə wul nkoom Naan de mo, kə wun dee de a debang. 9 Ni ret kə wu a wur kə mbii mo jir nsar fin. 5 Wuu ten wu kat pətuup dewuwat, kə wu nwal mbe shikkish tong ndəən long mə yil dəsi, kə wuu ten wu de wuu ten wu nchìn mo. Wu yit kə shwar fuu cìn mbii de wu naa nə ret nwun nyit. Wuu dak mo chiir dee a maap, kə retnyit fuu mo dee suk, kə wu mwaal kaa randong de moo gong a mbii wàt pətuup. 10 Wu sham kə káa fuu parpuus de mon nfet mo sə. 6 Wuu tokdyeel mo ntoom Naan, ɓe wun ndyeep wun zak. 11 debish nkaa nen de baa mo cìn mee mbii debish Dyemnaa fen mo, taji wu leeshaap debish duk kas. Wuu twe nen de baa di mmo mak bəam sut shak kas, koo a weye dewur leeshaap debish kas. 7 Mbəmənə, dyemnaa mo, an kən sat nwun nkaa dyemnəən fər, koo tokdyeeel nwur, ɓe gwar nənee, wu gung har pardı Daa Jesu Kristi wu mənii katpwoo debish a nkaa wàar nə. Kə wur mbaajì ndəən yil dəsi. Wu yee nenmaar mo, dee a ngutokdyeeel nkaa nwàar nə zak. Dangbe wu naa kaadə moo gung de sə, moo gongpee, katdang mee gurum tokdyeeel wàar ni, ɓe baa kə moo tap kə maar fur mo, har pardı fwan jì gwar mənə cìn mbii de wàar nə sat kas, dang wul, kə pardə dəəp dəben nə jì wul zak. 8 Ni ɓe wu leshin a ngutokdyeeel mmənə. 12 A Naan ret kə wun, wu gung kaa nenmaar mo sə. Wu bishin, dewur shin wàar ngurum, kə a wur dak pətuup fuu mo, kə wu dar bəlbal, mbedə bishin, dewur ntokdyeeel ngurum mo jir. A wur puus də Jesu Kristi wu mbaajì nə wul kus. 9 a dewur kə bal mbe bəam gurum mo, kə wur Dyemnaa mo, taji wu leeshaap ndoom-ndoom kə bál mbe le kə gurum mo muut zak. Waa a nkaa shak kas, mbəkə taji mo tokdyeeel nwun weye de aa tokdyeeel dyemnəən fwaay? 13 Wu kas. Wu naa, ngutokdyeeel nə wur dar kus. 10 kələng pwoo fen, wun nenyil de wuu sat nə, Dyemnaa mo, wu yee nensatpwo Naan de yet “Bit bang, koo bitsi, ɓe mun nyool mbít-mbít yam sə mo. Gyet mo satpwoo ndəən sim Naan, kə mə dəm ndəən bərnə desí, kə mə hos bit mo shwaajeel, amma jir kəsə, ɓe yet mo gung de, kə mə cìn nwor, kə mə kat shool de.” 14 ndəən shwaajeel nə. Ni ret kə wun, wu gung Dangbe wun shikáa fuu, baa wu man mbii de ndəən jeel nə kaadə yet mo gung sə. 11 Muu nən ncìn dadaar kas. Seen fuu nə a kaa me sə sat nə, mo a nenyil də mo kat retnyit, mbedə ye? Seen fuu nə mo a kaa vuun sə, de nə jì put, yet mo gung har peekyes nə. Wu man pwoo amma ndəən rep pee lee, ɓe nə del dəm loom. nkaa gung kə Joob, kaadı yet kam nə jì taa 15 Amma nə ret kə wu sat a nənee, katdang nkaa wu sə. Wu man zak nənee, yet Naan le Naan rəbet kə, katdang ɓe mun de kə seen, ɓe kə shwaajeel kə Joob nə waa jì kə deret nwur. mun ncìn mbii dese, koo desí. 16 Har yaksi, wuu Azeen - nzeen Naan wur kə pətuup deret mbe sat a diyeepkáa dak, kə wuu sat a canjagham mun jir, kə wur naajeel nenyil fin mo zak. 12 dak. Kyeet kə canjagham dese, baa nə ret kas Dangbe mee mbii də nə met koor nə mo jir, koo dəben. 17 Koo a weye de wu man mbii də dyemnaa mo. Taji wu tweer shi dengnaan, koo nə ret kə wu cìn, dang baa wur cìn kas, ɓe gwe shi yil dəsi kas. Taji wu cìn tweerpwo, koo shi sim mee mbii kas. Dangbe wu yit kə ii, fuu mo dee a ii, kə waash, fuu mo dee a waash, bejee Dak, mbəkə taji mo tokdyeeel debish nwun kas. 18 Katdang memee ndəən wun nkaa shwaajeel, ɓe nə ret kə wu cìn aduwa nNaan. Katdang memee ndəən wun kat retnyit, ɓe wu yit kə wu kwoop Naan. 19 Katdang memee ndəən wun, de baa wur nkoom kas, ɓe wu yit kə wur pet

5 Wu kələng nghan yaksi, wun nenlong mo.

Ni ret kə wu nwul kə maap mbe jeel de mo mbə jì nkaa wun. 2 Long fuu nə mon ndee a diiwam, kə ndukup mon nse nlər fuu deret na mo. 3 Azurfa, kə zinariya kə shool fuu nə mon nnaatnjileng. Naatnjileng kə shool fuu dəsi nə

nennan mə (Ekəlisya) nen mwaan ndang Naan mo, mbəkə mo cìn aduwa din nNaan mbe wur. Katdang mo doom cìn aduwa ni, be mo pwes mwoor nkaa wur ndəən səm kə Daa. **15** Aduwa də gurum moo cìn nə a shi zeen azeen-nzeen, be nən nle kə nguchiinkom nə wu bar. Naan wu nle kə nguchiinkom nə kat koom hakyeng; kə katdang nguchiinkom nə wur kə cìn shikbish, be Naan wur nfwo shikbish nə mo nwur zak. **16** Mbəmənə, nghan kən sat nwun nə, wu woo shikbish fuu mo nshak, kə wu cìn aduwa mbe shak zak. Mbəkə wu kat koom də ndəən shwal fuu mo. **17** Gyet, Ilaija wu a gurum kaa mun sə, be wur cìn aduwa azeen-nzeen, mbəkə taji fwan jì kas. Be aduwa de gyet wu cìn ni, be mbe bit ken an kə kaghar, be baa fwan jì kas. **18** Mbwoon məni, be wu waa cìn aduwa zak, mbəkə fwan jì de, be Naan le kə fwan nə jì, nyil nə lok, har mbii mo yaa kàa. **19** Dyemnaa mo, katdang memee ndəən wun taa mer ndəən ar də nə a mə zeen ni, be nə ret kə memee fuu mo fwang wu waaji kə wur de, ndəən ar də nə a mə zeen nə. **20** Nə ret kə wu man nə, koo a weye, də wur waaji kə mee ngushikbish ndəən ar ni, be gwar mənə ɓam seen kə ngushikbish nə ndəən muut, kəzak, be gwar mənə le kə Naan wur nfwo shikbish de mo des ngwar ni.

1 Pita

1 Wen Pita, laalep nDaa Jesu Kristi, kən ran pwoo desə nə, shidəm pee wun nen de Naan wur kə ten bilip wun, de wun a məzep ndəən nyil desə, kəzak, wun a tətiit ndəən nyil mPontus, kə Galati kə Kapadosiya, kə Eshya kə Bifiniya. **2** Naan puun wur kə ten bilip wun, mbəkə nwun dee a nen wur mo nciit-nciit kə pan wur. Riin wur Debang, nə le kə nwun dee a nen debang mo, kə wu kələng doo nDaa Jesu Kristi, mbəkə toom wur vwang wun dee a debang. Yit naajeel nNaan kə zuum wur mo wurang ndəən wun. **3** Mu kwoop Naan puun kə Daa fun Jesu Kristi, mbəde a mbee yit naajeel wur, dangbe wur shin seen depoo mmun ndəən Lāa wur, kaadi wur yol kə Jesu a peemúut sə. Mu leyit nkaa seen depoo desə nə. **4** Kəzak, mu sekop de baa na ncam wam, koo dee a debish kas. Naan wur kə tap dák mənə le mbee mun ndəən dengnaan. **5** Wun de Naan wur tap wun shibal wur, mbəde wu shinzeen, parkyes nyil desə, be wun nkat seen de Naan wur nwoo nə agaak parpuus mənə. **6** Mpeemənə wu cìn retnyit des, mbee mbii de Naan wur tap dák mo le mbee wun ndəən dengnaan, koo de nyaksə be wun kə pətuup dewat mbee jeel de wuu shwaa mo. Wen man nənee, “jeel de wuu shwaa mo nyaksə, a mbee reppee lee bejee. **7** Mbii de nə le dang wuu naajeel desə mo, a mbəkə gurum mo naa dī nə shinzeen fuu nə azeen-nzeen. Koo a zinariya, mbii de nə a mə nyil desə, be gurum moo cam ret nə a shi wus. Nə aasə nciit-nciit kə shinzeen fun de nə met nzinariya. Duk nkaa cam shinzeen fuu nyaksə, mbəkə parpuus de Daa Jesu Kristi wur mbaaji, be gurum mo kwoop Naan, kə mo cin dedes wur mbee wun. **8** Koo de baa wu naa Jesu Kristi wur kə yit kas, dangbe wu wal wur, kə wu shinzeen zak. Nə aasə, be wun kə retnyit hakyeng, de baa mee gurum mak sat nə kas. **9** Katdang wu sat a ncínzeen ndəən Jesu Kristi dak, be wun a nkaa kat seen de ngha-ngha. **10** Gyet be nensatpwoo Naan mo satpwoo nkaa ȳam desə de Naan wur cìn mmun, dewur kə ten dák nə mbee mun. Nensatpwoo Naan nə mo tap bilip shi dyen, mbəkə mo man ar de Naan wur yool ȳam gurum mo dī. **11** Gyet Riin nDaa Jesu Kristi ndəən pətuup fur mo, gyet nə sat mmo jir nkaa jeel de Jesu wur yool shwaa, akudang wur del ndəən dedes wur. Gyet moo

leyit mbee parpuus de mbii desə mon ngam dī. **12** Naan wur kám mmo nənee, “baa mon mmak naa gam nə ndəən teer fur mo kas, dangbe a wun naa gam nə. NYaksə nen de mo satpwoo diiret nə nwun, mo kə ten sat mbii mo nwun jir, kaadi Riin nNaan dewur tong adeng sham, wur shín bal mmo sə. Nen lep Naan mo shikáa fur, mo rəbet naa mbii desə nə mo. **13** Mpeemənə wu dak pan fuu mo, mbəkə nwun dar dī balgal mbee cìn dak nNaan. Wu tap kə káa fuu mo rəret, kə nwun leyit dī a nkaa deret de Naan wur ncin nwun parpuus de Daa Jesu wur baají zak. **14** Wu sat a nkələng doo nNaan, kə nwun cìn mbii dewur sat mo. Kaji wu waa wu baa shibwoon mbee cìn mbii debish, de gyet moo shwat nwun akudang wuu man pwoo Naan kas. **15** Nə ret kə nwun man nənee, “Naan dewur pərep wun kə nwun dee a nen wur mo, wur a Naan debang. Nə a təng, be wu yit kə mwaan fuu mo dee a debang ndəən mbii mo jir. **16** Nə a nciit-nciit kə mbii de mo kə ran ndəən bəət haal Naan sə nənee, “Wu yit kə mwaan fuu mo dee a debang kaadi an a debang sə.” **17** Wuu pet Naan a puun fuu, mbəmənə be nə ret kə nwun kələng wur, kə nwun shin dedes wur, kə wu kə mwaan ndəən dyen deret ndəən mbii de wuu cìn mo jir. Kaadi wuu tong dī ndəən yil desə, mbəde Naan wur ntokfyeel nkò we a nciit-nciit kə mbii de gurum cìn. **18** Wu man nənee, “Daa Jesu wur seet wun, a mbəkə wur put dī kə wun ndəən wàar debuu mə gurum de gyet puun fuu moo cìn. Baa Daa Jesu wur seet wun a shi zinariya, koo azurfa de moo wat sə kas, **19** dangbe wurang wun a shi toom wur de nə kirim zam. Jesu wur dee a kaa təm de mo bilip nə, mbəkə mo can nə kaa mbiizuum de shang sə, wur dī baa wur kə mee shikbish, koo mee rap kas koo dəben. **20** Naan wur kə ten sat mbii desə aasə, akudang wur leyil desə, nənee, “Jesu wur məbam gurum mo a ndəən ar desə. NYaksə, kaadi yil nə kus kə kyees, be Naan kám Jesu mmun agaak mbee wun. **21** nDəən Jesu, be wu shinzeen nNaan dewur yol kə wur a peemúut, kə wu cin dedes wur zak. A mbəmənə, be wu shinzeen nNaan, kə wu leyit fuu mo a nkaa wur. **22** Wuu ten wu le pətuup fuu mo dee a debang, mbəde wuu cìn mbii de azeen, de pwoo Naan nə sat nənee wu cìn mo, azeen-nzeen, wuu wal nendəm ndang Kristi mo. Mpeemənə nghan nkaa sat nwun nənee, “wu walnshak shi pətuup fuu mo, kə ȳal fuu mo jir. **23** Kaji wu mundər

nænee, “moo baa làa wun dì apoo a buu kas, dangbe mbee bal dì nə ndæən pwoo wur de nə jì kə seen. Baa mee mbii mak wat pwoo wur nə kas, na tong dì mbe ngha-ngha. Baa a nen deməmurep mo làa wun nyaksə kas, dangbe a Naan de baa wur muut kas, a wur shin seen desə nə nwun. (aiōn g165) 24 Gyet nyam be mo ran ndæən bæət haal nNaan nænee: ““Gurum mo jir mo a kaa shit de “nə fii sə, men fur nə a kaa “pel de na ciir fii kəlak-kəlak sə, “mbee reppee lee, be shit kə pel moo fii.” 25 Dang pwoo Naan nə dì mbe ngha-ngha. Pwoo desə nə a pwoo deret de muu sat na nwun. (aiōn g165)

2 Kaadi Naan wur kə ten shin seen depoo desə nwun, be nə ret kə nwun pwat kə mbii debish mo ndæən seen fuu mo jir. Kaji wu baa wu cìn dung kas. Kaji wu dee a nen de moo satpwoo, dangbe mo waa ciir cìn mee mbii dedik kas. Kaji wu leyt nkaa mbii kə mee gurum kas. Kaji wu sat mee pwoo debuu nkaa gurum mo kas. 2 Dang nə ret kə mwaan fuu nə dee a kaa mə jep de mo làa mo apoo, de moo tang a wur pee nəən fur mo shidaar-shidaar sə. Nə ret kə neen am tu wun mbee wur dì nə azeen-nzeen. kə mənə, a pwoo Naan de nə shin 6ál nwun shidaar-shidaar, mbe parpuus de Naan wur m̄bam wun.) 3 Nə ret kə nwun sat a tang pwoo Naan shidaar-shidaar, mbæde wun shikáa fuu wu man nænee, “Daa fun Jesu Kristi wur wal mmun zam. 4 Mpeemənə, wu jì kus kə Daa Jesu Kristi, dewur shin seen ngurum mo. A wur a jwak de nə kə seen de ngha-ngha, de gurum mo cii nə kaa mbii de baa nə kəkoop nə kas sə. Dangnaan bilip wur, mbæde pa Naan di, be wur kəkoop nə hakyeng. 5 Wun shikáa fuu wun kə seen, mbəmənə nə ret kə nwun dee a kaa jwak de Naan wur dyiklu dishik sə, mbæde Riin wur debang wur ndæən wun. Wun a nen de Naan wur kə ten bilip wun, mbækə nwun cìn dak wur dì shi pətuup məndong ndæən ar de nə shang wur, mbee səm kə Jesu Kristi. 6 Gyet mo ka ten ran ndæən bæət haal Naan, de Naan sat nænee: “Wu naa ghan nkaa le mee nhik ndæən Zayon, “mbækə lu fen dar dì hakyeng. “Koo a wii de shinzeen wur, be baa ngwe mənə nkələng yitlaan kas.” 7 Wun nen de wuu shinzeen ndæən wur, be wur kəkoop nə pee wun dì hakyeng. Dang nen de baa mo shinzeen wur kas, be nænee: ““Ngák de gyet nen dyiklu mo cii, “a nə yol dee a nghək

de lu nə dər nkaa nə.” 8 Mo waa baa ran ndæən bæət haal Naan nænee, ““Desə nə a nghək de nə le gurum “mo canshii kə mo pal.” Mbii de nə le dang gurum mo canshii kə mo pal, nə a mbæde mo cii cìn mbii de pwoo Naan sat nə mo cìn. Naan wur kə ten sat yam-yam nə nə nden aasə. 9 Dang pee wun, be wun a dang dì Naan wur kə ten bilip. Kə wu dee a pris de moo cìn dak mishkoom dedes. Wun a dang dì Naan wur tap bilip wun le nshin. Wun a nen de Naan wur kə ten cak wun mbee səm wur. Naan wur bilip wun, a mbakə wu sat dì agaak mbii dedes deret, dewur kə ten cìn mo nwun, kaadi wur put kə wun ndæən pekwoo, kə wur jì kə wun mbækə nwun mwaan dì ndæən peebang wur, desə nə aapwoo ngurum mo zam. 10 Gyet nyam be baa wun a nen Naan mo kas, dangbe nyaksə, wun a nen wur mo. Gyet nyam be baa wu man yit naajeel nNaan kas, dangbe nyaksə wu man yit naajeel wur. Nə ret kə nen Naan mo shin dedes mishkoom mo, kə nen de moo cìn se mishkoom nkaa mo jir. 11 Wun de wen wal nwun mo, taji wu mundər nə wun a məzep mo, de baa wuu tong a vit ndæən nyil desə kas, mbəmənə be ghan kən dang pə wun, taji wu lesuk fuu mo ndæən shikbish, de pətuup fuu moo rəbet cìn nə kas. Mbæde kyeet kə mbii mənə moo rəbet wat seen fuu mo. 12 Wu sat a mwaan-mwaan de nə ret nyit nnen de baa mo a nen Naan mo kas, mbækə koo de gurum moo satpwoo debuu nkaa wun, be mo naa mbii deret de wuu cin mo, mbækə mo ciir, kə mo kwoop Naan de parpuus dewur njì naa mun. 13 Mbə səm kə Daa fun Jesu Kristi, be wu sham kə káa fuu mo ndər kə nen de Naan shin iiko mmo ndæən nyil desə. Wu shin dedes mishkoom dewur naa gurum mo jir. 14 Kə nwun kələng gofna mo, de mo kə ten bilip mo, mbækə mo kar nen de moo cìn mbii debish mo di. 15 Nə nret nNaan nyit, kat dang mwaan fun mon ndər, mbæde katdang mwaan fuu mo a ndər, be wun nle kə nyemdemwen de baa mo man mee mbii kas, nen de moo satpwoo debuu nkaa wun, mon ndok tətak. 16 Wun a nen de baa wun a shishoot kas, dangbe koo di baa wun a shishoot kas, be taji wu sat nænee, “katpee fuu na shínpee nwun mbee cìn shikbish kas. Dang nə ret kə nwun mwaan-mwaan deret mə kərem nNaan mo. 17 Wu shin dedes ngurum mo jir. Wu wal ndyemnəən fuu de mo a nendəm ndang Kristi mo jir, kə nwun sat a nkəər Naan. Wu shin dedes mishkoom dewur mbee fuu. 18

Wun de wun a karem mo, wu sham káa fuu
 mo ndär nenlu fuu mo, kázak, wu shin dedes
 mmo ndäen mbii mo jir. Ná a täng káa nwun shin
 dedes mmo, koo di moo 6iyaa, koo de baa moo
 naa wun nyit kas, be ná ret káa nwun käleng
 mmo. 19 Ngwe dewur gung ndäen shwaajeel, be
 ngwe mänä man nänée, “gung ndäen jeel ná
 put a ndäen pätup fuu mo shidaar-shidaar.
 ret nNaan nyit. Koo de gwar ná shwaa jeel ná,
 katfang baa a mbee mee mbii debish dewur
 mo zak. Mbäde ngyeel káa ret mänä, nii koop
 cín kas. Ná ret káa ngwe mänä kat pölang pee
 gurum mo di. 20 Dang gwar dewur gung ndäen
 shwaajeel a mbee mbii debish dewur cín, be
 cirang dang wu naa mänä a kaa mee mbii deret
 pölang wur sá ne? Gwar mänä lap a kwat mbii
 dewur káa ten cín. Dang gwar de mo shin jeel
 wu gung mbii mo, káa nwun sham káa fuu
 mbaade mo pölang pe Naan di, kaa mbii deret sá.
 5 Wu
 mbaade mo pölang wu maaan ndäen shiimwaan
 pölang pee Naan di. 21 Naan dewur përep wun,
 war, be wun a jep war mo azeen. Wu gung. Taji
 káa nwun dee a nen wu mo, a wu le, mbäká
 nwun shwaajeel desá mo, koo de wuu cín mbii
 mo ndäre-ndäre, mbaade Daa Jesu Kristi shikáa
 mo fälép wur, be baa wu lap mmo shi fälép
 zak kas. Koo de gyet wur shwaajeel nsar gurum
 fun mo le nkaa shin, kaadi gyet mo pwas wur
 nkaa shiyeypyoom, mbäká mun dee di a nen de
 baa mu kudi muu mwaan ndäen shikbish kas,
 naa mwaan fuu cín mbii
 fuu mo ndär mish fuu mo, mbäká katdang
 mee mish de baa wu shinzeen pwoo Naan kas,
 meebe wu ntuwap, káa nwun shi
 Naan, mbaade mwaan káa mat ná a deret, koo de
 baa mat ná war satpwoo Naan mmish ná shi
 pwoo kas. 2 Mbaade mish fuu moo leyit, káa mo
 naa mwaan fuu mo di, kyet mwaan fuu ná mo a
 deret aa, koo a debish ghe. Kazak, moo naa kyet
 wuu cín mbii de Naan wu sat ná wu cín aa, koo

wuu cín kas ghe? 3 Taji wu dee pan a nkaa ar
 de wun nlep lée mo nkaa suk fuu mo shidaar-
 shidaar kas, shii mänä, wu dee mpan jwat, kaa
 tepkáa, káa lep mbiikom, káa lep mbiitook mä
 makluwa mo sá. Kázak, lep lée dékäram mo
 nnaa. 4 Dang wu yit káa ret fuu, ná
 gyet mo zak. Mbäde ngyeel káa ret mänä, nii koop
 cín fuu. 5 Wu
 le káa mmo dee a mat deret mo, mbaade mo
 pölang war sá ne? Gwar mänä lap a kwat mbii
 war dee a mee mbiikám. Gyet war káa mwaan
 mbaade mo pölang wu maaan ndäen shiimwaan
 war ar mwaan deret, war pet Abraham a Daa
 gung ndäen jeel sá, ná ret káa gwar mänä kat
 fidá. Katdang wu maaan ndäen shiimwaan
 pölang pee Naan di. 6 Seera,
 káa nwun dee a nen wu mo, a wu le, mbäká
 nwun shwaajeel desá mo, koo de wuu cín mbii
 mo ndäre-ndäre, mbaade Daa Jesu Kristi shikáa
 mo fälép wur, be baa wu lap mmo shi fälép
 zak kas. Koo de gyet wur shwaajeel nsar gurum
 mmaak le káa dangnaan fuu mo dee a buu kas. 8
 mo, be baa wu sat ná wudin nkawt mo shi jeel
 fuu mo ndäen ar deret desá, be baa mee mbii
 zak kas. Dang gyet wur lekáa wu
 nnaan dewur ntokdyeel ngurum mo ndäre-
 zak kas. Koo de gyet wur shwaajeel nsar gurum
 mmaak le káa dangnaan fuu mo dee a buu kas. 9
 mo, be baa wu sat ná wudin nkawt mo shi jeel
 fuu mo ndäen ar deret desá, be baa mee mbii
 zak kas. Dang gyet wur lekáa wu
 nnaan dewur ntokdyeel ngurum mo ndäre-
 zak kas. Koo de gyet wur shwaajeel nsar gurum
 mmaak le káa dangnaan fuu mo dee a buu kas. 10
 Duk káa ran ndäen bæöt haal
 Naan nänée: ““Katdang mee ngwe káa ræbet tong
 shang shang ndäen seen deret, ““be taji gwar
 mänä kudi káa sat mee pwoo debish kas. ““Taji
 gwar mänä cín dung kas. 11 Ná a täng, be gwar
 mänä yit cín mbii debish mo jir. ““Dang ná ret káa
 gwar mänä cín a mbii deret mo sejeee dak. ““Ná
 ret káa nwur sat a ntang tongryang káa nwur kat
 ná zak, ““mbäká wu kat tongryang de pë Naan.
 12 Naan wu tap nen de moo cín mbii deret mo,
 shidaar-shidaar, ““káa Naan wu käleng dangnaan
 mmo. ““Dang nen de moo cín mbii debish mo,

3 Wun mat mo, ná ret káa nwun sham káa
 fuu mo ndär mish fuu mo, mbäká katdang
 mee mish de baa wu shinzeen pwoo Naan kas,
 meebe wu ntuwap, káa nwun shi
 Naan, mbaade mwaan káa mat ná a deret, koo de
 baa mat ná war satpwoo Naan mmish ná shi
 pwoo kas. 2 Mbaade mish fuu moo leyit, káa mo
 naa mwaan fuu mo di, kyet mwaan fuu ná mo a
 deret aa, koo a debish ghe. Kazak, moo naa kyet
 wuu cín mbii de Naan wu sat ná wu cín aa, koo

be Naan wur cii mo.” **13** Katdang wun nkaa shwaa sə zak. Mbədə koo ngwe dedang nə, gung, mbee cìn mbii deret mo, be a wii mmak dewur shwaajeel ndəən nan desə, be wur yit tung wun kə mbii debish ghe? **14** Dang katdang shikbish. **2** Yool nyaksi, taji wu yit kə coor mə wuu shwaajeel a mbədə wuu cìn mbii deret, be pətuup fuu mo se korong nkaa wun kas, dangbe Naan wur nle deret nkaa wun, mbəmənə be, nə ret kə nwun cìn a mbii de Naan kə rəbet taji wu kər nen de moo rabet cìn mbii debish kə nwun cìn shidaar-shidaar. **3** Wuu ten wu nwun kas. Taji wu an suk kas. **15** Dang nə ret watpee des nkaa cìn mbii debish, kaa nen de kə nwun leyit a nkaa Kristi 6jee. Wu yit kə baa mo man Naan kas, moo cìn sə. Taji wu cìn wur dee a mishkoom ndəən pətuup fuu mo, kə mbii mənə mo kas. Gyet nyam be wuu mwaan ndəən mbii de wuu cìn mo jir. Wu tong shi dak a ndəən coor mə nan fuu mo, baa gyet tong suk, koo a pərang ghe, mbəkə nwun man mbii fuu nə mo ret kas. Gyet coor mə nan nə mo se de wun nsat dī. **16** Wu sham káa fuu mo ndər korong nkaa wun. Gyet wuu sat a nshwaamwes, nnen de moo cìn tal desa mo pee wun dī, kəzak, kə nə yuur wun dī dak, shidaar-shidaar be wu cìn mbii de wu naa nə ret ndəən pətuup wuu kuur ashak mbee shwaayuur, dədfang gyet fuu mo shidaar-shidaar. Mbe kə katdang gurum wuu seyil nkùm mo, jir mbii desə mo, be Naan mo sat mee pwoo debish nkaa məse fuu deret wur cii mo hakyeng. **4** Dang nyaksə, baa wu mə nendam ndang Jesu Kristi, be yitlaan ya kudi wuu cìn mbii debish sə mo ashak kə mo mo dī. **17** Nə ret met mbəkə gurum shwaajeel kas. Nə aapwoo ngurum mo, mbədə baa wu mbee cìn mbii diiret, katdang nə a shi rəbet kə kudi wuu cìn mbii desə mo ashak kə mo kas, Naan, nə ret met ndī gurum nshwaajeel a mbee mbəmənə be moo kas wun. **5** Dang parmeeci, debish dewur kə cìn. **18** Daa Jesu Kristi wur be nen desə mon ndar ntuum Naan, kə wur shwaajeel a mbee shikkish fun mo yit məndong, tokdyeel dī mmo, mbee mbii de mo cìn mo be wur kyes dak mə vwang shikkish fun mo. Yit ndəən nyil desə. Baa pee nə kudi jong-jong kas, məndong be ngwe de ndəre wur muut mbee aku Naan tokdyeel de mmo, nen de mo kudi mun nenshikkish mo, mbəkə wur jì kə mun kə seen ndəən nyil desə, kə nen de mo kə ten dī kus kə Naan. Gyet gurum mo tu wur ndəən murep mo. **6** A nə le dang mo satpwoo Naan nan, dangbe Naan le kə wur yol a peemúut kə nə nen deməmurep mo, a mbee kə riin mmo seen. **19** Kaadi Jesu wur kudi ndəən iiko mə riin kat seen dī, kaadi Daa Naan wur kə seen sə. **7** wur, be wur dəm satpwoo Naan nriin de mo a Pardi yil desə nə nkyes, baa nə kə jì wul kas, shishoot, de mo a peemúut mo. **20** Riin desə mo mbəmənə wu tap kə káa fuu mo, kə nwun dar a riin de gyet mo cii kələng pwoo Naan, kaadi dī balbal, mbəkə nwun mak cìn dangnaan dī. gyet Nowa nkaa dak tii am dedes. Jir kəsə be **8** Mbii de nə koop nə met jir nə a nənee, “wu gyet Naan wur sat a ngung kə mo dak. Gyet sat a walnshak shi pətuup məndong shidaar-mənə, be gurum mo a kong 6jee dak, de mo shidaar. Mbədə katdang wuu wal ngurum mo, ndəən tii nə, be baa am tu mo kas. Gyet gurum fe baa wun nsat a pan shikkish de mo cìn mo nə mo a pwookun 6jee. **21** Am de gyet mo del nkaa wun kas. **9** Wu wang polu fuu mo nshak. ndəən nə, nə dee a koppee baptisma. Duk bam Wu cin mbii ngurum a shi pətuup məndong, wun mbüt shikkish fuu mo, a mbee baptisma, **10** Naan wur nle deret nkaa wun ndəən ar mo mbədə gyet Daa Jesu Kristi wur yol a peemúut. shini-shina. Wur shinbal ngurum mo mbee cìn Suup de gyet mo suup wun, kaadi gyet mo cìn dák mo shini-shinə. Mpeemənə, be nə ret kə baptisma nwun sə, baa nə a mbəkə wur vwang koo we, be wur cìn dák nə ndəən ar deret. Nə pətuup fuu mo dee dī a débang 6jee kas. A ret kə wur cìn dák kə bal de Naan kə le nə nsar mbee yol kə Daa Jesu Kristi a peemúut, dang wu kat bam ndəən shikkish fuu mo. **22** Daa Jesu wur kə ten kàa ndəən dengnaan. NYaksə be wur tong a nsarse nNaan. Wur a mishkoom nkaa nenlep nNaan mo, kə mbii mo jir de moo iiko.

4 Kaadi gyet Jesu wur shwaajeel ndəən nan, nə aasə be nə ret kə nwun wu dak suk mbəkə nwun shwaajeel dī ndəən nan kaadi gyet wur

(aiōn g165)

12 Wun dī kən wal nwun,

taji nə dee nwun a mbii aapwoo kas, mbədē gurum kə̄ fes cin káa wur mbee cìn dak sə. Wu wu del ndəən jeel denaat mo des. Mbii desə̄ lekáa fuu mo nkaa cìn dak desə̄ nə. Kaji wu mo kat wun, a mbəkə̄ mo cam shinzeen fuū dee nleyit a nkaa shool dē gurum mon nk wat dī ndəən Naan. Mpeemənə̄ taji wu pan nə̄ jeel wun̄ kas, mbədē nə̄ a mbii naashweep kə̄ gurum dē mo j̄ī nkaa wun nə̄, mo a mee mbii d̄īdik̄ dee, ntang shool ndəən dak kaa desə̄ sə. 3 Tajī kas. 13 Wun̄ a nkaa balkaa ndəən jeel dē gyet wū dee nkám̄ bál̄ fuū nkaa nen dē Naan wur Daa Jesu Kristi wur kə̄ shwaa, mbəkə̄ parpuus lē mo nsar fuū kas, mbəkə̄ nwun̄ tap mo d̄ī. dē gurum mon nnaa dedes wur agaak, bē wun̄ Dang nə̄ ret kə̄ shiimwaan fuū mo dee a mbii ngam kə̄ retnyit. 14 Katdang gurum mo sat̄ dē nə̄ ret kám̄ ngurum mo. 4 Katdang mwaan̄ mee pwoo debuū nkaa wun, mbədē wun̄ a nen̄ fuū nə̄ mo a deret, bē parpuus dē Daa Jesu mə̄ Kristi mo, bē wū cìn̄ retnyit, mbədē Riin̄ Kristi, dewur a káa nenkyeer təm̄ nə̄ mo, wur nNaan̄ dewur a dedes hakyeng wur ashak kā nj̄ī put̄ agaak, mbəkə̄ gurum mo naa wur dī jir, wun̄. 15 Dang katsdang mee gurum shwaajeel̄ bē wur ncin̄ mee mbiizuum̄ dē shang dē nii a mbədē wur cìn̄ mbii debish, kaa tukáa sə̄, koop nə̄ hakyeng nwun̄ nen dē wū dār̄ balbal̄. koo cìn̄ wat, koo ngulē pwoō ndəən mbii dē Mbiizuum̄ desə̄ nə̄ a dē ngha-nghan̄ dē baa nə̄ baa wur dəən nə̄ kas, baa kyeet kə̄ shwaajeel̄ ncam̄ wat kas. 5 Wun̄ jepzəlang mo, wū sham mənə̄ kə̄ mee mbii deret dəən nə̄, dē gurum kə̄ káa fuū mo ndə̄ nennen mo. Wun̄ jir, wū mon nkwoop nə̄ kas. Wū tap kə̄ káa fuū mo. Tajī shin̄ dedes nshak, kə̄ nwun̄ tong shī dak suk mee ngwē cìn̄ mbii debish, dē nə̄ nlē kə̄ wur mbee cìn̄ dak nshak. Mbədē nə̄ a rəran̄ ndəən lap nkyeet kə̄ kwat̄ mənə̄ kas. 16 Dang kat mee bə̄et̄ haal nNaan̄ nə̄nee: ““Naan̄ wur cii nenroop ngwē shwaajeel̄, a mbədē wur a ngutaa ndang mo, ““dangbē wur lē deret nkaa nen dē mo Kristi, bē tajī wur kat yitlwaan̄ kas, dangbē nā sham kə̄ káa fur mo.”” 6 Nə̄ aasə̄ bē wen̄ kə̄ sat̄ ret kə̄ wur kwoop Naan̄, mbədē gurum moo naa nwun̄ nə̄nee, ““wū sham kə̄ káa fuū mo ntōom̄ wur a ngwē mə̄ Kristi. 17 Katdang pee nə̄ wul nNaan̄ dewur kə̄ bal̄, mbəkə̄ wur diyeep wun̄ d̄ī, dē Naan̄ wur ntokdyeeel̄ ngurum̄ mo, bē wur katdang wur naapee nə̄ wul̄ wur nyit. 7 Mbii nshee a nkaa nen wur mo. Katdang Naan̄ wur dē moo daampee nwun̄ jir, bē wū lē mo ndəən nshee tokfyeel nə̄ a nkaa nen wur mo, bē a me sar nNaan̄, mbədē a wur tap wun̄ jir. 8 Tajī wū ncin̄ kā nen dē mo ciipwoō Naan̄ ne? 18 Nə̄ ā dee ntan̄ kas, dangbē wū tong shī gongpee, rəran̄ ndəən bə̄et̄ haal nNaan̄ nə̄nee: ““Katdang mbədē shaarlek fuū Ngujwaan̄ wur kə̄ mwaan̄ nə̄ nluk, mbəkə̄ nenderet mo kat bām̄, ““bē a mass-mass kaa mbwoor dē nə̄ wal kaadi nə̄ me nk̄at̄ nə̄ shibkish dē baa mo man Naan̄ kas nkaa tang ngwē dē nə̄ nse. 9 Wū dar̄ balbal̄. Tajī se?”” 19 Mbəmənə̄ nen dē mo shwaajeel̄, dē nə̄ ā shī rəbet̄ nNaan̄, bē nə̄ ret kə̄ mo sat̄ a ncin̄ mbii nNaan̄ bejeee dak. Tajī kə̄ermuut ya wun̄ kas. Wū deret mo. Kəzak, nə̄ ret kə̄ mo lekáa fur ndəən man nə̄nee, ““dyemnə̄n̄ fuū nen Jesu mo koō sar nNaan̄ dewur lē mo, kə̄ dewur gam̄ mbii mo a nə̄ ndəən nyil̄ desə̄, bē mon nkaa shwaajeel̄ kaadi wuū shwaajeel̄ nyaksə̄ sə̄. 10 Katdang wū shwaajeel̄ nə̄ mbee reppee lee, bē Naan̄ dē mbiī deret mo jir, moo put̄ ā pee wur d̄ī, wur dē gyet̄ wū pet̄ wun̄, mbəkə̄ nwun̄ tong d̄ī ashak kə̄ Kristi ndəən dedes wur, dē nə̄ dəm̄ ngha-ngha. A Naan̄ shikáa wur, wur nj̄ī dak wun̄. Wur nshin̄ bal̄ nwun̄, mbəkə̄ nwun̄ dār̄ d̄ī balbal̄ ndəən mbiī mo jir. (aiōnios g166) 11 Naan̄ wur lē kə̄ bal̄ wū nə̄ dee ashak kə̄ wun̄ jir. Amin. (aiōn g165) 12 A Silas bām̄ ghan̄ mbee ran̄ rep̄ wasika desə̄ nə̄, nwun̄. Wen̄ kə̄ naa wū a kaa dyemnə̄n̄ ndəən Kristi sə̄, dewur koop nə̄ hakyeng, dē gurum mak gāngkáa nkaa wur. Wen̄ kə̄ ran̄ pwoō desə̄ mo nwun̄, a mbəkə̄ nghan̄ caa pətuup fuū mo d̄ī. Wen̄ a nkaa sat̄ zeen nə̄ nwun̄ agaak nə̄nee, ““Naan̄ wur lē deret nkaa wun̄. 13 Ekilisyā dē nə̄

5 Wen̄ kə̄ mee mbii mbee sat̄ nwun̄, wun̄ dē wun̄ a nennen mo ndəən Ekilisyā. Wen̄ shikáa fen, an̄ a ngunan̄ kaa wun̄ sə̄. Gyet nyam, bē an̄ kə̄ naa shī yit̄ fen̄ kyeet kə̄ shwaajeel̄ dē gyet̄ Daa Jesu wur shwaa, dangbē nyaksə̄, ghan̄ kə̄ balkaa kə̄ wun, mbəkə̄ mo naa dedes Jesu d̄ī nā ndəən mun, dē Naan̄ wur woō nə̄ mmun̄ agaak. A mbəmənə̄, bē wen̄ kə̄ dāng pə̄ wun̄ nə̄nee, 2 wū naa nə̄nen Naan̄ mo. Nen̄ fewur lē mo nsar fuū, mbəkə̄ nwun̄ tap mo d̄ī. Wū tap mo kaadi ngukiyer təm̄ wur tap təm̄ wur mo sə̄, mbəkə̄ tajī mee mbii tung mo kas. Tajī wū cìn̄ dak nə̄ a kaadi mee gurum sat̄ nə̄, tāng wū cìn̄ sā kas. Dang wū cìn̄ dak shī pətuup məndong, kaadi

ndəən pee desə nyil mBabilon, de Naan wur kə
ten bilip nə, kaadî wur bilip wun sə, moo tok
kə wun jir. Làa fen Maak wur tok kə wun zak.
14 Wun zak, wu tok kə shak ndəən wal, kə nə
kám dí nənee, “wuu wal nshak kaa dyemnəən
de moo dəm ndang Jesu ashak sə. Wu yit kə
ryang nDaa Jesu Kristi nə tong ashak kə wun jir,
wun de wun a mə Jesu Kristi mo. Amin.

2 Pita

1 A wen Simon Pita, kərem kə laalep nDaa Jesu Kristi, kən ran wasika desə shidəm pee wun dì jir, wun nen de wun kə shinzeen de nə nciit kə munu, ndəən deret nNaan fun, kə Ngubam fun Daa Jesu Kristi. **2** Deret kə ryang mo dee a muu des hakyeng, ndəən man Naan kə Jesu Daa fun. **3** Naan ndəən dedes mə man wur, be wur kə ten bilip mun, mbəkə mun tong dì ashak kə wur ndəən dedes wur, kə ndəən deret wur zak. A ndəən ar desə, be wur cìn dak kə bal wur dedes, mbəkə wur cin mbii mo de mmun jir. Mbii de baa mun kə mo kas, kə mu kat seen de, kə mbəkə mun mwaan dì ndəən ar de nə ret nwur nyit. **4** A ndəən ar desə, be wur cin mbii mo mmun des, mbiizum de shang de gyet wur kə ten sat nə, wur ncin mmun. Wur cin mbii desə mo jir, a mbəkə ndəən mbiizum desa mo, be mun npwat ndəən mbii debish, de mo dì ndəən yil desə, de gurum mo fes rəbet mo. Dang wur kə ten pərep wun, mbəkə nwun tong dyen dì nNaan. **5** Mpeemənə, be wen kən sat nwun nənee, “kaadi wuu ten wu shinzeen nJesu Kristi, be wu gung, mbəkə shiimwaan fuu mo dee dì a deret hakyeng, kəzak, wu gung kə nwun man mbii mo dì. **6** Taji wu yit nə dee a man mbii mo bejee kas, dangbe wu gung kə nwun yaasuk dì. Kaadi wuu gung mbəkə nwun yaasuk dì, be wu dar balbal ndəən mbii deret mo jir, kə nwun shin dedes nNaan. **7** Kaadi wuu mwaan ndəən ar de nə shang nNaan sə, be nə ret kə wu tap kə shak a kaa dyemnəənshak mo sə. Wu wal ngurum mo jir. **8** Katdang wuu sat a ncin mbii deret desə mo dak, be baa man fuu de nə ndəən Jesu Kristi nə ndee a debuu kas, dangbe seen fuu nə mon nlàa-làa deret mo. **9** Dang nen de baa mo kə dyen de nə a mə Naan kas, mo a kaa vum de baa moo naapee kas sə. Mo mundər nənee, “Naan wur kə ten two dì mmo mbee shikbish de moo cìn. **10** Mpeemənə, dyemnaa mo, wen kən dang pee wun, mbəkə nwun dar dì balbal ndəən mbii desə mo, mbəde Naan wur kə ten pərep wun, kə nwur bilip wun, mbəkə nwun dee dì a nen wur mo. Katdang wuu cìn mbii deret nə mo, be baa wun nciam pal kas. **11** Nə aasə be, Naan wur wang polu nə nwun, mbəkə nwun del dì ndəən se mishkoom nDaa fun Jesu Kristi. Wur dewur a Ngubam fun. Mun ntong ashak kə wur mbe nghaa-nghaa. (aiōnios g166) **12**

A Mbəmənə, be kən sat nwun shidaar-shidaar, mbee lepan nwun nkaa mbii desə mo jir, koo di wuu ten wu man mo, kə kaadī wuu dar balbal ndəən zeen, de wu man mo. **13** Kaadī wen kudi kə seen ndəən nyil desə, be ghan naa nə ret, mbəkə nghan lepan dì nwun nkaa mbii desə mo shidaar-shidaar, mbəkə taji wu dee nsaam kas. **14** Wen man nənee, “ndəən rep pee lee, be yak ghan nyit nan mə yil desə nə dì, kaadī gyet Daa fun Jesu Kristi wur kám nwten nə, an cìn aasə. **15** Wen ngung hakyeng, mbəkə nghan lepan dì nwun nkaa mbii desə mo koo pərang ghe, koo abwoon de kən muut. **16** Gyet nyam be mu satpwoo nwun nkaa jì nDaa fun Jesu Kristi ndəən bal wur. Mbii de gyet mun nkaa sat nə nwun, baa nə a mee pwoo tongdiriyem de mo put a ndəən pan mu gurum mo kas, dangbe mun shikáa fun, be muu ten mu naa dedes wur shi yit fun mo. **17** Kaadī, gyet Jesu wur lap dedes kə dehai, pə Naan dì, be mun de gyet mu kələng, kaadī Naan dedes met jir wur sat mee pwoo nənee: ““Desə a Làa fen, de wen wal wur. “Di wur cìn mbii de mo ret nwten nyit zam.” **18** Mun shikáa fun, gyet mun dì ashak kə Daa fun Jesu Kristi nkaa dengiwak nNaan, gyet mu kələng doo de nə tong adeng sham. **19** Pwoo kə nensatpwoo kə Naan mo səet kám mmun agaak nənee, “mbii desə mo azeen-nzeen. Nə ret kə nwun lekáa fuu mo nkaa pwoo kə mo nə mo, mbəde pwoo mənə, nə a kaa ngyam de nə bangpee ndəən kwoo sə, wul kus kə ɓitmang mə puus mənə. Parpuus mənə, kaadī zar mangbit nə kàa put, be nwun naa mbii mo agaak ndəən dərēndərē ndəən pətuup fuu mo aasə. **20** Mbii de nə kəkoop nə met jir, be wen kən sat nwun nənee, “pwoo de gyet nensatpwoo Naan mo kə ten sat nə, de mo a rəran ndəən bəət haal mə Naan, baa mo put a ndəən pan mə gurum mo kas. **21** Mbəde pwoo de gyet nensatpwoo Naan mo sat, baa gyet nə put a ndəən pan mə gurum mo kas, dangbe gyet a Riin Debang mə Naan, wur del ndəən pətuup mmo, dangbe wur le kə mo sat mee pwoo de nə put a p ee Naan dì.

2 Dang gyet nyam, be nensatpwoo mə dung mo yol dì ndəən gurum nə mo, kaadī nensatpwoo mə dung mon nfel dì ndəən wun sə. Mon ncin kám debish, de nə nwat shinzeen gurum mo, be mon nciipwoo nkaa Daa Jesu Kristi nənee, “baa wudun man wur kas. Wur de gyet wurang mo ndəən shikbish fur mo, mbee mbii debish de

mon nkaa cìn nə. Be ndəən rep pee lee, be kwat mo ndəən dengnaan kas. Moo sat a nkàss mo de nə a mə jeel dedes nə njì taa nkaa mo, kə dak. 11 Nen lep Naan mo met nendifung desə nə ntwe mo. 2 Gurum mo des mon mmwaan mon mbal, be baa mo kas mo kəsə ntooom Naan ndəən shiimwaan fur de nə a mə naashweep. kas. 12 Nen desə nə mo, moo satpwoo debish Dang mon nle kə gurum sat mee pwoo debish nkaa mbii de baa mo manshii nə ndəre-ndəre nkaa zeen mə ar nNaan. 3 Nensatpwoo mə kas. Moo cìn mbii mo a kaa nen de baa mo man dung nə mo, moo rəbet mbii gurum mo aasə, mee mbii kas sə. Moo cìn mbii mo a kaa luwayil kə mo cìn dung mbəkə mo nək wun, kə mo mo sə. Di mo làa mo a mbəkə gurum mo yak kat mee ləbet dī. Pəgyet di yam-yam, be Naan mo twe dī nluwaa. Azeen-nzeen moo twe mo a dewur ntokdyeel ngurum mo jir, wur kə ten kaa luwayil mo sə, de baa gurum mo kudi kə dak shin, mbəkə wur shin kwat de mo mə mbii kələng səm mo kas. 13 Naan wur kwat mo shi debish de moo cìn mo. Peedi seen mmo nə jeel, mbee jeel de gyet mmo kə shin ngurum nkyes di azeen-nzeen, be nə kə jì wul kus. 4 mo. Nen desə nə mo rəbet a kələng shang mə Gyet nenlep Naan de mo cìn shikbish, be baa seen desə əjejee, be moo cìn pak mbii nə mo a Naan wur nyit mo kas. Wur yak mo be wur two nnaar puus. Shiimwaan mmo nə mo, mo a mbii mo ndəən tuun de nə a mə aawus, a bùbwoot yitlwaan pee wun di. Moo tong ashak kə wun shi tasek de nə a ma shool, ndəən pee de kwoo mbee se mbiise, dangfe moo tap ciir mbwoon de nə rap. Mon ntong a ndəən peemənə jiwul fuu, kə mo cìn mbii debish de mo shang mmo npuuus diyeel. (**Tartaroō g5020**) 5 Nendenyam, de di. 14 Duk lepan mo a nkaa mat mo, mbəkə gyet mo cìn shikbish, be baa Naan wur nyit mo de baa mo dár balbal ndəən ar Naan kas, be mo bejee, de Naan tap wur, mbəkə taji mee mbii nak nen mənə mo, mbəkə mo cìn mbii debish tung wur kas, mbəde gyet Nowa wur satpwoo di. Koo pəranghe, be moo leyit a nkaa mbii mə ngurum mo nə, mo cìn mbii deret. Nowa wur shikbish nə cam mak mo kas. Kat mo naa nen gyet mo cii kələng doo wur jir. Gyet a Nowa gurum mo. Gurum kaa mənə mo sə, be mon bar, kə gurum mo pwoovəl. 6 Gyet Naan wur ntaa ndər dyeel mə Naan. 15 Duk yit ar de ndəre twe yil nSodom kə nGomora shi wus, be mo nə, kə mo waa kə mwaan de a ndəən ar nBalaam dee a fwat. Yil desə mo dee a mbiikám ngurum lāa Beyor. Gyet Balaam wur a ngwe dewur fes mo, nkaa mbii de nə nkat nen de baa mo kə kələng shang mbee cìn mbii debish, mbəkə wur Naan ndəən pətuup fur mo kas. 7 Gyet nciit kə kat shool di. 16 Dangbe mo gwak wur mbee mənə, be wur 6am Lot de gyet wur a ngwe dī shikbish wur, dang nciit kə mənə, be jaaki wur ndəre. Gyet shikbish de gurum mo cìn, nə fes de baa nə kə cam sat mee pwoo kas, be nə sat daampree mpətuup wur zam, mbii debish de mee pwoo nwur kaa gurum sə, be njaakii nə le gyet nen debish desə moo cìn. 8 Lot wur a ngwe kə wur nook cìn nkyeet kə shikbish mənə. 17 de ndəre. Gyet wur tong ashak kə nenshikbish Das desə nə mo dee a kaa dung de baa moo am desə nə mo, wur naa mbii debish de moo cìn kas sə. Mo dee a kaa nluu de kut kə mang nə shidaar-shidaar, kə gyet wur kələng pwoo mo del shidəm kə nə sə, mbəkə taji nə jì kə fwan debish nə mo shidaar-shidaar zak. Shikbish de kas. Naan wur tap dak mee pee dəən nkò le di des mənə mo cìn nə, nə fes wàt pətuup wur mbee mo. 18 Moo leshap shi doo débal nkaa zam, mbəde gyet wur a ngwe de ndəre. 9 Mbii pwoo de baa mo kə mee koop nə kas koo dəben. de mo kə ten del gyet nyam nə mo, mo kám Mo gung mbəkə mo nək nen de mo nkaa pwat mmun nənee, “Naan wur man ar dewur mbám ndəən nen dī baa mo man zeen nə kas. Mo nen wur mo dī ndəən jwaan. Mbii desə nə mo gung kə mo dul nen mənə mo jì cìn shikbish, dī waak zak nənee, “Naan wur man ar dewur mo a mə ngaa, kaadī moo cìn sə. 19 Duk nkaa nkwt nen cìn shikbish mo, dī wur nle mo ndər tuwap shi səm mo nənee, “mo katpee mbee kə kar, jiwul parpuus diyeel. 10 Met jir, nə a cìn mbii de moo rəbet, dangfe mə mo nen de mbee nen de moo sat a ncìn mbii debish dak, mo sat pwoo mənə, mo a kərem mə shikbish. denan mo nə naa ncoor nə, kə mo waa ciipwoo Mbəde koo a mbemi de nə dee a mishkoom nNaan. Nenkám de mə dung desə mo, mo bal nkaa gurum, be ngwe mənə dee a kərem mbii mpətuup, kə císhik zam. Baa mee kəermuut kə nə. 20 Katdang gurum mo kə ten put ndəən ya mo mbee satpwoo debuu nkaa riin dedes de mbii debish nyil desə, de moo wat, mbəde mo

kə shinzeen nJesu Kristi, diewur a Ngubam fur. de baa nə ret kə nwun mundər nnə kas. Nə a Dangbe katdang mo waa ciir pətuup, dang kə nənee, “pee Naan di, be teer məndong nə a kaa mbii debish mo waa ya mo, kə mo se korong bit mo ngal sə, kəzak, bit mo ngal, 6e nə a kaa nkaa mo, 6e nə dee nənee, “ndəən peekyes nə, teer məndong sə. Duk a deməndong pee Naan 6e mbii nə mbish nkaa mo met dīnshee nə. 21 di. 9 Pak gurum moo pan nənee, “Naan wur ciit Katdang nə dee aasə, be ngyal gyet mon nnook zam, mbəde baa wur nkaa cīn mbii diewur kə man ar de ndəre nə, mbəde baa nə kakoop nə, ten sat nnə, mbii mənə mon ncīn kas. Baa nə kə gurum mo man ar nə hakyeng, dangbe mo aasə kas, koo dəben, Naan wur gung kə wun, a waa ciir pətuup fur mo, kə mo yit Wāar kə mbəkə wur shimpée de ngurum mo, mbəkə mo Naan nə kas. 22 Mbii de nə kat mo, 6e nə kám mmun nənee, “səmpwoo desə mo azeen de mo sat nənee: ““As waa baa dəəm se mbii de nə ka fuut, kə ntuus de gurum kə vwang, nə waa baa 6e Daa Jesu Kristi wur mbaajı. Wur baajı a nnə dəəm biring ndəən book.”

3 Wun de wen wal nwun sə mo, desə nə a wasika devəl, de wen kən ran nwun. nDəən wasika devəl sə nə mo, 6e wen kən lepan nwun nkaa mbii desə mo, de wuu ten wu man mo, mbəkə nə mii wun di, kə nwun dəm di ndang Naan shi patuup demandong. 2 Wen kən ran mbii desə nə mo, a mbəkə nghan lepan di nwun, kə taji wu mundər kas pwoo de pəgyet nensatpwoo Naan debang mo kə sat nə, nənee nə ncīn. Taji wu mundər nWāar de Daa fun Jesu Kristi, diewur a Ngubam fun wur sat nənee, “wu cīn mo kas. Gyet a wur nkaa satpwoo nə nwun shipo jeplep wur mo, diewur lep mo pee wun di. 3 A pwoo dīnshee de kən rəbet sat nə nwun ndesə. Wu man nənee, “kus kə kyes mə yil nə, 6e gurum mon yool ya cīn mbii de nə shang mimo nyit. Nen desə nə mon nyaa shwar ma bákpee, 4 kə mon nsat nənee: ““A me le dangbe baa Jesu Kristi wur jì, “kaadi gyet wur kə ten sat sə kas sii? “Puun fun mo kə ten murep, “dangbe mbii mo de a kaa pəgyet mo di sə, “nciit kə shee yil nə, baa mee mbii “shee di kas koo dəben.” 5 Nen de moo satpwoo desə, mo fes cii a nyang. Mo man nənee, “gyet nyam be Naan wur le deng kə yil desə a shi pwoo diewur sat. Wur dak yil nə shi am, 6e nə dee nə, yil nə put a ndəən am. 6 Nə aasə 6e, gyet Naan wur tu yil di mbít mana a shi am, kaadi gyet am dedes, nə jì paa yil nə jir sa. 7 Naan wur kə ten sat nənee, “deng kə yil deyaksə mo, mon ntong di mbe parpuus de wus jì caan mo jir hakyeng. Naan wur yit yil nə kə mbii de mo di jir, dang puus nə nwul diewur ntokfyeel ngurum mo jir, kə wur ntwe nen debish de mo cii kələng doo wur jir zak. 8 Wun de wen wal nwun mo, mee mbii məndong de nə kəkoop nə, kətpee tuwap di. Baa nə a dyen Naan kə mee gurum loom di kas. Wur rəbet kə gurum mo jir, mmo tuwap. 10 Jir kəsə, katdang pee nə wul, mman! Kaa jì wat, de baa gurum mo lepan nə, mee wat njì kas sə. Nciit kə mənə, be gurum mon nkələng mee dōo debal, a dēngnaan nə loom. Jir mbii de mo ndəən dēngnaan, kə de mo ndəən yil desə, mon ncaan jir. Dangbe yil desə kə mbii de mo ndəən nə jir, mon loom. 11 Kaadı wun kə man nənee, “mbii mo jir mon loom aasə, be nə ret kə nwun dak tong fuu mo, kə nwun tap di kə shiimwaan fuu mo. Nə ret kə seen fuu mo dee a dēbang, kə nwun lesuk ndəən sar Naan kədəng-ndang. Kə nwun kələng doo wur ndəən mbii mo jir. 12 Wu leyit nkaa parpuus de Naan wur mbaajı ndəən yil desə zak, kə nwun cīn mbii mo ndəən ar deret, de nə nle kə puus mənə jì wul di kəlak-kəlak. A puus mənə, a de dēngnaan nə ncaan. Dangbe nə loom zak, kə mbii de mo ndəən dēngnaan jir kə de mo ndəən yil desə, mon ndee a fwat, baa mee mbii ndee di kas koo dəben. 13 Dangnaan wur kə ten sat mmun nənee, “wudin mbaa dak mee dēngnaan kə yil depoo mo de, a pee de mbii mo jir mon ndee di ndəre-ndəre. A mbii de muu leyit nkaa nə mənə. 14 Wun de wen wal nwun mo, wen kən sat nwun nənee, “kaadı nwun naa puus mənə, pardı Jesu Kristi wur mbaajı, be wu gung kə mwaan fuu mo dee di a diiret, mbəkə wu tong de ryang ndəən wur. 15 Wu man nənee, “mbii de nə le dangbe Daa fun Jesu Kristi wur gung, a mbəkə nwun wu katpee di mbee bar. Dyemnəən fun Pool, de mu wal wur, wur cīn dak kə seen de Naan shin wur, mbəkə wur kám mbii mo di nwun, kaadi wur ran wasika wur nwun. 16 nDəən wasika wur mo jir, 6e wur kə sat mbii desə mo nwun jir. nDəən pak wasika wur nə mo, 6e nə luk mbəkə gurum manshii pak pwoo nə mo. Nen de baa mo kə seen kas, nen de baa mo dar balbal kas, moo ciir kə mbii diewur sat nə mo. Kaadı

mo ciir kə pwoo de mo ndəən bəət haal nNaan sə. Mbii de moo cìn desə mo, moo dul a dyeel Naan jì nkaa káa moo. **17** Dang wun, de wen wal nwun mo, wuu ten wu man mbii desə mo. Mbəmənə, wen kən sat nwun nənee, “wu tap kə taji nen de mo cii Naan, mo le kə nwun táa wu pal ndəən shikbish mmo kas. Kaji wu shínpee mmo, kə mo le kə nwun yol wu yit peedar fuu deret nə kas. **18** Dang nə ret kə nwun sekyeen ndəən ar deret, mbəkə nDaa fun Jesu Kristi, dewur a Ngubam fun wur kám deret wur dí nwun, nkaashak nkaashak, mbəkə nwun sat a nwurang ndəən wal wur. Mu yit kə gurum mo shin dedes dí nwur nyaksə kə mbe ngha-ngha.

Amin. (**aiōn g165**)

2 Joon

1 Lepran desə nə put a nsar fen ngunan, dəm
pee wii dì, mat dēbəbəlip pee Naan kə jep fii
mo. Wii de wen kən wal yi ndəən zeen, baa a
wen bejee dak kas, dang kə jir nen de mo man
zeen nə. **2** Mbəde zeen de nə tong ndəən mun
yaksə, nə ntong ndəən mun ɓe vit. (aiōn g165)
3 Daa Naan puun Làa wur Jesu Kristi, mo cìn
deret mmun, kə mo naa mun shi yit naajeel, kə
tongryang. Desə mo ndee ashak kə mun ndəən
zeen kə wal zak. **4** Nə ret nwén nyit zam, mbəde
wen kat pak jep fii moo mwaan ndəən zeen
nə, ncíit kə kaade puun wur sat nee, mu cìn
sə. **5** Yaksə wen kə dang pee yi naa, yi yit kə
mu walnshak. Baa desə nə a mee wàar depwoo
de wen ran nə nyi kas, dang a de mun kə nə
pəgyet de nshee, nfang nə mu walshak. **6** A wal
nə ndesə, nee, mu mwaan ndəən wàar wur mo.
Desə nə a wàar nə, kaade wuu kələng nshee
sə, nee, wu mwaan ndəən wal. **7** Nennumpee
mo des, mo kə del de ndəən yil nə jir. Nen de
mo Cíipwoo nee, baa gyet Jesu wur jì ndəən yil
desə a ndəən nan kas. Kiyet nə manə mo a
nennumpee mo, kə a mo a shaarlek Kristi. **8** Wu
tap kə káa fuu mo, mbəkə taji wu ɓaam mbii de
gyet mu ten cìn dak mbə nə sə kas, dang wu
gung, kə kwat nə gam dì. **9** Koo a wii de wur
dəm akyeen, dang katdfang baa wur mwaan a
ndəən kám Kristi kas, ɓe baa wur kə Naan kas.
Dang jir ngwe de wur sekyeen ndəən kám Daa
Jesu, ɓe gwar mənə kə Naan Puun kə Làa ndəən
pətuup wur. **10** Katdang mee gurum jì pee wun
dì, dang baa gwar mənə jì aa kám desə nwun
kas, ɓe taji wu lap wur wu le ntulu fuu mo, koo
wu kaat gwar mənə kas. **11** Mbəde jir ngwe de
wur lap nen mənə mo, ɓe wur ɓalkáa ashak kə
nen mənə ndəən dak dəbəsh mo. **12** Koo de wen
kə mbii mo des mbə ran mo nwun, ɓe baa wen
nran mo nwun shi haal mə ɓəət haal kə ing kas,
dang wen kən lepan nee, wen njì kən naa wun
de, kə mu katpwoo de ashak zak, mbəka retrnyit
fun nə gam de. **13** Jep dyemnəən fii dēbəbəlip
pə Naan, moo tok kə yi.

3 Joon

1 Lepran desə nə put a nsar fen ngunan, dəm
pee waa Gayus de, de wen wal nwaa ndəən
zeen. **2** Shaar fen, wen kə dangnaan mbə nwaa,
mbəkə a kat deret de ndəən mbii mo jir, kəzak,
mbəkə a tong de nkoom, kaade seen fwaa nə
kat deret sə. **3** Nə ret nwien nyit zam, kaade pak
dyemnəən fun mo jì satpwoo deret nwien nkaa
waa nənee, aa dar ɓalɓal ndəən shinzeen nə, kə
kaade aa mwaan ndəən shinzeen nə sə zak. **4**
Baa mee retnyit de wen də nə waa met ndesə
kas, kə wen kaləng nnə, jep fen moo mwaan a
ndəən shinzeen nə. **5** Shaar fen, aa dar ɓalɓal
ndəən zeen de aa cìn nə mbə dyemnəən fun
nendəm ndang Jesu mo, jir kə də mo məzep
mo. **6** Mo kə satpwoo Eklisiya mo nkaa wal
fwa nə. Kuzuk a ɓam mo ndəən mwaan mo,
nkaa ar də nə shin dədes Naan dī. **7** Mbədə mo
yool yaa mwaan nə a mbə som kə Daa. Baa mo
nwaa lap mee ɓam pee neen kùm mo kas. **8**
Mbəmənə, nə ret kə mun mu lap nen mənə mo
ndəən lu fun mo, mbəkə mu dee de a shaar dak
di ashak ndəən zeen. **9** wen kən ran mee mbii
Eklisiya nə, dang Diyoturifis de wur fes leshin a
dī nshee, wur bə kaat mun kas. **10** Katdang wen
jì, bə wen ndul diyen fuu shinji kaa bii de wur
nkaa cin ne, Pwoo debuu de wur naa nsat nə
nkaa mun. Baa mənə mak wur kas, dang wur
cii kaat pak nen dəmdang Jesu, wur cii nnen
de moo pə rəbet kaat mo ka wur put ke mo
ndəən Eklisiya ne **11** Sharfen, taji a kam cin bii
də bish mo kas, Dangbe a kam a deret mo. Koo
a weyii de wur cìn mbii deret, bə gwar mənə a
mə Naan. Jir ngwe de wur cìn mbii debish, baa
gwar mənə kə naa Naan kas koo lee. **12** Gurum
mo jir mo satpwoo deret nkaa Dimitiriyus, har
zeen nə shiká fir. Mun zak muu sat dəret nkaa
wur. waa man nənee, mbii camkat fun nə azeen.
13 Wen kə mbii mo des mbə ran mo ngha, dang
baa an nran mo ngha a shi haal kə ing kas. **14**
Wen kə lepan nə, an naa ngha, dangbə mun
leshap kə shak yit kə yit. Tongriyang ashak
kə wun. Shaar də pee dəsə mo lep kə tokshik.
Tokshik kə shaar də peemenə mo shi səm.

Juud

1 Juud kərem Jesu Kristi, dyemnəən njemis,
Pə ran lepran dəsə shidəm dəm pee nen də
Naan pərep mo, de Naan puun wur wal mmo,
kə mo dee a de fufwang ndəən Jesu Kristi. **2**
Naajeel, kə ryang, kə wal wur, mo naa nwurang
ndəən wun dak. **3** Sharfen də hakyeng mo, gyet
dyeen fen mbə kə wen ran də wun nkaa bām de
mun kə nə ashak. Dang mee bii le an ting kə
nghan ran nwun, mbəkə wen caa wun, kə wun
seykeen dī ndəən lek, mbə shinzeen de Naan
wur kə ten shin nen wur de bang mo. **4** Mbəde
pak gurum mo dī, de mo kə den a də dyeel kə se
mo pəgyet kə jī del ndəən wun a səsok. Nen de
mo ciir kə pwoo Naan kə dəret wur, mbəkə mo
katpee cīn mbii debish mə nan mo dī. Kəzak,
mo cīi Daa Jesu Kristi. **5** Ko de wuu ten wu man
mbii desə mo jir, an pə rəbet ye wun, kaade
gyet Naan wur put kə nen Izrel mo nyil Ijip.
Dang nbwoon mənə, 6e gyet Naan wur təkook
nen de mo cīi shinzeen. **6** Kəzak, nenlepnaan
de mo yaa peetong mulki mo retret kas dang
mo yit peetong fur mo, 6e mo bwoot mo shi
təsek də ngħa-nħa ndəən peede nə nkwoo,
Naan wur le mo a npeemənə, har parpuus dyeel
nən njī wul. (aiōnios g126) **7** Nə akəsə zak, Sodom
kə Gomora, kə yil de mo kus kə mo. Gyet yil
desə mo shin kāa fur mo, mbə cīn ngaa kə mbii
debish mo. Mo dee a nbiikam nen lap kwat
nshikbish de mo ndəən wus de nə dəm ngaa-
ngaa. (aiōnios g166) **8** Nə a ndəən ar desə, 6e nen
desə mo naa suun mo, de nə le mo waa ciir cīn
shikbish nkaa sut fur mo. Mo cii dedes Naan, kə
mo satpwoo debish nkaa nendaret mo de mo,
ndəən dengnaan. **9** Mbii de koo a Makiyel de
wur a ngwe dedes mə nenlep mo, baa wur mak
sat nə kas. Kaade gyet Makiyel kə gujwan mo
jiir nkaa kūm Mosis, 6e baa Makiyel mak wang
pwoo, mbəkə wur fələp gujwan de kas, dang
wur sat nənee, "Daa ngwak ngha!" **10** Dangfe
nen desə mo can mbii mo jir de baa mo manshi
nə kas, kə mbii də mo manshi nə shi pan mə
nan, mo a kaa long mo sə. A mbii mənə moo
waa ciir təkook kə mo. **11** Jeel mbə mo, Mbəde
moo mwaan a ndəən ar Keen, kə tang ləbet
mo ndəən ar de gyet Balaam Dəldəkə, Mo kə
təkook kə mo ndēen təkook kə pee Kora. **12**
Nen desə mo a mbii naashwep dəən kuur fu
de mə walshak fu, kaade mo pə se mbiise kə

wun nnen kəermuut. Mo a kaa nen naa long de
moo tap a kaasut bəjee dak. Mo a nluu de nə
kə fwan kas də kut kə mang del seet kə nə sə.
Mo a təng de nə cii lāa-lāa harwaap jī mang
sə. Təng de mo kə bwan seen nə, kə nə dee
a də mumuut sə. **13** Mo a am de kut kə chut
nə balbal ndəən bahar. Mo woo təfil mə mbii
naashweep de moo cīn mo zak. Mo a zar de
moo mwaan. Naan wur tap dak mee pee ntun-
ntun, derap shekshek, le mbə mo ngha-nħa
(aiōn g165) **14** Enok, wur a dang depwooval ndəən
ciirem Adam, wur satpwoo nkaa mo nənee, "Wu
naa, Daa wur kə jī kə nenlep wur debang mo
ngal nkaa ngal mo, **15** mbəkə mo tokdyeel dī ko
weyii, kə mo candyeel dī mo jir mbə dak debish
de mo kə cin, Kə jir pwoo dəbuu de nenshikbish
desə nə mo kə ten sat nkaa Naan." **16** Nen desə
mo naa nkatpwoo ndom ndom, nenyapdebish
ndəən nnyee mo, nen də mo tong a mə cin
butdeet, mo kə canpwoo nkaa sut, dang mo
caa gurum mo ar debish mbə kat ləbet fur. **17**
Wun sharfen mo, wen wal nwun sə, tajj iwu
munshik mbii de gyet jeplep Daa fun Jesu Kristi
mo sat nwun. **18** Mo sat nwun nee, "Ndəən teer
mə peekyes nə mo, be nənbákpee, mo njī put,
Nen de moo mwaan a ndəən coor mə nan fur
mo." **19** A nen desə mo, a nen də mo kə jī kə
bəkshak ndəən wun, A mo a nen de mo coor
mbii debish mə yil desə shi məse fuu mo, baa
mo kə Riin nNaan kas. **20** Dang wun, sharfen mo
de wen wal nwun, wu dyiksuk ndəən shinzeen
fuu debang, dang Wuu leshap kə Naan dəən
Riin Debang zak. **21** Wu lesuk fuu mo ndəən wal
Naan, kaade wu leyit nkaa naajeel nDaa Jesu
Kristi mbəkə wur ji kə wun dī ndəən seen də
ngaa-ngaa. (aiōnios g166) **22** Wu naajeel nen de mo
dee nket-nket kə wun, **23** Wu bām pak mo bəkə
wu put kə mo dī mbut nwus, kə mbə pak mo,
bə wu naajeel, reep kə kəermuut. Dang wu cii
lēe mo, Mbəde lēe nə kə ten dee a derap shi
shikbish fuu mo. **24** Pə wur de wur mak fwang
wun, mbəkə tajj iwu tāa wu pal kas, kə wur njī
kə wun ntoom dedes Naan ndəən retriyit, baa
kə mee rap kas. **25** Mu shin ram nNaan dewur
mbəshin a Ngubām fun, kə ram, kə Dəhai, kə
mulki, kə dedes kə bal, ndəən Jesu Kristi Daa
fun, pəgyet de yam-yam, ji wul yaksə, kə har
ngaa-nga! Nə a kəsə. (aiōn g165)

Suun

1 Suun mə Jesu kristi də Naan Cin wur Kə wur woo də karem fər mo mbii də mo kus kə ji. Jesu Kristi wur lep ngulep wur dəm pee karem wur Joon də, mbəkə wur woo mbə desə mo de nwur. **2** Joon wur kə ten sat agaak mbii de wur kə naa mo jir, kə wur ten ran pwoo kə Naan de Jesu Kristi woo mo nwur nnee, na a zeen. **3** Koo a weye, de wur tang bəəthaal desə nə, 6e wur nkət dəret, kə nen de mo lekom mbə kələng pwoo desə nə de Naan kə woo nə, kə moo cin mbədə nə sat, be mo nkət deret, mbədə pee nə kə wul kus, mbəkə mbə desə nə mo ngam də. **4** Wen Joon kən tok kə Ekəlisya de pwooval sə mo, de mo ndəən yil Eshiya. Naan wur naa wun shi yit naajeel wur, kə wur cin tongryang nwun zak. Naan de wur de yaksə, de pəgyet wur de yam, kə de wur ndang jì, kə Riin de pwooval nə mo, de mo dar ntom kə Naan a peetong wur dədes. **5** Kə Jesu Kristi, de wur a langteng de a zeen, wur a dinshee, de mo shee yool kə wur a peemúut, kə zak, a wur a Mishkoom nkaa mishkoom de mo ndəən yil desə jir. Wur wal mmun a mbə muut de wur beer toom fin, be wur fween mun mbüt shikbish fun mo. **6** Wur le mə dee a mishkoom mə pris mo, mbəkə mə seyil de nNaan puun wur. Ram, kə iiko, mo dee a mə Jesu Kristi mbə ngaa-ngaa. Nə aasə! (aiōn g165) **7** Wu naa, wur pə jì nkaa nluu. Gurum mo nnaa wur jir, mbe kə nen de gyet mo shulang wur. Gurum de mo ndəən yil desə jir, mo nwäl maap mbə wur. Nə ndəən aasə! Nə aasə. **8** Daa Naan dedes wur sat nənee “a wen de shee kə mbə mo, kə kyes kə mbə mo jir zak. Naan de wur de yaksə, wur de yam, kə a wur pə jì zak.” **9** A an, Joon dyemnəən fuu ngudəm ndang Jesu, an a memee ndəən wun nen de wuu gung kə shwaajeel, mbədə wun a dər Mishkoom Kristi. An mee laayil, de am neer nə cərkaat, de moo pet nə a Patmos, mbədə gyet an kən satpwoo Naan nə gurum mo, de Jesu wur shin langteng ne. **10** Parpuus kə Daa, be Riin Naan wur jì del ndəən an. Dangbē wen kələng mee doo dedes, kaa wal kə feer sə. Pə leshap mbwoon fen. **11** Doo ne sat an nənee, “A ran mbədə waa nkaa naa nə, kə a lep kə bəəthaal nə də Ekəlisya depwooval sə mo, de mo nyilkaam, Afisus kə Simena, kə Pagamum, kə Tayatəra, kə Sardis, kə Filadelfiya, kə Lodisiya.” **12** Wen cər mbəkə an

naa ngwe de wur katpwoo nə də. Kaadé an cər, 6e an naa, peelee ngyem mo pwooval, de mo dak mo a shi zinariya. **13** Nnaar kə peelee ngyem de pwooval desə nə mo, 6e an naa mee gwar wur dar də, de wur lapshak kə Lāa Gurum. Wur lep mee nlar de nə sham wul wur nkawkhii, kə wur bwoot mee teng sə cər nkaa tuur wur, de mo dak mənə a shi zinariya. **14** Shwepkáa wur nə mo piyaa kaa shuu sə, kə nə kaa door sə. Yit wur nə mo lapwus kaa liis kə wus sə. **15** Shi wur mo məlep, kaa shool deməlep, de mo tap dak shi wus mbəkə nə dee a dəret sə. Doo wur nə a kaa wal kə am de moo sham mpətuul sə. **16** Wur kə zar mo pwooval nsarse wur, kə mee kwai dī se put pwoo wur de nə se koop weet. Yit wur nə fes bangpee hakyeng kaa puus a naar sə. **17** Kaadé an naa wur, be an taa nyil nder shii wur kaa an kən mumuut sə. Be wur le sarse wur nkaa an, dangbē wur sat nənee, “Taji kərmuut yaa waa kas. A an a dinshee, kə a an a kyes ne. **18** A an a de mmeen. Gyet an kən muut, mbe yaksə, be an kə seen. Wen ntong de kə seen mbe ngaa-ngaa. Wen kə mbii wang peemúut, kə peedəm kə nen mumuut mo, a sar fən. (aiōn g165, Hadēs g86) **19** “A ran mbədə aa ten a naa mo yaksə, kə mbədə waa nkaa naa mo, kə mbədə mo mbə jì. **20** A desə nə a shii kə zar desəok de pwooval de mo nsarse fen, kə peedar mə ngyem de pwooval de mo dak a shi zinariya. Zar de pwooval nə mo, a mo a nenlep kə Ekəlisya de pwooval nə mo, kə peedar kə ngyem de pwooval sə mo, mo a Ekəlisya de pwooval nə mo zak.”

2 “A ran shi dəm lep-Naan de Ekəlisya di Sarduis wur den Ekəlisya de nən nyil Afisus nənee, “Lep desə nə, a pwoo de nə put mpwoo kə gwar de wur kə zar mo pwooval nsarse wur sə, de wur mwaan nnaar kə peelee ngyem de pwooval sə mo, de mo dak mo a shi zinariya sə. **2** Wen man dak de wun kə ten cin nə, kə jeel fuu, kə gung fuu zak. Baa wuu shaar kə nendebish mo kas. Wuu cam shiimwaan kə nen de mo sat nənee, “wudun a jeplep Jesu mo, mbe baa mo a jeplep Kristi kas. Wuu ten wu man ne, moo cin a dung. **3** Wu gung, koo de wun nkaa shwaajeel mbə səm fen, be taji wu baa mbwoon kas. **4** Amma an de kə mee mbii məndong nkaa wun de an kən rəbet sat nə nwun. Baa wu kudi wuu wal nghan kaa de gyet wuu wal an nshee sə kas. **5** Taji wu mander nshiimwaan fuu de

yet yam, akudang wuu taaa wu pal sə kas. Wu kə kom, mbə kələngpee, 6e wur kələng mbəde tuwap, mbəkə wu baa wu mwaan de ndəən ar Riin Naan wur nkaa sat nə Ekəlisya nendəm nə, kaa gyet yam sə. Katdang baa wu tuwap kas, ndang Naan mo." Ngwe də wur se koorong, 6e be an mbə jì, kə an mang peele ngym nə de a nghan ncin pak man de nə a səsok nwur. Kə peedar ni. 6 Dangbe mbə mbiil məndong de an zak, an ncin jwak depiyaa ngwar nə, kə səm kə kwoop wun mbə nə a ndəsi, baa dyeen wun depwoo a rəran dī kə nkaa jwak nə. Gwar de mbə dak nen Nikolaitan mo kas, kaadə baa nə a wur nlap jwak nə, 6e a wur man mbəde mo dyeen fen kas sə. 7 Ngwe de wur kə kom, mbə ran nkaa nə bejee dak. 18 "A ran lep dəm pee kələngpee 6e wur kələng mbəde Riin nə nkaa ngulep Naan de wur tap kə Ekəlisya de nən nyil sat nə nendəm dangnaan mo, "Ngwe de wur se nTayatəra nə, Lep desə nə put a mpwoo kə Lāa koorong, 6e an ncin pee nwur se laatəng de na kə Naan de yit wur moo lapwus kaa mbəlem kə a mə seen, de nə kaa ndəən bong kə Naan." 8 wus sə, de shii wur moo malep kaa shool de mo "A ran lep dəm pee ngulep Naan de wur dəən tap dak nə sə. 19 Wen man dak fuu mo, kə wal Ekəlisya de nən nyil nSimena nənee, "Lep desə fuu, kə cinzeen fuu, kə dak 6am de wu cin mo, nə a pwoo de nə put mpwoo kə gwar de wur kə gung fuu, kə zak, yaksə 6e wun nkaa cin daf a dinshee, kə a wur a kyes kə mbə mo jir, de nə met de gyet wu cin mo nshee. 20 Mbə jir gyet wur kə muut, mbe yaksə wur kə seen. 9 kəsə, be an kə mbə desə mo nkaa del deka dasə Wen man shwa jeel fuu mo kə jeel fuu, kə zak, moo nkaa wun. Mbəde wu tap wu kiyee mat de nghan man nənee, "Jir kə sə wun a nerlong mo. moo pet war a Jezebel sə, de war pet set a mat Wen man pwoo debish mə nen de moo lesut a satpwoo kə Naan. A shi ar kám war, 6e war le nen Yahudi mo, 6e baa mo a nen Yahudi mo kə kərem fən mo cin mbə debish mo kaa cin kas. Mo a nen kə ngujwaan mo. 10 Taji wu kat ngaa, kə se mbiise de mo kə ten cin nkùm. 21 mee kəermuut nkaa jeel de wun mbə shwaa nə Wen kən shin pee nwar, mbəkə war tuwap də, kas. A kəleng, nGujwaan wur cam wun. Wur be war cii tuwap mbə shikbish war, de nə a mə nle pak fuu mo ndəən lushoot, wun nshwaajeel ngaa. 22 Wen nle kə shwal yaa war də, kə nen mbə teer mo kaapaat. Mbe wu gung, taji wu cii de moo cin ngaa ashak kə war, katdang baa mo an kas, koo de mo ntətwe wun, 6e wu gung, tuwap kas, kə mo nook cin mbiil debish mənə mbəkə an cin biikaa koorong mə seen dedes mo kas, be nghan shin jeel mo. 23 Wen nle kə nwun. 11 Ngwe de wur kə kom, 6e wur kələng jep war mo murep kə shwal, mbəkə Ekəlisya mo mbəde Riin wur nkaa sat nə (Ekəlisya) nendəm jir mo man di nənee, "an a ngwe de an kən man ndang Naan mo. Ngwe de wur se koorong, 6e pan de nə ndəən pətuup gurum mo, kə zak, an baa muut de val nən ntung wur kas." 12 "A kən leng pətuup mo mo. Wen nkawt koo a weye ran lep dəm pee ngulep Naan de wur Ekəlisya nciit kə dak de ngwe nə kə ten cin. 24 Yaksə de nen nyil Pagamum nə, Lep desə nə put a kən nsat wun koor nen Tayatəra, de baa wu lap mpwoo kə gwar de wur kə kwai de nə se koop kám nə kas, baa wu man mbiil debish, de gurum vel sə. 13 Wen man, npee de wuu tong dē nə, 6e moo pet nə a de səsok ndər mə Shetan kas, ngujwaan wur kə le mpeetong fən a pee mə nə. baa an le teng kaa wun kə mee leeton kas. 25 jir kəsə 6e wuu yaa səm fən balbal. Baa wu nyan Wu dər balbal ndəən mbiide wuu ten wu kám, shin zeenpwoo fən kas, kaadə gyet dəən teer dang mbaa njì. 26 mbe gwar de wur se koorong, mə Antipas mo ngucin langteng fən mbə mo tu dang wur cin dyen fən, dəm sul, an shin bal wur ndəən yilkaam fu peede shetaan kə tong. nkaa yil nə mo. 27 Mo ncin mulki nkaa yil nə 14 Mbe an kə rep pak mbə mo lee nkaa wun. mo, a shi kám shool, dang mo mpyan mo, a kaa Wun kə pak gurum mo nnaar fuu, de moo dəm tuulwan de gurum kə piin nə sə, kaade wen a ndang kám mə Balaam. Gyet a Balaam wur kən kat bal nsar puun fen sə 28 be an nshin kám mBalak, kə wur gangkwak nen Izrel mo, zar mangbit ngwar məna. 29 Ngwe de wur kə mbe gyet mo shin shikbish mbə se mbiise de kom, mbə kələngpee, 6e wur kələng mbəde Riin gyet mo kə ten cin nkùm, kə cin mbə debish mo Naan nə sat luu Naan nə mo" kaa ngaa sə. 15 Kəzak, wun kə nen de moo dəm ndang kám nən Nikolaus mo. 16 Wu tuwap, kas be an kus kə jì, kun cin lek de kə wun, shi kwai 3 "A ran lep dəm shi dəm ngulep Naan de Ekəlisya de nən nyil nSardis nənee, "A lep nə ndesə, de nə put a mpwoo kə gwar de wur kə fən de nə jì put mpwoo fən sə. 17 Ngwe de wur

Riin Naan mo pwoovəl, kə zar mo pwoovəl zak. Naan fen, Jerusalem depwoo, de nə tong a deng Wen man dak fwa, waa le ka gurum mo pan sham pə Naan fen də, kəzak, an nran səm fən nnee, waa de kə seen, mbe waa a demumuut. 2 depwoo nkaa mo. 13 Ngwe de wur kə kom mbə A yool atəng, mbəkə a fwang rep koor seen de kələngpee, be wur kələng mbəde Riin Naan wur nə dee nə de, mbəkə taji nə səet muut kənding- nkaa sat nen dəm ndang Naan mo.” 14 Gwar nə nding. Wen naa, baa shiimwaan fwa nə a deret sat nghan nənee, “A ran lep dəm pee ngulep nyit kə Naan kas. 3 Məbəmənə, be nghan kən sat kə Naan de wur tap kə Ekəlisya de nən nyil nwaa, a pan mbəde gyet aa ten a kələng mo, nLodisiya. “Lep desə nə put a mpwoo kə gwar de gyet mbe aa lap mo. A cinzeen mənə mo de moo pet wur a Amin. Shi kə mənə nənee, balbal. A yool, Katdang baa waa yool kas, be an ‘nə aasə’ Wur a ngwe de azeen-nzeen, kə wur a mbaajı a kaa wat sə, de baa waa mman parpuus langteng de azeen. A wur a kuk kə mbəde Naan baaji fən nə kas. 4 Mbe rep pak gurum mo de, wur le mo jir. 15 Wen man dak fwa, baa waa a nyil nSardis, de mo tap le lée mo mo a debang. dezuum koo detal kas. Ngyel de waa a dezuum, Nen mənə moo mwaan ashak kə nghan. Mo koo detal. 16 mbəde waa anaar-anaar, baa waa a nlep lée depiyaa-piyaa mo, mbəde shiimwaan detal kas, koo dezuum kas, mpeemənə, be an fur nə mo ret. 5 Nen de mo se koorong, be mo mbe wut waa put akyee mbut mpwoo fən. 17 Waa nlep lée depiyaa-piyaa mo zak. Baa an ncəm tu sat nənee, “waa kə long, kə waa kat mbii mo jir! səm mo ndəən bəəthaal ma nenseen mo kas. Məbə baa aa rebet mee mbii kas. Dangbe baa waa Kə lep wur mo, be an nsat agaak ne, mo a nen man nə nghaa kə mbii kas, nghaa bii yitmawaa, fen mo akyeen Naan, kə kəkyeen Jeplep wur ngu jeel, vuum, kə ngum. 18 Wen pə shin kar mo. 6 Ngwe de wur kə kom mbə kələngpee, wun kə wu seet zinariya dəret də mo dak shi be wur kələng mbii de Riin Naan wur nkaa sat wus pə nghan mbəkə a dee de a ngulong. A seet nə nen lu Naan mo.” 7 “A ran lep dəm pee lée depiyaa mo pə nghan dī, mbəkə a paa gum ngulep Naan de wur kə tap Ekəlisya de nən bii naashweep fwa dī. A jī a seet yen mə yit zak, nyil nFiladelfiya. “Lep desə nə put a mpwoo kə mbəkə a le də nyit fwa mo, mbəkə a naapee dī. gwar de wur a debang kə wur azeen. A wur kə 19 Nen de wen kən wal mo, a mo a nen de kən makuli kə Devid. Katdang wur wang pwoolu nə, gwak mo inn le more kaa ar. Məbəmənə, be wu be baa mee gurum mak shoot nə kas, kə zak, dər azeen-nzeen, mbəkə wu tuwap dī. 20 An katdang wur shoot pee nə, be baa mee gurum səsə kən dər mpwoolu nə pə bwap pee. Katdang mmak wang nə kas. 8 Wen man dak fwa. A naa, mee ngwe kələng doo fen, dəng gwar nə wang an kən ten wangpee nwaa, de baa mee ngwe pwoolu nə, be nghan ndəən lu nə, mbə mmak shoot nə kas. Wen man nənee, “koo de nghan se mbiise ashak kə gwar mənə, kə gwar baa bal fwa nə des kas, be waa aa dər balbal mənə nse mbiise ashak kə nghan zak. 21 Gwe ndəən pwoof fen, kə zak, baa waa ciipwoo nənee de wu se koorong, be wen shin pee mo, mbəkə a nook man an kas. 9 A kələng, an nle nen mə mo tong de ashak kə nghan nkaa mbetong mə ngujwaan de moo le sut a nen Yahudi sə mo, mulki fen, kaade gyet wen kən se koorong sə. mbe baa mo a nen Yahudi mo kas, moo cin a Wen kən tong ashak kə puun fen nkaa mbətong dung. Wen nle kə nendung desə mo jī kurum mə mulki wur. 22 Ngwe de wur kə kom mbə ntoom fwa, kə nder shii fwa, kə mo man de kələngpee, be wu kələng mbəde Riin nə nkaa zak nənee, “an wal nwaa. 10 Kaade aa ten a sat nə lunaan mo.”

keer war fen sə mo, kə gung zak, mpeemənə be nghan ntap kə waa, mbəkə taji mee mbii tung waa kas, ndəən teer mə jeel de nən ndəang jī nkaa yil nə, mbəkə na cam gurum mo de jir ndəən bəm-yil ne. 11 Wen ndəang jī kəlak-kalak. A yaa mbəde waa kə nə balbal, mbəkə taji, mee gurum mang zuum mə koorong nə kas. 12 Jir gwar de wur se koorong, be an nle kə war den a kaa ndwet mə Lu Naan dedes Naan fen. De baa nə ncəm put de ndəən Lu Naan nə kas. Wen nran səm Naan fən nkaa mo, kə səm mə yil

4 Abwoon mənə, be an diyeep yit fən. Be an naa mee polu de nə a wuwang ndəən dəngnaan, be an kələng doo de nə wal nciit kə feer, de dī nə katpwoo kə an nshee. Nə sat an nənee, “A kāa mpesi. Wen nkám nwaa mbəde ting mo ncın abwoon mbii desə mo.” 2 Abet-Abet, be Riin Naan wur jī del ndəən an, dangbe ndəən dəngnaan, be an naa mee peetong mə mulki, de mee gwar kə tong nkaa ne. 3 Yit kə gwar de wur tong nkaa nə, nii lapwus kaa jwak

deret de moo pet mo a jaspa, kə kaneliyan, kə lilliu de nə lapshak kə mee jwak de moo pet “decicibet nə de ye?” 3 Mbe baa mee gurum nə a emiral, mo tap neer peetong mə mulki nə ndəən dengnaan, koo ndəən yil dēse, koo nder cærkaat. 4 Mee peetong mə mulki mo laarvəl kə yil nə, de wur mak wang bəət haal desə nə, baafeer, mo neer peetong mə mulki nə le nnaar. kə wur mak naa dəən nə de kas. 4 Be wen wal Nennan mo laarvəl baafeer, moo tong nkaa hakyeng, mbəde baa mo kat mee gurum de wur peetong mə mulki diisi nə mo. Nennan desə mak wang bəəthaal nə, koo naa dəən nə kas. 5 nə mo, moo lep a lee depiyaa-piyaa mo, kə Dangbe memee ndəən nennan nə mo, sat an zak, mo lep a mbekáa mə mulki, de mo dak nənee, “Taji a wal kas, a naa mbwoor ndfang mo a shi zinariya. 5 Məlep kə pee kə put de kə Juda, kə ndfang kə Devid wur kə se koorong. ndəən peetong mə mulki nə, kə or dedes kə Wur mmak fələp nbii de mo lwas nə, kə wur nluu pərep. Akiyeen kə peetong mə mulki desə wang bəət haal nə, kə mbii lwas depwooval nə nə mo, be ngymo pwooval mo nkaa lapwus. mo.” 6 Dangbe an naa mee Laatəm kə naapee A desə nə mo a Riin Naan de pwooval sə mo. kaa de ge gap sə, kə dar nnaar kə peetong mə 6 Kəzak, akyeen kə peetong mə mulki nə, be mulki nə mo, mo neer wur cəər kat kə mbə an naa mee mbə káa baahar sə, de nə məlep defeer de mo kə seen sə mo, kə nennan de sə kaa galas sə, kə nə dong kyet-kyet. Mee mbəde mo. Laatəm desə nə kə soom mo pwooval, kə yit mo kə seen, mo feer, moo dar peefeer, cəər mo pwooval zak. Dese nə mo a Riin kə Naan de mbwoon kə peetong mə mulki dedes nə, mbə pwooval sə mo, de Naan wur lep mo koo a pee defeer de mo kə seen nə mo, mo gam kə yit dedangyi ndəən yil dēse. 7 Laatəm desə nə yool nkoop mbwoon kə nkoop ndəən. 7 Din nshee dəəm lap bəət haal decicibet de nə nsarse kə nə, lapshak kə nvar, dəval nə lapshak kə kus gwar de wur tong nkaa peetong mə mulki ne. 8 randong, dekun nə, be yit kə nə nciit kə ma Kaade wur lap bəəthaal desə nə, be mbəde mo gurum, defeer nə lapshak kə puul de nə nkaa kə seen feer sə mo, kə nennan de laarvəl baafeer yool ncáap sə. 8 Koo a dedangyi ndəən mbəde sə mo, mo kurum nyil, ntoom kə Laatəm nə. mo kə seen feer desə nə mo, be nə kə cáap mo Koo a weye ndəən nennan de laarvəl baafeer peemee, kə mo kə yit cəər kat kə nder caap mo. sə mo, be mo kə ndeng-ndeng, mo kə yaa daa Mpər kə puus, baa mo nok sat nənee, “Dəəfāng, dəəbang, a wur a de yam, kə a wur a de yaksə, kə a wur a də mə ji zak.” 9 Kaade mbii defeer de mo kə seen desə mo, mo kwoop, kə mo cin dedes mə pəlang, pee gwar de wur tong nkaa peetong mə mulki nə, a wur de wur kə seen mbe ngaa-ngaa. (aiōn g165) 10 be Nennan de laarvəl baafeer sə mo, mo zəəm ntoom kə gwar de wur tong nkaa peetong mə mulki nə, mo seyil nwur. Wur de wur mmeen mbe ngaa-ngaa. Nennan desə nə mo shwat mbiikáa de mə mulki mo mo ntoom wur, dang mo nkaa sat nənee, (aiōn g165) 11 “Daa Naan fun a waa mak lap ram, kə kwoop, kə bal A waa dak mbə mo de jir, A shi pan fwa be waa dak mo də, kəzak, A waa cin nseen mo.”

5 Wen naa mee bəət haal de nə a cicibet ndəən sarse kə gwar de wur tong nkaa peetong mə mulki nə. Mo ran-ran nkaa bəət haal desə nə, nkoop mbwoon kə nkoop ndəən zak. Mo lus mo pwooval shi stam. 2 Dangbe wen naa mee ngulep kə Naan dədes, de wur nkaa satpwoo balbal nənee, “A wii mmak fələp káa kə “stam

de pwooval nə mo, “mbe kə wur wang bəəthaal ndəən dengnaan, koo ndəən yil dēse, kə seen, kə bal, kə dedes kə ram, kə kwoop.” 13 Dangbe an kələng mbəde mo dak mo jir, de mo ndəən dengnaan, kə de mo ndəən yil, kə de mo nder kə yil, kə de mo nkaa am, kə mbəde mo ndəən shool, zinariya, de nə gam kə mee mbiizuum deshang. Mbiizuum desə nə a dangnaan kə nen kə Naan mo. 9 Mo mang mee kook depwoo nənee, “A wa a mak mbə a mang bəət haal nə, kə a wang lwas nə mo, mbəde gyet mo kə tu waa, kə a shi toom fwa, be a waa seet gurum mo des, kə a jì kə mo nDaa Naan. Nen de waa seet nə mo, mo put a ndəən koo a soon dedangyi. Kə koo a ndəən leswoo dedangyi, kə koo a ndəən gurum dedang mo yii, kə koo a ndəən yil dedangyi zak. 10 Waa le mo dee a mishkoom, kə mo dee a pris mo cin dak nNaan fun, kəzak, mo se mulki nkaa mo ndəən yil ne. 11 Kaade naapee, be an kələng doo kə nenlep Naan mo des, de mo ngal kaapaat nkaa ngal kaapaat, de mo neer peetong mə mulki nə cærkaat, kə mbii defeer de mo kə seen sə mo, mo neer mbetong mə mulki nə kə Nennan sə mo. 12 Mo cin kook shi doo dedes nənee, “Laatəm de gyet mo kə tu nə, a wur mak lap, iiko kə long, kə seen, kə bal, kə dedes kə ram, kə kwoop.” 13 Dangbe an kələng mbəde mo dak mo jir, de mo ndəən dengnaan, kə de mo ndəən yil, kə de mo nder kə yil, kə de mo nkaa am, kə mbəde mo ndəən

mo jir, mo cin kook nənee, "Mbee wur de wuu tong nkaa peetong mə mulki, ka Laatəm, wu yit kə mə kwoop wur, kə shin dedes nwur, kə ram, kə iiko kə bal ngaa-ngaa." (aiōn g165) 14 Dangbe mbæde mo kə seen feer sə mo sat nənee, "nə waa sat mo nənee, "Wu gung delee aku, kə duu akə sə." dang Nennan sə mo nkurum furum, kə mo seyil de nwur.

6 Wen naa kaade Laatəm nə, fulep mbii luwaspee dinshee mbwut depwooval sə mo. Dangbe an kələng doo kə memee mbut mbə defeer de mo kə seen sə. Wur petpee shi doo debal kaa kwòot kə nluu sə nənee, "jì!" 2 Kaade wen naapee, 6e wen naa mee bərəng depiyaa kə ji akyeen fen. Gwar de wur lang bərəng desə, wur kə nree nsar wur. Mo shin mbiikáa dədes nwur, wur jì put kaa bərəng nə kaa gu koorong sə, mbe kə wur sə koorong di. 3 Kaade Laatəm nə fulep mbii lwaspee devəl nə, 6e wen kələng mbii devəl də kə seen sə mo, sat nənee, "jì!" 4 Dangbe mee bəring npoo jì put, nə a naat. Gwar de wur lang bəring denaat desə nə, mo shin iiko nwur mbəkə wur mang tongryang baa kə nə aku ndəən yil dese, mbəkə gurum mo doom twe shak di. mo shin mee kwai dedes nwur zak. 5 Kaade Laatəm nə fulep mbii luwaspee dekun nə, 6e wen kələng mbii dekun, de kə seen nə sat nənee, "jì!" naapee, 6e naa bəring dətəp a kyeen fen. Gwar de wur lang bəring dətəp nə, wur kə mbii kám mbii mo ndəən sar fən. 6 6e nkələng mee mbii kaa doo sə, ndəən mbə defeer de mo kə seen sə, doo nə sat nənee, "Gurum mmang shool dak wur, mə puus məndong, kə wur see muuduu mə alkama de məndong, kə zak, gurum mang shool dak wur, mə puus məndong, kə wur see muuduu mo kun mə shwanan də. Mbe taji a təkook kə mwoor nə kə am anab nə kas." 7 Kaade Laatəm nə fulep mbii luwaspee defeer nə, 6e wen kələng doo kə defeer mbut mbæde mo kə seen nə wur sat nənee, "jì!" 8 Ool mee bəring sə, nə a vuun, akyeen fən, moo pet gwar de wur lang bəring desə a muut, kə peetong nə nenmuut mo mbwoon nwur. Mo cin iiko mo nkaa məndong mbut feer kə yil nə, mbəkə mo twe gurum mo shi kwai, kə neen, kə muut, kə luwayil mo zak. (Hadēs g86) 9 Kaade wur fulep mbiiluwaspee depaat nə, 6e wen naa nder kə peewus mbezuum. A seen kə nen de gyet mo twe mo, mbæde gyet mo satpwoo Naan nə, kə zak, mo dar kaa shin zeen fur. 10 Mo petpee shi doo dedes "Daa Naan dədes, dəbang, kə de waa

azeen, "a pərang dang wen ntokdyee nenyil nə mo ye?" Nen de gyet mo twe mun sə mo, "mbəkə waa laa kwat mo de yii?" 11 Koo aweyi dəən mo mo shin lee depiyaa mo jwal. Dang mo kə shaar dak fuu mo, kə dyemnəən fuu de mo ntwe mo, kaade mo twe wun sə, 12 Naa Laatəm nə fulep mbii luwaspee depeemee nə, 6e naa yil nə yoon des zam, dangbe puus nə cəər dee a təp kaa nlər maap, de moo dak shi shweep ghə sə, kə tar nə cəər dee a naat kaa toom sə. 13 Zar mo ndəən dengnaan, mbe mo sham dyong nyil, kaadə laatəng kyeeen denung moo dyong nyil, katdang kut cutpee balbal sə. 14 Dengnaan nə del loom kaa garvit de mo cəəbet sə, mo shang jir zuul nə mo, kə yil de am neer mo le nnaar, baa kə nə pee mo de. 15 Dangbe mishkoom mə yil nə mo, kə nen de mo se mulki mo, Ke jep mishkoom mo kə denan-nan mə shiitoo mo, kə nenlong mo, kə nen de mo kə iiko mo, kə koor gurum mo jir, kərem mo, kə jeplu mo, mo dəm loom ndəən gwoot mo, kə goop zuul mo. 16 Mo pət Zuul nə mo kə jwak nə mo nənee, "Wu jì wu taa nkaa mun, kə wun paa mun yit gwar de wur kə tong nkaa mulki nə kə tuup Laatəm nə. 17 Mbeede puus tuup mo dedes nii jì wul. A wii immak dar pwoo nə mpuuus mənə yii?"

7 Abwoon de mbii desə mo kyes, 6e nghan naa nenlep kə Naan mo feer, moo dar nkoop kwang defeer mə yil nə, mo yaa kut din nkwang defeer mə yil nə mo dar kə nə, mbəkə taji mee kut cutpee nkaa yil nə, koo nkaa baahar, koo nkaa təng mo kas. 2 Dangbe nghan naa mee ngulep nNaan, de wur kə put a nkoop puus kāa, wur kə me bii ləlu Awas pee Naan de kə seen nsar wur. Wur pet nenlep defeer nə mo shi doo di balbal de mo shin iiko mo, mbəkə mo təkook kə yil kə am. 3 Be wur sat nənee, "Taji wu wat yil nə, koo baahar nə, koo təng mo kas. Wu dar akudang, see mə le fili (alaama) mə ləluwas mə Naan nkaa pəkyeen mə kərem wur mo akudang." 4 Dangbe nghan kələng diu nen də mo le fili (alaama) nə mo mpəkyeen mo, mo ngal kambil məndong kə lar feer baafeer. Nen desə nə mo put a ndəən koo soon dedangyi mə nen Izrel mo. 5 nKwang soon Juda mo, Ngal kaapaat baavel nKwang soon mə Ruben mo, Ngal kaapaat baaval. nDəən soon mə Gad mo, Ngal kaapaat baavəl. 6 nKwang soon mə Asher mo, ngal kaapaat baavəl, nKwang soon

mú Naftali mo, ngal kaapaat baavəl, nKwang shin feer mo pwooval. 3 Mee ngulep Naan wur jì soon Manasseh, ngal kaapaat baaval. 7 nKwang dar kus ka peewus mbiizuum, wur kā mee shool soon mā Simiyon, ngal kaapaat baavəl. nKwang mā zinariya wus mbezuum. Mo shin mwoor soon Levayi mo, ngal kaapaat baavəl, nKwang dedu shangshang mā wus mbiizuum nwur des, soon Isaka, ngal kaapaat baavəl, nKwang soon mbakə wur shin mo de ashak kā dangnaan mā Zebulum, ngal kaapaat baavəl, nKwang soon nen Naan mo, nkaa peewus mbiizuum de mo Josef, ngal kaapaat baavəl. 8 nKwang soon dak nā a shi zinariya, de nā ntoom peetong mā Zebulum, ngal kaapaat baavəl, nKwang soon mulki ne. 4 Difyeel wus mbezuum dā kā toos Josef, ngal kaapaat baavəl. nKwang soon mā shangshang nā, kā dangnaan mā nen Naan mo, Benjami mo, ngal kaapaat baavəl. 9 Abwoon de nān nsar ngulep Naan nā, nā kāa wul pee desə, be wen ool, mbə duu gurum mo des, de Naan dā. 5 Dangbe ngulep nā wur mang daa baa mee gurum mak tang mo kas. Nen desə shool mā wus mbezuum nā, wur gam shool nā nā mo puwat a ndəən yil mo shinə-shinə, kā shi wus nkaa pe wus mbiizuum nā, be wur vwet nkang soon mo shinə-shinə, kā gurum mo nkaa yil nā, Kaade wur vwet wus desə nā nkaa shinə-shinə, kā liispwoo mo shinə-shinə, kā yil nā, be peekwoot, kā doo mo, kā pee məlep, ndəən koo a pee dedangyi ndəən yil dəsə. Mo be yil nā yoon. 6 Be nenlep Naan depwooval de dar ntoom peetong mā mulki, kā ntoom Laatəm. mo kā feer mo pwooval sə, mo daksut, mbəkə Mo jwal lée depiyaa mo, mo kā kom kəkar nsar mo tāa feer nā mo. 7 Ngulep Naan dinshee tāa mo zak. 10 Mo diyep doo mo mo ashak shifal, feer wur, be door kā wus, riyeep kā toom, mo nənee, “Bam tong a pə Naan fun, de wur tong sham beer nkaa yil nā. Məndong nkaa kun, mā nkaa peetong mā mulki sə, kā Laatəm nā.” 11 yil nā caan, kā məndong nkaa kun mā təng Nenlep mo jir, moo dar atəng neer peetong ma mo caan zak, kā shit de mbrak mo caan jir. 8 mulki nā, kā nennan sə mo, kā mbə defeer de Ngulep Naan deval tāa feer wur, be mee mbii mo ka seen sə mo zak. Nenlep nā mo saam kā kaa duum jwak lap wus, be mo vwet nā ndəən yit fur nyil ntoom peetong mā mulki nā, kā mo baahar. Məndong nkaa kun mā baahar nā cər seyil nNaan. 12 Mo sat nənee, “Nā aasə, kwoop, atoom. 9 Be Məndong nkaa kun, mā mbəde mo kā dehai, kā seen, kā pelang, kā dədes, kā iiko, kā seen den baahar nā mo murep jir, Məndong kā fal, mo dee a mā Naan fun mbə ngaa-ngaā, nkaa kun, mā tii mo təkook. 10 Ngulep Naan Nā aasə.” (aiōn g165) 13 Dangbe memee mbüt dekun wur tāa feer wur, be mee zar dədes, de nennan nā mo wur tal pə an dī, be wur sat nā lap wus həlak-həlak kā ngøyem sə, nā put nənee, “Nen dā mo din nlər de piyaa-piyaa sə adeng be nā sham tāa nkaa məndong mbüt mo awii mo me? Mo pwat a ni jii?” 14 Wen lap nkun, mā gyeen mo, kā tubut mā am mo. 11 nwur nənee, “Daa fen, a man.” Dangbe wur sat Səm zar desə nā a, Deet. Be məndong mbüt nənee, “Nen desə mo, a nen de mo pwat ndəən nkun mā am nā, mo cər dee a dedeet, gurum nen dī mo shin keer mo, mo kā vwang lée nmo, mo des mo murep, mbə am dā nā kā den a kā mo dee a depiyaa mo, ndəən toom Laatəm. dedeet. 12 Ngulep Naan defeer tāa feer wur, 15 A mpeemənə, be moo dar ntoom peetong mā be mo cut məndong mbüt nkun mā puus, kā mulki Naan, kā moo seyil ndəən Lu Naan dədes, məndong mbüt nkun mā tar, kā məndong mbüt mpaar kā puus. Gwar de wur tong nkaa peetong nkun mā zar mo, Məbermənə, be məndong mbüt mā mulki nā, wur tap mo. 16 Baa neen ncham nkun mā peebang mo baa moo kudi kā bangpee láa mo kas, kā zak, baa neen am cham tu mo kas. Məndong mbüt nkun mā puus, baa nā kudi kas. Baa puus, koo tal kā puus nən cham mo kā peebang kas, kā məndong din kun mā paar kas. 17 Laatəm de wur nnaar peetong mā mulki nā bangpee kas. 13 Kaade nghan naapee, be nā, wur ndeen a ngukiyer mo. Wur dəm kā mo nghan kələng mee puul, de nā mwaan adeng, a pee tubut de nā a mā seen. Naan wur mpwes nii petpee shi doo deßal, nənee, “Jeel! Jeel! Jeel. yitmwaan mo jir.”

8 De Laatəm nā fulep bii luwas de pwooval nā
be pee dok titik ndəən dengnaan, mbe nā kus

kā koor awa məndong. 2 Wen naa jeplep Naan
be mo pwooval, de moo dar ntoom Naan, be mo

Mpee gurum de mo ndəən yil nā, mbəde nenlep
Naan de mo kudi kun sə, mo kus kā tāa feer
mo.”

9 Ngulep Naan depaat wur tāa feer wur, be
nghan naa mee zar de nā tong a dengnan

sham taa bəm-yil nə. Mo shin biwangpee nzar nə mə tuun dejurum, de baa nə kə peedar sə kas nwur. (Abyssos g12) 2 Kaade wur wang pwoo tuun dejurum desə nə, be dyeel kāa put ndəən tuun nə, kaa dyeel wus de nə se lu sə. Diyeel desə nə kāa paa puus, kə dengnaan, mbe pee nə rap kaa par sə. (Abyssos g12) 3 nDəən dyeel desə nə, be cibel mo sham nkaa yil nə, mo shín bal mo kaa mə door mo sə. 4 Mo sat mo, “taji wu tung shit, koo təng, kə bii də mo kop mo de mo ndəən yil nə kas, mbe wu tung a nen de baa mo kə mbii luwas mə Naan pəkyeen mo kas. 5 Baa mo shin iiko nə mo a mbəkə mo twe nen desə nə mo kas, mbe mo shin iiko nə mo, a mbəkə mo shinjeel de nen desə nə mo mbə tar mo paat. Jeel de mo shwaa nə, nə shwal kaa shwal de door pus gurum sə. 6 nDəən tar depaat desə nə mo, be nen desə nə mo yap muut, mbe baa mo kat kas. Moo rəbet muut mo lapshak kə bəring de mo tap dak mo mbə dəm nlek. Mo jwal mee mbii mo nkáa mo, kaa mbiikáa de mo dak mo shi zinariya sə, kə zak, yit mo lapshak kə yit ngurum mo. 8 Shwepkáa mo, a kaa mə shurep mo sə, kə zak, oos mo nə a kaa oos mə mbwoor mo sə. 9 Mo paa tuur mo nə mo, shi shool, kə cáap mo mo wal nciit kə wal ma shii bəring de moo dul keke bəring mo mbə dəm nlek. 10 Mo kə ndang de nii pwaspee kaa door mo sə. A shi ndang desə mo, be mo katbal mbə shinjeel gurum mo, mbə tar mo paat. 11 Mo kə gwe də a kaa mishkoom mo a ngulep mə tuun dejurum, de baa nə kə peedar kas sə, səm wur shi Yahudi, a Abaaddon, dangbe səm wur shi Heleni a Apoliyon. Shi mənə a nənee, “Ngutəkook kə mbii mo.” (Abyssos g12) 12 Jeel dedes dinshee nə del mmənə. Dee jeel dedes mo de vəl, de mo ndang ji. 13 Ngulep kə Naan depeemee nə wur tāa feer wur, dangbe nghan kələng mee doo nə ji put ndəən kwang defeer mə peewus mbezuum de mo dak nə a shi zinariya, de nə dar ntuum Naan. 14 Doo nə katpwoo ngulep depeemee də wur kə feer na nə nənee, “A fween nenlep defeer sə mo, de gyet mo bwoot mo le ngøyen Yufrates dedes sə.” 15 Nenlep defeer desə mo, mo gyet bwet mo a mbe pee desə, kə teer, kə tar, kə bit nə, gyet mo bwet mo, kə mo twe gurum de nyil nə mo məndong kaa kun. 16 Duu shiiton de mo lang bəring nə mo a miliyon kambil vəl. Wen kələng duu mo nə 17 Bəring nə mo kə nenlang

nə mo, de wen naa mo ndəən suun fen nə, mo lap kəsə, gwat tuur mo, de nə naat kaa wus sə, nə təp kaa dengnaan sə, kə zak, nə a kaa fwat wus sə. Kāa bəring nə mo lapshak kə mə nvar mo. Wus kə diyeel, kə fwat wus mo ji put mpwoo kə bəring nə mo. 18 Məndong kaa kun mə gurum de nyil nə mo mo murep mbe mbii shin jeel dekun desə mo, wus nə, kə diyeel, kə fwat wus de pwat pwoo bəring nə mo. 19 Bal bəring nə mo, a ndəən pwoo mo, kə ndang mo mo. Dang mo nə mo a kaa nwò mo sə, de mo kāa. A shi nfang desa nə mo, be bəring desə mo cíneel gurum de nyil mo. 20 Kaar gurum de baa mo murəp nsar kə jeel desə mo kas, be baa mo tuwap kas, mo sat a nseyil nriin debish mo, kə kùm de mo dak shi zinariya, kə azurfa, kə bòng denaat, kə jwak, kə yoom mo. Baa moo naapee, koo kələngpee, koo mee mwaan kas. 21 Baa mo waa tuwap mbə tukáa de moo cin nə kas, kə mulak, mo kə shin ngaa, kə wat.

10 Dangbe wen naa mee ngulep kə Naan dedes, wur tong a dengnaan sham. nLuu paa wur kaa nlər sə, kə zak, wiw neer káa wur cərkaat. Yit wur nə a kaa puus sə, kə shii wur nə mo a kaa ndwet dənan-nan mə wus sə. 2 Wur kə mee replàa garvit, de nə a wuwang nsar wur, wur leshii se wur nə nkaa baahar, kə shii kul wur nə kaa yil, 3 Dangbe wur petpee shi doo debal de nə lap shak kə or mə nvar. Kaade wur kə petpee nə, be peekwoot depwooval mo lap nwur shi doo debal. 4 Kaade peekwoot de pwooval nə mo leshap, be wen kən rəbet ran nə, mbe wen kələng mee doo ndəən dengnaan sat nənee, “A shoot mbədē nluu de mo petpee pwooval nə mo sat. Taji a ran mbədē mo sat nə kas.” 5 Dangbe ngulep kə Naan, de mee shii wur nə nkaa baahar, kə mee shii wur nkaa yil sə, wur diyeep sar se wur kaa adeng. 6 Wur tuceerpwoo ndəən səm kə Naan de wur de ngaa-ngaa, Wur de wur le dengnaan ke mbii de dəən mo, kə bəm-yil kə mbii de dəən mo, kə baahar kə mbii de dəən mo. Laalep nNaan nə sat nə, “Baa mee pee kudi kas! (aiōn g165) 7 Katdfang laalep Naan de pwooval wur kus tāa feer wur nə, be mbii mə Naan desəsok mo ngam, kaade gyet wur kə ten sat nkərem wur mo, nensatpwoo Naan mo. 8 dangbe doo de ken kələn sə ndəən dengnaan, nə katpwoo kə nghan zak nənee, “A dəm, a mang ngarvit de wuwang nsar laalep nNaan de wur kə dar nkaa baahar kə yil.” 9 nDəəm pee

Laalep nNaan n̄ ntal k̄e wur shin rep laagarvit yil n̄ mo. 11 Abwoon teer mo kun k̄e koor, b̄e n̄ ngghan. Wur sat nghan n̄, “A la, a se. N̄ be Naan wur le k̄a nook m̄ seen del nd̄əən mo, nd̄uwang b̄ut nfwa, dang mb̄ut mpwoo fwaa, mbe mo yool d̄ar nkaa shii mo mo, dangbe mee b̄e n̄en mb̄e shang kaa loor nshii s̄.” 10 Wen la k̄ärmuut dedes n̄ yaa nen de mo naa mo. 12 replâa ngarvit n̄en nsar Laalep n̄ nse, b̄e n̄ Dangbe nen dev̄el s̄ mo k̄elang mee doo dedes shang nciit k̄e loor nshii pwoo fen. Abwoon de de n̄ put nd̄əən dengnaan n̄ sat mo n̄nee, ndal n̄, mbe c̄ær duwang duwaan mb̄ut fen. 11 “Wu k̄aa s̄.” Be shaarlek mo naa mo del k̄aa Dangbe mo sat nghan n̄nee, “N̄ atäng a baa nd̄əən dengnaan d̄əən lnuu. 13 Abet-abet, b̄e can joom zak d̄a gurum mo shinə-shinə k̄a nyil yil n̄ yoon balbal. Məndong mb̄ut nkaapaat mo shinə-shinə, k̄e leswoo mo shinə-shinə, k̄e nkaa mishkoom mo mo shinə-shinə zak.”

11 nLa mee kam, kaa kám kam mbii s̄, dangbe mo sat nghan n̄nee, “A d̄əm a kám Lu Naan dedes n̄, k̄e peewus mbezzum n̄ k̄e, a tang duu nen seyil n̄ mo. 2 Mbe taji a kám fuur n̄ kas, mb̄æde mo k̄a ten shin m̄nə, nen de baa mo a nen Yahudi mo kas. Nen desə mon treng nkaa yilhaam debang n̄, mb̄e tar mo laarfeer baavəl. 3 Wen mbe nshin nlangtəng fen mo vəl, mb̄æk̄e mo sat joom, mb̄e teer mo ngal məndong k̄a dari vəl k̄a laarpeemee. Mo njwal leemaap mo.” 4 Nenlangtəng dev̄el desə n̄ mo, a mo a tingpaat dev̄el s̄ mo, k̄e ngyem dev̄el s̄ mo zak, de moo dar ntoom k̄a Daa de m̄ yil desə ne. 5 Katdang mee gurum k̄a rəbet təkook k̄a mo, be wus nj̄i put mpwoo mo, mbe n̄ se shaarlek mo mo. A desə dee, a ar muut jir gwar de wur k̄a rəbet tətook k̄a mo ating k̄a wur muut. 6 Nen desə n̄ mo k̄a iiko, mb̄æk̄e mo shoot dengnaan, mb̄æk̄e taji fwan j̄i kas, nd̄əən teer de mo nkaa can joom. Kazak, mo k̄a iiko, mb̄æk̄e mo le am mo jir, mo ceer a toom. Mo mak cut mb̄əmyil na shi shwal mo shini-shini, kaade mo naa n̄ ret mo nyit s̄. 7 Abwoon de mo nkyes sat caamkat mo na mo, be mee luwa de n̄ k̄aa put nd̄əən tuun de baa n̄ k̄e peedar kas s̄. Luwa desə n̄en mb̄wet lek nkaa mo, mbe n̄en nse koorong nkaa mo, dangbe n̄en ntwe mo zak. (Abysos g12) 8 Kúm des n̄ mo mba ngərang nd̄əən peekat m̄ yilhaam dənan-nan sa mo, de moo k̄a koon mo a k̄a “Sodom” k̄a “Ijip” s̄, pee de gyet mo pwas Daa mo de. 9 Mbe teer kun k̄a koor b̄ə Gurum, mo shinə-shinə, soon mo shinə-shinə, liispwoo mo shinə-shinə, k̄e yil shinə-shinə, mo nnaa kúm k̄a mo n̄, mb̄e mo ncii wum kúm k̄a mo ne. 10 Nen d̄e moo tong nd̄əən yil desə, mo mbe ncin retnyit mb̄e murəp k̄a das dev̄el desə n̄ mo, mo mbe yool mərep k̄a retyit. K̄a zak, mo nlep zuum mo nshak, mb̄æde nenjoom de dev̄el s̄ mo k̄a shinjeel nen de

Naan wur le k̄a nook m̄ seen del nd̄əən mo, mbe mo yool d̄ar nkaa shii mo mo, dangbe mee b̄e n̄en mb̄e shang kaa loor nshii s̄.” 10 Wen la k̄ärmuut dedes n̄ yaa nen de mo naa mo. 12 replâa ngarvit n̄en nsar Laalep n̄ nse, b̄e n̄ Dangbe nen dev̄el s̄ mo k̄elang mee doo dedes shang nciit k̄e loor nshii pwoo fen. Abwoon de de n̄ put nd̄əən dengnaan n̄ sat mo n̄nee, ndal n̄, mbe c̄ær duwang duwaan mb̄ut fen. 11 “Wu k̄aa s̄.” Be shaarlek mo naa mo del k̄aa Dangbe mo sat nghan n̄nee, “N̄ atäng a baa nd̄əən dengnaan d̄əən lnuu. 13 Abet-abet, b̄e can joom zak d̄a gurum mo shinə-shinə k̄a nyil yil n̄ yoon balbal. Məndong mb̄ut nkaapaat mo shinə-shinə, k̄e leswoo mo shinə-shinə, k̄e nkaa mishkoom mo mo shinə-shinə zak.”

14 Abwoon mbii shin keermuut dev̄el k̄a del, mbe mbii shin keermuut dekun n̄en nj̄i k̄elakkəlak. 15 Ngulep Naan de pwoovəl n̄ wur tāa feer fən, be doo debal-bal mo nd̄əən dengnaan, mo sat n̄nee, “Semishkoom m̄ yil desə n̄, n̄ dee a mulki m̄ Daa fun, k̄e m̄ Kristi, wur ncin mulki n̄ a mb̄e ngaa-nga.” (aiōn g165) 16 Dangbe nennan de Laarvəl baafeer s̄ mo, de moo tong nkaa mbii tong m̄ mulki mo mo ntoom k̄a Naan s̄, mo kurum nyil, k̄a mo seyil de nNaan. 17 Mo sat n̄nee, “Mu pəlang waa, Daa Naan debal met jir, A waa de yaksə, k̄e de deyaam, mbeede aa mang iiko fwa dedes, k̄e a yaa se mulki. 18 Yil n̄ mo langtuup, dang tuurng debish bish fwaa k̄a ji. Pee n̄ wul de mon tokdyeel Nen mumuut mo, k̄e shin kwat kerəm fwaa nen cin joom mo k̄a nen fwaa mo de moo dyep s̄əm fwaa, denan, k̄e dedyeen k̄a mbe təkook k̄a nen de mo təkook k̄a bəmyil n̄.” 19 Lu Naan dedes de n̄ nd̄əən dengnaan wang, be mo naa Kwati M̄ Tucaərpwoo shi toom m̄ Naan. Dangbe pee n̄ malep des, k̄e doo dedes mo, m̄ peekwoot, be yil n̄ yoon, k̄e vivir.

12 Mee mbii naaman dedes put dəən dengnaan, Mee mat war, lep nlər puus, k̄e tar nder shii war, k̄e war lepm̄biikaa mulki k̄e zar mo kaapaat baavəl nkáa war. 2 War d̄e k̄a aak be war wal debal b̄ut shal, kaade aak n̄ doom se war. 3 Dangbe mee mbii naaman zak n̄ j̄i put de nd̄əən dengnaan n̄, mee duum nwòò dedes, de n̄ a naat, k̄e káa mo pwoovəl, k̄e soom mo kaapaat, k̄e mbiikáa m̄ mulki mo pwoovəl, nkaa n̄. 4 nDang nwòò n̄ fet məndong kaa nkun, m̄ zar de mo nd̄əən dengnaan sham dyong nyil. Nwòò n̄ dar akyeen mat de war p̄a yap làa-làa s̄, mb̄æk̄e n̄ balapə se làa n̄ d̄i kadang war laa. 5 War làa demish, wur be

nse mulki ncaa nyil mo jir, shi kamshool. Nə káa mo pwoovəl, nə kə mbiikáa mə mulki mo
 bam laa nə kwet! Shi kàa pee Naan dì, npeetong kaapaat ncaa soom wur nə mo, koo a káa dedang
 mulki wur. **6** Mat nə war su dəm a naaryil, a yii, be mo ran mee səm de nə satpwoo debish. **2**
 npeede Naan wur tap dakle nwar, de mo ntap Luwayil de nghan naa nə, nə lapshak kə lushim,
 war, mbe teer mo ngal məndong, kə kambil vəl dang nə kə shii kaa mə ludang kə pwoo nə kaa
 kə laarpeemee. **7** Lek yool ndəən ndengnaan. mə nvar sə nwoo nə shin fal fen luwayil kə
 Makiyel kə nenlep wur mo, mo ncaa lek kə peetong mulki wur nə kə iiko Debal. **3** Mee but
 nwòd nə, nwoo nə kə nenlep wur mo cəər lek káa wur nə mo nciit kə nə mee laa debish bish
 kə mo. **8** Dang baa bal wur nə mak kas be mo dang laa debish-bish nə kə zuum. Yil nə gam
 ceen wur dəən dengNaan nə. **9** Mo mang cut kə mbii aapwoo be nə taadang Luwayil nə. **4**
 am desə nə, mo vwet wur shin sham ndəən yil Gurum mo seyil nwoo nə beede nə shin iikoo
 nə nwòd degyet mənə mo pet wur a ngujwaan, luwayil nə, dang be mo seyil nluwayil nə be
 ko shetan də wur gwom gurum mo yil nə dam mo tal nane “A wee kaa luwayil nə sə? A wee
 kənə a ar de nkan mo mang wur vwet shi sham mak cin lek kə nə yii?” **5** Mo shin pwoo nluwa
 yil, kə jeplep wur mo. **10** Dangbe nghan kələng desə nə mbe kə nə satpwoo roop, kə moo fələp
 mee doo dedes ndəən dengnaan nə sat nənee, Naan de kə nə cin dak kə iikoo fən dì mbə tar
 “Yaksə, be bam Naan nə kə njí wul, kə iiko kə mo laarfeer baavəl. **6** Luwa nə wang pwoo nə
 mulki mə Naan fun, kə iiko mə kristi. Be gwar mbe kə nə satpwoo debuu mo kaa Naan, kə nə
 de wur fələp dyemnəən fun mo, ntōom Naan təkook kə səm wur dì kə peetong wur, kə des dì
 fun puus kə par mo vwet shin sham yil. **11** Mo mo kə tong a Dengnan **7** Mo Shin bal nə mbəkə
 se koorong ncaa wur mbə toom kə Laatəm kə, nə cin lek de nkaa nen Naan debang mo kə se
 pwoo kaa caamkat mo, baa mo wal seen fur koorong kaa mo. Dang mo shin iiko nkaa jir
 kas hakyeng be mo shin seen fur har muut. **12** soon dedang yii, gurum dedang yii, liispwoo
 Mbəmənə, be wu cin retnyit, wun dengnaan dedang yii? kə yil dədang yi. **8** Jir nan de moo
 mo, “kə nen de moo tong ndəən dengnaan nə kə tong ndəən bəmyil desə mo be seyil luwayil
 mo zak, Mbe jeel kaa bəmyil, kə baahar nə, nə. Jir səm dì baa mo kə ran mo dəən bəthaal
 mbeede ngujwaan wur kə sham pee wun dì, mə seen mə laatəm, laatəm də di mo tuu pə
 Wur gam kə pətuup dewat, Wur man pee wur gyet de nshee kə yil nə. **9** Ngwe de wur kə kom
 nə dee a lee dak.” **13** Kaade cut am desə nə mbə kələngpee. “**10** Katdang mee gurum bə
 naa, nə, mo vwet wudin shin sham ndəən yil dəm pee shoot, be moo dəm kə wur peeshoot.
 dese, be nə yaa sushi ndang mat de war lāa- Katdang mo ntu mee gwe a shi kwai, be nə a
 lāa demish sə. **14** Mbe mo shin cāap mat nə mo təng mo ntu wur a shi kwai nə.” Desə nə a
 vəl de dənan-nan mə puul, mbəkə war katpee petpee mbəkə mo gung, kə mo dar de balbal
 yool dəm wul pee de mo kə ten dak war annaar kə shinzeen nkwang nen Naan mo. **11** Dangbe
 yil, pee de mo mbe tap war de bərepee, kə naa mee luwayil devəl, də nii put dəən Bəmyil.
 koor pee de baa nwoo nə mak wul de kas. **15** Luwa desə nə kə soom mo vəl kaa laatəm sə,
 Dangbe Nwòd nə wuut am shin put mpwoo nə Mbe nə leeshap kaa kut am sə. **12** Luwa desə nə
 kaa gyeen sə, be kə am nə del mat nə kə nə soo cin dak kə iiko mə luwayil deshee nə koppee nə,
 war seet kə nə kə tungzung nə. **16** Dangbe yil kə na lee bəmyild kə mbii de kə tong dəən mo
 nə bam mat nə war, be nə wang pwoo nə be nə seyil de luwayil deshee nə, de laa nə debish bish
 dal gyeen de cut am nə wuut pwoo wur nə. **17** sə kə zuum. **13** Luwayil devəl desə nə cin mbii
 Tuup fes tu nwòd nə ndang mat war kaade nə nnaaman mo des hakyeng, nə le kə wus tong
 naa baa nə mak yaa mat nə war kas, be nə dəm adeng Naan sham nkaa bəmyil nə nyitnaapee
 yaa lek nkaa ndang kə war nə mo. Dang kə mat gurum mo. **14** Mbee mbii nnaaman nə mo be mo
 nə, a nen de moo kələng doo kə Naan, de mo kə shin bal nə be cin mbii mo koo-pee mə luwayil
 caamkat kə Jesu.

13 kut am nə dar nkaa pwoo dyees mə am
 baahar ne. nWoo, nə dar duk dyees kə
 pwoo am baahar be nnaa mee Luwayil kə put
 dəən am baahar. nə kə soom mo kaapaat, kə

di wur cii seyil kum nə 6e mo tu. 16 Nə lee wur sat shi doo débal nənee, "Katsdang mee ting gurum mo jir, dedes ka delee, nenlong, kə gurum seyil nluwayil sə, kə muriin wur, mbe nenjeel, jeplu mo, kə karem mo, kə mo lap mee kə ngwe mənə lap mbiinaaman mə luwayil nə mbiinaaman nkaa sarse mo, koo nkaa pəkyeen nkaa pəkyeen wur koo sar wur, 10 Mo jir 6e mo mo, 17 Kə taji mo mak seet koo seet kə nshwaa am laa ting də mə tuup Naan, Di wur mbii kas see mo kə mbii naaman dese, de nə a səm luwayil mənə koo mee lambaa də naa səm nə. 18 Dese nə wal a seen 6e see a ngwe wus denaat, ntoom jeplep-Naan débang mo, de wur kə seen, yit gwe də wur kə dyeen wur yakshii luwayil nə mo də, Mbede nə a lambaa mə gurum 6e lambaa nə a 666.

14 Kaade wen diyeep yit, 6e wen naa Laatəm

akyeen fen, wur dar nkaa jwak n'zayon, ashak kə nen wur gurum, de mo wul ngal kambil məndong kə laarfeer baafeer. Das desə nə mo kə səm Laatəm nə, kə səm kə puun wur a rəran nkaa pəkyeen mo jir. 2 Dangbe wen kələng mee doo sə ndəən dengnaan, de nə nciit-nciit kə wal kə am de nə sham ndang des, kə nə wal kaa peekwoot sə. Doo de kəleng nə, nə a kaa nen de mo pə taa ndeng-ndeng sə. 3 Mo cin kook depwoo ntoom kə mpeetong mə mulki nə, kə ntoom kə mbii defeer de mo kə seen sə mo, kə ntoom kə nennan sə mo. Baa mee ngwe mak kám kook mənə kas, see a das de mo ngal kambil məndong kə laarfeer baafeer. A mo a nen de mo kə ten ang mo ndəən yil nə. 4 Das desə na mo a nen de baa gyet mo cam təkook kə sut kə mat mo kas, moo cam man mee mat mo kas. Mo dəm ndang Laatəm nə, koo a pee dedang yii. Mo ang mo mbüt gurum mo, kə mo shin mo kaa laa təng deshee nə nNaan, kə Laatəm nə. 5 Baa mee dung cam put mpwoo mo kas, mbəde baa mo kə mee shikbish kas. 6 Dangbe wen naa mee ngulep Naan pwoo, nkaa mwaan ndəən kut a shi cáap, wur kə pwoo deret, dedəm ngaa-ngaas, Mbəkə wur sat nə de nen de mo ndəən bəm-yil dese. Pwoo desə nə, nə a mbə koo a yil dedang yii, kə mbə koo a soon dedang yii, koo a lespwoo dedang yii, kə nə a mbə gurum mo. (aiōnios g166) 7 Wur sat shi doo dedes nənee, "Wu kər Naan, wu cin dedes nwur, mbəde puus tokdyeele wur nə jì wul. Wu seyil nNaan, mbəde a wur le deng mo kə yil nə. A wur le am ndəən baahar, kə tubut mo zak." 8 nGulep Naan devəl nə, jì sat nənee, "pal! Pal! Yil Babilon dedes nə pal!! Gyet a war le dang gurum de ndəən yil nə mo shinə-shinə mo shwaa am yuurpee, de nə a mə cin ngaa." 9 Mee ngulep Naan dekun wur taa dang mo,

kə ten doo shibal ndəən daa shool wur de nə a mə tuup wur. Mo nshínjeel ngwar mənə shi wus denaat, ntoom jeplep-Naan débang mo, kə Laatəm ne. 11 Dangbe dyeel mə shwaajeel kə das mənə mo, nə yool kaa afeng mbə ngagaangaa. Baa mee nookdī dī kas par kə puus be

nən de mo seyil nluwayil kə mə riin nə, Kə koo

awayi de la mbiinaaman mə səm nə." (aiōn g165)

12 Desə petpee nen Naan mo, mbəkə mo gung de ndəən tap kə Wàar Naan, kə zak, mbəkə mo dar de balgal shi shinzeen mo ndəən Jesu. 13 Dangbe wen kələng mee doo ndəən dengnaan, nə sat nənee, "A ran desə, Deret aa nen de mo kə murep, nen de mo mmurəp dəən Daa, yool nyaksə. del dəm akyeen" Riin nə sat nə, "Ii, "mo mnookdī mbüt ndak mo mo, mbəde dak cin mo nə dəm ndang mo." 14 Naapee, akyeen fen, 6e wen naa mee nluu depiyaa, mee gwar kətong nkaa nluu nə, de wur lapshak kə Lāa Gurum. Wur kə mbiikkáa mə zinariya nkaa káa wur, də wur kə mee jeem desese nsar wur. 15 Be mee ngulep-Naan wur jì put ndəən Lu Naan dədes, be wur petpee gwar de wur tong nkaa nluu sə, shi doo débal, "A mang jeem fwa nə, kə a yaa diip-diip de, mbəde pee mə diip nə kə jì wul, bedə Dəben nə kə nung mak diip." 16 Gwar de wur tong nkaa nluu sə, wur wiit jeem wur nkaa maar de mo ndəən bəmyil nə, be mo diip bəm-yil nə. 17 Mee ngulep Naan, wur jì put ndəən Lu Naan dedes nə ndəən dengnaan, ngulep desə wur kə jeem desese nsar wur zak. 18 Mee ngulep Naan, de a wur kə tap wus, wur jì put a npee wus mbezuum dī, wur pet ngulep Naan de wur kə jeem desese sə shi doo débal nənee, "A mang jeem fwa, kə a yaa saa tuun laatəng anab dī mə bəm yil desə nə, mbəde laatəng anab nə mo kə nung." 19 Ngulep Naan nə wur wiit jeem wur nkaa yil nə, be wur yaa saa tuun anab mo, dangbe wur le mo ndəən pee dwat am anab, de nə a tuup Naan dədes. 20 Mo təreng, kə mo dwat lāa anab nə mo, abwoon yilkamaan nə. Toom put ndəən lāa anab desə nə mo, mbe toom nə sham kaa am sə, de jong nə wul meel mo ngal məndong kə kambil peemee, kə jurum nə a kaa kám kə shii mo paat sə.

15 Dang wen naa, mee mbiinaaman dədes, toom kə ngu mumuut sə. Mbe de mo kə seen de de nə dee a mbii aapwoo ndəən dengnaan. moo tong ndəən am, mo murap jir. 4 Ngulep Wen naa nenlep Naan mo pwoovəl, kə jeel de Naan dekun, wur dəm doo mbəde nə ndəən mə kyes nə mo pwoovəl zak. A shi jeel desə mo, daa de wur kə nə nkaa gənə am mo, kə tubut be Naan wur woo kyes kə tuup wur. 2 Dangbe mo. Am nə mo cər dee a toom. 5 Wen kələng wen naa, mee mbəde nən nciit kə am baahar mə ngulep de wur tap kə am mo, wur sat nənee, gəlas, de mo riyeep nə ashak kə wus, Nen de mo “Waa a dīn ndəret, mbə candyeelel desə mo, Waa se koorong nkaa luwa sə, kə nkaa muriin wur, kə a debang, waa de gyet yam, bə waa də, waa de nkaa gwar de səm wur a səmduu (lambaa), moo waa de yaksə. 6 Mbeede gyet mo beer toom kə dar de mpwoo gənə nə. Mo kə ndeng-ndeng mo nen fwa mo, kə toom nensatpwoo fwa mo zak, nsar mo, de Naan wur shin mo, 3 dangbe mo “Mbe waa kə shin toom mo shwaa ntiit-ntiit cin kook mə Mosis kərem Naan, kə kook Laatəm kə kwat mo.” 7 Dangbe nghan kələng mee doo nə, mo cin kook nə nənee, “Dak fwa nə mo a a peewus mbezuum nə sat zak nənee, “Ii, Daa dənan-nan mo, de mo aapwoo, Daa Naan de bal Naan débal met jir. Azeen-nzeen, candyeelel fwa met jir. Ar fwa nə mo a de ndəre, kə mo azeen- nə mo azeen, kə mo a ndəre zak.” 8 Ngulep nzeen zak, Mishkoom mə gurum de mo ndəən Naan defeer, wur dəm doo mbəde nə ndəən daa yil nə mo jir. 4 A wii nkaer waa kas ye, Daa? de wur kə nə, nkaa puus. Dangbe mo cínbal Kəzak, a wii nnook kwoop səm fwa ye? Daa a mpuus nə, mbəkə nə caan gurum mo de shi waa mməsak, a debang. Gurum de ndəən yil mo wus. 9 Tal kə puus nə fes 6aan gurum mo, jir, mo njì seyil nwaa. Mbeede gurum mo jir, mo shibal, mbe mo satpwoo debuu nkaa səm kə kə woo dak fwa de ndere nə mo.” 5 Abwoon Naan, de wur kə iiko nkaa jeel nə mo. Mbe mo dese, be nghan naapee adengnaan, be nghan chi tuwap, baa mo kwoop dedes Naan kas. 10 naa mo wangpee debang mə bit mə Naan, de Ngulep Naan depaat, wur dəm doo mbəde nə nə a langteng kə pwoo de gyet Naan wur kə ndəən daa de wur kə nə, nkaa pee mə mulki mə ten tuweer ne. 6 Nenlep Naan mo pwooval, de luwa nə. Dangbe mulki kə luwa nə cər dee a mo kə jeel mə kyes de pwooval sə, mo jì put peenkoo. Be gurum mo ərap liis fur mo mbə ndəən Lu Naan dədes, de nə a mə Bit Daa nə. jeel de mo nkaa shwaa ne. 11 Gurum mo waa Mo jwal a lee debang, fuwaat demalep mo, de satpwoo debuu nkaa Naan, mba shwaajeel de moo mangyit. Mo bwoot tur fur mo shi zaal de mo dak mo a shi zinariya. 7 Memee ndəən mbii defeer de mo kə seen sə shin daa shool mə zinariya mo pwooval, nenlep Naan de pwooval nə mo. Daa shool desə nə mo gam kə tuup Naan de wur kə seen dedəm ngaa-ngaa. (aiōn g165) 8 Bə Lu Naan dedes nə gam kə dyeelel mə dedes wur, kə iiko wur zak. Baa mee gurum mak del ndəən Lu Naan dedes nə kas, see abwoon de jeel de pwooval mə nenlep də pwooval nə mo gam.

16 Dangbe nghan kələng mee doo débal ndəən Lu Naan dedes nə, nə sat nenlep kə Naan de pwooval nə mo nənee, “Wu dəm wu doo mbii de ndəən daa shool de pwooval di mə tuup Naan nə mo nkaa yil ne.” 2 Ngulep Naan dinshee wur dəm doo mbii de nə ndəən daa shool de wur kə nə nkaa yil nə. Dangbe sərep deshwal de mo bish naa, mo pwas nen de mo kə fili (alaama) mə luwa nkaa sut sə, kə nen de di mo seyil mmuriin kə luwa ne. 3 Ngulep Naan deval wur dəm doo mbəde nə ndəən daa de wur kə nə nkaa baahar, dangbe am nə cər dee kaa

mo nkaa shwaa nə, kə sərap mo mo zak, mbe jir kəsə, be mo chi tuwap, mbə dak debish de mo kə ten cin mo. 12 Ngulep Naan depeemee, wur dəm doo mbəde nə ndəən daa de wur kəni, nkaa gənə Yufrates dedes sə, be am de nə ndəən gənə desə nə del fii, mbəkə nə dak ar de mishkoom de mo njì nkoop puus kakāa. 13 Dangbe nghan naa riin debish mo kun, de mo kaa nzargook mo sə, mo jì put ndəən pwoo kə kus nwòo sə, kə ndəən pwoo kə luwa sə, kə ndəən pwoo kə ngusatpwoo Naan mə dung sə. 14 Riin debish desə nə mo nkaa cin mbə aapwoo mo des hakyeng. Mo dəm pee mishkoom mə yil desə mo jir, mbəkə mo kyak mo le de ashak mbə cin lek parpuus dedes mə Naan débal met jir sə. 15 “Wu naa nghan njì a kaa wat sə! Nen de mo tong shi gongpee, de mo kə lee fur mo a ləlep, mbəkə taji mo put ngum, kə mo kat naashwoop de kas, be nen mənə mo nkət deret.” 16 Riin debish desə nə mo kyak mishkoom mə yil desə mo le ashak, mmeē mbedə moo pet na shi leswoo mə nen Yahudi mo a Armageddon. 17 Ngulep depwooval, wur dəm doo mbəde nə ndəən daa de wur kənə nkaa

kut. Dang mee doo debal jì put ndəən Lu kā kaapaat sə. **8** Luwayil de a naa sə, də gyet yam Naan dədəs, a peetong mə mulki nə nənee, “Nə be nə di, mbe yaksə, baa nə kudi kas, nan yool kə shin!” **18** Kəzak, pee nə məlep, nluupet, kə kàa put a ndəən tuun de baa nii peedar kas sə, pee nə gwan. Yil nə yoon shibal, de baa yil kə mbəkə nə dəm de a npeede mo ntu nə de vit. kyam yoon kaa mənə sə kas, pəgyet de gerum Nen de mo ndəən yil dəse, de pəgyet de nshee mo yaa tong de ndəən yil ne. **19** Bərnən dedes kə yil nə, be baa mo ran səm mo mo ndəən nə bək kən, kə kaar yil də ndəən yil nə mo jir, buthaal mə seen kas. Nin aapwoo mo mbə nə mo shirip. Naan wur pan Babilon dedes sə, mbe luwayil desə nə, mbəde gyet nə dī kə seen, mbe wur cin kap də nə gam kə am anab (filip) de nə kə muut, jir kəsə, be nə nwaa baaji put kə nə a mə tuup wur nwura shwaa. **20** Koo rep seen zak. (*Abyssos g12*) **9** “Dəsə kə rəbet a pətuup laayil dedangyi de am neer nə cərkaat, be nə de kə seen manshi bii mo. Kāa de pwooval nə su dəm loom, kə dengjwak mo su dəm laam zak. mo, mo a zuul mo pwooval, de mat nə war tong **21** Daar dənan-nan mo put ndəngnaan, mbe mo nkaa mo sə. **10** Mo a mishkom mo pwooval zak. sham taa nkaa gurum mo, koo a daar dedangyi Mo kə sham kə paat mo ndəən mulki mo, mbe be toon kə nə wul kaa mə bufu kəən sə. Gurum məndong de nkaa se mulki yaksə. Baa devəl nə mo satpwoo debuu nkaa Naan, mbə shwal de kə jī wul kas, mbe katdang wur njī wul, be wur moo shwaa nə, mbə sham kə daar desə nə mo, nse mulki nə a mbə rep pee lee bejee dak. **11** kə zak, mbeede jeel nə fes shwal zam hakyeng. Luwayil de dī nə dī, yaksə baa nə kudi kas, a nə a mishkoom depwookun nə. Mbe nə a ndəən soon mishkoom de pwooval sə mo. Be nə nkaa dəm a pee de mo təkook kə nə. **12** “Soom dekaapaat de a naa sə mo, mo a mishkoom mo kaapaat, de baa mo kəcīn mulki mo kas aku. Be mbə awa məndong, be mo ncin iiko mo kaa mishkoom mo sə, kə mo cin mulki də ashak kə luwayil ne. **13** Mishkoom dekaapaat sə mo, pan mo nə mo a dəməndong, mo ncin bal mo, kə iiko mo nluwayil ne. **14** Mo ncin lek kə Laatəm nə, mbe Laatəm nə wur nse koorong nkaa mo, mbəde a wur a Daa ndaa mo, Mishkoom kə mishkoom mo, ashak kə wur, be nen de wur kə ten pərep, kə bələp mo, mo nse koorong zak.” **15** Dangbə ngulepnaan wur sat nghan nənee, “Am de a naa sə, a mpeedə mat ngaa sə war tong də, gurum mo, kuur gurum mo shinə-shinə, kə yil mo shinə-shinə, kə liispwoo mo shinə-shinə zak. **16** Soom de kaapaat de a naa sə mo, kə luwayil nə, mo mbə cii mat ngaa nə. Mo mbə təkook kə mbii də war kə nə mo jir, mbə mo yit war dee ngum, mo nse luwa war, kə mo ncaan war shi wus. **17** A Naan wur kə ten le mənə ndəən pətuup mo, mbəkə mo cin mbəde nə gam dyen wur də, kaadə mo balkaa mo mo, mbəkə mo shínbal mo mo, mbə se mulki kə luwayil nə, mbe pardi pwoonaan nə gam. **18** Mat de nwaa a naa nə, a yil dedes de nə kə cin mulki, nkaa mishkoom mə yil nə mo.”

17 Memee mbüt nenlep Naan de pwooval sə mo de mo kə daa mo pwooval sə wur jī mpee nghan də, be wur sat nghan nənee, “A jī, be nghan nkám nwaa, kar de mo can mmat ngaa dedes nə də war kə tong pəkom am mo. **2** Mishkoom de mə yil desə mo cin ngaa ashak kə war, kə gurum de ndəən yil desə mo fes yuur kə am anab mə ngaa war nə.” **3** Be la lep Naan mang an seet kə nə but Riin, sə dəm a naaryil, a npee de baa am de kas. A naaryil nə, be nghan naa mee mat kə tong nkaa mee luwayil de nə a naat. Mo ran səm debish mo, de mo satpwoo debuu nkaa Naan. Luwayil desə nə kə kāa mo pwooval, kə soom mo kaapaat. **4** Mat nə war tap jwal a lee de mo pan a naat mo de mo ret naa zam, war kə tap dak mo a shi mbəde mo dak mo a shi zinariya kə ngak deapwus mo, kə mbii jwat de rəret mo, kaa mbəde moo pet nə a peyal mo sə. Mat nə war kə mee dekwat nsar war, de mo dak a shi zinariya, de nə gam kə mbə debish mo, de mo a mə ar tong war debish mə ngaa. **5** Səm də Mo ran nkaa pəkeen war nə a bii de mo manshi nə kas. **BABILON DƏDES, NƏƏN MAT nGAA MO, KƏ MBƏ DEBISH DE MO nDƏƏN YIL NƏ JIR.** **6** Wen naa mat nə war kə yuur shi toom nen Naan de fang mo, Toom nen de gyet mo shin langtəng kə Jesu. Kaade naa war, be nə fes aapwoo nghan zam. **7** Ngulep Naan wur tal pə nghan nənee, “A mii aapwoo nwaa yii? Wen woo shii mbə de baa a manshi nə kas kaa mat nə ka luwayil de war kə lang kaa nə de nə kə kāa mo pwooval, kə soom mo

18 Aňwoon desə, bə nghan naa mee ngulepnaan npoo kə sham ndəən dengnaan. Ngulepnaan desə wur kə iiko dedes

zam. Mbə peebang mə iiko wur nə bang yil kə nghək deret de mə dyiklu mo, 13 kə bii de nə kədəng. 2 Shi doo dedes be wur le or: “Bal kə toos shangshang, kaa sinamon, kə le shəta, fi kə kyes! Bal fi kə kyes! Yil nBabilon dedes meer, kə frankisens, kə mwoor de gurum kə War kə dee a tulu riin debish mo War dee a caan, mbəkə wur kələng toos deshang nə de sə, peetong mə koo a riin debish dedangy়ii, War kə mə am anab, kə mə mwoor paat, kə mə áas dee a peetong mə koo a mbə derap, kə nyer deret mo, mə alkama, kə mə randong mo, kə debish. Kə koo a luwa dedang de nyakkap. 3 təm mo, kə mə bəring mo, kə mə keke bəring, Mbeede gyet gurum nyil mo shini-shini, gyet kə gurum mo di mo sərep mo kaa kərem mo sə” mo shwaa a am anab mə ngaa ashak kə war. 14 Nennwer nə mo nsat nwar nənee, “Jir mbii di Mishkoom mə yil dəsə mo gyet mo cin ngaa kə rəret de di yii leyit nkaa mo, moo del dəm jee. war Kə nennwer de mə yil desə mo, moo long Long fii mo jir, kə rak fii nə mo jir, mo nloom. a shi labet mbə bii kə kat war de mə yil dese, Baa wii kudi yii kat mo di zak kas.” 15 Nennwer de nə met mə sat.” 4 Dangbe wen kələng mee de mo seet kə mbii desə mo, de mo kat long dəo npoo de nə put ndəən dengnaan, nə sat pə war di, mo ndar jong-jong, kə kəermuut nənee, “Wun nen fən mo, wu put aku ndəən fes yaa mo, mbə shwaajeel de war nkaa shwaa war, mbekə taji mo cin kwat nwun ashak kə nə mo nwal kə maap. 16 Har mo nfwo ruruu war mbə shikbish war nə mo kas, Mbekə taji nənee, “Jeel fii, jeel fii, wii yil dədes, gyet yam, wu lap memee ndəən jeel war nə mo kas. 5 Be wii yii jwal a lee mulki di rəret mo detap Mbədə shikbish war nə mo kə ak kāa wul a piyaa mo, kə detap naat juwal mo. Di mo məlep dengnaan, Naan kə yee dákdebish war mo. 6 shi zinariya, kə shi nghək dékərəm di mo, kə Wu kwat war nciit kə mbii də war kə cin wun, lilliu. 17 nDəən awa məndong bejee, 6ə long wu kwat war yitvəl, mbə mbii de gyet war kə fii dedes sə mo dee a debuu! Jir nentung tii cin mo nwun. Wu doo mo yitval, kaade gyet am mo, kə gurum de moo ghər mo ntii nə mo, war kə kam nwun din dekwat war sə. 7 Wu yit kə nen de moo kat mbii teer mo mo a ndəən kə kwat de nə a mə kar kə jeel de war lap nə, nə baahar mo, das dəsə mo jir, mo ndar jong-jong, dee nciit-nciit kə ram kə long de gyet war shin kə war. 18 Katdfang mo nnaa dyeel mə caan nkāa war, mbeede war nkaa dyeep kaa nnee war nə kāa, be mo nfwo or shibal nənee, ‘Baa ‘wen a mishkoom de mat. baa wen a matkaa, mo cam kat mee yil dedes kaa yil sə kas.’ 19 baa wen cam wal maap kas.’ 8 Mbəmanə 6e, Mo kok yil le nkaa kāa mo mo, ashak kə wal, jeel war nə mo njì taa nkaa war ndi mman, kə maap nənee, “Jeel fii! Jeel fii, wii yil dedes, mbeedi a parpuus məndong, be muut kə maap, Gyet yam 6e nen de mo kə tii mo nkaa baahar, kə neen, mo ntaa nkaa war. Dangbe wus ncaan moo kat long a mbə long fii, mbe ndəən awa war, mbədə Daa Naan de wur ntokdyeele nwär, məndong, 6e wii dee a deləloom jeel!” 20 Wii wur kə iiko des. 9 “Katsfang mishkoom mə bəm- dengnaan, yi cin retrnyit, mbə mbii de nə kat yil yil desə mo, de gyet mo cin ngaa ashak kə war, dəsə war. Wu cin retrnyit, wun nen Naan mo, de gyet mo se pak long war nə mo ashak kə kə wun jeplep mo, kə nensatpwoo Naan mo, war, 6e mo nnaa dyeel de nə caan war, be mo mbeede Naan wur candyeele nwär, mbəe mbii nwal kə maap mbə war. 10 Mbee jeel dedes de de gyet war kəcin mo nwun.” 21 Dangbe mee war shwaa nə. Be kəermuut nyaa mo, mbə mo ngulep Naan debal, wur mang mee nghək dedes ndar a jong-jong kə moo wal də, kə mo nsat kaa fin dyees dák sə, wur vvet nə ndəən am nənee, “Jeel! Jeel mbee wii yil dedes Babilon! baahar, kə wur sat nənee, “Mo mbət Babilon Yil de gyet wii kə iiko des, ndəən awa məndong, yil dedes sə a shibal aasə zak, baa mo nkudi kə be kyes fii nə jì wul!” 11 “Nennwer de mo bəm- naa war de zak kas. 22 Baa mo mbaa kələng wal yil nə mo, mo nwal kə maap nkaa war, mbədə kə ndeng-ndeng, kə doo nenkook mo, kə wal baa mee ngwe kudi, nseet lée mo mo kas. 12 Lée mbəl, kə wal nfeer mo ndəən wii Babilon kas. nwär de mo a zinariya mo, kə mə azurfa mo, kə Baa mo nwaa kat mee ngucın dák shi sar, mə mə nghək deret de moo məlep nyilaknyilak, kə koo a kaan dák dedangyi ndəən wa kas. Baa mo nlər de rəret mo shini-shini, kə nlər de pan a waa baa kələng wal nfin dyees dákmo ndəən wii naat mo, kə shiyeep deret mo, kə mbii de mo kas. 23 Baa mee wus ngyem nwaa baa bangpee dák mo a shi oos nə mo, kə shiyeep dékərəm di ndəən wii kas. Baa mo waa baa kələng mee mo, kə mbədə mo dák mo a shi shool deret mo, doo məshpwoo kə matpoo ndəən wii kas. Gyet

yam, be nennwer fii nə mo, a nen dənan-nan kyen fen, de səm kə gwar de wur lang bəring mə yil nə mo. Gyet a shi mulgut mə soot fii, be depiyaa nə a Ngwe de ndare, kə Nguzene. Wur yii le gurum de mo ndəən yil nə mo jir, mo taa candyeel a ndəən ar de ndare, kə cin lek zak. 12 mer ar dī buu. 24 Gyet a ndəən Babilon, be mo Yit wur mo a kaa aawus sə, kə wur kə mbiikáa kat toom nensatpwoo Naan mo, kə toom mə mə mulki mo des nkaa káa wur zak. Wur kə mee səm de nə a rəran nkaa shin, de baa mee gurum mak man nə kas, see a wur shikáa wur beeje daf. 13 Wur lep lee de səben de mo kə lep ndəən toom, kə səm wur nə a Pwoo Naan. 14 Nenlek de mo ndəən dengnaan, moo mwaan ndang wur nkaa bəring depiyaa-piyaa mo, kə mo tap lep a lee lilin depiyaa kə debang. 15 Mee kwai desese jì put mpwoo wur. A shi kwai desə be wur nsaa gurum de mo nyil nə mo shinə-shinə, “Wur nse mulki nkaa mo a shi dul shool.” Wur ntəreng am anab nə a peetareng anab de nə a ma tuup Naan débal met jir. 16 Nkaa nlər wur, kə nkaa cii wur, be səm de nə sat nənee, “MISHKOOM MƏ MISHKOOM MO, DAA MƏ DAA MO.” 17 Be nghan naa mee ngulep Naan wur dar nkaa puus, wur pərep nyer de moo yool ncáap shi doo dedes, nənee, “Wu jì, wu kaat ashak jir, mbə gomteer dedes mə Naan. 18 Mbəku wuu se luwa mishkoom mo di, kə luwa denan-nan mə nenlek mo, kə luwa nen dənan-nan mo, kə luwa mə bəring mo, kə mə nenlang bəring nə mo, kə luwa gurum mo jir, mə jeplu mo, kə mə kərem mo, dedyeen, kə denan.” 19 Wen naa luwayil sə, kə mishkoom mə yil nə mo, kə nenlek mo mo, mo kuur ashak, mbəkə mo cin lek di kə ngulang bəring depiyaa sə, kə nenlek wur mo. 20 Mbə mo yaa luwayil nə ashak kə ngusatpwoo Naan mə dung sə, de gyet wur cin mbii aapwoo, kə mbiinaaman mo a pee mə luwayil nə. A shi mbii aapwoo desə mo, be gyet wur num nen de mo lap mbiinaaman mə luwayil nə, kə gyet mo seyil muriin wur zak. Mo vwet mo weet mmeen ndəən aawus de nii lap a shi fwat mə bintəka. (Linnē Pyr g3041 g4442) 21 Mo twe koor nə mo shi kwai de nə jì put pwoo kə ngulang bəring depiyaa sə. Nyer mo jir, mo se luwa nə, mbə nə mak mo.

19 Abwoon dese, be nghan kələng mee doo de nə kaa doo dedes, mə gurum mo dedes sə ndəən dengnaan. Doo nə mo sat nənee, “kwoop Naan! Mbeede bam, kə ram, kə iiko mo a mə Daa Naan fun. 2 Mbeede candyeel wur nə azeen, kə nə a ndəret. Wur kə candyeel debish, mmat ngaa sə. De gyet war təkook yil nə shi ngaa war sə. Wur baa kwat war, nciit kə toom kə kərem wur de gyet war twe mo.” 3 Kəzak, mo waa baa fwo or shibal nənee, “kwoop Naan! Dyeelel de mo caan war nə nkaa deng ngaa-ngaas.” (aiōn g165) 4 Nennen de laarvəl baafeer sə mo, kə mbii defeer de mo kə seen sə mo, mo kurum nyil, kə mo seyil de nNaan, de wur tong a peetong mə mulki. Mo seyil nwur, mo sat nənee, “Nə aa sa! Kwoop Naan!” 5 Dangbe mee doo jì put de ndəən peetong mə mulki nə nənee, “Kwoop Naan fun, wun kərem wur mo, wun de wuu kər wur, nen defyeen mo, kə nen denan mo jir.” 6 Dangbe wen kələng mee mbii kaa doo kə gurum mo des sə, nən nciit kə wal kə am dədes, de nii sham ndang, kə nə wal kaa nluu de nii pet sə. Doo nə mo sat nənee, “Kwoop Naan! Mbeede Daa Naan fun débal jir, wur se mulki. 7 Wu yit kə mə cin retnyit shi pətuup débang, wu yit kə mə shin dedes nwur. Mbeede pee na wul, de Laatəm kə Naan wur ncindiyik. Matpoo nə war kə dák seet mbə dyik nə. 8 Mo shin lee depiyaa peng-peng mo nwar, mbəkə war lep di.” (Lee depiyaa peng-peng nə mo, moo kám a dak deret de nen Naan de pang mo kə ten cin.) 9 Dangbe ngulep Naan wur sat nghan nənee, “A ran desə. Deret nkaa nen de mo pərep mo mbə se serəbet mə Laatəm nə.” Ngulep Naan wur waa baa sat nghan nənee, “Dese nə a pwoo Naan azeen-nzeen.” 10 Wen saam nyil ntoom wur, mbəkə nghan seyil dī nwur, mbə wur sat nghan nənee, “Taji a cin mənə kas, nghan a kərem Naan kaa waa sə, “kə koor dyemnəən fun de mo lap langteng mə Jesu sə. A seyil a nNaan. Pwoo de Jesu wur woo nə, a nə a káa riin nensatpwoo Naan mo.” 11 Wen naa Dengnaan a wuwang, be mee bəring depiyaa de nii dar a

20 Dangbe Wen naa mee ngulep Naan kə sham put ndəən dengnaan, wur kə biwangpee mə wang tuun dejurum, de baa nii peedar kas sə, kə wur kə mee təzek dedes nsar wur. (Abyssos g12) 2 Wur yaa nwòò sə, nwòò de pagyet nə di yam-yam sə. A nwòò nə wur a ngujwan, ko shetan, Ngulep Naan wur bwoot ngujwaan mbə bit ngal məndong. 3 Ngulep Naan nə vwet nwòò

nə sham ndəən tuun de baa nii peedar kas sə. Abwoon mənə, be wur shoot pwoo tuun nə, kə wur lus nə, mbəkə tajı ngujwaan wur katpee mbə gwam gurum de ndəən yil nə mo dī zak kas, see abwoon bit ngal məndong akudang. Abwoon mənə, be mo mbwet ngujwaan nə, mbə reppee lee dak. (Abysos g12) 4 Dangbe wen naa mbii tong mə mulki mo, kə zak, nen de mo ka tong nkaa mbiitong mulki mo, moo shin gal mo bə tok dyeel. Wen naa seen nen de gyet mo saa káa mo, mbəde gyet mo shin camkat mbə Jesu, kə mbə pwoo Naan. Baa gyet moo seyil luwayil nə koo mə riin wur kas, kə baa gyet mo lap mbiinaaman mə luwayil nə nkaa pəkyeen mo mo, koo nkaa sar mo mo kas. Mo baa shin seen mo, mbe mo se mulki ashak kə Kristi mbə bit dubu məndong. 5 Koor nen da mumurap nə mo nkət seen kas, see mbwoon bit mo ngal məndong akudang. A desə nə a yool a pee muut de nshee. 6 Dəret kə dəbəng a nen de mo mak yool a peemúut dinshee diisi nə. Baa muut devəl mak katbal nkaa mo kas, mbə mo nde a pris mə Naan mo, kə mə Kristi, mbə mo nse mulki ashak kə wur mbə bit mo ngal məndong. 7 Abwoon de bit ngal məndong nə mo del, be mo nfwen shetan ndəən lushoot de mo swoot wur də. 8 Be ngujwaan wur nput dəm mbəkə wur gwam gurum de mo ndəən yil nə mo də, ndəən kwang defeer mə yil nə. Yil diisi nə mo a Gok, kə Magok, wur cak mo le ashak mbə lek. Duu mo nə dee a kaa dyees mpwoo am baahar sə. 9 Mo mpær nkaa yil nə jir, mbə mo ndəm neer mpeedə nen Naan moo kuur də, kə yil de wur wal nna. Dangbə wus ntong a dengnaan sham se mo. 10 Dangbə ngujwaan de gyet wur gwam mo, mo nvwet wur ndəən aawus de nii lap a shi fwat mə bindəga, nbeede luwayil nə kə ngusatpwoo Naan mə dung sə mo. Mo nshwaajeel a peemənə mpar kə puus, mbə ngaa-nga. (aiōn g165, Limnē Pyr g3041 g4442) 11 Dangbə wen naa mee peetong mə mulki dedes a piyaa, gwar de wur tong nkaa peetong mə mulki diisi nə, be yil kə dengnaan mo loom ciir nyit wur, baa mee peedi bə kas. 12 Wen naa nen mumuut, denan, ka defyeen mo kə dar toom mulki wur, bə bəət-haal mo wang. Bə bəət-haal pwoo wang de nə a Bəət-haal mə seen. Mo ntokfyeel nen mumuut nə mo nkaa mbii dī moo cin kaade mo kə ran din bəət haal nə mo sə. Mo ran mo nkaa dak de gyet nen mumuut nə mo kə cin be mo kutdi mmeen. 13 Bahar war

shwat nen mumuut de mo ndəən war, kə muut mə peemúut mo shwat nen mumuut de mo ndəən mo, koo a ngwe dədfang ye, mo tokdyeel mo nciit-nciit kə mbii de moo kə ten cin. (Hadēs g86) 14 Mbə mo vvet muut kə peemúut ndəən aawus. Aawus desə nə a peemúut devəl mmənə. (Hadēs g86, Limnē Pyr g3041 g4442) 15 Jir ngwede baa səm wur nə a rəran ndəən bəəthaal mə seen kas, be mo kə vvet gwar mənə ndəən aawus ne. (Limnē Pyr g3041 g4442)

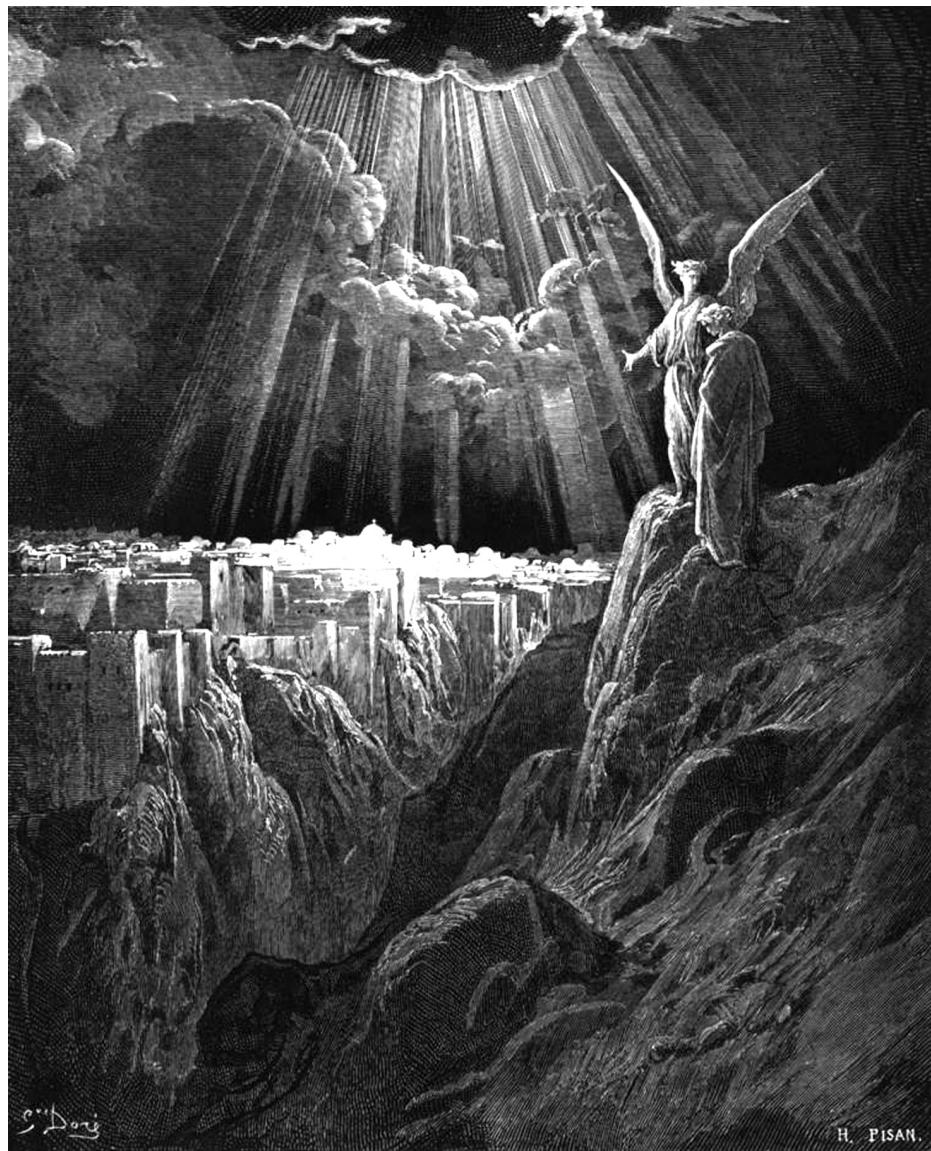
21 Wen naa dengnaan depwoo kə bəəm-yil depwoo, mbəde dengnaan dinshee, kə bəəm-yil dinshee nə, mo kudi kas, kə baa mee baahar kudi kas. 2 Wen naa yil debang, Jerusalem depwoo, nə sham put ndəən dengnaan pee Naan də. Mo tap dak war a kaa matpoo de war lep lée rəret mbə kaat kə mish war sə. 3 Dangbə nghan kələng mee doo put a peetong mə mulki nə, nə sat nənee, “Wu naa! Peetong Naan nə ashak kə gurum mo, wur ntong ashak kə mo. Mo mbə dee a nen wur mo, kə Naan wur shikáa fən ntong ashak kə mo, nwur ndee a Naan mo zak. 4 Wur mbə mpwes koo a yitmwaan dedangyi ndəən yit mo mo. Baa mee muut koo maap, koo wal, koo shwal kudi kas, mbəde mbə deyam mo kə del seet.” 5 Wur de də wur kə tong nkaa peetong mə mulki nə wur sat nənee, “Wen nkaa dak koo meye, a depwoo.” Dangbə wur sat nənee, “A ran mbii desə, mbəde mo mak kə gurum shinzeen, kə mo azeen zak.” 6 Wur sat nghan nənee, “Nə kə chin. A an a Alfa nə kə Omega, dinshee nə, kə kyees nə. Ngwe de am tu wur, an bə shin am nwur nzuum, ndəən tubut mə am seen sə. 7 Nen də mo se koorong, bə mo nse kop mbii desə mo jir. An ndee a Naan mo, kə mo dee a jepfen mo. 8 Mbə nenkərmuut mo, kə nencii cinzeen mo, kə nendebish mo, kə nentukáa mo, kə nennngaa mo, kə soot mo, kə nenseyil nkùm mo, kə nencin dung mo, mo nfwo mo ndəən aawus de nii lap wus a shi fwat mə bintəka. Dese nə a muut devəl mmənə.” (Limnē Pyr g3041 g4442) 9 Memee mbüt nelnlepnaan de pwooval sə mo, de mo kə daa mo pwooval, gam kə jeel de pwooval mə kyees nə sə mo, ji sat nghan nənee, “A jī, kə nghan kám matpoo nə dī ngha, də war a mat nlaatəm nə.” 10 Bə wur mang an seet kə nə dəən Riin shin kaa adəng zuul dədəs dang wurang, kə wur kam pee yil dəbəng nghan. Jerusalem nə tong adeng sham put pə Naan dī. 11 Nə ɓangpee shi ram

nNaan, kə bangpee nə a kaa mə jwak dekərəm cam del ndəən yil nə kas, mbe see a nen de səm mo sə, kaa bangpee mə jaspa sə. Nə bangpee mo mo a rəran ndəən bəəthaal mə seen Laatəm kyel-kyel! 12 Nə kə mee kok dədəs, dewurang, bejee dək.

de nə kə polu mo kaapaat baavəl. Nenlepnaan mo kaapaat baavəl, moo dər mpolu desə mo, Mo ran səm soon dekaapaat baavəl mə nen Izrel mo nkaa polu dekaapaat baavəl desə nə mo. 13 Də polu mo kun nsar puus kaa, polu mo kun nkwang ndeel, polu mo kun nkwang ngyeen, kə mo kun nə sarpuus sham. 14 Kok mə yil nə kə kuk mo kaapaat baavəl. Mo ran səm jeplep də kaapaat baavəl Laatəm nə mo nkaa mo. 15 Ngulepnaan de wur leshap kə nghan, wur ka mbiikám pee, de mo dək nə a shi zinariya, mbəkə wur kám yil nə də, kə polu nə mo, kə kok nə mo. 16 Shwàl nyil nə kə kaam nə, mo a nciit-nciit. Ngulepnaan nə wur kam yil nə, bə wur kat nə wul meel ngal kaapaat ndəən səben nyil nə, kə kaam nə, kə wurang nə nciit-nciit. 17 Ngulepnaan nə wur waa kám kaam kok nə, ən nə a shii kambil məndong kə laarfeer baafeer ntoon kə nəər nə. 18 Mo dək kok nyil nə a shi jaspa, kə yil nə a shi zinariya kədəng-ding, nə malep kaa mbiinaarin. 19 Mo dək jwat nkuk kok mə yil nə mo shi nghək dəret. Modak kuk dinshee nə a shi jaspa, devəl nə a shi safiya, dekun nə a shi aget, defeer nə a shi emiral, 20 Depaat nə a shi Onis, depeemee nə a shi rubi, Depwoovel nə a shi krisolait, depwookun nə a shi beril, Depwoofeer nə a shi topas, dekaapaat nə a shi tokwes, dekaapaat baaməndong nə a shi jasinf, dekaapaat baavəl nə a shi ametis. 21 Mo dək koo a pwoolu defangyi dekaapaat baavəl sə mo shi mee nghakderet de moo pet nə a peyal. Koo a pwoolu dedang ye, ən nə mang peyal məndong. Ar dədəs də nə nyilkaam nə mo mo dək a shi zinariya kədəng-dəng kaa binaariin sə. 22 Baa wen naa mee Lu Naan dedes de ndəən yil nə kas, mbəde Daa Naan debal met jir, kə Laatəm nə, a mo a Lu Naan dədəs. 23 Baa yil nii rəbet puus, koo tar mbə kənə əng nə di kas, mbəde dedes Naan nii əng yil nə jir, kə Laatəm wur a ng Yam yil ne. 24 Bə song yil nə mo mwaan a ndəən peebang nə, kə mishkoom mə Bəm-yil nə mo, mo njì kə dedes mo mo ndəən nə. 25 Baa mo cam shoot polu nə mo koo yit məndong kas, mbəde baa mee paar nden di kas. 26 Bə yil nə mo bə ji kə ram, kə Long mo mo, ndəən nə jir. 27 Baa mee mbii derap mmak del de ndəən yil nə kas. Koo ngwe de wur cin mbəde mə nashweep, koo gwampee, ən baa mo

22 Dangə ngulep Naan wur kám mee geen nghan, de nə a mə am mə seen. Am nə dong yet-yet. Am nə put a peetong mə mulki Naan, kə mə Laatəm ne. 2 Am desə nə sham a nnaar ar dedes mə yil nə. Təng mə seen nii dər mpwoo geen nə koo nkwang dedang ye. Nii lāa-lāa mo kaapaat baavəl, koo tar dedangyi mə laatəng mo. Kom təng dəsə nə a mbə baar gurum di mə yil nə mo jir, shinə-shinə. 3 Baa mee mbii debish mmak del ndəən yil nə zak kas. Peetong mə mulki Naan kə Laatəm, mo ntong ndəən yil nə, kə kərem wur mo nseyil nwur. 4 Mo nnaa yit Naan, moo nnaa səm wur nkaa pəkyeen mo mo. 5 Baa mee par kudi zak kas. Baa mo nwaa kudi kə cin dək kə peebang mə ng Yam zak kas, koo mə puus kas, mbəde Daa Naan wur nshin peebang mo, kə mo nse mulki mbe ngaa-ngaa. (aiōn g165) 6 Ngulepnaan wur sat nghan nənee, “Pwoo desə nə mo mak de gurum nshínzeen mo, Kə mo azeen zak. Daa Naan de wur cin Riin wur nensatpwoo wur mo, wur lep ngulep wur, mbəkə ngulep nə wur kám din nkərem wur mo, mbii de a ting mo ncın akyeen kəlak.” 7 “Jesu sat nə nee, Wu naa, nghan kə jì kəlak-kəlak! Deret nkət ngwe de wur tap pwoo də nen satpwoo nan mo ran ndəən ngarvit desə.” 8 A nghan Joon, a an a ngwede nkələng, dang nmaa mbii desə mo, kaade nghan kələng dang nghan naa mo, bə nghan taa nyil shii ngulepnaan nə kə nghan seyil de wur də kə kám mbii desə nə mo nghan. 9 Mbe wur sat nghan nənee, ‘Taji a seyil nghan kas, nnə wudin a kərem kaa nghan sə, kə dyermnəən fun nensatpwoo Naan mo, kə jir nen de moo tap kə pwoo derəran ndəən bəəthaal desə nə. Wu seyil a nNaan!’ 10 Ngulep nə wur sat nghan nənee, “Pwoo Naan de mo ndəən bəəthaal desə, taji a paa mo kas, mbəde pee nə wul, mbəkə mbii desə nə mo cin di. 11 Wu yit kə ngucin mbii debish mo, bə wur sekyeen kə cin nə. Wu yit kə ngucin mbii derap mo, bə wur sekyeen kə chin mo. Ngucin mbii din ndəre mo, Wu yit kə wur sekyeen kə cin din ndəre wur. Ngwe de wur a debang bə wur sekyeen de a debang.” 12 “Wu naa, nghan pə ji kəlak-kəlak ashak kə kwat fən. Wen shin nə nkòo a weye, nciit-nciit kə mbii de gurum kə ten cin mo.

13 Wen a Alfa kə Omega, de a nghan a Təleng kə mbii mo, kə de mbwoon kə mo, nghan a Dinshee kə Kyes kə mbii mo jir zak. **14** Nen de mo vwang lée mo mo bang-bang, be mo nkat deret, mbæde a mo nkat iiko mbə se laatəng də mə seen nə, kə mo ndfel mpolu nə mo, mbə del ndəən yil ne. **15** Mbwoon yil nə, be as mo dī, kə soot mo, kə nenngaa mo, kə nentukáa mo, kə nenseyil nkùm mo, kə jir nen de mo rəbet cìn dung mo. **16** A nghan a Jesu kən lep ngulep fen, mbækə wur shin langteng desə mo nwaa, mbə Ekəlisya mo. A nghan a cirem kə dang Devit, kə a nghan a Tar mangfit, de nii sangpee sə.” **17** Riin nə kə matpoo nə, mo sat nənee, “A jì!” Wu yit kə koo a weye, de wur kələngpee, be wur sat nənee, “A jì.” Wu yit kə koo a weye de neen am tu wur, mbə am mə seen, be wu yit kə wur jì, mbækə wur lap am mə seen nə shwaa de shi zuum. **18** Wen Joon pə dul kom kòo a weye shibal nee koo a weyii de wur kələng pwoo de mo ran ndəən ngarvit desə, de mo put pee Riin Naan dī. Katdang mee gurum le mee pwoo nkaa de mo kə ten ran ndəən ngarvit desə nə, be Naan wur le kwat pwoo ngwar mənə a shi jeel de mo kə ten ran ndəən ngarvit desə. **19** Katdang mee ngwe mang mee mbii baa kə nə ndəən pwoo de mo a rəran, de mo put a pee Riin Naan ndəən ngarvit desə, be Naan mbə mang pak pwoo məwur ndəən təng mə seen kə ndəən Yil Debang, kaadə mo kə sat ndəən ngarvit desə. **20** Gwar de wu shin camkat mbə mbii desə nə mo jir, wur sat nənee, “Ii, nghan pə ji kəlak-kəlak. Nə akəsə. A jì, Daa Jesu.” **21** Deret Daa Jesu tong ashak kə wun jir. Naasə.

Wen naa yil debang, Jerusalem depwoo, nə sham put ndəən dengnaan pee Naan də. Mo tap dak war a kaa matpoo de war lep lee raret mbə kaat kə mish war sə. Dangbə nghan kələng mee doo put a peetong mə mulki nə, nə sat nənee, "Wu naa! Peetong Naan nə ashak kə gurum mo, wur ntong ashak kə mo. Mo mbə dee a nen wur mo, kə Naan wur shikáa fən ntong ashak kə mo, nwur ndee a Naan mo zak."

Revelation 21:2-3

Reader's Guide

Sura at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Sura at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hades g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Mwaghavul---Mwaghavul-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luke 8:31
Romans 10:7
Suun 9:1
Suun 9:2
Suun 9:11
Suun 11:7
Suun 17:8
Suun 20:1
Suun 20:3

Dak 3:21
Dak 15:18
Romans 1:25
Romans 9:5
Romans 11:36
Romans 12:2
Romans 16:27
1 Koronti 1:20
1 Koronti 2:6
1 Koronti 2:7
1 Koronti 2:8
1 Koronti 3:18
1 Koronti 8:13
1 Koronti 10:11
2 Koronti 4:4
2 Koronti 9:9
2 Koronti 11:31
Nen Galati Mo 1:4
Nen Galati Mo 1:5
Afisus 1:21
Afisus 2:2
Afisus 2:7
Afisus 3:9
Afisus 3:11
Afisus 3:21
Afisus 6:12
Nen Filipi Mo 4:20
Kolosi 1:26
1 Timothy 1:17
1 Timothy 6:17
2 Timothy 4:10
2 Timothy 4:18
Titus 2:12
Hebrews 1:2
Hebrews 1:8
Hebrews 5:6
Hebrews 6:5
Hebrews 6:20
Hebrews 7:17
Hebrews 7:21
Hebrews 7:24
Hebrews 7:28
Hebrews 9:26
Hebrews 11:3
Hebrews 13:8
Hebrews 13:21
1 Pita 1:23

1 Pita 1:25
1 Pita 4:11
1 Pita 5:11
2 Pita 3:18
1 Joon 2:17
2 Joon 1:2
Juud 1:13
Juud 1:25
Suun 1:6
Suun 1:18
Suun 4:9
Suun 4:10
Suun 5:13
Suun 7:12
Suun 10:6
Suun 11:15
Suun 14:11
Suun 15:7
Suun 19:3
Suun 20:10
Suun 22:5

aïdios

Romans 1:20
Juud 1:6

1 Koronti 8:13
1 Koronti 10:11
2 Koronti 4:4
2 Koronti 9:9
2 Koronti 11:31
Nen Galati Mo 1:4
Nen Galati Mo 1:5
Afisus 1:21
Afisus 2:2
Afisus 2:7
Afisus 3:9
Afisus 3:11
Afisus 3:21
Afisus 6:12
Nen Filipi Mo 4:20
Kolosi 1:26
1 Timothy 1:17
1 Timothy 6:17
2 Timothy 4:10
2 Timothy 4:18
Titus 2:12
Hebrews 1:2
Hebrews 1:8
Hebrews 5:6
Hebrews 6:5
Hebrews 6:20
Hebrews 7:17
Hebrews 7:21
Hebrews 7:24
Hebrews 7:28
Hebrews 9:26
Hebrews 11:3
Hebrews 13:8
Hebrews 13:21
1 Pita 1:23

aiōnios

Matthew 12:32
Matthew 13:22
Matthew 13:39
Matthew 13:40
Matthew 13:49
Matthew 21:19
Matthew 24:3
Matthew 28:20
Maak 3:29
Maak 4:19
Maak 10:30
Maak 11:14
Luke 1:33
Luke 1:55
Luke 1:70
Luke 16:8
Luke 18:30
Luke 20:34
Luke 20:35
John 4:14
John 6:51
John 6:58
John 8:35
John 8:51
John 8:52
John 9:32
John 10:28
John 11:26
John 12:34
John 13:8
John 14:16

Matthew 18:8
Matthew 19:16
Matthew 19:29
Matthew 25:41
Matthew 25:46
Maak 3:29
Maak 10:17
Maak 10:30
Luke 10:25
Luke 16:9
Luke 18:18
Luke 18:30
John 3:15
John 3:16
John 3:36
John 4:14
John 4:36
John 5:24
John 5:39
John 6:27
John 6:40
John 6:47
John 6:54
John 6:68

John 10:28
John 12:25
John 12:50
John 17:2
John 17:3
Dak 13:46
Dak 13:48
Romans 2:7
Romans 5:21
Romans 6:22
Romans 6:23
Romans 16:25
Romans 16:26
2 Koronti 4:17
2 Koronti 4:18
2 Koronti 5:1
Nen Galati Mo 6:8
2 Tasoloni 1:9
2 Tasoloni 2:16
1 Timothy 1:16
1 Timothy 6:12
1 Timothy 6:16
2 Timothy 1:9
2 Timothy 2:10
Titus 1:2
Titus 3:7
Philemon 1:15
Hebrews 5:9
Hebrews 6:2
Hebrews 9:12
Hebrews 9:14
Hebrews 9:15
Hebrews 13:20
1 Pita 5:10
2 Pita 1:11
1 Joon 1:2
1 Joon 2:25
1 Joon 3:15
1 Joon 5:11
1 Joon 5:13
1 Joon 5:20
Juud 1:7
Juud 1:21
Suun 14:6

eleēsē

Romans 11:32
Geenna
Matthew 5:22
Matthew 5:29
Matthew 5:30
Matthew 10:28
Matthew 18:9
Matthew 23:15
Matthew 23:33
Maak 9:43

Maak 9:45
Maak 9:47
Luke 12:5
Jemis 3:6

Hadēs

Matthew 11:23
Matthew 16:18
Luke 10:15
Luke 16:23
Dak 2:27
Dak 2:31
1 Koronti 15:55
Suun 1:18
Suun 6:8
Suun 20:13
Suun 20:14

Limnē Pyr

Suun 19:20
Suun 20:10
Suun 20:14
Suun 20:15
Suun 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6

Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9

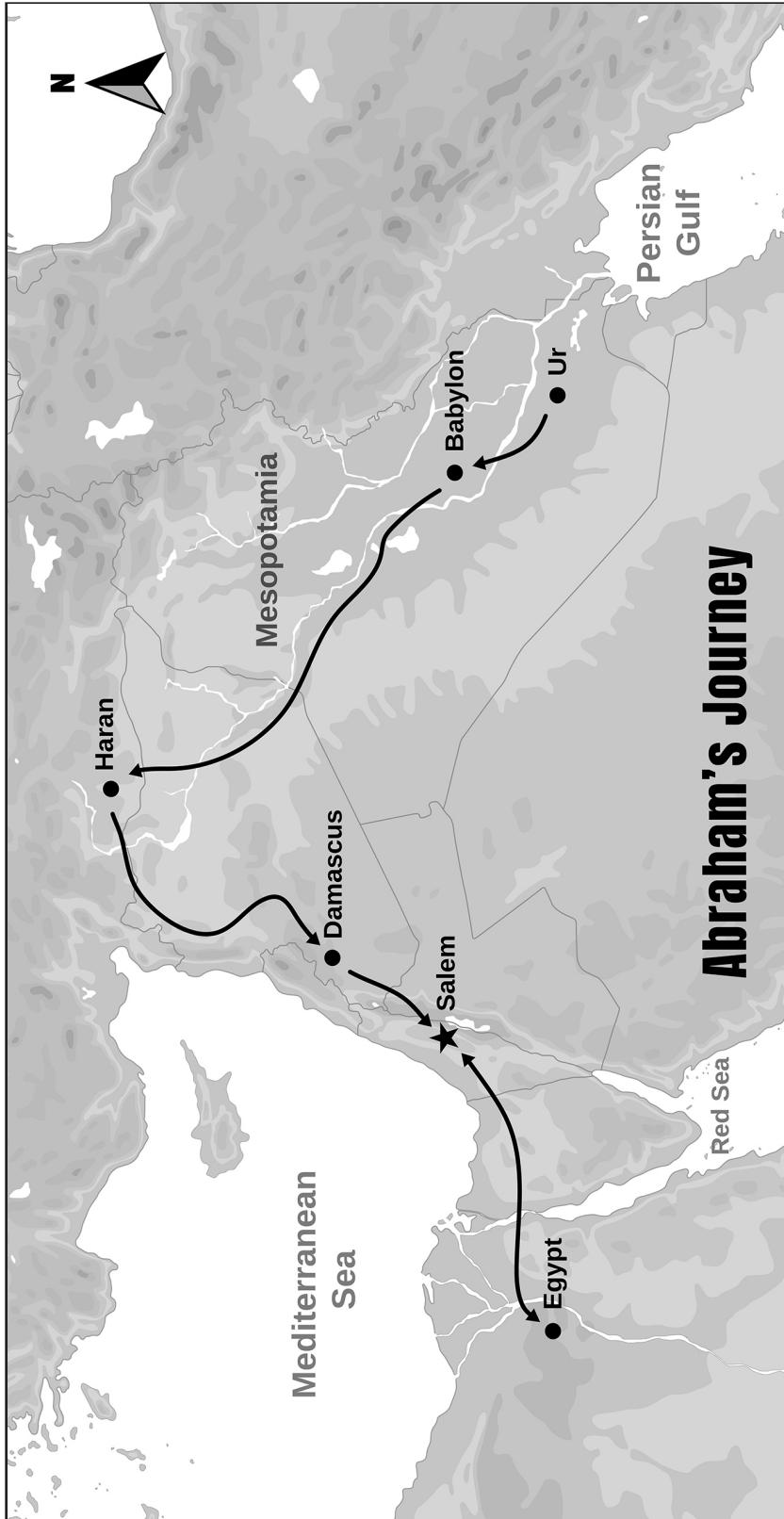
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Pita 2:4

Questioned

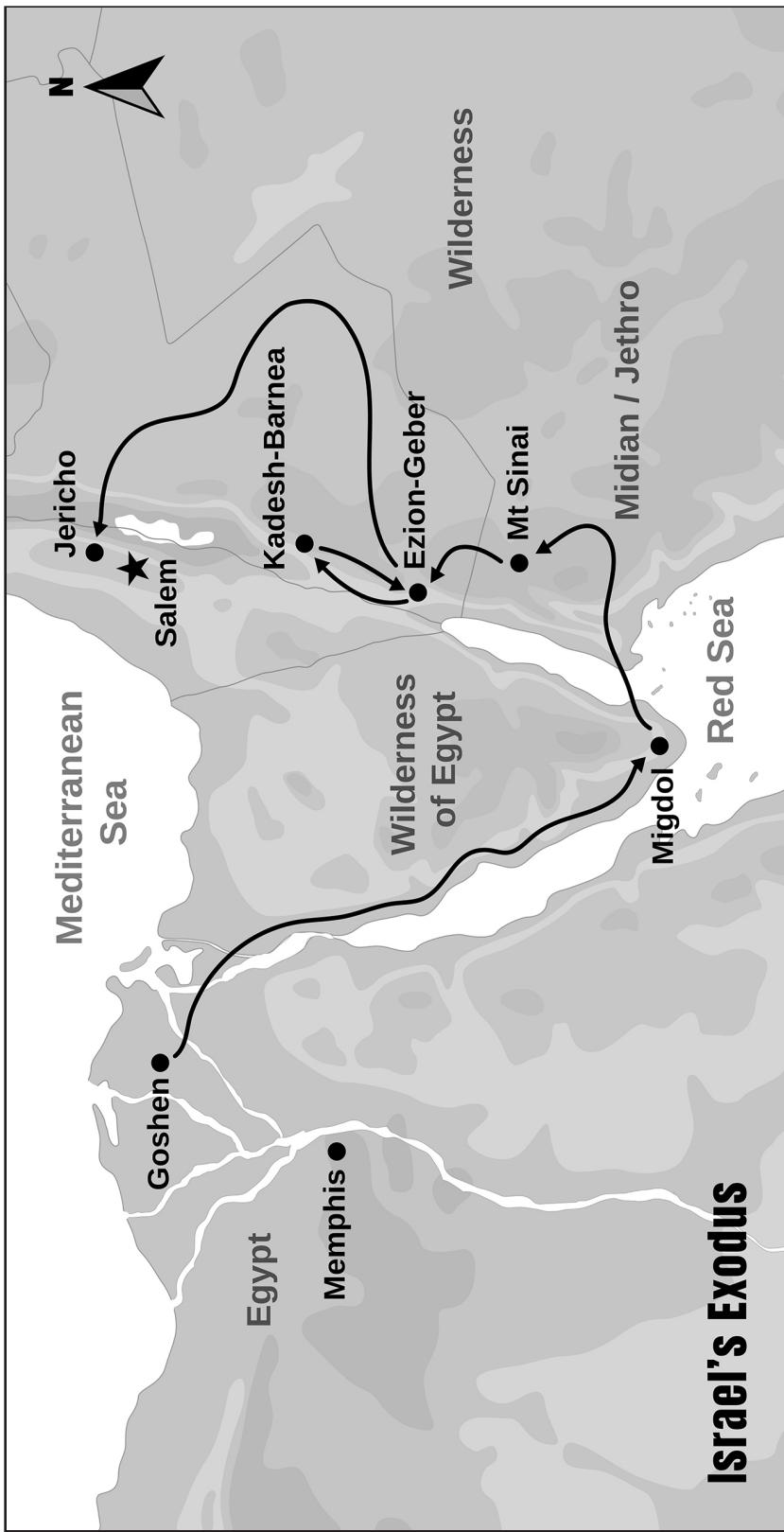
None yet noted

Abraham's Journey

"By faith, Abraham, when he was called, obeyed to go out to the place which he was to receive for an inheritance. He went out, not knowing where he went"

Hebrews 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Mediterranean Sea

Jesus' Journeys

Sidon
Tyre
Caesarea-Philippi
Syria

Galilee
Capernaum
Bethsaida

Cana
Nazareth

Sychar

Samaria

Ephraim

Jerusalem ★

Bethany

Bethlehem

Judea

► Egypt

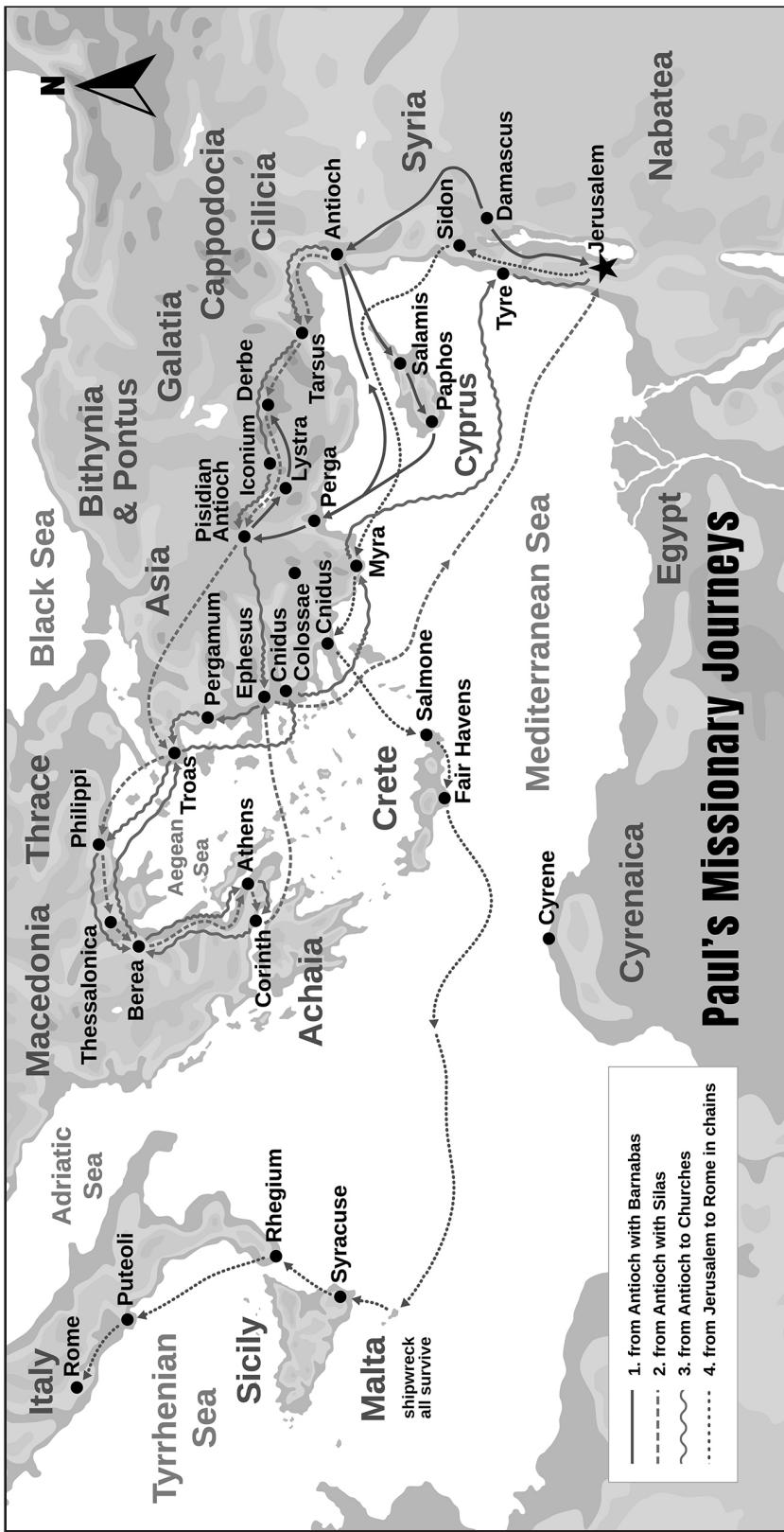
Decapolis

Peraea

Jericho

Baa Lâa Gurum wur ji a mbâkô gurum mo cìn dák de nwur kas, amma a mbâkô wur cìn dák de ngurum mo, kô war shin seen fir dî mbe ang gurum mo des zak.

- Mark 10:45

"Paul, a servant of Jesus Christ, called to be an apostle, set apart for the Good News of God"

Romans 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- 1956 Jim Elliot martyred in Ecuador
- 1830 John Williams reaches Polynesia
- 1731 Zinzendorf leads Moravian mission
- 1614 Japanese kill 40,000 Christians
- 1572 Jesuits reach Mexico
- 1517 Martin Luther leads Reformation
- 1455 Gutenberg prints first Bible
- 1323 Franciscans reach Sumatra
- 1276 Ramon Llull trains missionaries
- 1100 Crusades tarnish the church
- 1054 The Great Schism
- 997 Adalbert martyred in Prussia
- 864 Bulgarian Prince Boris converts
- 716 Boniface reaches Germany
- 635 Alopen reaches China
- 569 Longinus reaches Alodia / Sudan
- 432 Saint Patrick reaches Ireland
- 397 Carthage ratifies Bible Canon
- 341 Ulfilas reaches Goth / Romania
- 325 Niceae proclaims God is Trinity
- 250 Denis reaches Paris, France
- 197 Tertullian writes Christian literature
- 70 Titus destroys the Jewish Temple
- 61 Paul imprisoned in Rome, Italy
- 52 Thomas reaches Malabar, India
- 39 Peter reaches Gentile Cornelius
- 33 Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ►			Genesis 1:26 - 2:3	
How are we sinful? ►			Romans 5:12-19	
Where are we?			Innocence	
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.
Who are we? ►	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden
		Son		
		Holy Spirit		
	Mankind	Living	Genesis 1:1 No Creation No people	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels
		Deceased believing		
		Deceased unbelieving		
	Angels	Holy		
		Imprisoned		
		Fugitive		
		First Beast		
		False Prophet		
		Satan		
Why are we? ►			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7	

Mankind is created in God's image, male and female He created us

Sin entered the world through Adam and then death through sin

When are we?

Fallen				Glory				
Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth				
1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light				Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3				
John 8:58 Pre-incarnate		John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise	God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City				
Psalm 139:7 Everywhere		John 14:17 Living in believers						
Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth								
Luke 16:22 Blessed in Paradise								
Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment				Matthew 25:41 Revelation 20:10				
Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command								
2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus								
1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind				Revelation 20:13 Thalaasa				
				Revelation 19:20 Lake of Fire				
				Revelation 20:2 Abyss				

For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all

Destiny

Sura at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our Good News sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Disciple All Nations

"Go and make disciples of all nations, baptizing them in the name of the Father and of the Son and of the Holy Spirit"

Matthew 28:19

